

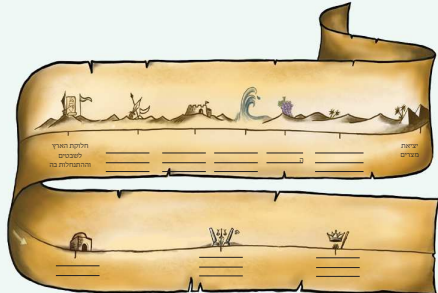
הקדמה לספר שמואל א'

יחידה 1: סדר האירועים מימי האבות ועד ימי שמואל הנביא

4 ספר שמואל א' | הקדמה

2. השלימו את האירועים בציר הזמן שלפניכם על פי הסדר שבו התרחשו.

האירועים: תקופת השופטים (שמואל השופט האחרון), חסא המרגלים, מעבר הירדן, מות יהושע, דוד המלך, הליכת ישראל במדבר, כיבוש הארץ וההתנחלות בה, כיבוש יריחו.

3. מה הם ההבדלים בין המלך ובין השופט? השלימו את הטבלה:

שופט	מלך
לשבת מסוים או למספר שבטים	אב מוריש את מלכותו לבנו
לפעמים צדיק ולפעמים לא צדיק	נב בארמון
איחד את עם ישראל סביבו	איחד את עם ישראל סביבו

שאלת הרחבה: כיצד יכול המלך לדעת האם הוא עושה את דבר ה', הרי לא הכול כתוב בתורה? מה יכול לעזור לו בכך?

3 ספר שמואל א' | הקדמה

הקדמה

יחידה 1 - סדר האירועים מימי האבות ועד ימי שמואל הנביא

ספר שמואל הוא השלישי בסדרן של הנביאים.

על פי המסורה שני הספרים - שמואל א' ושמואל ב' - אינם אלא ספר אחד, ורק המעתיקים והמפיסים חילקוהו לשני ספרים.

מפי חז"ל ידוע לנו ששמואל הנביא כתב את ספר שמואל עד פרק כ"ח פסוק ב', ומשם ואילך השלימוהו גד החוזה ונתן הנביא.

הספר נקרא שמואל לפי שמסופרים בו תולדותיו, נבואותיו ומעשיו אשר עשה, שהיה מנהיג את ישראל ושופטם ומוכיחם - ובכלל מעשהו משיחת שאול ודוד.

על שמואל נאמר בתהילים: "משה ואהרן כהניו ושמואל בקראי שמו קראים אל ה' והוא יענם..."

1. סדרו את שמות חלקי הספר בסדר הנכון:

- שמואל שופט את ישראל
- המלכת שאול והצלחתו מפלגת שאול
- עלי שופט את ישראל
- שאלו רודף אחרי דוד
- ה מאס בדוד

ספר שמואל הנביא

3 ספר שמואל א' | הקדמה

הקדמה

יחידה 1 - סדר האירועים מימי האבות ועד ימי שמואל הנביא

ספר שמואל הוא השלישי בסדרן של הנביאים.

על פי המסורה שני הספרים - שמואל א' ושמואל ב' - אינם אלא ספר אחד, ורק המעתיקים והמפיסים חילקוהו לשני ספרים.

מפי חז"ל ידוע לנו ששמואל הנביא כתב את ספר שמואל עד פרק כ"ח פסוק ב', ומשם ואילך השלימוהו גד החוזה ונתן הנביא.

הספר נקרא שמואל לפי שמסופרים בו תולדותיו, נבואותיו ומעשיו אשר עשה, שהיה מנהיג את ישראל ושופטם ומוכיחם - ובכלל מעשהו משיחת שאול ודוד.

על שמואל נאמר בתהילים: "משה ואהרן כהניו ושמואל בקראי שמו קראים אל ה' והוא יענם..."

1. סדרו את שמות חלקי הספר בסדר הנכון:

- שמואל שופט את ישראל
- המלכת שאול והצלחתו מפלגת שאול
- עלי שופט את ישראל
- שאלו רודף אחרי דוד
- ה מאס בדוד

ספר שמואל הנביא

הקדמה

ספר שמואל הנו הספר השלישי בספרי נביאים ראשונים. כרקע להבנת הספר נפתח בסקירה היסטורית שתיתן מבט כללי על התקופה שבה עוסק הספר. לאחר מכן נעסוק במטרת כתיבת הספר.

ספר שמואל א' עוסק בתקופה שאורכה כמאה שנה. כיצד? 40 שנות שפיטתו של עלי, 20 שנה מחורבן שילה עד מלחמת אבן העזר, 20-30 שנה לתקופת שמואל ומלכות שאול.

ספר שמואל ב' עוסק בתקופה קצרה יחסית של כ- 40 שנה, ימי מלכות דוד.

התכנים המרכזיים

תקופת השופטים

הפרקים הראשונים בספר שמואל ממשיכים את תקופת השופטים. על פי המסורת, תקופת השופטים ארכה כ- 366 שנה. בפרקים אלו אנו לומדים על שני השופטים האחרונים החותמים תקופה זו (עלי ושמואל). תפקידו של שופט היה להנהיג את העם. השופט היה איש מתוך העם שרוח ה' פעמה בו, והוא יצא להושיע את עם ישראל מהצרות שהיה שרוי בהם. השופטים היו מבני שבטים שונים, וכל שופט היה שונה באופיו ובדרכי הנהגתו מהשופט שקדם לו ומזה שבא אחריו.

בשונה ממלך, המעביר את השלטון לבנו, השופט הגיע למדרגתו בזכות אישיותו המיוחדת, שגררה אחריו את השבטים. כמובן, המינוי אינו יכול להיות ללא עזרתו והסכמתו של הקב"ה.

ספר שופטים מסתיים בפסוק "בימים ההם אין מלך בישראל איש הישר בעיניו יעשה".

מטרת הספר

מהי מטרתו של הספר? הגמרא בבבא בתרא (ט"ו, ע"א) כותבת ששמואל הנביא כתב את ספר שמואל עד פרק כ"ח אך לאחר שהוא מת, גד החוזה ונתן הנביא המשיכו את כתיבת הספר. כתיבת הספר ע"י הנביאים לא באה לספר תיאורים היסטוריים בלבד, אלא לתת מבט רוחני על אירועי התקופה. אם כן, נראה שהמטרה העיקרית של הספר היא להוות גשר בין תקופת שלטון השופטים לתקופת שלטון המלכים, תוך תיאור של התהליך שהוביל למלוכה בישראל ולא את המלוכה עצמה (את זה נלמד בספר מלכים). דרך תיאור זה נלמד על שאלת מינוי המלך, תהליך מינויו, תפקידי המלך והמידות המאפיינות את מלך ישראל. יחד עם זאת, לאורך כל הספר ישנו דגש משמעותי על ההליכה אחר דבר ה' והשמיעה בקולו. קרבת ה' היא הגורמת לקבלת הטוב והתרחקות מקרבת ה' היא הגורמת לרעה.

ספר שמואל מתאפיין במלחמות רבות. דרך תיאור המלחמות נוכל לעמוד על ההבדל בין תקופת השופטים לתקופת המלוכה. הן בספר שופטים והן בספר שמואל מתוארות מלחמות ישראל בפלשתים. אולם ישנו הבדל בין המלחמה בפלשתים בספר שמואל והמלחמה בפלשתים בספר שופטים. ההבדל הוא שבספר שופטים המלחמה הייתה מקומית פרטית של שופט אשר מציל שבטים מסוימים מעול השעבוד הפלשתי. לעומת זאת בספר שמואל המלחמה היא מלחמה ציבורית של כל עם ישראל אשר מתגייס להכנעת

הפלשתים. המוביל של המלחמה הוא מלך ישראל.

מבנה ספר שמואל א'

הספר נחלק לשני חלקים מרכזיים כשבכל אחד מהם מספר חלקים:

חלק ראשון: פרק א' - פרק י'

חלק זה מהווה המשך לספר שופטים ומתאר את שלטונם של עלי הכהן ושמואל הנביא. עיקרו נסוב סביב סיפור חייו של שמואל מילדותו ועד זקנותו, תוך תיאור חורבן שילה, שביית ארון ברית ה' וחזרתו למקומו. חלק זה מסתיים בבקשת העם משמואל למנות מלך. ובתיאור תהליך הגעתו של שאול למלכות.

חלק שני: מלכות שאול

שאול מולך: פרק י' - פרק י"ח

חלק זה עוסק בתיאור המלכת שאול ופרידת שמואל מהעם. שאול במולכו מאחד את העם ומוביל את ישראל במלחמה נגד אויביו. בסופו של דבר שאול אינו ממלא את המשימה שה' שלח אותו אליה, ולכן נקרעת מלכותו ממנו וניתנת לדוד שמושיע את ישראל במלחמות.

שאול רודף אחרי דוד ונופל ממלכותו: פרק י"ח - פרק ל"א

חלק זה מתאר את עוינות שאול לדוד ורדיפתו אחר דוד. דוד בורח ונוודד למקומות רבים. בבריחתו, נאספים אליו אנשים רבים המסייעים לו בבריחתו. בסופו של חלק זה מתוארת מפלתו ומותו של שאול.

המסרים העולים מן היחידה

1. **לידת מלכות ישראל** - לאחר תקופה ממושכת בת מאות שנים של חוסר שלטון יציב בישראל, מתחילה מלכות המביאה יציבות לעם ישראל.
2. **שמיעה בקול ה'** - המלכות בעם ישראל צריכה ללכת אחר דבר ה' ובכך היא מקבלת סיוע וחזקת מאת ה'.

הצעות להמחשה ולהרחבה

כדי למקם את התלמידים בציר הזמן, יש לצייר את מהלך האירועים: יציאת מצרים, הליכת ישראל במדבר ארבעים שנה, כניסת עם ישראל לארץ, כיבוש הארץ וההתנחלות בה, מות יהושע, תקופת השופטים (שמואל השופט האחרון), שאול המלך, דוד המלך.

ניתן לעשות זאת במספר דרכים:

א. טבלה על הלוח: בעמודה אחת כותרת התקופה (תקופת דוד המדבר, תקופת ההתנחלות, תקופת השופטים, תקופת המלכים) ובעמודה שנייה - האירועים. בתקופת המלכים נשאיר את משבצת האירועים ריקה.

ב. בניית ציר זמן על הלוח: מן האבות ועד לכניסה לארץ - המראה את התממשות ההבטחות לאבות.

פרק א'

יחידה 2: עליית אלקנה לשילה ותפילת חנה (א - יב)

6 ספר שמואל א' | פרק א'

יחידה 3 - ברכת עלי והתגשמותה ('ג-כ"ח')

זיכרון
שלוש סמין שנהם אפסור להוציא שלושה עשרונים מולה כראוי לפר אחר.
ורבותיו דרשו במסכת ברכות מה שדרשו: עד תנה לא היה אדם שקרא להקב"ה צבאות אלא כן אמרה לפניו רבונו על עולם, תכל צבאות עבראת בשולחך - קשה בעיניך ליתן לי בן אחד?
גמרא ברכות ל"א, ע"ב

בארי מלים

6. מדוע חשב עלי את תנה לשיכורה?
7. מה ענתה לו תנה?
8. הכיחו מן הפסוקים שחנה התעודדה מברכתו של עלי.

שאלת העמקה: (ירשות)
ביום הראשון של ראש השנה או קוראים בספר שמואל א' את פרק א' וחלק מפרק ב' כהפסרת היום (מנהג זה קיים עוד מימי חז"ל כמבואר במגילת מגילה ל"א). חשבו: מה הקשר בין תוכן היום של ראש השנה למסופר בפרקג? (למעוניינים- ניתן לעיין במגילת במסכת ראש השנה דף י"א עמוד ב)

נשים מחפלות בחתול המעריב

מגילת מגילה
"מגילת מגילה" (פסוק כ"ג): יצא מחפלות בחתול.
"קשת רוח" (פסוק ט"ז): יצגבה.
"אשפך את נפשי לפני ה'" (פסוק ט"ז): מחפלות.
"בלעיל" (פסוק ט"ז): אישה מישעת.
"אפנה לא ידע לה עוד" (פסוק י"ח): הפסיקה לנעם.
"מקשת חטים" (פסוק כ"ג): יצגבה.
"זבח חטים" (פסוק כ"ג): הובח שיהיה רגל לבנת.
"קום ה' את דברו" (פסוק כ"ג): ה' קים את מה שדברתי באכזבת עלי.
"זי נשפך" (פסוק כ"ז): נשבעה ברוח.

הקדמה

המקומות ביחידתנו: ביחידת פסוקים זו נלמד על שני מקומות:

1. **רמתיים צופים** השוכנת בנחלת שבט אפרים, ב'הר אפרים' שהוא כינוי לחבל הרים המתחיל בעמק יזרעאל, ומסתיים בארץ בנימין צפונית לירושלים. ישנם פרשנים¹ שביארו שהמקום נקרא 'צופים' על שם המתיישבים הראשונים באזור זה שהיו בני האיש צוף?²

2. **שילה** נמצאת במרכז הארץ, על גב ההר, צפונית לבית אל ודרומית ללבונה. היא שוכנת מזרחית לדרך העתיקה המובילה מדרום הארץ ועד לצפונה. שילה הייתה במקום מרכזי המאפשר הגעה פשוטה ונוחה לקיום מצוות עליה לרגל, והוקם בה המשכן. המשכן בשילה היה עשוי אבן ומקורה בכיסויי המשכן שבמדבר [יריעות בד ועור].

העליה לרגל: עם ישראל בשלושת הרגלים, ולעיתים בזמנים אחרים, עלו לראות ולהראות את פני ה' במשכן שילה, לקיים את מצוות תורה "שלוש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני האדון ה' אלוקי ישראל" (שמות כ"ג, י"ד). העלייה קירבה בין העם לקב"ה באמצעות קורבנות שהוקרבו ע"י הכהנים המשרתים במשכן,

1 רבי יוסף קרא, דעת מקרא ועוד.

2 חז"ל ביארו ש'צופים' הכוונה לנביאים כלומר במקום זה היו הרבה נביאים.

ובאמצעות תפילה לקב"ה.

נישואין עם שתי נשים: בפרק זה מתואר שאלקנה נשא שתי נשים. חשוב לדעת שמדין התורה מותר לאיש לשאת שתי נשים, בניגוד לאישה האסורה להינשא לשתי נשים. בתקופת הראשונים, ביוזמתו של רבנו גרשום מאור הגולה (רב רבותיו של רש"י), התקבלה תקנתו שאיש לא יישא שתי נשים. טעמים רבים עלו לתקנה זו. ביניהם החשש הגדול למריבות בין שתי הנשים. במשך הדורות התקבלה תקנה זו במספר קהילות (כגון קהילות אשכנז) אך לא בכל הקהילות (כגון בקהילות יהודי תימן).

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מה אנו יכולים ללמוד על אופיו של אלקנה מהעולה מן הפסוקים?
- ב. מה מבטאת עלייתו של אלקנה אל המשכן?
- ג. מה השוני בהתייחסות בין אלקנה לבין חנה לנוכח העובדה שחנה אינה יכולה ללדת לילדים?
- ד. מדוע עלי שומר את פיה של חנה?

אפשרויות למענה ולדיון

הפרק פותח בתיאור דמותו של אלקנה. בספר דברי הימים א' (ו, יח- כג) כתוב שאלקנה היה משבט לוי, מבניו של קורח. הפסוקים מכנים אותו 'אפרתי' שפירושו איש גדול וחשוב. פירוש נוסף- מקום מושבו הוא בנחלת שבט אפרים.

אלקנה עולה לרגל למשכן בשילה. דבר זה מפתיע כיוון שלאורך ספר שופטים לא מצאנו כלל את משכן שילה כמקום מרכזי שהעם מתכנס בו לתפילה וכד'. ייתכן שהסיבה שהמשכן לא הוזכר בספר שופטים היא משום שהעם זנח את המשכן בשילה וכלל לא עלה אליו לרגל.

הפרשנים³ ביארו שזמן עלייתו של אלקנה למשכן לא היה בשלושת הרגלים, אלא בזמן מיוחד שהוא ובני ביתו היו עולים לרגל. אלא שנחלקו מתי זמן מיוחד זה. יש פרשנים שכתבו שבכל שנה היה עולה פעם אחת נוספת בראש השנה. ישנם פרשנים שכתבו שהיה עולה כל שנה מכוח נדר שנדר.

לפי שני הפירושים ברור שעליית אלקנה ובני ביתו למשכן שילה נבעה מכמיהה עזה אל מקום השכינה, מקום לתפילה ולקרבת ה'⁴.

בניגוד לדמותו של אלקנה דמותה של חנה נראית קצת שונה. חנה מאופיינת בסערת רגשות ובתפילה

3 ילקוט מעם לועז עמ' ה'.

4 האברבנאל [פס' ג'] שואל מדוע מוזכרים חפני ופנחס בניו של עלי, הרי כלל לא מוזכרים מעשיהם בפרק זה? תשובתו היא שהפסוקים מזכירים את שמם בכדי ללמדנו שלמרות העובדה שידועים היו באותה התקופה במעשיהם הרעים, לא מנע הדבר מאלקנה מלהגיע למשכן בשילה [אולי מתוך קרבתו של אלקנה למשכן ולשכינה].

עמוקה היוצאת מן הלב.

אלקנה משלים עם העובדה שחנה אינה יכולה ללדת, מפייס אותה ומעודד את ליבה השבור. חנה בניגוד לאלקנה, מסרבת להשלים עם חוסר האפשרות ללדת, היא 'מרת נפש' כלומר הפיוסים של אלקנה כלל לא עודדו אותה. מתוך שיברון לב זה אפשר להגיע למקום אמיתי של תפילה. מתוך התפילה עולה האמונה הגדולה שיש לה בקב"ה.

חנה בתפילתה נודרת נדר. הנדר יוצר אצל האדם התחייבות מעשית לתת משהו כלפי מי שנודרים לו. חנה מתחייבת להקדיש את זרעה לה⁵. הנדר גורם לחנה להיות תלויה בקב"ה, ובכך הנדר גורם לקרבה לקב"ה. מלבד חנה ואלקנה אנו פוגשים דמות נוספת, פנינה אשתו השנייה של אלקנה. היחסים בין פנינה לחנה היו מורכבים. ייתכן שהסיבה שאלקנה נשא שתי נשים היא, שאת חנה נשא ראשונה אך כיוון שהייתה עקרה נשא את פנינה בכדי שתלד ילדים. אלקנה נתן יחס מועדף לחנה, אך זה גורם לפנינה לכעוס עליה להכעיס יותר את חנה.

מדוע הכעיסה פנינה את חנה? בפשטות ניתן לומר שכיוון שאלקנה אהב יותר את חנה למרות שלפנינה יש ילדים ולחנה אין ילדים, הדבר הכעיס את פנינה ולכן היא הכעיסה את חנה⁶.

אלקנה הביא לפנינה מנות לפי כמות הילדים שלה. כיוון שלחנה לא היו ילדים היה נותן לה מנה 'אפיים', כלומר מנה יפה כדי לשכך את כעס שלה כדי לעודד אותה ולחזק אותה.

הפסוקים מתארים את עלי שומר פיה של חנה. מדוע? ייתכן שחלק מתפקידו של הכהן היה לפרוס את חסותו על הבאים למשכן בשילה. עלי מרגיש בהתנהגות השונה של חנה ולכן הוא חושב שהוא צריך לתקן את בעיתיות בתפילתה של חנה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **קרבת ה'** - אלקנה עולה למשכן כדי לספוג מקדושת המקום וע"י זה להגיע לקרבת ה'.
2. **התמדה** - אלקנה מתמיד כל שנה לעלות למשכן למרות הקשיים הכרוכים בכך.
3. **כוונה בתפילה** - חנה עומדת בתפילה הבוקעת מלבה, מתוך הבנה שעיקר התפילה תלוי בכוונת הלב.

5 במשנה במסכת נזיר ישנה מחלוקת האם שמואל היה נזיר (דעת רבי נהוראי) וזאת מתוך ההשוואה לפסוקים בשמשון (שופטים יג, ה) או שכלל לא היה נזיר (דעת רבי יוסי) כיוון ש"אין מורה אלא של בשר ודם". הרמב"ם (הלכות נזירות ג, טז) פוסק שאכן שמואל היה נזיר.

6 מעין זה בפירושו של הרב יהושע בכרך בספרו מן הרמתים צופים עמ' 62.

7 רבו הפירושים ב"מנה אחת אפיים". אנו כתבנו כפירוש הרד"ק

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. מומלץ להקריא בכיתה את אליהו רבה⁸ [איש שלום] בו מתוארת דמותו של אלקנה. חכמים הגדילו את שבחו של אלקנה עד כדי כך שהשוו אותו לאברהם (מדרש שמואל).

"כיוצא בדבר אתה אומר, ויהי איש אחד מן הרמתים וגו'. היה אלקנה עולה ארבעה פעמים בשנה, שלשה מן התורה ואחת שקיבל עליו, שנאמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה וגו'. אלקנה הוא עלה ואשתו ובניו ובנותיו ואחיותיו וכל קרוביו עמו וכל קרוביו עמו וכל בני ביתו היה מעלה את הכל עמו.. דבר אחר למה מעלה את הכל עמו? כשהיו עולין בדרך ולנין ברחובה של עיר, מתקבצים האנשים לבד והנשים לבד. שכן האיש מדבר עם האיש, אשה עם האשה, גדול עם גדול, קטון עם קטון. והיתה המדינה מרגשת והיו שואלין להן להיכן תלכו? ואומרים אל בית האלהים שבשילה שמשם תצא תורה ומשם מצוות, ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך ביחד, מיד עיניהם משגרות דמעות. אמרו להן נעלה עמכן, אמרו להן הין, עוד לשנה הבאה חמשה בתים, לשנה אחרת עשרה בתים, לשנה אחרת הרגישה כולה לעלות, והיו עולין הימנה כששים בתים, ובדרך שהיה עולה שנה זו לשנה אחרת אינו עולה אלא בדרך אחרת. אלקנה הכריע את ישראל לכף זכות וחינך אותם במצות, וזכו רבים על ידו, הקב"ה בוחן לבות וכליות אמר לו, אלקנה אתה הכרעת את ישראל לכף זכות וחינכתם במצוות, וזכו רבים על ידיך, אני אוציא ממך בן שיכריע את ישראל לכף זכות ויחנך אותם במצוות ויזכה רבים על ידיו."

2. ביחידת זו למדנו על קשייה של חנה. חשבו על קשיים שאתם נתקלתם בהם במהלך החיים (אפשר לשאול אנשים אחרים), וכתבו מה עזר לכם להתגבר על קשיים אלה.

3. ניתן לדבר בכיתה אילו תחושות מלוות את האישה העקרה. כאב, עצבות, צפייה, תקווה ועוד. גם אמהות האומה (שרה, רבקה ורחל) היו עקרות. האם ישנה סיבה משותפת שגורמת לכל האימהות להיות עקרות?

יחידה 3: ברכת עלי והתגשמותה (יג - כח)

5 ספר שמואל א' | פרק א'

פרק א'

מלות שאיל	מלות שאיל	מלות שאיל	מלות שאיל
מלת שאיל	שאלו דודו אחיו דוד	ה מאם בשאיל	המלת שאיל והצלחתו
מלת שאיל	יח-כז	יח-כז	יח-כז

יחידה 2 - עליית אלקנה לשילה ותפילת חנה (א'-ב')

1. כתבו מה ידוע לנו על:
אלקנה:
חנה ותפניה:
חפני ופינחס:
איך היה נוהג אלקנה לפייס את חנה בעלומה לרגל?

2. עיינו בפרוש רש"י שלפניכם:
"גם כעס - כעס אחר כעס... לכך נאמר גם כעס היתה אונרת לה:
כלום קצת היום משפורת [חלוק] לבנו גדול או חלוק לבנו קטן"
רש"י פסוק ו'

3. כיצד הכעיסה פגינה את חנה?

4. כתבו במילים שלכם כיצד ניסה אלקנה לפייס את חנה.

5. האם דברי הפיוס של אלקנה עזרו? הביאו מהפסוקים מילה או שתיים המוכיחות זאת.

שאלת הנגמנה: מה גורם לאנשים לנדוד נדדים?
האם גם לכם יש בקשה גדולה מה' שהייתם מוכנים לקבל על עצמכם משהו גדול (בלי נדוד) עבורה? מהי הבקשה?

מילים באר"י:
"איש אחד" (פסוק א')
לשון נדולה וחיבות.
"חמתים חושם"
(פסוק א') שתי רמות היו.
מקום נבוה שחשם חושם.
"מימים ימיש" (פסוק ב')
משנה לשנה.
"מנחת" (פסוק ד')
מנחת חבה.
"נבד אחד אבי" (פסוק)
הוא חלק אחד בחד.
מה משובחת ליהיה
דעתה ולשכן כנסת.
"סבר רחמיה" (פסוק ו')
לא יכלה ללדת.
"ערתה" (פסוק ז') שתי.
שתי הנשואות לאיש אחד.
נקראות צרות, כיוון שנתן
אויבות זו לזו.
"בעבור היצירה" (פסוק ח')
כדי להיחיה ולתקועה.
"מרת פסח" (פסוק ט')
ענבה ובעסה.
"בעני" (פסוק יא')
בפעם הבאה.

7 ספר שמואל א' | פרק א'

שאלת הרחבה: חד"ל למדו מתנה הלכות רבות הנוגעות לתפילת לחש:
(ג) ונהגה היא מדברת על לכה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ורחשבה עלי לשכרה.

אמר רב הונאה כמה הלכות גדולות ניתן ללמוד מפסוקי תפילה חנה:
"והנה היא מדברת על לכה" - מכאן לתפילת צדק שיכין לבו (כלומר, שתפילתו בכוונה).
"רק שפתיה נעות" - מכאן לתפילת שיתוף בשפתי (כלומר, על אף שהוא מתפלל בלחש,
עליו לבסס את המילים בשפתי).
"וקולה לא ישמע" - מכאן שאסור להגביה קול בתפילה.
"ורחשבה עלי לשכרה" - מכאן ששיכור אסור לתפיל.
(גמרא, ברכות לא, ע"א)

9. כתבו לפחות שלוש הלכות שלמדו חד"ל מתנה הנוגעות לתפילת העמידה.

10. כמה פעמים מופיעות מילים מהשורש ש.א.ל בפסוקים י"ד-כ"ח?
ב. חשבו: מה הקשר בין השורש ש.א.ל לשמו של שמואל?
היעזרו בדברי המלבי"ם שלפניכם.

ותקרא את שמו שמואל: מיש בו שני מילים [מילים] שאלו מאלו
מבנים א, ב, ג

11. ציירו את עלייתם של אלקנה, חנה ושמואל לשילה, כאשר נגמל שמואל. (איילו בעלי חיים עליכם להוסיף לציור?)

12. מפרקנו ניתן לרמוד על מעלתיה של חנה. כתבו שתיים ממעלותיה.

הקדמה

עלי הכהן - ביחידת פסוקים זו אנו פוגשים לראשונה את דבריו של עלי הכהן הגדול. מתוך הספר דברי הימים א' (כד, ג, ו) עולה שעלי היה מבני בניו של איתמר הכהן ששימש בכהונה הגדולה לאחר מות אביו אהרון הכהן.

תפילת הלחש - בתקופת השופטים בה אנו נמצאים לא היו רגילים להתפלל בלחש אלא בקול רם. לכן כל סטייה מהנהוג הרגיל היה מעורר חשד. שאנו יודעים שהתפילה אינה תלויה בצורת אמירתה בקול רם או לחש, אלא כוחה של התפילה תלוי בכוונה. התפילה פועלת בכך שאנו פונים אל ה' בבקשה להשפיע עלינו טוב. לעיתים הטובה מתעכבת מלהגיע, לעתים בקשתנו אינה ראויה ולא מגיע לנו שתתקבל ולעתים אם תתקבל בקשתנו היא עלולה להזיק לנו. עלינו להתחזק ולדעת שהקב"ה שומע את תפילתנו ותפילתנו פועלת טובה אלא שאין אנו יודעים איך וכיצד.

9 אם נרצה להרחיב בכך נוכל לתאר ילד המבקש בתפילתו המון ממתקים, בקשה העלולה להזיק לו מאוד אם תתקבל.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. חשבו, מה הם המאפיינים המבדילים בין תפילת אישית לתפילה ציבורית.
- ב. במה אנו יכולים ללמוד מחנה על הדרך הראויה לתגובה על ביקורת המושמעת כלפינו?
- ג. מנו כמה פעמים מופיעות ביחידת הפסוקים מלים מהשורש 'ש.א.ל'. מה אנו יכולים ללמוד משורש מילים אלו?

אפשרויות למענה ולדיון

התפילה השקטה של חנה מבטאת את תפילתה אישית. עלי סובר שהתפילה בלחש נובעת מתוך שכרות. השכרות פוגמת בצלילות המחשבה, גורמת לחוסר אפשרות לדבר כראוי לפני המלך ולחוסר רצינות. ייתכן שאף עלי הכהן ידע שיחנה אינה שיכורה ועשתה תנועות כאילו נראית שיכורה ולכן אמר לה עד מתי תעשי את עצמך כשיכורה¹⁰.

חכמים למדו מתפילת חנה מספר הלכות בתפילה:

1. "חנה מדברת על לבה" - כוונת הלב,
2. "רק שפתיה נעות" - המתפלל צריך שיחתוך בשפתיו,
3. "וקולה לא ישמע" - אסור להגביה את קולו.
4. "ויחשבה עלי לשיכורה" - אסור לשיכור להתפלל.

תגובתה של חנה לנוכח הבקורת שהשמיע עלי כלפיה הייתה מדודה וסקולה. היא משפילה את עצמה מול עלי הכהן ולכן היא משמשת בביטויים 'אמתך' 'אדוני'. חנה טוענת כלפי עלי שאינה 'בת בליעל', כלומר אישה הנוטה למידות מקולקלות.

עלי הכהן מרגיש אחריות על התנהגותה של חנה לכן הוא מוכיח אותה. אותה אחריות גורמת לו לקבל את דבריה ולפרוס את חסותו עליה ולכן הוא מברך אותה שתלד בן.

לבן הנולד קראה שמואל. ראב"ע ביאר את הקשר בין השם שמואל לשורש 'שאל', ששמואל הוא 'שמו א-ל' כלומר הוא נקרא בשם ה' כיוון שה' נתן לה את בנה כפי שהיא שאלה ממנו.

במהלך יחידת הפסוקים אנו פוגשים שבע פעמים את השורש 'ש.א.ל'. דבר זה מלמדנו על השייכות המלאה של האדם לקב"ה. ניתן להמשיל זאת באמצעות חפץ המושאל לחברי. החפץ נחשב בבעלותי אך נמצא ברשותו של השואל. אותו דבר ביחס לנשמתו של האדם. הנשמה של האדם שאולה אצלו. כדי שאדם יצדיק את השאלה ששאל מאת הקב"ה, האדם חייב למלא את תפקידו בעולם.

למרות ששמואל מיועד לעבודת הקודש, חנה אינה מביאה את שמואל לשילה כל עוד הוא קטן ואינו גמול. רק לאחר שיגדל ויוכל למלא את תפקידו בעבודת הקודש, תוכל לשלם את הנדר שנדרה לקב"ה. בסוף הפרק אנו לומדים שחנה משלמת את נדרה ומביאה את שמואל למשכן. כשעלי פוגש את שמואל הוא משתחוה לה' ומודה על כך שברכתו התגשמה¹¹.

המסרים העולים מן היחידה

1. **קיום הבטחות** - חנה מקיימת את נדרה לקב"ה ומביאה את שמואל למשכן.
2. **ענוה** - חנה לא כועסת על עלי גם אם לא שפט את מעשיה נכון. היא מדברת אליו בכבוד רב ומתקנת את שיפוטו על מעשיה.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן להציג בכיתה את השיחה שהתקיימה בין חנה לעלי.
2. לשוחח עם הילדים על כך שבראש השנה אנו קוראים את פרק א' וחלק מפרק ב' כהפטרת היום (מנהג זה עוד מימי חז"ל כמבואר בגמ' מגילה לא ע"א). ולהסביר על הקשר בין ראש השנה, היום בו אנו פונים ומתפללים לה' שיענה לתפילתנו ובין פקידתה של חנה בעקבות תפילתה לה'.

פרק ב'

יחידה 4: תפילת חנה (א' - י')

ספר שמואל א' | פרק ב' 9

ורבת בנים אומללה - נכרתה והפסיקה ללדת ומה שילדה - יאבד.
...להושיב עם נדיבים - שרים וחשובים.
וכסא כבוד ינחלם כי לה מצוקי ארץ - עמודי הארץ - הצדיקים.
וישית - שם עליהם תבל.
פסוקים ט"ז - הצינו במחברתכם כותרת מתאימה:
רגלי חסידיו ישמור - ה' מגן ושומר על החולקים בדרכו
ורשעים בכח ידמו, כי לא בכח יביר איש - ה' משתיק ומחליש את הרשעים.
על אף שראה כי הם חזקים.
ה' יחתו מרובו עליו - אויבי ה' ייחתו (ישברו)
ויתן עו למלכו וירם קרן משיחו - תפילה ונבואה על העתיד לבוא, שבנה שמואל עתיד
לחת חכ (עו) ולמשוח שני מלכים ("משיחו").
מתפילתה של חנה למדנו שחשוב להודות לה על הטובות שעשה לנו.
נסחו תפילה קצרה, שבה תודו לה על טובה שעשה לכם.

ה', הודה אני לך ע...
.....
.....
.....
.....
.....

שאלת חשיבה: (ישוח) מה הקשר בין הפסוק האחרון של התפילה ובין הפסוקים שלפניה?

ספר שמואל א' | פרק ב' 8

פרק ב'

יחידה 4 - תפילת חנה (א'-י')

1. לפיכם ביאור של תפילתה של חנה, התפילה מחולקת לשלוש קבוצות פסוקים.
קראו את קבוצות הפסוקים שלפניכם ותנו לכל קבוצה את הכותרת המתאימה.

בנק כותרות:

- ♦ התגחתו של על הצדיקים והרשעים ונבואה לעתיד.
- ♦ מעשי ה' והשגחתו על כל הברייאה.
- ♦ שמחה ושבח לה על הנסים שעשה לחנה.

פסוקים א"ב - הצינו במחברתכם כותרת מתאימה:
ותתפלל חנה ותאמר עלץ לבי בה - לבי שמח מאוד (בה' שהיה בעדך).
רמה קרני בה - גדל ועלה כבודי וכוחי בעזרת ה', הרמתי ראש למעלה.
רחב פי על אויבי - עתה אני יכולה לפתוח פי ולהשיב לאויבי (פנינה)
(קודם הייתי כאלילמת).
כי שמחתי בישועתך.
אין קדוש כה' כי אין בלתיך - אין אחר חוץ ממך.
ואין צור כאלהי - אין חזק כאלוהינו, המשנה את הטבע ברצונו (מעקרה לילדות).

פסוקים ו'ח - הצינו במחברתכם כותרת מתאימה:
אל תרבו תדברו בנאה - אל תרבו לדבר דברי גאווה והתרבות כל הזמן.
יצא עתק מפיהם - אל יצא מפיהם דבר חזק, דיבור של יוהרה.
כי אל דעות ה' - ה' יודע כל דעת בני אדם, ואין נסתר ממנו דבר.
ולו נתבנו עיליות - מעשיו (של ה') מתוכננים ועושה מה שירצה.
קשת נברס חתים - הגיבורים וקשתם נשברים.
ונכשלים אורו חיל - התלשים והתופלים תגרו כוח ונבורה, התבררו והצליחו.
שבעים בלחם נשכרו - נאלצו לעבוד כשכירי יום (בעד פת לחם).
ורקבים חדלו - אנשים שטרחו להשיג אוכל הפסיקו את טרחם.
עד עקרה לידה שבעה - בעוד שאשה עקרה וכתה ללדת שבעה ילדים.

הקדמה

חלקי התפילה: חכמים קבעו שלתפילה ישנם שלושה מרכיבים: שבח, בקשה והודאה. ביחידת הפסוקים שלפנינו נפגש עם תפילתה של חנה המורכבת משבח והודאה. חנה אינה מבקשת דבר משום שבקשתה להולדת הבן כבר התממשה.

כאשר אדם פונה אל הקב"ה בתפילה בה הוא משבח ומודה על השפע והטובה, ממילא הוא מכיר ומבין שיש לו חסרונות שמקור השפע הוא שהשלימים ולכן פניה זו גורמת לו להודות ולשבח את מקור השפע שהשלים את חסרונותיו.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מה ההבדל בין תפילת חנה המופיעה בפרק א' ובין התפילה המופיעה בפרק ב'?
- נסו לחלק את תפילת חנה למספר חלקים המבהירים לנו את מהלכה של התפילה.
- כיצד הפסוק המסיים את התפילה קשור לפסוקי התפילה המופיעים לפניו?

אפשרויות למענה ולדיון

בתחילת פרק ב' מופיעה תפילת חנה.

ההבדל בין תפילה זו לתפילה המופיעה בפרק א' הוא שבפרק א' התפילה היא בקשה לעומת התפילה בפרק ב' בו התפילה היא הודאה ושבח על הנס שאירע לה. בתפילה זו חנה מבטאת את השגחת ה' על מציאות והנהגתה כפי רצונו. ה' יכול לשנות את כל המציאות גם אם היא נראית רחוקה ובלתי סבירה. רצון ה' הוא שקובע מה יהיה בעולם ולא מעשי בני אדם.

חלקי התפילה: תפילת חנה נחלקת לשלושה חלקים:

1. **פסוקים א'- ב', פתיחה:** בפסוקים אלו היא מביעה שמחה על הנס שאירע לה. היא משבחת את ה' באמצעות מספר יסודות באמונה.
 2. **פסוקים ג' - ח', אמצע:**¹² חנה מתארת את מעשי ה' והשגחתו על כל מעשי הבריאה. ההיסטוריה אינה תולדה בלעדית של מעשי בני אדם אלא של מעשי ה'. להיסטוריה ישנה משמעות וייעוד ואינה גלגול של מאורעות שאינם קשורים זה לזה.
 3. **פסוקים ט' - י', סיום:** ה' משגיח על הקרובים לדברו והנאמנים לדרכיו. בסיום התפילה חנה מביאה נבואה שכל האנושות מצפה להתגלותו של הקב"ה ולמלכותו הבלעדית.
- הפסוק האחרון בא לידי מימוש באופן מלא לאורך ספר שמואל עד לביסוס מלכותו של דוד המלך. לכן אנו פוגשים בפסוק דומה בשמואל ב' פרק כ"ב פסוק נ"א.

המסרים העולים מן היחידה

1. **אמירת תודה -** חנה מודה לקב"ה על הטוב שהקב"ה השפיע עליה.
2. **השגחת ה' -** ה' משגיח על הבריאה כולה ומנהל את ההיסטוריה על מנת להוציא לפועל את דבר ה' בעולם.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. בחיי היומיום מתרחשים לנו דברים נפלאים שעליהם אנו מודים לקב"ה. לשוחח בכיתה על מה אנו רוצים להודות. אפשר שכל תלמיד יכתוב תפילה קצרה בה הוא מודה לקב"ה על שפע הברכה והטוב שמשפיע עלינו.
2. איזה דמויות אנו מכירים בתנ"ך או במדרשי חז"ל שהתפללו לה? נסו למצוא מה היה נוסח התפילה.

12 יש מי שנתן מבנה קצת שונה לתפילת חנה: פסוק ג' טוען שהכל בידי שמים. פסוקים ד - ה מוכיחים במציאות שלוש דוגמאות לטענה זו. בפסוקים ו - ט מביאים את המסקנה הרעיונית שה' עומד מאחרי כל השינויים המתרחשים בעולם.

יחידה 5: משכן שילה - בני עלי לעומת שמואל (י"א - כ"א)

11 ספר שמואל א' | פרק ב'

6. נערי הכהנים זלזלו בקורבנות. ממה נבעה התנהגות רעה זו?

7. מהפסוקים אנו למדים על התקדמותו של שמואל ועל עלייתו. הוכיחו מהפסוקים והסבירו:

שאלת העמקה: (ישוה) בפסוקים י"ח-כ"א מתארים הפסוקים את תפקידו של שמואל לפני ה'. האם תוכלו להסביר מדוע כה מרחיב הכתוב בתיאור לבושו של שמואל?

10 ספר שמואל א' | פרק ב'

יחידה 5 - משכן שילה - בני עלי לעומת שמואל (י"א-כ"א)

3. השוו בסבלה זו בין שמואל ובין בני עלי. ציטטו מתוך הפסוקים:

שמואל	בני עלי
היחס לעבודת ה'	"לא ידעו את ה'"
הסתפקות במועט	"חגור אפוד בוד"
עבודתם במשכן	"את פני ה'"
כפי שמתבטאת בפסוקים	"אמשיש' (פסוק י"ז): בני עלי."

4. לפיכם "משפט הכהנים" לפי התורה. קראו והשוו "משפט הכהנים" שבני בליעל קבעו לעצמם.

משפט התורה	משפט בני בליעל
מה האופן שבו לוקח הכהן את הבשר?	
מה לוקח הכהן?	
מה קודם. הקטרת החלבים או נתינת הבשר?	

והסביר הכהן את החלב המנוסה וקנה הסוה לאהרן ולבניו. ואת שוקו הניח וסמנו חזקה לכתוב מזבח שלמים. (ויקרא ו' ל"א-ל"ב)

זה היה משפט הכהנים מאז היום ומתן זבחי הצהר אם שור אם שנה. ונתן לכהן חרש והולכים והקבנה. (דברים י"ח ג')

5. מה לדעתכם הרישוי הבאים למשכן שילה בעקבות התנהגותם של בני עלי?

שאלת חשיבה: למה הכתוב מפרט את מספר השיניים במלג? (עיינו בפירוש המגודת דוד שלפינים)

"(יג) ומשפט הכהנים בני עלי עשו לעצמם מרגל קבוע עם העם הבורחים כל איש כאשר היה מן זבחי שלמים. בא אליו משרת הכהן ונידו מרגל בעל עשרו השנים. כבדו שיריה ליקח בידו (מגודת דוד)

הקדמה

מתנות כהונה - הכוהנים עובדים בבית המקדש, ובתמורה לביצוע משימה זו הם מקבלים שכר מאת ה'. הכוהנים הם שלוחי עם ישראל לכן חלק מהמתנות ה' מעניק להם דרך עם ישראל. מתנות אלו מכונות 'מתנות הכהונה'. עבודת הכהונה אינה שיעבוד, אלא עבודת מתנה שדרכה הכוהנים זוכים לגדולה ולכבוד מאת ה'. עם ישראל נושא בעול פרנסת הכוהנים ומפרנסם מכוח עבודתם במקדש שבה הם עוסקים יומיום.

החלקים מן הקרבן המגיעים לכהן-

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מה המכנה המשותף לשני חטאי בני עלי המוזכרים בפסוקים?
- ב. מצאו בפסוקים מלים המראות ניגוד בין בני עלי לשמואל? מה אנו יכולים ללמוד על שמואל מניגודים אלו?

אפשרויות למענה ולדיון

1. בפסוקים י"א - י"ב מציגים לפנינו ניגוד בין מעשי בני עלי למעשי שמואל. "והנער... עלי הכהן" = "ובני עלי...את ה'"; "ותהי חטאת... את פני ה'" = "ושמואל משרת את פני ה'". מה היה חטאם של בני עלי? הפסוקים מתארים שני חטאים:

1. **פסוקים י"ג - י"ד:** לפי דין התורה (דברים יח, ג) הכהן מקבל את מתנות הכהונה שהתורה העניקה לו ואינו לוקח את המתנות בכוח. כמו כן, הכהן לוקח חלקים מסוימים בבהמה, זרוע לחיים וקיבה שהתורה העניקה להם במתנה. לעומת זאת בני עלי לקחו כל מה שעלה להם במזלג [מעין קלשון ענק].
 2. **פסוקים ט"ו - ט"ז:** מדין התורה (ויקרא ז, לא) הקטרת החלבים [האיברים הפנימיים] קודמת לנתינת הבשר לכהנים. המשמעות היא שהכהנים מקבלים את חלקם רק לאחר שעבדו את עבודת הקרבנות וכיפרו על המקריב.
- בני עלי הקדימו את נתינת הבשר ואח"כ הקטירו את החלב. כמו כן, הלקיחה מלווה באיום, שאם לא יעשו כדבריהם, הם לוקחים בכוח את המגיע להם. כפי שראינו בחטא הראשון, גם כאן אנו רואים שבמקום שהכהנים יקבלו את המגיע להם מאת ה' ובזמן המתאים, בני עלי חוטפים לפני שמגיע להם.
- התנהגותם של בני עלי גורמת לכך שבמקום שהכהנים ישמשו אות ומופת לעם ישראל, בהתנהגותם הם משפיעים לרעה על עם ישראל וגורמים זלזול בעבודת המקדש. התנהגותם נעשית בפומבי תוך חילול ה'. ה' אינו רוצה בכהנים המשרתים את עצמם אלא בכהנים הממלאים את תפקידם באופן נאמן.
- בניגוד לחמדנות של בני עלי, הכתוב מתאר את מידת ההסתפקות של שמואל בכך שהיה לובש מעיל קטן. שמואל לובש "חגור אפוד בד". בגד זה מזכיר את הלוש של הכהנים (בהמשך ספרנו, פרק כב, פסוק יח). בגד זה שימש לנביאים כדי להודיע שאדם זה הגיע למדרגת נבואה¹³. בנוסף כך שמואל השתדל להיות אהוב על בני אדם.
- באותו זמן חנה משאירה את שמואל בנה בשילה, אך ליבה ורוחה היו עם שמואל, לכן היא הרבתה לבקר אותו שם. ייתכן שעשיית ה'מעיל קטן' היתה ביטוי לאותה אהבה אימהית טבעית ופשוטה לבנה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **הליכה בדרך הטוב והישר** - שמואל הולך בדרך הטוב והישר ומוצא חן בעיני אלוקים ואדם.
2. **זכות שהיא אחריות** - הכהנים מקבלים זכויות יתר ששאר עם ישראל אינו מקבל. זה מטיל על כתפיהם אחריות לנשיאת עול בעבודת ה' והובלה של כל עם ישראל אחריהם.
3. **התייחדות לעבודת ה'** - הקב"ה מפנה את הכהנים מכל עיסוק בענייני העולם הזה כגון פרנסה, נחלה וכד', ונותן להם את הפניות הפיזית והנפשית לעסוק רק בעבודת ה'.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. כל חבר בכיתה נותן מתנה קטנה לחבר אחר. לאחר מכן ניתן לפתוח בכיתה דיון כיצד כל אחד הרגיש להיות נותן המתנה וכיצד כל אחד הרגיש להיות מקבל מתנה? איזו הרגשה זה עורר אצלו ביחס לחבר המקבל/נותן המתנה?
2. ניתן להציג במשחק פנטומימה את אשר אירע בבית המקדש בין בני עלי לבין העולים לרגל (אפשר לקחת בגדי כהונה, שיר, מזלג וכד').

יחידה 6: התוכחה על מעשי בני עלי (כב - לו)

8 ספר שמואל א' | פרק ב'

פרק ב'

יחידה 4 - תפילת חנה (א'-י')

1. לפניכם ביאור של תפילתה של חנה. התפילה מחולקת לשלוש קבוצות פסוקים. קראו את קבוצות הפסוקים שלפניכם ותנו לכל קבוצה את התחרת המתאימה.

בנק תחרות:

♦ השגתו של ה' על הצדיקים והרשעים ונבואה לעתיד.
♦ מעשי ה' והשגתו על כל הברואה.
♦ שמחה ושבח לה על הנסים שעשה לחנה.

פסוקים א'-י' - הציגו במחברתכם כותרת מתאימה:
ותתלה חנה ותאמר עליו לבי ביה - לבי שמח מאוד (בה' שהיה בעור).
רמה קרני בה' - גדל ועלה כבודי וכוחי בענות ה', הרמתי ראש למעלה.
רחב פי על אויבי - עתה אני יכולה לפתוח פי ולהשיב לאויביי (פנינה)
(קודם הייתי כאלמת).
כי שמחתי בישועתך.
אין קדוש כה' כי אין בלתיך - אין אחר חוץ ממך.
ואין צור כאלהינו - אין חזק כאלהינו. המשנה את הטבע ברצונו (מעקרה לילודת).

פסוקים י'-ח' - הציגו במחברתכם כותרת מתאימה:
אל תרבו דוברו נבחה - אל תרבו לדבר דברי נאווה והתרברבו כל הזמן.
יצא עתק מפיהם - אל יצא מפיהם דבר חזק, דבור של יוהרה.
כי אל דעותי ה' - ה' יודע כל דעות בני אדם. ואין נסתר ממנו דבר.
ולו נתכנו עלילות - מעשיו (של ה') מתוכננים ועושה מה שירצה.
קשת נברים חמים - הגיבורים וקשתם נשברים.
ונשלים אורו חיל - החלשים והטופלים תגרו כוח ונבונה, התבררו והצליחו.
שבעים בלחם נשכרו - נאלצו לעבוד כשכירי יום (בעד פת לחם).
ורעבים חדלו - אנשים שטרחו להשיג אוכל הפסיקו את טרמם.
עד עקרה ילדה שבעה - בעוד שאשה עקרה זכתה ללדת שבעה ילדים.

12 ספר שמואל א' | פרק ב'

יחידה 6 - התוכחה על מעשי בני עלי (כ"ב-ל"ו)

8. עיינו בדברי מצודת דוד' והסבירו מדוע לא העניש עלי את בניו על מעשיהם.

9. מה שמע עלי על מעשי בניו?
10. תארו במילים שלכם את תוכחת עלי לבניו.
11. על פי הכתוב מדוע לא שמעו בני עלי בקול אביהם?
12. איש הא-לוהים מביא בפני עלי את דברי ה' אשר נגלה לאהרן במצרים ובהר אותנו. כאן הוא מונה את כל הטובות שהיטיב הקב"ה עם בית אהרן. השלימו לפי מחסן המילים באיזה תחום מדובר בפסוק:
א. ברו אותו מכל שבכי ישראל לי לכהן.
ב. לעלות על מזבחי הקטיר קטורת.
ג. לשאת אסוד לפני:
ד. ואתנה לבית אביך את כל אשר בני ישראל:
13. ה' העניש את בני עלי במידה כנגד מידה. השוו בטבלה בין החטא והעונש.

מחסן מילים:
פרסה, עבודה, מעלה, מלבושי פאר

העונש	החטא
	לפני חטאם ה' כיבד אותם ורצה שמבית עלי יהיו כהנים גדולים עד עולם זלילו בקרבות של ה'
	ניצלו את מעמדם הנכבד כדי לזכות ביותר בשר מן הקרבנות

הקדמה

לפניכם יומון לפרק ב' - פרק ב' - יחידה 6 - התוכחה על מעשי בני עלי (כ"ב-ל"ו).
הא דבר - יחידה 6 - התוכחה על מעשי בני עלי (כ"ב-ל"ו).
הקדמה לפרק ב' - פרק ב' - יחידה 6 - התוכחה על מעשי בני עלי (כ"ב-ל"ו).

הקדמה

מצוות התוכחה - מן התורה נצטוונו להוכיח אדם מישאל שעבר עבירה, שנאמר: "הוכח תוכיח את עמיתך" (ויקרא י"ט, י"ז). "כל ישראל ערבים זה בזה" ועל כל אחד מוטל להשתדל שגם רעהו לא יעבור עבירות. אדם שביכולתו להוכיח ואינו עושה זאת, נתפס בעוון החוטא, שהרי הוא יכל להצילו מהחטא ולא עשה זאת.

בדר"כ בספרי נביאים, המוכיחים הם הנביאים המלמדים את העם ללכת בדרכי היושר. תפקיד הנביא הוא להוכיח את כל מי שאינו הולך בדרכי ה'. לנביא אין משוא פנים לפני המלך או כל אדם הנושא משרה בכירה. כמובן, אין ההוכחה פוגמת במידת האהבה והכבוד לה רוחש הנביא לנושא המשרה אלא הנביא משמש צינור להעברת דבר ה'.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע התוכחה של עלי אינה מתקבלת ע"י בניו?
- ב. השוו בין דרך התנהגותם של בני עלי להתנהגות העם בתקופת השופטים!
- ג. דרכו של ה' להעניש את החוטא 'מידה כנגד מידה'. כיצד הדבר בא לידי ביטוי אצל בני עלי?

אפשרויות למענה ולדיון

בתחילת היחידה מופיע ענין נוסף שלא הוזכר ביחידה הקודמת "...ואת אשר ישכבון את הנשים הצבאות פתח אוהל מועד" (פסוק כ"ב). יש פרשנים שהבינו שהכוונה היא לחטא נוסף של בני עלי (רש"י ועוד), אך יש מפרשים שהבינו שהכוונה היא לתוצאת חטאם של בני עלי. מתוך כך שהיו משהים את הנשים שבאו להקריב קורבן יולדת, נאלצו הנשים להשאר ללון בפתח אוהל מועד עם בעליהן, ובכך התווסף הדבר לזלזול שזלזלו ישראל במשכן¹⁴.

הפסוקים מדגישים שעלי רק שמע את מה שעשו בניו אך לא ראה בעיניו. עלי מוכיח את בניו בשפה רפה חסרת תקיפות ולא דורש שיחדלו ממעשיהם הרעים. עלי פונה לבניו ואומר שחטא כלפי בין אדם לחברו הוא יותר קל מאשר חטא בין אדם למקום, כיוון שבחטא בין אדם לחברו אפשר לרצות את חברו, מה שאין כן בחטא כלפי המקום. אולם גישה זו נוגדת את הידוע שעבירות שבין אדם לחברו חמורות מעבירות שבין אדם למקום¹⁵. במקום שעלי ידבר אליהם בתקיפות שתפסיק לאלתר את חילול ה' וחילול הקודש, הוא מדבר עליהם בשפה רפה. לא בכדי בניו אינם שומעים בקולו וממשיכים בהתנהגותם. לכן נמנע מהם לחזור בתשובה, "כי חפץ ה' להמיתם".

התנהגותם של בני עלי מתאימה להתנהגות הרווחת בתקופת השופטים בה 'איש הישר בעיניו יעשה'. אין למנהיגות סמכות להחזיר את הסוררים למוטב. ייתכן שהפסוקים מרמזים לנו שכשם שעלי לא הצליח לחנך את בניו כך לא הצליח להשפיע על דורו.

הקב"ה שולח את 'איש האלוקים'¹⁶ להוכיח את עלי. תוכחתו מתחילה בבחירה הקדומה של שבט לוי במצרים. **המסרים המרכזיים של התוכחה הם:**

1. בני עלי פגעו בקדושת המשכן.
2. עלי לא הוכיחם באופן חד וברור והוא נושא באחריות על מעשיהם.

העונשים על בית עלי הם:

1. מוות בגיל צעיר.
2. לקיחת הכהונה הגדולה מבית עלי והעברתה לבית אחר.
3. בית עלי לא יעלם לחלוטין והשרידים מבית עלי יצטרכו לבקש מהיורשים של בית עלי משרות מסוימות על מנת להתקיים.

14 מלבי"ם

15 המקור לכך הוא המשנה יומא (פה ע"ב) "עבירות שבין אדם למקום - יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחברו - אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חברו".

16 לפי דברי חז"ל 'איש האלוקים' היה אלקנה.

העונש לבית עלי הוא **מידה כנגד מידה**. כשם שהם פגעו בכבודו של הקב"ה בלקיחה בכוח מה שלא מגיע להם, כך הם יפגעו בקיצור ימיהם, כבודם, עושרם ופרנסתם.

בכל אותו זמן שמואל נמצא במשכן שילה ומאיר פניו לאנשים העולים למשכן. פסוק כ"ו מנגיד בין שמואל לבני עלי. בני עלי פוגעים בבין אדם לחברו, לעומת שמואל שרוח ה' ובני אדם נוחה ממנו.

המסרים העולים מן היחידה

1. **תוכחה נכונה** - עלי אינו מוכיח את בניו כפי שהיה ראוי להוכיחם ושבזה יחדלו ממעשיהם הרעים.
2. **מידה כנגד מידה** - כשהקב"ה מעניש העונש מתאים באופן מדויק לעוול שנעשה הן כלפי אדם לחברו והן כלפי אדם למקום.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. לשוחח בכיתה על חשיבות התוכחה כאשר אנו רואים שנעשה עוולה לאדם אחר, אנו חייבים למחות ולא להשאיר את המצב על כנו. כיצד מוכיחים? מה קורה עם התוכחה אינה מועילה? למי פונים?
2. **שאלת הפנמה:** משה התנהג הצורה לא מכובדת למוכר בחנות. כל החברים ידעו זאת, מלבד משה. הוא סירב לקבל את התוכחה של חבריו. בתחילה כתוב מדוע משה מסרב לקבל את תוכחת חבריו. כעת נסה לשכנע את משה לקבל את תוכחת התוכחה.

פרק ג'

יחידה 7: התגלות ה' לשמואל (א' - י')

14 ספר שמואל א' | פרק ג'

3. תארו במילים שלכם את הגעתו של שמואל אל עלי בהתגלות הסינייה של ה' אליו, וכן את יחסו של עלי כלפי שמואל.

4. עיינו בפירוש הר"ק שלפניכם והסבירו: כיצד הבין עלי בפעם השלישית שהקול הקורא לשמואל הנו התגלותו של הקב"ה?

(ח) וכן עלי - "כי בשתי הפעמים חשב עלי כי נדמה לו לשמואל כי אדם קורא אותו ומתוך שנתו היה נדמה לו זה ולא היה קורא לו אדם, אבל כאשר ראה כי שלש פעמים זו אחר זו שמע הקול אחר שישמע מעשתו ידע כי לא היה טוטה שמואל באמת היה שומע הקול ולא היה קול אדם כי לא היה שום אדם אחר שוהה קורא אותו, לפיכך הבין עלי כי קול מלאך ה' היה" (רד"ק, ג, ה)

"שמואל שוכב" - במקומו, בשרות הלויים השומרים בבית המקדש, עלי היה כיון ששומר מתפנים, ושמואל היה ליו שוכב מבחוץ. תמיד כיון, ע"א קידושין ע"ב, ע"ב.

13 ספר שמואל א' | פרק ג'

פרק ג'

"זרח השמש ובא השמש"
עד שלא שקעה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי. (גמרא קידושין ע"ב, ע"ב)

מלכות שאול	המלכות שאול והגליתו	המלכות שאול בשאל	המלכות שאול אחריו ודוד	מפלת שאול
א-ה'	ג-ה'	ד-ה'	ה-ה'	ו-ה'

יחידה 7 - התגלות ה' לשמואל (א'-י')

1. קראו את הפרק וענו: לאיזו מטרה נכתב פסוק א' "ודבר ה' היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ?"

2. בפסוק ב' נאמר שעניי עלי כהות (היה עיוור), ובפסוק ג' נאמר שאור המנורה עדיין דלק, חשבו, כיצד משני פרטים אלו נובל לדעת אין הבין שמואל שעלי קורא לו לבוא לשמשו?

יחידה בימים ההם אין חזון נפרץ? (ב) הלילה ככלל ינו. "יקר" (פסוק א'): לא מצוי נדיר. "שנים ידע את ה'" (פסוק ד'): עדיין לא ידע את הדרך בה ה' מתגלה לבני אדם באמצעות נבואה.

הקדמה

שמואל הוא נביא מיוחד, מה שלא מצאנו בשום נביא חוץ ממשה רבנו, כיוון שאנו יודעים עליו פרטים החל בהוריו והקושי בלידתו, ילדותו וזקנותו. ביטוי החיבה בה הקב"ה מתגלה אליו לראשונה בכפילת שמו הינו מיוחד במינו. הוא זכה לשמוע את דבר ה' מדבר אליו בתוך אוהל מועד. שמואל הביא את העם לאמונה בה' ובנביאיו, וקיום מצוות ה'.

ביחידת הפסוקים נלמד על דמותו של שמואל המתעלה מול העובדה ש"ודבר ה' היה יקר בימים ההם אין חזון נפרץ"¹⁷ (פסוק א') וזוכה להתגלות ה'.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדין

- א. מה יכולה להיות הסיבה לסמיכות תיאור עיוורונו של עלי הכהן לתוכחת איש האלוקים שלמדנו בפרק הקודם?
- ב. להלכה נפסק שאין ישיבה בהיכל, אם כן כיצד הפסוק מתאר את שמואל שוכב בהיכל ה'?
- ג. מדוע שמואל לא חשב שהקול הקורא לו הוא הנבואה שנזרקה בו?

17 אין הכוונה שכלל לא נפרץ שהרי ה' מתגלה לשמואל, לכן נראה שהכוונה היא שהרבה - אין, מעט - יש.

אפשרויות למענה ולדיון

תחילת הפרק מספר על עיוורונו של עלי הכהן. יש קשר בין העיוורון שלקה בו עלי לבין התוכחה של איש האלוקים שלמדנו עליה בפרק הקודם. העיוורון אינו מבטא רק את חוסר האפשרות הטכנית לראות את הסובב. אלא העיוורון מבטא את החוסר האפשרות שעלי יזכה בדיבור מאת הקב"ה. לכן דווקא בשל העיוורון, דהיינו אי דיבור ישיר בין הקב"ה לעלי, מגיע השעה שהקב"ה יצור דיבור ישיר עם שמואל שיזכה למדרגת נבואה. כאשר שמשו של עלי מתחילה לשקוע שמשו של שמואל מתחילה לזרוח.

כל תיאור ההתגלות לשמואל באה על רקע חוסר הרגילות של שמואל בנבואה. עד כה שמואל היה משרת את עלי לפני ה' אך לא היה רגיל כלל בנבואה. העברת המנהיגות מעלי לשמואל אינה נעשית באופן חד וברור אלא באופן הדרגתי. עלי מנחה את שמואל כיצד להכיל את ההתגלות האלוקית.

פסוק ג' מתאר את שמואל שוכב בהיכל ה'¹⁸. אין הכוונת הפסוק ששמואל ממש שוכב בהיכל ה', וכפי שכבר הקשו חכמים¹⁹ שרק למלכי בית דוד יש ישיבה בעזרה, וא"כ א"א לומר ששמואל שוכב ממש בתוך ההיכל. הרלב"ג ביאר שלא רק המקום שנמצא בו ארון ה' מכונה 'היכל ה'', אלא מקום רחב יותר כגון בלשכה שהייתה מחוץ למשכן מכונה היכל ה', ושם שמואל שכב²⁰.

הפסוק כותב "נר אלוקים טרם יבכה" כלומר כיוון שהמנורה עדיין דלקה ראה שמואל שאין איש קורא לו ולכן הלך לעלי לשאול אותו אם הוא זה שקרא לו²¹. כיוון שדבר ה' אינו נפוץ, בתחילה עלי לא הבין שמדובר בגילוי אלוקי של שמואל. רק לאחר פעמיים, הבין עלי שמדובר בהתגלות אלוקית אל שמואל. ראוי לציין שעלי מכנה את שמואל 'בני', מכאן נלמד על היחסים הקרובים שהיו בין עלי לשמואל.

המסרים העולים מן היחידה

1. **יחס קרבה בין תלמיד לרבו** - שמואל ממחר לבוא אל עלי כשהוא קורא לו, וכן שעלי מכנה את תלמידו בשם 'בני'.
2. **דבר ה' אל בני אדם** - הקב"ה מתקשר עם בני אדם באמצעות הנבואה. הנבואה מביאה את האדם למדרגה רוחנית גבוהה המאפשרת לו לתקשר למקום רוחני עליון.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. לקיים בכיתה **מבצע 'הנני'** המתבצע באופן הבא: כל תלמיד מקבל כרטיסיה ועליה ישנם מספר משבצות. בכל משבצת יש מקום לחתימה של המורה/הורה. כל פעם שמבקשים מהתלמיד בקשה והוא מבצע אותה מיד 'הנני', מזכה בחתימה של המורה/הורה. כל כמה חתימות זוכים בפרס.
2. ניתן לשחק את המשחק **'זהה את הקול'**. תלמיד עוצם את עיניו ותלמיד אחר צריך לזהות את הקול של חברו.

18 ייתכן שיש ניגוד בין עלי ש'שוכב במקומו' לעומת שמואל ששוכב ב'היכל ה'.

19 גמ' קידושין עח ע"ב.

20 דעת מקרא פירש שהאות ב' עניינה ליד או בסמוך, ולכן שמואל היה רגיל לשכב בלשכה או בעזרה הסמוכה להיכל ה'.

21 כך פירש אברבנאל.

יחידה 8: נבואת שמואל (יא - כא)

15
ספר שמואל א' | פרק ג'

יחידה 8 - נבואת שמואל (יא-כ"א)

5. אמר ה' לשמואל: "הנה אנכי עשה דבר בישראל אשר כל שמעו תצלינה שתי אנני". מהו ה'דבר" (ראו פרק ד', פסוק י"א)?

6. בפסוק י"ב נאמר "ביום ההוא". באיזה יום מדובר?

ומה יקרה באותו יום?

7. מה אנו יכולים ללמוד על עלי, מכך שהוא מצדיק עליו את הדין?

8. "כי נגלה ה' אל שמואל" - מה המיוחד בכך? היעדרו בפרק ג', פסוק א'.

9. למדנו משמואל שלמרות ש"רא מהגיד את המראה אל עלי", בסופו של דבר אמר לו את הדברים על אף שהיו קשים וכואבים. אם אדם בוחר לומר את הדברים הקשים לחברו, כיצד לדעתכם עליו לאומרים?

הקדמה

"ולכן נשבעתי לבית עלי אם יחכר עון בית עלי בובח ובמחיה" אמר רבה. בובח ובמחיה אעו מתכפר. אבל מתכפר הוא בדברי תורה. אביי אמר: בובח ובמחיה אעו מתכפר. אבל מתכפר בגמילות חסדים. ואמר חז"ל: רבה ואביי היו ממעמדות בית עלי. רבה שהיה שוקק בתורה חי ארבעים שנה. אביי שהיה שוקק בתורה נבגמילות חסדים חי ששים שנה. על פי המרא, יבמות ק"ה, ע"א.

הקדמה

לשמוע בשורות רעות זה משימה לא פשוטה, הדורשת גבורת רוח וכוח התמודדות לנוכח הבשורה. כמו כן, לא פשוט להיות אדם המבשר את הבשורה הרעה. בשביל משימה זו צריך כושר דיבור ורגישות כדי לדעת כיצד להעביר את הבשורה הרעה. ביחידה זו נפגש עם שתי דמויות שהיו צריכים מצד אחד לקבל את הבשורה הרעה ומצד שני למסור את הבשורה הרעה.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מה ההבדלים בין מה שכבר נמסר לעלי ע"י איש האלוקים לבין מה ששמואל מוסר לו?
- ב. חטאם של בית עלי הוא גדול, אולם דלתות תשובה לעולם אינם ננעלות. כיצד יכולים בית עלי לחזור בתשובה?

אפשרויות למענה ולדיון

שמואל בדבר ה' שנאמר לו חוזר על מה שכבר נאמר לעלי ע"י 'איש האלוקים', אלא ששמואל מסביר ומבאר את מה שכבר נאמר ע"י 'איש האלוקים'.

מדוע שמואל דרש משמואל שיגלה לו את דבר ה'? האברבנאל פירש שלבו של עלי אמר לו שהנושא המרכזי של נבואת שמואל היא עליו ועל משפחתו. כמוכן, נבואה זו היא נבואת פורענות על בית עלי. לכן עלי דרש

משמואל שישבע שיאמר לו את דבר ה'.

עלי מקבל את הדין שבא מאת ה' ומשלים עם הפורענות העתידה לבוא. כיוון שבני עלי ביזו את המקדש ועבודתו, הכפרה שלהם אינה יכולה להיות באמצעות עבודת המקדש. חכמים²² דייקו מתוך הפסוקים שבעבודת המקדש עוונותיהם לא יכופרו, אך באמצעות תורה וגמילות חסדים כן יכופרו. הפסוקים האחרונים בפרק מתארים את שמואל שאת כל דרכיו היה מודד במשקל ובמשורה כך שכל עם ישראל ידע שהוא נביא ה'. דווקא מתוך שלמות המידות שבו הוא יכול להגיע למדרגת הנבואה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **לשון אמת** - שמואל למרות הקושי הגדול במסירת דבר ה' אל עלי, הוא נאמן בדיבורו ומוסר לו את כל מה שנאמר לו מפני ה'.
2. **קבלת הדין** - עלי מקבל עליו את הדין ומצדיק את הדין קשה שעתידי לבוא על משפחתו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. לשוחח בכיתה כיצד אדם חש כשהוא מקבל בשורה רעה? מה הם דרכי ההתמודדות על כשמקבלים בשורה רעה? בריחה, התכחשות, קבלת הדין וכו'. לספר בכיתה סיפור על אדם שקיבל בשורה רעה וכיצד הוא הגיב כלפיה.
2. לקרוא לתלמידים קטע מהרמב"ם במורה נבוכים (חלק ב', פרק מ"ד) על דרכי ההתנבאות ונבואתו הראשונה של שמואל. פרק ד'

פרק ד'

יחידה 9: המלחמה בפלשתים, שביית הארון ומות חופני ופנחס (א'-ו"א)

16 ספר שמואל א' | פרק ד'

פרק ד'

יחידה 9 - המלחמה בפלשתים, שביית הארון ומות חופני ופנחס (א'-ו"א)

"זיהו דבר שמואל לכל ישראל" - הפרשנות שנוכח שמואל החחילה לבוא על כל ישראל.

באורי קלים

"זמנוד" (פסוק ב) - המפגשה הפלמטית.
 "זמנוד הרק" (פסוק ו) - חוד תרועת הנכס שסע.
 כחמה (עמקת רמות) עד למרוק.

1. ישראל יצאו למלחמה בפלשתים. עיינו במפה שלפניכם וענו:
 א. היכן חנו?
 ב. היכן חנו הפלשתים?

2. ישראל לא תלו את מפתלם במעשיהם הרעים או בכך שלא התיעצו עם שמואל, אלא ב...
 3. השלימו את הטבלה:

החטא	ישראל	פלשתים
כיצד הגיבו כאשר הגיע הארון אל המלחמה?		
מדוע הגיבו כך?		

4. במערכה השנייה ניגפים ישראל ונסים לאוהליהם 30,000 איש נופלים במלחמה, והארון נלקח על ידי הפלשתים. מה עוד קורה ביום זה?

הקדמה

פרק זה מתאר את התגשמותה של נבואת שמואל בעניין הפורענות על בני עלי, שתתקיים דרך הפורענות שתבוא על כל עם ישראל.

התמודדות ישראל נגד הפלשתים - בעת כניסתם של ישראל לארץ, ישבו בה מספר עמים. עם ישראל הצליח להתמודד עמם בצורה יפה וירש את יישובי מגוריהם. מלחמות אלו מתוארות בספר יהושע ושופטים. בספר שמואל עיקר ההתמודדות של עם ישראל הוא עם הפלשתים.

מי הם הפלשתים? הפלשתים הם עמים שהגיעו מהאי כרתים ומחופי צפון הים התיכון, והתיישבו במערבה של ארץ ישראל. הפלשתים היו לוחמים מיומנים ומאומני קרב (בעלי חרבות, חניתות וכידונים), ובזכות זאת הצליחו לנצח את העמים המקומיים באזור הים התיכון, כשהגיעו אליהם. הפלשתים הצליחו להתגבר על עמי כנען, וכך הערים הכנעניות הפכו לערים ולאזורים פלשתיים. מקומות אלו היו לרועץ לישראל, והשפיעו רבות על ישראל מבחינה חומרית ורוחנית.

תיאור אזור המלחמה באפק - עם ישראל מתכנס להילחם בפלשתים באבן העזר. ייתכן שאפק שכנה בתל אפק שליד מקורות הירקון, בסביבות העיר ראש העין של ימינו. אזור אפק הוא שטח מישורי המאפשר למרכבות של הפלשתים לנצל את היתרון המלחמתי על עם ישראל. עם זאת, עם ישראל יודע שהניצחון

במלחמה תלוי במצבו הרוחני, ולכן הם מחליטים לקחת עמם צידה רוחנית.
ארון הברית במלחמה - זכור לנו מספר יהושע שארון ברית ה' הלך בראש צבא ישראל והוביל לתשועה גדולה במלחמה ביריחו. אך האם נכון לומר שהארון הוא שגרם לתשועה?

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. הפרק נפתח במילים: "ויהי דבר שמואל לכל ישראל". כיצד קשורות מילים אלה לנושא המרכזי של הפרק?

ב. כיצד הגיע העם לתפיסה המוטעית אודות כוחו של הארון?

ג. שמואל ניבא על בית עלי, ואילו כאן אנו רואים שהפורענות באה גם על שאר עם ישראל. מדוע נענש כל העם על מעשיהם של בני עלי?

אפשרויות למענה ולדיון

המילים הראשונות בפסוק א', "ויהי דבר שמואל לכל ישראל", נראות כתלושות ובלתי שייכות להמשך הפסוק.

מספר פירושים מרכזיים ניתנו לכך:

1. רבי יוסף קרא ביאר שמילים אלה מעידות שהפורענות שניבא שמואל תתחיל לבוא על ישראל.
 2. בילקוט מעם לועז מובא ששמואל היה מעורר את העם לחזור בתשובה, כדי שלא יבוא עליהם הפורענויות.
 3. הרלב"ג ביאר שמילים אלו מלמדות אותנו ששמואל הוא זה שהורה על היציאה למלחמה, אלא שהעם יצא למלחמה מעצמו בלי לשאול בה'.
- בסיבוב הראשון של המלחמה עם ישראל הפסיד והבין שההפסד במלחמה לא בא עליו באופן טבעי, אלא ישנה סיבה לכך. לכן זקני ישראל מציעים להביא את הארון למלחמה.
- באיזה ארון מדובר? לפי רוב הפרשנים (כגון רד"ק, רש"י ועוד), הארון שיצא למלחמה עם פלשתים היה הארון שעשה בצלאל כשמשה הצטווה על המשכן במדבר.
- כשבני ישראל רואים את הארון הם מריעים. ייתכן שזיכרון הניצחון ביריחו (יהושע פרק ו') הוא שגורם להם להיות בטוחים בניצחונם. בני ישראל סמכו על הארון שיושיע אותם, אך כאן הייתה טעותם, כיוון שהם כלל לא עסקו בתיקון עצמי ובפנייה אל ה' שיושיע אותם. הארון הוא משמעותי רק אם השכינה שורה בתוכו, ולא כחפץ בפני עצמו. ייתכן שהבאת ארון ה' למלחמה לא הייתה בהסכמת נביא,²³ ולכן הארון כלל לא מגן עליהם.

כיצד הגיע העם לתפיסה מוטעית על כוחו של הארון? ייתכן שעם ישראל הושפע מהתרבות האלילית של הפלשתים. הפלשתים חשבו שהארון הוא האלוקים עצמו ושממנו עם ישראל שואב את הכוחות, ולכן כאשר הם שובים את הארון, שווה הדבר לשביית האלוקים. אולי מתוך כך גם עם ישראל תפס כך את הארון, ושם את מבטחו ולא בקב"ה.

כשהפלשתים שומעים שארון ה' הגיע למלחמה - הם מפחדים. גם הפלשתים, כמו כל שאר העמים, שמעו את שמו של הקב"ה כמכה את מצרים, כמו שכתוב בשירת הים. אבל הפלשתים נאזרים בגבורה ויוצאים למלחמה כדי לנצח.

בית עלי התייחס רק אל החיצוניות של המשכן, ולא אל הקשר אל הקב"ה ואל הצורך בעבודה ובתיקון המידות כדי להתקרב אליו. מתוך השפעתם על שאר העם, כך נהגו גם עם ישראל לראות בארון משהו חיצוני היכול לגרום לנסים, מבלי כל צורך לעשות תשובה ולתקן תיקון פנימי.

בעקבות כך, גם בית עלי וגם עם ישראל נענשים בהסתלקות השכינה משילה.

בספר שמואל לא מתואר כלל חורבן שילה, אך חכמינו²⁴ עמדו על כך שתבוסת ישראל במלחמה ומנוסתם משדה הקרב איש לאוהליו, הביאו גם לחורבן משכן שילה. בספר ירמיהו (ז', י"ב-ע"ד) ובספר תהילים (ע"ח, נ"ו-ס"ד) עולה שהמשכן בשילה חרב בעקבות המלחמה בפלשתים, והזעזוע שפקד את העם בעקבות החורבן ליווה אותם שנים רבות לאחר חורבן שילה. לכן, כאשר ירמיהו רוצה להחזיר את העם בתשובה, הוא מעורר אותם ואומר להם שאם לא יחזרו בתשובה - יקרה לבית המקדש כשם שקרה למשכן שילה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **הנאמנות לברית ה' היא המסייעת לעם ישראל** - אם בני ישראל נאמנים לברית, ה' פועל ועוזר להם, אך אם הם אינם נאמנים לאותה ברית, אין הקב"ה מסייע להם, גם אם ישתמשו בכלי המשכן הקדושים ביותר.

2. **גדולת ה' בעיני עמי העולם** - הפלשתים שמעו על מעשי ה' במצרים ועל המכות שהפליא בהם, ומתוך כך יראו מפניו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. באילו אירועים אנו מזכירים את יציאת מצרים? (קידוש, תפילה, שלושת הרגלים וכו'). כדאי לשוחח בכיתה על המשמעות של זכירה זו ובמה היא יכולה לחזק את האמונה שלנו בה'.

2. אפשר להראות לתלמידים במפה (עדיף בגוגל ארץ) את האזור שבו אירעה המלחמה.

3. ראוי ללמד על החשיבות של ארון הברית. ניתן להוסיף על המבנה של הארון ולהקרין תמונות שלו.

יחידה 10: הבשורה הרעה לעלי ומות עלי וכלתו (י"ב-כ"ב)

17 ספר שמואל א' | פרק ד'

יחידה 10 - הבשורה הרעה לעלי ומות עלי וכלתו (י"ב-כ"ב)

באים קלים

5. מה ידוע לנו על הרץ שבא מהמערכה לשילה?

6. נאמר על עלי: "והנה עלי יושב על הכסא וְ דָן מִצִּפְרָה". היכן ישב עלי ומדוע?
שאלת חשיבה: אילו יכול היה עלי לראות, מה היה עוד לו להבין את גודל הצרה?

7. כיצד מת עלי?

8. לצרה שבאה על בית עלי נוספה עוד צרה. מהי?

9. התאימו בין הדמות למשפט המזוהה אותה:

- קראה לבנה "אי כבוד".
- נס מן המערכה.
- בישרו שהיא ילדה בן.
- נפל מעל הכיסא.
- שמעה על מותם של חמיה ובעלה.
- לבו היה חרד על ארון האלוקים.
- עלי.
- איש בנימין
- אשת פנחס
- "הנצבות עליה"

יד דרך המסע
 (פסוק 14) - יושב נוספה ליד הדרך כבוד אפק לשילה.
 "ועינו קמה" (פסוק 17) - פסקו מלראות.
 "ללחץ" (פסוק 18) - ללחץ.
 "נחמנו עליה צדיקה" (פסוק 19) - הרגישה מאוס שהיא צדיקה ללחץ.
 "לא שיה לבד" (פסוק 21) - לא נוספה לב.

מגדל צדק (משורר) כמקומה של "אבן חנוך"

הקדמה

החזית והעורף במלחמה - כשעם יוצא למלחמה, באופן טבעי הוא נחלק לשני חלקים - חזית ועורף. החיילים היוצאים אל הקרב נמצאים בחזית, והעם יושב בעורף וממתין לבשורת הניצחון.

הזמן שבו מחכים אנשי העורף לאיש הבשורות הנו זמן לחוץ, משום שהבשורה יכולה להיות מאוד משמחת - בשורת הניצחון - או מאוד עצובה - הפסד במלחמה.

ביחידת הפסוקים שנלמד כעת, הלחץ אינו נוגע רק לשובם בשלום של החיילים, אלא לשובו בשלום של ארון ברית ה' שיצא לקרב יחד עם ישראל. הארון מסמל את לבו של עם ישראל ומייצג את כבוד ה' בעולם. אם יקרה דבר-מה לארון, הרי שזהו כישלון חרוץ ואסון כבד לכל ישראל.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מדוע נפילת הארון בידי פלשתים הדאיגה את עלי יותר מאשר מות בניו?
- מה באה ללמדנו הגדרת שביית הארון כ"גלה כבוד מישראל"?

אפשרויות למענה ולדיון

עם ישראל מפסיד במלחמה וארון ה' נלקח בשבי. השליח מן המלחמה מגיע ישירות אל העיר שילה ולעלי הכהן, כדי לבשר את הבשורה הרעה.

איש הבשורה מבשר לעלי את הדברים הרעים מן הקל אל הכבד. תחילה מפלת ישראל בקרב, לאחר מכן מות בניו, ולבסוף - נפילת ארון הברית בידי הפלשתים. רק כאשר עלי, האחראי על המשכן בשילה, שומע על נפילת הארון בידי הפלשתים - הדבר מכריע אותו ומפילו מעל כיסאו.²⁵

מה שהדאיג את עלי היה לקיחת ארון האלוקים, אפילו יותר ממות בניו. ייתכן שהוא לא חרד על מות בניו, משום שכבר בנבואה התבשר מאיש האלוקים על מותם. אך על שביית הארון לא התבשר.

גם אשת פנחס הזכירה תחילה את הילקח ארון האלוקים, ורק אחר כך הזכירה את מות בעלה. דאגתה הייתה בעקבות חילול ה' שנגרם מלקיחת הארון, ולכן היא הגדירה את שבייתו של הארון כ"גלה כבוד מישראל". חשוב לציין בפני התלמידים את העובדה שנבואת איש האלוקים מתגשמת במלואה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **דאגה לכבוד ה'** - עלי הכהן ואשת פנחס מתייחסים בכובד ראש לשביית הארון, כביזוי כבוד ה'.
2. **התקיימות דבר ה'** - ה' גילה את אוזני עבדיו ותיאר את שיקרה במציאות, ואכן דברי ה' מתממשים.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להראות על המפה (עדיף בגוגל ארץ) את המיקום היחסי בין העיר שילה לאזור שבו התרחשה המלחמה.
2. לשוחח בכיתה כיצד אנו דואגים לקידוש ה' בעולם (ובוודאי נמנעים מלגרום חילול ה'). ניתן לספר על אנשים שקידשו את ה' במעשיהם בחיים.

25 תיאור זה מקביל לתיאורו של עלי, היושב "על הכסא על מזוזת היכל ה'" (א', ט').

פרק ה'

יחידה 11: ה' עושה שפטים בפלשתים ובאליליהם (א'-י"ב)

19 ספר שמואל א' | פרק ה'

שאלת הרחבה: הפלשתים עוברים ארבעה שלבים עד שהם מגיעים למצב שבו "ותעל שועת העיר השמים". האם למדתם בעבר על עם שוהמה מספר פעמים עד שהאמין בה' ותיקן את דרכו?

4. במה ה' הבה את אשדוד וגבולותיה?

5. לפניכם מפה ובה ערי ישראל וערי פלשתים. העתיקו למחברותיכם את האותיות המסמלות את הערים שאלהן נוד ארון ברית ה', על פי סדר הנדידה.

18 ספר שמואל א' | פרק ה'

פרק ה'

מלכות שאול	מלכות שאול	מלכות שאול	מלכות שאול
מפתל שאול	שאול ודף אחיר ודף	שאול ודף אחיר ודף	שאול ודף אחיר ודף
א-ה'	ג-ה'	ד-ה'	ה-ה'

יחידה 11 - ה' עושה שפטים בפלשתים ובאליליהם (א'-י"ב)

1. חשבו, מדוע הניחו הפלשתים את ארון ברית ה' דווקא ליד האיל ליד דגון?
2. מה גילו האשדודים למחורת?

שאלת חשיבה: (ישות) חשבו, האם הפלשתים הבינו מדוע האיל שלהם נפל בבוקר? האם תוכלו להוכיח זאת מפסוק ה'?

3. כתבו במילים שלכם את אשר אירע בנת ובעקרון כשהגיע לשם הארון.

באורי פלים

- "ישועה" (פסוק ו') - מחלת מעים המלווה בכאבים גדולים.
- "ישועה" (פסוק ז') - לשון סמטה.
- "ישועה" (פסוק ט') - רחוקה להם מכת שחורים במקום נסתר.

עמוד הכסוניה לערי הפלשתים בסמנת נת העתיקה

הקדמה

סרני הפלשתים - הפלשתים התגוררו באזור מישור החוף. לכל עיר היה שליט שנקרא סרן, וביחד נקראו "סרני פלשתים". כבר בספר יהושע (י"ג, ג') מזכרות חמש ערי הפלשתים: "...חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים".

בפרקנו מזכרים שלוש ערי פלשתים: אשדוד הפלשתית, השוכנת בסמוך לעיר אשדוד בימינו; גת ועקרון, ששכנו על הגבול המזרחי של ארץ פלשתים, הגבול עם שבט יהודה. חלק מערי הפלשתים היו ערים מוקפות חומה וחלק מהערים היו ערים פרוזות, שאינן מוקפות חומה.

דגון - בימי השופטים הייתה בארץ ישראל עבודה זרה רבה, כגון הבעל והאשרה. הפלשתים עבדו את האל דגון, שהוא היה אל הדגן (ומכאן לקוח שמו) והחקלאות.²⁶ עובדי עבודה זרה היו מקריבים לאלים שלהם קורבנות או מתנות ברוב עם במקדש של אותו אל, ובזה היו משבחים אותו על הצלחותיו.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. מדוע הביאו הפלשתים את ארון ה' לבית דגון?

26 רד"ק מפרש "דגון" - מלשון דג, אל בצורת דג.

ב. מדוע לא הבינו הפלשתים את השפלת דגון?

ג. מה הייתה מטרתו של ה' בהכאת הפלשתים?

אפשרויות למענה ולדיון

הפלשתים סוברים שכל ניצחון שלהם במלחמה הוא בעצם ניצחון של אלוהי הפלשתים על אלוקי ישראל, ולכן הם מביאים את ארון ה' אל בית דגון - ביתו של האל שלהם. הפלשתים ראו בארון ברית ה' כאלוקים עצמם - "בא אלוקים אל המחנה" (ד', ז').

בפועל מתרחש ההפך - ארון ה' משפיל את הפלשתים ואת אלוהיהם. דגון כורע לפני ארון ה', ובכך מסמל את נפילתו ואת השפלתו. הפלשתים אינם מפנימים את מה שאירע לדגון וחושבים שיד המקרה עשתה זאת. כדי לחזק את מחשבתם שיד המקרה היא שאחראית ולא יד ה' המכוונת את העולם, הם נותנים סימן שלא ידרכו על מפתן הבית, ובזה יזכרו שרק יד המקרה היא ששולטת ולא היד המכוונת.

בתחילה ה' מכה רק את בית דגון. לאחר שהקב"ה רואה שהפלשתים עומדים במרדם, הוא מכה את האשדודים. מעיר לעיר מתחזק העונש, עד שבעיר גת מגיעה המכה לשיא: "ותעל שועת העיר השמים" (פסוק י"ב).

מדוע מכה ה' את הפלשתים?

א. הענשתם על לקיחת הארון.

ב. מחיקת חילול ה' שנוצר כתוצאה מנפילת הארון בשבי. באמצעות המכות מתגדל שמו של ה' וניכר ההבדל המהותי בין אלוקי ישראל לאלוהי הפלשתים. כתוצאה ממהלך זה מכירים הפלשתים בכך שאלוקי ישראל הוא האל הבלעדי.

הפלשתים הנם עקשנים, וקשה מאוד להזיזם מאמונתם. רק לאחר שהם מקבלים מכות רבות הם משנים את דעתם ומוכנים להשיב את ארון האלוקים.

המסרים העולים מן היחידה

1. **השגחת ה'** - בתחילה חושבים הפלשתים שיד המקרה גרמה לנפילתו של דגון ארצה. רק לאחר מכות רבות הם מפנימים שיד ה' היא הפועלת בעולם.

2. **ה' הוא אלוקי כל העמים** - הקב"ה אינו רק אלוקי ישראל אלא גם אלוקי העמים.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. אפשר להשוות בין המכות של הפלשתים למכות מצרים, במטרה להגיע לכך שהמכנה המשותף לשני הסיפורים הוא שהקב"ה מכה את אויבי ישראל.

2. סמנו במפה את הדרך שעבר ארון ה' בערי הפלשתים (לצורך זאת צריך לשרטט מפה טובה של האזור).

3. כתבו מכתב של פלשתי אל חברו, ובו הוא מתאר את המכות שבאו על הפלשתים ואת הפחד מפני מעשי ה'.

אפשרויות למענה ולדיון

הפסוקים מרמזים על כך שהקב"ה הכה את הפלשתים גם במכת עכברים שאכלה את התבואה. ייתכן שבניגוד לאמונה הפלשתית שדגון הוא אלוהי האדמה והתבואה, הקב"ה מכה בתבואה ובאדמה כדי ללמד את הפלשתים שה' הוא אלוקי השמים והארץ.

הקוסמים משווים את המכות שהם חטפו למכות מצרים, ואת עקשנותם לעקשנותו של פרעה. על אף שהם מודים בעקשנותם הם מחליטים לעשות ניסיון. בניסיון זה הקוסמים ייתנו סימנים, כדי לדעת בצורה ברורה שאין יד המקרה פעלה אלא יד ה'. נביא עתה את רשימת הסימנים שעל פיהם יתברר להם הניסיון:

1. לקיחת עגלה חדשה; 2. שימוש בפרות שאינן בהמות רכיבה; 3. פרות צעירות שאינן מיניקות; 4. פרות שלא עלה עליהן עול; 5. השבת הבנים של הפרות לביתם - דבר שיגרום לפרות לרצות ללכת אחרי עגליהן; 6. עלייה לבית שמש.

המשותף לכל הסימנים האלה הוא שכולם אמורים למנוע מהפרות לעלות בדרך ישרה אל בית שמש.

רק אחרי שהתקיימו כל הסימנים, מבינים הפלשתים שה' הוא שהכה אותם בעריהם.

המסרים העולים מן היחידה

1. **חשבון נפש** - הפלשתים מחליטים להחזיר את הארון לעם ישראל בצירוף מתנה, כיוון שהם סוברים שזה מה שיכצה את האלוקים.
2. **התפקחות** - הפלשתים מבינים שהחזקת הארון אצלם לא תיטיב עמם, ולכן הם מתפקחים ומחזירים את הארון אל ישראל.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. אפשר להראות על מפה את המסלול שעשה הארון על העגלה מאזור עקרון לאזור בית שמש.
2. לשוחח בכיתה מתי אנו מתעקשים על עמדותינו ומתי אנו מתגמשים. מתי נכון לפעול בדרך אחת ומתי לפעול בדרך אחרת?
3. ניתן לצייר, לפסל או לבנות דגם של הארון על העגלה. פעילות זו יכולה להיות משותפת לכל הכיתה יחדיו ויכולה להיות פרטית לכל תלמיד.

יחידה 13: הארון בבית שמש (י"ג-כ"א)

ספר שמואל א' | פרק ו'
22

יחידה 13 - הארון בבית שמש (י"ג-כ"א)

5. על מי נאמר? השלימו:
 א. העלו את הפרות לעולה:
 ב. הורידו את ארון ה':
 ג. וישאו את עיניהם:
 ד. ראו וישבו:
 ה. ראו בארון ה'.

6. א. על פי הכתוב על מה נענשו אנשי בית שמש?
 ב. מה היה עונשם?

7. הסבירו את דברי אנשי בית שמש - "מי יוכל לעמוד לפני ה'" -
 ואת מה שבחרו לעשות.

שאלת העמקה: חשבו מדוע לא העלו אנשי בית שמש את ארון ברית ה' חזרה אל שילה?

באורי מילים

"ספר המדבר" (ספר דברים) - הכפרים שאינם מוקמים חומה

הקדמה

על מנת להבין היטב את יחידת הפסוקים נבהיר שתי נקודות:

1. התורה אסרה להיכנס אל מקום המקדש ולראות את אשר בתוכו: "ולא יבאו לראות את הקודש ומתו" (במדבר ד', כ'). איסור זה בוודאי כולל איסור הסתכלות בארון ה'. כיוון שבארון שורה שכינה, הרי מי שמסתכל על הארון כביכול מסתכל על השכינה, וכבר נאמר "כי לא יראני האדם וחי" (שמות ל"ג, כ').
2. כל עוד המשכן בשילה היה עומד על מכונו, נאסרה הקרבת קורבנות מחוץ למשכן. בלשון חכמים איסור זה מכונה "איסור הבמות". לאחר שחרבה שילה, הותר איסור הקרבת קורבנות מחוץ למשכן. אם כן, לאנשי בית שמש היה מותר להקריב קורבן כשפגשו את הארון.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע הכה ה' באנשי בית שמש?
- ב. מה מיוחד בקריית יערים, שאנשי בית שמש קראו דווקא להם לקחת את ארון ה' אליהם?
- ג. מדוע אנשי בית שמש לא החזירו את הארון למשכן בשילה?

במלחמה תלוי במצבו הרוחני, ולכן הם מחליטים לקחת עמם צידה רוחנית.

ארון הברית במלחמה - זכור לנו מספר יהושע שארון ברית ה' הלך בראש צבא ישראל והוביל לתשועה גדולה במלחמה ביריחו. אך האם נכון לומר שהארון הוא שגרם לתשועה?

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. הפרק נפתח במילים: "ויהי דבר שמואל לכל ישראל". כיצד קשורות מילים אלה לנושא המרכזי של הפרק?

ב. כיצד הגיע העם לתפיסה המוטעית אודות כוחו של הארון?

ג. שמואל ניבא על בית עלי, ואילו כאן אנו רואים שהפורענות באה גם על שאר עם ישראל. מדוע נענש כל העם על מעשיהם של בני עלי?

אפשרויות למענה ולדיון

המילים הראשונות בפסוק א', "ויהי דבר שמואל לכל ישראל", נראות כתלושות ובלתי שייכות להמשך הפסוק.

מספר פירושים מרכזיים ניתנו לכך:

1. רבי יוסף קרא ביאר שמילים אלה מעידות שהפורענות שניבא שמואל תתחיל לבוא על ישראל.
 2. בילקוט מעם לועז מובא ששמואל היה מעורר את העם לחזור בתשובה, כדי שלא יבוא עליהם הפורענויות.
 3. הרלב"ג ביאר שמילים אלו מלמדות אותנו ששמואל הוא זה שהורה על היציאה למלחמה, אלא שהעם יצא למלחמה מעצמו בלי לשאול בה'.
- בסיבוב הראשון של המלחמה עם ישראל הפסיד והבין שההפסד במלחמה לא בא עליו באופן טבעי, אלא ישנה סיבה לכך. לכן זקני ישראל מציעים להביא את הארון למלחמה.
- באיזה ארון מדובר? לפי רוב הפרשנים (כגון רד"ק, רש"י ועוד), הארון שיצא למלחמה עם פלשתים היה הארון שעשה בצלאל כשמשה הצטווה על המשכן במדבר.
- כשבני ישראל רואים את הארון הם מריעים. ייתכן שזיכרון הניצחון ביריחו (יהושע פרק ו') הוא שגורם להם להיות בטוחים בניצחונם. בני ישראל סמכו על הארון שיושיע אותם, אך כאן הייתה טעותם, כיוון שהם כלל לא עסקו בתיקון עצמי ובפנייה אל ה' שיושיע אותם. הארון הוא משמעותי רק אם השכינה שורה בתוכו, ולא כחפץ בפני עצמו. ייתכן שהבאת ארון ה' למלחמה לא הייתה בהסכמת נביא,²³ ולכן הארון כלל לא מגן עליהם.

כיצד הגיע העם לתפיסה מוטעית על כוחו של הארון? ייתכן שעם ישראל הושפע מהתרבות האלילית של הפלשתים. הפלשתים חשבו שהארון הוא האלוקים עצמו ושממנו עם ישראל שואב את הכוחות, ולכן כאשר הם שובים את הארון, שווה הדבר לשביית האלוקים. אולי מתוך כך גם עם ישראל תפס כך את הארון, ושם את מבטחו ולא בקב"ה.

כשהפלשתים שומעים שארון ה' הגיע למלחמה - הם מפחדים. גם הפלשתים, כמו כל שאר העמים, שמעו את שמו של הקב"ה כמכה את מצרים, כמו שכתוב בשירת הים. אבל הפלשתים נאזרים בגבורה ויוצאים למלחמה כדי לנצח.

בית עלי התייחס רק אל החיצוניות של המשכן, ולא אל הקשר אל הקב"ה ואל הצורך בעבודה ובתיקון המידות כדי להתקרב אליו. מתוך השפעתם על שאר העם, כך נהגו גם עם ישראל לראות בארון משהו חיצוני היכול לגרום לנסים, מבלי כל צורך לעשות תשובה ולתקן תיקון פנימי.

בעקבות כך, גם בית עלי וגם עם ישראל נענשים בהסתלקות השכינה משילה.

בספר שמואל לא מתואר כלל חורבן שילה, אך חכמינו²⁴ עמדו על כך שתבוסת ישראל במלחמה ומנוסתם משדה הקרב איש לאוהליו, הביאו גם לחורבן משכן שילה. בספר ירמיהו (ז', י"ב-ע"ד) ובספר תהילים (ע"ח, נ"ו-ס"ד) עולה שהמשכן בשילה חרב בעקבות המלחמה בפלשתים, והזעזוע שפקד את העם בעקבות החורבן ליווה אותם שנים רבות לאחר חורבן שילה. לכן, כאשר ירמיהו רוצה להחזיר את העם בתשובה, הוא מעורר אותם ואומר להם שאם לא יחזרו בתשובה - יקרה לבית המקדש כשם שקרה למשכן שילה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **הנאמנות לברית ה' היא המסייעת לעם ישראל** - אם בני ישראל נאמנים לברית, ה' פועל ועוזר להם, אך אם הם אינם נאמנים לאותה ברית, אין הקב"ה מסייע להם, גם אם ישתמשו בכלי המשכן הקדושים ביותר.

2. **גדולת ה' בעיני עמי העולם** - הפלשתים שמעו על מעשי ה' במצרים ועל המכות שהפליא בהם, ומתוך כך יראו מפניו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. באילו אירועים אנו מזכירים את יציאת מצרים? (קידוש, תפילה, שלושת הרגלים וכו'). כדאי לשוחח בכיתה על המשמעות של זכירה זו ובמה היא יכולה לחזק את האמונה שלנו בה'.

2. אפשר להראות לתלמידים במפה (עדיף בגוגל ארץ) את האזור שבו אירעה המלחמה.

3. ראוי ללמד על החשיבות של ארון הברית. ניתן להוסיף על המבנה של הארון ולהקרין תמונות שלו.

יחידה 10: הבשורה הרעה לעלי ומות עלי וכלתו (י"ב-כ"ב)

17 ספר שמואל א' | פרק ד'

יחידה 10 - הבשורה הרעה לעלי ומות עלי וכלתו (י"ב-כ"ב)

באים קלים

5. מה ידוע לנו על הרץ שבא מהמערכה לשילה?

6. נאמר על עלי: "והנה עלי יושב על הכסא וְ דָן מִצִּפְרָה". היכן ישב עלי ומדוע?
שאלת חשיבה: אילו יכול היה עלי לראות, מה היה עוד לו להבין את גודל הצרה?

7. כיצד מת עלי?

8. לצרה שבאה על בית עלי נוספה עוד צרה. מהי?

9. התאימו בין הדמות למשפט המזוהה אותה:

- קראה לבנה "אי כבוד".
- נס מן המערכה.
- בישרו שהיא ילדה בן.
- נפל מעל הכיסא.
- שמעה על מותם של חמיה ובעלה.
- לבו היה חרד על ארון האלוקים.
- עלי.
- איש בנימין
- אשת פנחס
- "הנצבות עליה"

יד דרך המסע
 (פסוק 14) - יושב נוספה ליד הדרך כבוד אסק לשילה.
 'צעני קמה' (פסוק 17) - פסקו מלראות.
 'ללחץ' (פסוק 18) - ללחץ.
 'נחמנו עליה צדיה' (פסוק 19) - הרגשה מאומם שהיא צדיה ללחץ.
 'לא שיה לבד' (פסוק 21) - לא נספה לב.

מודל צדק (משורר) כמקומה של 'אבו חמיר'

הקדמה

החזית והעורף במלחמה - כשעם יוצא למלחמה, באופן טבעי הוא נחלק לשני חלקים - חזית ועורף. החיילים היוצאים אל הקרב נמצאים בחזית, והעם יושב בעורף וממתין לבשורת הניצחון.

הזמן שבו מחכים אנשי העורף לאיש הבשורות הנו זמן לחוץ, משום שהבשורה יכולה להיות מאוד משמחת - בשורת הניצחון - או מאוד עצובה - הפסד במלחמה.

ביחידת הפסוקים שנלמד כעת, הלחץ אינו נוגע רק לשובם בשלום של החיילים, אלא לשובו בשלום של ארון ברית ה' שיצא לקרב יחד עם ישראל. הארון מסמל את לבו של עם ישראל ומייצג את כבוד ה' בעולם. אם יקרה דבר-מה לארון, הרי שזהו כישלון חרוץ ואסון כבד לכל ישראל.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מדוע נפילת הארון בידי פלשתים הדאיגה את עלי יותר מאשר מות בניו?
- מה באה ללמדנו הגדרת שביית הארון כ"גלה כבוד מישראל"?

אפשרויות למענה ולדיון

עם ישראל מפסיד במלחמה וארון ה' נלקח בשבי. השליח מן המלחמה מגיע ישירות אל העיר שילה ולעלי הכהן, כדי לבשר את הבשורה הרעה.

איש הבשורה מבשר לעלי את הדברים הרעים מן הקל אל הכבד. תחילה מפלת ישראל בקרב, לאחר מכן מות בניו, ולבסוף - נפילת ארון הברית בידי הפלשתים. רק כאשר עלי, האחראי על המשכן בשילה, שומע על נפילת הארון בידי הפלשתים - הדבר מכריע אותו ומפילו מעל כיסאו.²⁵

מה שהדאיג את עלי היה לקיחת ארון האלוקים, אפילו יותר ממות בניו. ייתכן שהוא לא חרד על מות בניו, משום שכבר בנבואה התבשר מאיש האלוקים על מותם. אך על שביית הארון לא התבשר.

גם אשת פנחס הזכירה תחילה את הילקח ארון האלוקים, ורק אחר כך הזכירה את מות בעלה. דאגתה הייתה בעקבות חילול ה' שנגרם מלקיחת הארון, ולכן היא הגדירה את שבייתו של הארון כ"גלה כבוד מישראל". חשוב לציין בפני התלמידים את העובדה שנבואת איש האלוקים מתגשמת במלואה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **דאגה לכבוד ה'** - עלי הכהן ואשת פנחס מתייחסים בכובד ראש לשביית הארון, כביזוי כבוד ה'.
2. **התקיימות דבר ה'** - ה' גילה את אוזני עבדיו ותיאר את שיקרה במציאות, ואכן דברי ה' מתממשים.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להראות על המפה (עדיף בגוגל ארץ) את המיקום היחסי בין העיר שילה לאזור שבו התרחשה המלחמה.
2. לשוחח בכיתה כיצד אנו דואגים לקידוש ה' בעולם (ובוודאי נמנעים מלגרום חילול ה'). ניתן לספר על אנשים שקידשו את ה' במעשיהם בחיים.

25 תיאור זה מקביל לתיאורו של עלי, היושב "על הכסא על מזוזת היכל ה'" (א', ט').

פרק ה'

יחידה 11: ה' עושה שפטים בפלשתים ובאליליהם (א'-י"ב)

19 ספר שמואל א' | פרק ה'

שאלת הרחבה: הפלשתים עוברים ארבעה שלבים עד שהם מגיעים למצב שבו "ותעל שועת העיר השמים". האם למדתם בעבר על עם שוהמה מספר פעמים עד שהאמין בה' ותיקן את דרכו?

4. במה ה' הבה את אשדוד וגבולותיה?

5. לפניכם מפה ובה ערי ישראל וערי פלשתים. העתיקו למחברותיכם את האותיות המסמלות את הערים שאלהן נוד ארון ברית ה', על פי סדר הנדידה.

18 ספר שמואל א' | פרק ה'

פרק ה'

מלכות שאול	מלכות שאול	מלכות שאול	מלכות שאול
מפתל שאול	שאול ודף אחיר ודף	שאול ודף אחיר ודף	שאול ודף אחיר ודף
א-ה'	ג-ה'	ד-ה'	ה-ה'

יחידה 11 - ה' עושה שפטים בפלשתים ובאליליהם (א'-י"ב)

1. חשבו, מדוע הניחו הפלשתים את ארון ברית ה' דווקא ליד האיל ליד דגון?
2. מה גילו האשדודים למחורת?

שאלת חשיבה: (ישות) חשבו, האם הפלשתים הבינו מדוע האיל שלהם נפל בבוקר? האם תוכלו להוכיח זאת מפסוק ה'?

3. כתבו במילים שלכם את אשר אירע בנת ובעקרון כשהגיע לשם הארון.

באורי פלים

- "ישועה" (פסוק ו')
- מחלת מעים המלוה
- בכאים גדולים
- "ישועה" (פסוק ו')
- לשון סמטה
- "ישועה" (פסוק ט')
- היתה להם מנת חסודים
- במקום נסתר

עמוד הכסוזה לעיר הפלשתים בסמנת נת העתיקה

הקדמה

סרני הפלשתים - הפלשתים התגוררו באזור מישור החוף. לכל עיר היה שליט שנקרא סרן, וביחד נקראו "סרני פלשתים". כבר בספר יהושע (י"ג, ג') מזכרות חמש ערי הפלשתים: "...חמשת סרני פלשתים העזתי והאשדודי האשקלוני הגתי והעקרוני והעוים".

בפרקנו מזכרים שלוש ערי פלשתים: אשדוד הפלשתית, השוכנת בסמוך לעיר אשדוד בימינו; גת ועקרון, ששכנו על הגבול המזרחי של ארץ פלשתים, הגבול עם שבט יהודה. חלק מערי הפלשתים היו ערים מוקפות חומה וחלק מהערים היו ערים פרוזות, שאינן מוקפות חומה.

דגון - בימי השופטים הייתה בארץ ישראל עבודה זרה רבה, כגון הבעל והאשרה. הפלשתים עבדו את האל דגון, שהוא היה אל הדגן (ומכאן לקוח שמו) והחקלאות.²⁶ עובדי עבודה זרה היו מקריבים לאלים שלהם קורבנות או מתנות ברוב עם במקדש של אותו אל, ובזה היו משבחים אותו על הצלחותיו.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. מדוע הביאו הפלשתים את ארון ה' לבית דגון?

26 רד"ק מפרש "דגון" - מלשון דג, אל בצורת דג.

ב. מדוע לא הבינו הפלשתים את השפלת דגון?

ג. מה הייתה מטרתו של ה' בהכאת הפלשתים?

אפשרויות למענה ולדיון

הפלשתים סוברים שכל ניצחון שלהם במלחמה הוא בעצם ניצחון של אלוהי הפלשתים על אלוקי ישראל, ולכן הם מביאים את ארון ה' אל בית דגון - ביתו של האל שלהם. הפלשתים ראו בארון ברית ה' כאלוקים עצמם - "בא אלוקים אל המחנה" (ד', ז').

בפועל מתרחש ההפך - ארון ה' משפיל את הפלשתים ואת אלוהיהם. דגון כורע לפני ארון ה', ובכך מסמל את נפילתו ואת השפלתו. הפלשתים אינם מפנימים את מה שאירע לדגון וחושבים שיד המקרה עשתה זאת. כדי לחזק את מחשבתם שיד המקרה היא שאחראית ולא יד ה' המכוונת את העולם, הם נותנים סימן שלא ידרכו על מפתן הבית, ובזה יזכרו שרק יד המקרה היא ששולטת ולא היד המכוונת.

בתחילה ה' מכה רק את בית דגון. לאחר שהקב"ה רואה שהפלשתים עומדים במרדם, הוא מכה את האשדודים. מעיר לעיר מתחזק העונש, עד שבעיר גת מגיעה המכה לשיא: "ותעל שועת העיר השמים" (פסוק י"ב).

מדוע מכה ה' את הפלשתים?

א. הענשתם על לקיחת הארון.

ב. מחיקת חילול ה' שנוצר כתוצאה מנפילת הארון בשבי. באמצעות המכות מתגדל שמו של ה' וניכר ההבדל המהותי בין אלוקי ישראל לאלוהי הפלשתים. כתוצאה ממהלך זה מכירים הפלשתים בכך שאלוקי ישראל הוא האל הבלעדי.

הפלשתים הנם עקשנים, וקשה מאוד להזיזם מאמונתם. רק לאחר שהם מקבלים מכות רבות הם משנים את דעתם ומוכנים להשיב את ארון האלוקים.

המסרים העולים מן היחידה

1. **השגחת ה'** - בתחילה חושבים הפלשתים שיד המקרה גרמה לנפילתו של דגון ארצה. רק לאחר מכות רבות הם מפנימים שיד ה' היא הפועלת בעולם.

2. **ה' הוא אלוקי כל העמים** - הקב"ה אינו רק אלוקי ישראל אלא גם אלוקי העמים.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. אפשר להשוות בין המכות של הפלשתים למכות מצרים, במטרה להגיע לכך שהמכנה המשותף לשני הסיפורים הוא שהקב"ה מכה את אויבי ישראל.

2. סמנו במפה את הדרך שעבר ארון ה' בערי הפלשתים (לצורך זאת צריך לשרטט מפה טובה של האזור).

3. כתבו מכתב של פלשתי אל חברו, ובו הוא מתאר את המכות שבאו על הפלשתים ואת הפחד מפני מעשי ה'.

אפשרויות למענה ולדיון

הפסוקים מרמזים על כך שהקב"ה הכה את הפלשתים גם במכת עכברים שאכלה את התבואה. ייתכן שבניגוד לאמונה הפלשתית שדגון הוא אלוהי האדמה והתבואה, הקב"ה מכה בתבואה ובאדמה כדי ללמד את הפלשתים שה' הוא אלוקי השמים והארץ.

הקוסמים משווים את המכות שהם חטפו למכות מצרים, ואת עקשנותם לעקשנותו של פרעה. על אף שהם מודים בעקשנותם הם מחליטים לעשות ניסיון. בניסיון זה הקוסמים ייתנו סימנים, כדי לדעת בצורה ברורה שאין יד המקרה פעלה אלא יד ה'. נביא עתה את רשימת הסימנים שעל פיהם יתברר להם הניסיון:

1. לקיחת עגלה חדשה; 2. שימוש בפרות שאינן בהמות רכיבה; 3. פרות צעירות שאינן מיניקות; 4. פרות שלא עלה עליהן עול; 5. השבת הבנים של הפרות לביתם - דבר שיגרום לפרות לרצות ללכת אחרי עגליהן; 6. עלייה לבית שמש.

המשותף לכל הסימנים האלה הוא שכולם אמורים למנוע מהפרות לעלות בדרך ישרה אל בית שמש.

רק אחרי שהתקיימו כל הסימנים, מבינים הפלשתים שה' הוא שהכה אותם בעריהם.

המסרים העולים מן היחידה

1. **חשבון נפש** - הפלשתים מחליטים להחזיר את הארון לעם ישראל בצירוף מתנה, כיוון שהם סוברים שזה מה שיכצה את האלוקים.
2. **התפקחות** - הפלשתים מבינים שהחזקת הארון אצלם לא תיטיב עמם, ולכן הם מתפקחים ומחזירים את הארון אל ישראל.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. אפשר להראות על מפה את המסלול שעשה הארון על העגלה מאזור עקרון לאזור בית שמש.
2. לשוחח בכיתה מתי אנו מתעקשים על עמדותינו ומתי אנו מתגמשים. מתי נכון לפעול בדרך אחת ומתי לפעול בדרך אחרת?
3. ניתן לצייר, לפסל או לבנות דגם של הארון על העגלה. פעילות זו יכולה להיות משותפת לכל הכיתה יחדיו ויכולה להיות פרטית לכל תלמיד.

יחידה 13: הארון בבית שמש (י"ג-כ"א)

ספר שמואל א' | פרק ו'
22

יחידה 13 - הארון בבית שמש (י"ג-כ"א)

5. על מי נאמר? השלימו:
 א. העלו את הפרות לעולה:
 ב. הורידו את ארון ה':
 ג. וישאו את עיניהם:
 ד. ראו וישבו:
 ה. ראו בארון ה'.

6. א. על פי הכתוב על מה נענשו אנשי בית שמש?
 ב. מה היה עונשם?

7. הסבירו את דברי אנשי בית שמש - "מי יוכל לעמוד לפני ה'" -
 ואת מה שבחרו לעשות.

שאלת העמקה: חשבו מדוע לא העלו אנשי בית שמש את ארון ברית ה' חזרה אל שילה?

באורי מילים

"ספר המרחי" (מסוק יח) - הכפרים שאינם מוקמים חומה"

הקדמה

על מנת להבין היטב את יחידת הפסוקים נבהיר שתי נקודות:

1. התורה אסרה להיכנס אל מקום המקדש ולראות את אשר בתוכו: "ולא יבאו לראות כבלע את הקודש ומתו" (במדבר ד', כ'). איסור זה בוודאי כולל איסור הסתכלות בארון ה'. כיוון שבארון שורה שכינה, הרי מי שמסתכל על הארון כביכול מסתכל על השכינה, וכבר נאמר "כי לא יראני האדם וחי" (שמות ל"ג, כ').
2. כל עוד המשכן בשילה היה עומד על מכונו, נאסרה הקרבת קורבנות מחוץ למשכן. בלשון חכמים איסור זה מכונה "איסור הבמות". לאחר שחרבה שילה, הותר איסור הקרבת קורבנות מחוץ למשכן. אם כן, לאנשי בית שמש היה מותר להקריב קורבן כשפגשו את הארון.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע הכה ה' באנשי בית שמש?
- ב. מה מיוחד בקריית יערים, שאנשי בית שמש קראו דווקא להם לקחת את ארון ה' אליהם?
- ג. מדוע אנשי בית שמש לא החזירו את הארון למשכן בשילה?

אפשרויות למענה ולדיון

אנשי בית שמש לא למדו מטעותם של כל ישראל, שיראו מהארון אך לא יראו ממי ששיכן את שמו על הארון. השמחה שלהם בראותם את הארון ביטאה את שמחת לבם ולא את השמחה בה'²⁷ לכן ה' מכה בהם. כמו כן, השמחה שלהם הביאה לידי ביטוי את חוסר הכבוד שלהם כלפי שכנתו של ה' בארון. אנשי בית שמש קוראים לאנשי קריית יערים כדי שיעלו את הארון אליהם. קריית יערים היא עיר השוכנת בגבול נחלת שבט יהודה ונחלת שבט בנימין. מסתבר שמכל המקומות נבחרה קריית יערים, כיוון ששם ישנם אנשים מיוחדים היודעים כיצד לנהוג בכבוד הראוי לקב"ה, שהשיכן את כבודו בארון. מבין הפסוקים עולה השאלה, מדוע אנשי בית שמש לא החזירו את הארון למשכן בשילה? ייתכן שעם ישראל פחד שהפלשתים ייקחו שוב את הארון או שפלשתים כלל לא הרשו לעם ישראל להעלות את הארון. ייתכן אף שמטעם חינוך שמואל לא רצה שעם ישראל יבטחו בארון אלא יבטחו בקב"ה. ייתכן שאין חיבור בין המשכן לארון, ללמדנו שהארון חייב לשכון רק במקום קבוע כבית המקדש ולא במקום ארעי כמשכן.²⁸

המסרים העולים מן היחידה

יראת ה' - כשראו אנשי בית שמש את ארון ה' לא נהגו בו ביראה הראויה לו. עונשם של החוטאים - אנשי בית שמש נענשים מיידית עקב חטאם החמור.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. לשוחח בכיתה על מידת היראה. מהי יראה נכונה ומהי יראה פסולה? מתי אנו צריכים אותה? מתי היא מועילה ומתי היא עלולה להזיק? האם אפשר לשלב את מידת היראה עם מידת האהבה?
2. מומלץ להכין תרשים זרימה כדי להבין היטב את רצף האירועים בפרקים ה'-ו'.

27 בעל המצודות ציון פירש שאנשים פתחו את ארון ברית ה' והציצו פנימה.

28 תשובות אלו ונוספות קובצו יחדיו בספר הדר הנביאים (עמ' 238-260).

פרק ז'

יחידה 14: חזרת ישראל בתשובה ותשועתם מיד הפלשתים (א'-י"ז)

24 ספר שמואל א' | פרק ז'

א. לאור מה שלמדנו בפרקנו, האם מספיק לתת כסף (או להקריב קורבן), וכך לנקות את החטא?
 ב. כיצד לדעתכם על חיים לנהוג במטרה לכפר על מעשיו?
 7. כה גדול היה כוחו של שמואל בתפילה, שביעודו מעלה העולה - כבר נענה, הוכיחו זאת מהכתוב.
 8. תארו במילים שלכם את המלחמה בפלשתים.
 9. בפסוקים רבים במהלך הפרק, מתואר שמואל כמנהיג המוביל את העם, כתבו את המעשים המיוחדים שעשה שמואל בשפטו את העם (לפחות שני מעשים).
 10. השווו בין שמואל ובין שאר השופטים שלמדנו עליהם עד כה:

שמואל הנביא	שאר השופטים
היכן שפט את ישראל?	במקום אחד
את מי שפט?	את כל שבטי ישראל
יצא למלחמה בעצמו או התפלל למען הצלת המלחמה?	בדרך כלל יצאו בעצמם למלחמה

ולקונה אבי שמואל היה מסובך מעיר לעיר להעלות ישראלי לראש. לכן זכה שבנו שמואל עשה כן. (על פי דברי חז"ל)

23 ספר שמואל א' | פרק ז'

פרק ז'

מלכת שאול	המלכת שאול ובגלתו	המלכת שאול בשאול	שאול ודוד אחיו דוד	ממלת שאול
א-ה'	ה-י'	טו-י"ח	י"ח-כ"ו	כ"ז-ל"א

יחידה 14 - חזרת ישראל בתשובה ותשועתם מיד הפלשתים (א'-י"ז)

- קשרו בין המשפט ובין המשכו:
 - אנשי קרית יערים
 - והביאו אותו אל
 - ואת אלנער בנו קידשו
- כמה נשיא נשאר הארון בקריית יערים? מה קרה בתקופה זו?
בארי מילים
 "יערי" (פסוק ב') משכו: ארץ יהודה ויזעמלי על פני עמשים רבים. "יערי" (פסוק י"ז): הניל עליהם פחד.
- נאמר "סור מרע ועשה טוב". הסבירו איך הדרך שמואל את עם ישראל לפי כלל זה.
- מדוע קיבץ שמואל את ישראל למצפה?
סיוע מכתב מילא באי שבע
- עיינו בדברי המלבי"ם שלפניכם ונסו להשיב: מדוע שפך עם ישראל מים לפני ה' במצפה?
"ישאבו מים אם מי דמעה וכו' כדבר המפרשים או רמזו ששפכו לבם במים". מלבי"ם לפרק ז'
- לפני יום הכיפורים שוחח חיים עם חברו יוני והסביר לו, שאמנם במהלך השנה הוא פגע ברחמים מספר פעמים מול כל החברים, אך מכיוון שתשובה ותפילה וצדקה מכפרות, הוא החליט לחזור בתשובה ולתת עשרה שקלים לצדקה, וכך יסלח לו ה' על מעשיו.

הקדמה

לא הארון מגן אלא תשובה ותפילה - טעותם של ישראל עד כה הייתה שהתייחסו אל הארון כאל מגן ואל הקורבנות כמכפרים, ולא התייחסו אל מעשיהם עצמם כגורם אפשרי לתיקון. בנוסף, רבים מעם ישראל לא הרגישו בעייתיות בכך שעבדו עבודה זרה ובמקביל הקריבו קורבנות לה', שכן חשבו שהקורבנות יכפרו להם על מעשיהם הרעים, גם בלי תהליך אמיתי של תשובה.

עבודתו של שמואל תהיה לסייע לעם ישראל להבין מהי הדרך הנכונה בעבודת ה'.

מסירות בשליחות ציבורית - ישנם שליטים המנצלים את מעמדם כדי לקבל טובות הנאה מן הציבור. שליטים צדיקים נוהגים הפוך: הם מעניקים לציבור משלהם, בלי כל רצון לתמורה, ומשקיעים מזמנם ומכוחם כדי להנהיג את עם.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. עם ישראל חטא ונענש כמה פעמים. איך מתקנים את הטעות ומה צריך לעשות כדי לחדש את הברית עם הקב"ה?

ב. האם יש שוני בין דרך הנהגתו של שמואל ובין דרכם של השופטים עד כה? מהו?

אפשרויות למענה ולדיון

הארון מגיע לקריית יערים. בניגוד לאנשי בית שמש, הפסוקים משבחים את אנשי קריית יערים, שבכבוד גדול קובעים לארון מקום מיוחד בגבעה. הפסוקים מעידים על שינוי גדול שחל בעם ישראל - הם שבים בתשובה ונמשכים אחרי ה'. הפסוקים מסמיכים את החזרה המוחלטת אל ה' למשך הזמן שהארון היה בקריית יערים, כדי ללמדנו שבאותן שנים, החל שמואל במהפכה רוחנית המביאה את העם להכרה שה' הוא שמנהיג את העולם, ועל העם מוטל התפקיד לעובדו. יחד עם זאת העם ממשיך לאחוז גם בעבודה זרה. שמואל מחדש את הברית הקדומה בין ישראל לקב"ה. הוא אוסף את כל ישראל למצפה - מקום הכינוסים של כל ישראל - ומורה להם להסיר את אלוהי הנכר. רק אחרי שעם ישראל מקבל על עצמו נאמנות מוחלטת לקב"ה, אפשר לכרות ברית מחודשת.

בפרק זה אנו פוגשים לראשונה בדרך הנהגתו של שמואל, המשלב במנהיגותו את תפקיד הנביא ואת תפקיד השופט. ייחודו של שמואל כשופט וכמנהיג הוא שהוא מאחד תחתיו את כל העם, והוא לא מנהיג מקומי כמו שאר השופטים.

הפלשתים חושבים שהכינוס של עם ישראל הוא הכנה לקראת יציאה למלחמה, ולכן הם מתכוננים להתקיף את ישראל. עם ישראל ירא מהמלחמה נגד הפלשתים.

בניגוד לפרקים האחרונים, שבהם למדנו שעם ישראל נתן את ביטחונו בארון אך לא במי ששיכן את שמו בארון, הפעם עם ישראל מבין שהתפילה צריכה להיות לה' בלבד, ולא לשום גורם אחר. שמואל גרם לעם להבין שרק הקרבה לקב"ה תזכה אותם בשחרור מעול הפלשתים ותביא אותם לניצחון במלחמה. הוא מנהיג את ישראל למלחמות ומביא אותם לניצחונות שלא זכו להם בעבר.

בסוף הפרק מתואר שמואל כשופט היורד אל העם ומורה להם את דרך ה'. שמואל הצדיק מתאמץ עבור כל עם ישראל ומשקיע את כוחו ואת זמנו לטובת הציבור.

המסרים העולים מן היחידה

1. **אחריותו של המנהיג** - שמואל מנהיג את העם מבחינה דתית לעבודת ה', וכן מבחינה חומרית, ומוביל אותם לניצחון על הפלשתים.
2. **חינוך לאמונה** - שמואל מחנך את העם כיצד להגיע לאמונה שלמה בקב"ה, ומורה להם את דרך ה'.
3. **שינויים חלים באטיות** - שינויים בדפוסי התנהגות של בני אדם מתרחשים באטיות. אנו מאמינים שהשינוי יקרה, אך צריך לדעת שהדבר לוקח זמן.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. לשוחח בכיתה על חזרה בתשובה. כיצד אנו מתקנים את מעשינו? מה גורם לנו לחזור בתשובה? ניתן לספר על אנשים שחזרו בתשובה, אף שהיו רחוקים מכל קשר וקרבה לקב"ה. אפשר למצוא דמויות שחזרו בתשובה ולראיין אותן.
2. להראות במפה (עדיף גוגל ארץ) את המקומות הבאים: קריית יערים, מצפה, אבן העזר.

פרק ח'

יחידה 15: בקשת ישראל למלך ותשובת ה' (א'-י')

25 ספר שמואל א' | פרק ח'

פרק ח'

מלכת שאול		המלכת שאול והצלחתו		סוף ימי הפוסקים	
מפלת שאול	שאל רודף אחרי דוד	ה מואם בשאול	י-ט"ז	עלי	א-ה
כז-ל"א	יח-כ"ז	טו-י"ח		ו-י	

יחידה 15 - בקשת ישראל למלך ותשובת ה' (א'-י')

1. מה הם שמות בניו של שמואל והיכן הם שפסו?
שאלת העמקה: נסו להוכיח מן הפסוקים את דברי רש"י.

באורי מלים
 "אסא" (פסוק ד): סריבו לבחור.

יחידה 15 - בקשת ישראל למלך ותשובת ה' (א'-י')
 "ורבותנו אחר: לא חסאו בני שמואל, אלא לא הלכו בדרכי אבות. שררה מחזר בכל מקומות ישראל ושופטן בעריה. והם לא עשו כן, כדי להרבות שכר לחזניהם וסופריהם" (רש"י)

2. מצאו בפסוקים את שתי הסענות שבעבורן עם ישראל ביקש מלך.
 3. "וירע הדבר בעיני שמואל".
 א. מהו "הדבר"? (היעורו בפסוק ה)
 ב. עיינו בספר דברים (ז, יד - כ). והוכיחו מתוך הפסוקים שבקשת מלך היא בקשה רעה.
שאלת חשיבה: (רש"י) מדוע לדעתכם הסכים ה' לבקשת העם למלך?

הקדמה

פרק ח' הוא הפרק החותם את תקופת השופטים בישראל, שהתקיימה מאז מות יהושע בן נון ועד שמואל הנביא - למעלה מ-350 שנה. מכאן ואילך אנו נכנסים לתקופת המלכים, שהתקיימה עד חורבן בית המקדש הראשון.

בספר דברים (י"ז, י"ד-כ') מתואר מינוי המלך.

המלוכה בישראל - משמעות המלוכה בעם ישראל אינה כבכל אומות העולם. באומות העולם מטרת המלכות היא לאגד את העם ולהחזיקו מבחינה חומרית. לעומת זאת, בעם ישראל מטרת המלכות היא הופעת מלכות ה' בעולם הממשי. כפי שהיחיד נדרש לקדש את ה' בכל מעשיו ודרכיו, ישנן הופעות של הקב"ה שיכולות לבוא לידי ביטוי רק באמצעות המלכות. במלכות ישראל עלולה להיות סכנה, כיוון שהמלך עלול לחשוב שמלכות ישראל שואבת את כוחה מבני האדם ולפעול בניגוד לרצון ה', ובכך לגרום לסטייה של כל העם מדרך התורה והמצווה.

מלך - רשות או מצווה? מעיון מדוקדק בפסוקים בספר דברים, עולה ההתלבטות האם ישנה מצווה למנות מלך או שמא מדובר ברשות הנתונה לעם, אם ברצונם למנות עליהם מלך. מחד התורה כותבת "ואמרת..." - לשון רשות. מאידך התורה כותבת "שום תשים..." - לשון ציווי.

חוסר הבהירות בלשון התורה יצר מחלוקת לאורך הדורות, החל בתקופת התנאים והאמוראים וכלה בתקופת הראשונים והאחרונים, האם מינוי מלך בישראל הוא מצווה או רשות. הדעות השונות ציטטו פסוקים מספר שמואל על מנת להוכיח את דבריהם.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. האם בקשת ישראל שמלך ימלוך עליהם הייתה בקשה ראויה או לא?
- ב. מה הן הסיבות שהעם יעדיף שלטון מלך על פני שלטון שופט?
- ג. מדוע כעס שמואל כששמע את בקשת העם למלך?

אפשרויות למענה ולדיון

פסוקים א'-ג' הם הקדמה לבקשת ישראל למנות להם מלך. הפסוקים אינם מתארים מה הייתה תגובת שמואל לנוכח מעשיהם של בניו, אך נראה כי לא היה ראוי שבניו של שמואל יהיו ממשיכי דרכו.²⁹ זקני ישראל מבקשים משמואל שינוי בצורת ההנהגה. הם אינם מחפשים שופט אחר שיחליף את שמואל. הסיבות למנות עליהם מלך: 1. התנהגותם של בני שמואל (ח', ה'); 2. המצב הביטחוני הקשה שבו שרוי עם ישראל, בהיותו חשוף להתקפות האויבים היושבים מסביב וחוסר היכולת של השופט להושיע את ישראל (ט', ט"ד; י"ב, י"ב).

המכנה המשותף לטענות אלו הוא הרצון לשמור על סדר ועל רציפות שלטונית, בדמות שלטון העובר מאב לבן במשך דורות - שלטון חזק המסוגל להגן על העם מאויביו החיצוניים והפנימיים המערערים את הסדר החברתי.

בעיני שמואל בקשתם היא רעה. מדוע?

1. שמואל סובר שבקשת המלך ביסודה אינה חיובית, כיוון שה' הוא המלך ואין צורך במלך בשר ודם.
2. שמואל סובר שבקשת המלך היא ביסודה חיובית ואפילו יש בה קיום מצווה, אך הבעייתיות בבקשתם הייתה שנבעה ממניעים שאינם טהורים, לא מתוך רצון לקיים מצווה אלא מתוך מאיסה בשמואל הנביא.³⁰

29 נחלקו חכמים (גמרא שבת נ"ו, ע"א) האם אכן בניו של שמואל חטאו כפי שעולה מפשוטו של מקרא או שמא לא חטאו, והפסוקים מרמזים לנו על בעייתיות מסוימת בהתנהגותם. פרשנים שונים הביאו ראיות לשיטות השונות. דוגמא לראיה כשיטה השנייה היא שבשום מקום לא כתוב לשון 'חטא' על מעשיהם, אלא ישנו שימוש בלשון עדינה 'לא הלכו בניו בדרכיו'.

פירוש נוסף הובא בילקוט מעם לועז (עמ' צ"ג), שכששמואל מינה את בניו לשופטים הם היו כשרים בדרכיהם, אך בהמשך הדרך קלקלו את מעשיהם.

30 רמב"ם הלכות מלכים א', ב'.

ה' מקבל את בקשת העם ושולח את שמואל להגיד להם את 'משפט המלך'. מכך אנו לומדים יסוד חשוב בבחירה החופשית: ה' אינו כופה על האדם ללכת בדרך מסוימת, ומלוא האחריות מוטל על כתפי האדם - "בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו" (גמרא מכות י', ע"ב). אך בסופו של דבר, האדם חייב לדעת שהוא יישא בתוצאות החלטתו.

המסרים העולים מן היחידה

1. **כיצד מבקשים בקשות - עם ישראל מבקש מלך, תוך הבעת תרעומת על המצב הקיים.** כאשר מבקשים בתרעומת, נוצרת התנגדות מצד מי שמבקשים ממנו.
2. **בחירה חופשית - ה' נתן לאדם את הזכות לבחור את דרכו, אף אם הדבר נוגד את רצון ה' (אלא שה' עשוי להענישו על בחירה רעה זו).**

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להקרין על הלוח את הפסוקים מספר דברים י"ז, י"ד-ט"ו. להקריא את הפסוקים בקול רם ולמצוא את הפסוקים המעלים את ההתלבטות האם מינוי מלך הוא מצווה או רשות.
2. לחלק את הכיתה לשתי קבוצות. קבוצה ראשונה תהיה אחראית על ייצוג המפלגה הרוצה במלך שישלוט בישראל. קבוצה שנייה תהיה אחראית על ייצוג המפלגה שאינה מעוניינת במלך בישראל. כל קבוצה תרשום את סיבותיה ותציג לכיתה מדוע כדאי לבחור דווקא במפלגה זו. ניתן להוסיף 'פרסומות' של כל צד המשכנעות בצדקת דרכו.

יחידה 16: משפט המלך (י"א-כ"ב)

25 ספר שמואל א' | פרק ח'

פרק ח'

מלכת שאול	ה מואב בשאול	ה מואב בשאול	ה מואב בשאול	ה מואב בשאול
ממלת שאול	יח-כז	יח-כז	יח-כז	יח-כז
א-ה	י-י	י-י	י-י	י-י

יחידה 15 - בקשת ישראל למלך ותשובת ה' (א"י)

1. מה הם שמות בניו של שמואל והיכן הם שפסו?

שאלת העמקה: נסו להזיח מן הפסוקים את דברי ה'.

2. מצאו בפסוקים את שתי הטענות שבעבורן עם ישראל ביקש מלך.

3. "זירע הדבר בעיני שמואל".

א. מהו "הדבר" (היעור בפסוק ה)?

ב. עיינו בספר דברים (ז, יד - כ). והזיחו מתוך הפסוקים שבקשת מלך היא בקשה רעה.

שאלת חשיבה: מדוע לדעתכם הסכים ה' לבקשת העם למלך?³²

26 ספר שמואל א' | פרק ח'

יחידה 16 - משפט המלך (י"א-כ"ב)

4. לפיכם ציורים ממוספרים המתארים מקרים המופיעים במשפט המלך. כתבו במחברתכם מה יקרה על פי משפט המלך בכל אחד מן המקרים.

1 **2** **3** **4**

5. עיינו בפסוק כ ונסו לחשוב, מדוע בכל זאת דרשו העם מלך ולא השתכנעו מדברי שמואל?

6. שמואל אמר לאנשי ישראל: "לכו איש לעירו". מה היא התשובה ומה כוונתו?

שאלת הפנמה: יחזנו הוא אחד מאנשי המצפה, התומך במינוי מלך על ישראל. שמעון מתנגד לכך בכל תוקף. בחרו באחד משני הצדדים ונסחו מודעה שהייתם תולים ברוחות העיר במטרה לשכנע את חבריכם.

תשובים יקרים!
אני קורא לכם לתגלך בפינו מלך כ"י.

תשובים יקרים!
אני קורא לכם להתנגד לפינוי מלך כ"י.

הקדמה

חובות המלך כלפי העם - בספר דברים י"ז, י"ד-כ' מתוארות ההגבלות בעניין מינוי המלך, לדוגמה: את המלך בוחר רק ה', מינויו של המלך מותנה בהסכמה של העם ועוד. כמו כן מתוארות חובותיו של המלך כלפי עמו, לדוגמה: לא ירבה לו סוסים, לא ירבה לו נשים, לא ירבה לו כסף וזהב.

מטרתם של החיובים וההגבלות היא למנוע מהמלך ליפול למידת הגאווה, שעלולה לגרום לו לסור מדרך ה'.

ביחידת הפסוקים שלפנינו, התחדשו³¹ מצוות 'משפט המלך', שהן חובות העם למלך.³²

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדין

א. קראו את הפסוקים של 'משפט המלך'. מה בא שמואל ללמדנו בזכויות המלך? איזו תחושה נוצרת אצלכם כאשר אתם קוראים פסוקים אלה?

31 כמובן, לכל הדינים האלו יש תוקף מן התורה, אך כיוון שחובות אלו לא נאמרו בתורה אלא כתורה שבעל-פה השתמשו בלשון 'התחדשו'.

32 המלבי"ם פירש שיש הבדל בין 'משפט המלך' (המוזכר בפסוק י"א), שבו מדובר על המשפט והחוק שהמלך קובע לעצמו כפי רצונו שלא כדין, לבין 'משפט המלוכה' (המוזכר בפרק י', פסוק כ"ה), שבו הדברים שמגיעים למלכות לפי החוק והדין. בהקדמת דעת מקרא לספר שמואל (עמ' 65) החלוקה שונה.

ב. מנו כמה פעמים מופיעה בפסוקים אלה המילה 'ייקח' (ארבע פעמים). מה משמעות הדבר?

אפשרויות למענה ולדין

ביחידה זו אנו למדים שהמלך שולט על חיי האזרחים ויכול לכפות עליהם דברים רבים. למשל, המלך כופה על האדם לעבוד בשדותיו של המלך, המלך יכול לקחת מרכוש האזרחים וכד'.

כדי להבין היטב פסוקים אלו, עלינו להיזכר במחלוקת השורשית האם מינוי מלך בישראל הוא מצווה או רשות. לאור מחלוקת זו נחלקו חכמים (סנהדרין כ', ע"ב) מה הייתה הכוונה של שמואל כשאמר להם את משפט המלך.

אם נאמר שישנה מצווה למנות מלך, מטרת בקשת ישראל הנה לקיים את המצווה, ולכן שמואל מונה את הזכויות של המלך, כחלק מפרטי המצווה. לפי זה נראה שהזכויות של המלך באות להגביל את הפרט ולשעבד אותו אל המלך. שעבוד זה מתגלה כתיקון הממלכה.

אם נאמר שמינוי המלך אינו אלא רשות, שמואל מוכיח את ישראל על בקשתם שאינה ראויה, ולפיכך מתאר לעם לא רק את זכויות היתר שיש למלך, אלא את האפשרות שהמלך ישתמש בזכויות שלו בדרך לא חיובית.

המילה "ייקח" חוזרת על עצמה במשפט המלך ארבע פעמים ומדגישה את העובדה שהמלך לא ישרת את העם, אלא העם ישרת את המלך.

בסופו של דבר העם אינו שומע בקול שמואל, ומעדיף את שלטון המלך. הפרק מסתיים בפיזור זקני ישראל, איש אל עירו, ובהמתנה לבחירתו של מלך ישראל הראשון ולמינויו.

המסרים העולים מן היחידה

1. **זכויות המלך** - כיוון שהמלך נבחר בידי ה' והוא נציגו בעולם, יש לו זכויות יתר ורשות לכפות את רצונו על עמו.

2. **קבלת הדין** - למרות התנגדותו למינוי המלך (לכל שיטה וטעמה), שמואל מקבל את ציווי ה' לשמוע בקול העם ומיד מתחיל במשימתו - המלכת מלך על ישראל.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. אם אתם הייתם צריכים לכתוב חוקים הקובעים את זכויות המלך ומביאים לידי ביטוי את כבוד המלכות, אילו חוקים הייתם מחוקקים?

2. עריכת השוואה בין הפסוקים בפרקנו לפסוקים בספר דברים י"ז, י"ד-כ'.

פרק ט'

יחידה 17: שאול מחפש את האתונות (א'-י"ד)

28 ספר שמואל א' | פרק ט'

4. השלימו את השיחה בין שאול לנער.

"לכה ונשיבה פן יחול אבי מן האתונות ודאג לנר" (פסוק ה')

(פסוק ו')

(פסוק ז')

"הנה נמצא בידך רבע שקל כסף נתת לי איש האלוקים והגיד לנו את דרכנו" (פסוק ז')

שאלת הפנמה: מפסוק ט' עולה כי בימי שאול יכול היה כל אדם מישראל לבוא אל הנביא ולהתייעץ עמו בכל עניין. חשבו, מנה הייתם שואלים כיום את הנביא אם הייתם יכולים?

5. מה סיפורו לשאלו הנערות שיצאו לשאוב מים?

27 ספר שמואל א' | פרק ט'

פרק ט'

סוף ימי השופטים	מלכות שאול	מלכות שאול והצלתו	ה מואב בשאול	שאול דודך אחרי דוד	מפלת שאול
א-ה'	ה-י'	ה-ט"ז	טו-י"ח	י"ח-כ"ו	כ"ז-ל"א

יחידה 17 - שאול מחפש את האתונות (א'-י"ד)

1. (א) ויביר איש מבנימין ועמו קיש בן אביאל בדרצור בן בכורת בן אפיח בן איש ימיני גבור חיל השלימו את שושלת שאול:

איש ימיני (מחשבו שבט בנימין)

שאול

2. אם מישור היה מתבונן בשאול, כיצד היה מתאר אותו בפני חבריו? (היעזרו בפסוק ב')

3. לפניכם מפה המותארת את מסלול הליכתם של שאול ונערו, בחיפושם אחר האתונות. עיינו במפה וחשבו: מדוע בפסוקים ד'-ה' מפורט מסלול הליכתם? נטל ללמוד מסיפור זה?

הקדמה

דרכי השגחתו של ה' - הפרק מלמדנו על דרך השגחתו של הקב"ה על בני אדם. גם אם התנהלות העולם נראית כמקרית, אין הדבר כן, אלא הכול מונהג ומושגח מאת ה'.

לעתים אובד לנו חפץ מסוים. שעות רבות נחפש אותו, עד שנגיע אל סף ייאוש. ביחידת הפסוקים אנו לומדים על חיפוש רחב היקף אחרי האתונות האבודות. החיפוש התפרש על פני חבל ארץ גדול ביותר.³³ החיפושים התחילו באזור המצוי צפון מערבית לירושלים, בנחלת שבט בנימין, ירדו במורדות הר בית-אל לצד יריחו והגלגל (ארץ שלישה), המשיכו ממזרח להר בעל חצור (ארץ שעלים) וסיימו בארץ ימיני, הנמצאת ממערב להר אפרים. על סף ייאוש, המחפשים מגיעים למפגש מיוחד עם הנביא, שבאמצעות מעלותיו הרוחניות וקרבתו לה' יכול לסייע בחיפושיהם אחר האבדה.

הפנייה אל הנביא - כאשר יש נביא בישראל, כל אדם יכול לפנות אליו ולבקש ממנו הדרכה בכל תחום - הן בעניינים רוחניים, הקשורים לעבודת ה', והן בעניינים גשמיים, הקשורים לרכוש ולפרנסה. מאחר שהנביא עסוק כל היום בשליחותו הציבורית ואין לו פנאי לעבוד בתחום נוסף לפרנסתו, נהוג להביא לו מעט כסף או אוכל בשעה שפונים אליו.

33 סקירת האזור של החיפוש נעשתה עפ"י פירוש דעת מקרא.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. כאשר אנו קוראים את הפסוקים על שאול המחפש את אתונות אביו, מה אנו יכולים ללמוד על תכונותיו ומידותיו?

ב. מדוע הנביא מכונה 'הרואה'?

אפשרויות למענה ולדיון

הפסוקים מתחילים בתיאור מיוחד של דמות המלך המיועד. מתוך סיפור החיפוש אחר האתונות, אנו לומדים על מידותיו המיוחדות של שאול. הפסוקים מדגישים את יופיו החיצוני של שאול יחד עם יופיו הפנימי, המתבטא באחריות שהוא מגלה, במסירותו לקיום מצוות אביו ודאגתו אליו, וכן ביושרו כלפי 'הרואה' (אינו מוכן לגשת אליו מבלי להביא לו תשורה כלשהי).

פסוק א' מתאר את ייחוסו של שאול לשבט בנימין ואת מעלתו של קיש, אביו. נראה שהגבורה הנמצאת אצל האב עוברת לבנו. גבורה זו באה לידי ביטוי בכך שהוא יוצא בחיפוש נרחב אחר האתונות. לאחר זמן רב, שאול עמד להתייבש מחיפושיו, אך נערו שכנע אותו ללכת לנביא כדי לברר היכן האתונות. מהפסוקים ניתן לראות עד כמה השגחת ה' מלווה את שאול ומביאתו לשמואל, כדי להמליכו על ישראל.

הרואה - הנביא מכונה הרואה לא רק בגלל יכולתו לצפות את העתיד, אלא גם בגלל הראייה העמוקה שלו את המציאות. הנביא מסוגל להבין את עומק נפשו של האדם הפרטי, ומתוך כך להדריך בחייו הרוחניים והמעשיים. אנשים שאפו להתקרב אל הנביא כיוון שכך היו זוכים להתחדשות רוחנית, שבאמצעותה היו שומעים את דברי ה', מתעלים ומזדככים.

בפסוק ט' מוסבר עניין זה (ככל הנראה על ידי עורכי הספר - גד החוזה ונתן הנביא³⁴): "לפנים בישראל כה אמר האיש בלכתו לדרוש אלוקים לכו ונלכה עד הראה".

דרכו של שמואל לא הייתה לקבל מאיש מתנות. שאול לא ידע זאת ולכן רצה להביא לו מתנה.³⁵

המפגש בין שאול לשמואל עומד להתרחש במסגרת של אירוע רב-משתתפים בבמה. לאחר חורבן שילה, הותרה ההקרבה בכמות בכל מקום, ושם היו מקריבים זבחי שלמים, מקטירים חלבים, זורקים את הדם ואח"כ היו אוכלים את הבשר. שמואל היה נמצא באותה במה כדי להדריך את המקריבים כיצד לעבוד את ה' בדרך הנכונה.

34 עפ"י הגמרא בבא בתרא ט"ו, ע"א.

35 ילקוט מעם לועז (עמ' קט) ביאר ששמואל היה מקבל את המתנות אך לא היה שומר לעצמו, אלא מחלק לעניים.

המסרים העולים מן היחידה

1. **כיבוד הורים** - שאול הולך מרחק גדול מאוד במסע החיפושים אחר האתונות, כדי לקיים את מצוות אביו.
2. **מקומו של יופי החיצוני** - שאול מתואר כבעל יופי חיצוני. יופי זה מקבל משמעות רק אם מצטרפות אליו מידות מיוחדות.
3. **לדעת לקבל עצות מאחרים** - אף ששאול היה האדון, הוא ידע לקבל את עצותיו של נערו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להראות את מהלך החיפושים של שאול אחר האתונות - מהיכן יצא (ארץ בנימין), היכן עבר (הר אפרים, ארץ שלישה, שעלים וימיני), ולאן הגיע בסופו של דבר.
2. בימינו אין לנו נביאים, אך ישנם גדולי ישראל. ללמוד על רב גדול, לשמוע או לקרוא חוויות של אנשים מהמפגש עם אדם גדול זה.

יחידה 18: מפגש שמואל ושאל (ט"ו-כ"ז)

30 ספר שמואל א' | פרק ט'

10. במהלך הפרק אנו פוגשים מספר דמויות. בחרו ארבע דמויות וכתבו מה מאפיין כל אחת מהן (כתבו לפחות תכונה אחת). תארו את הדמויות בעזרת טבלה:

הדמות	תכונות הדמות

11. תנו כותרת חדשה ליחידה זו.

29 ספר שמואל א' | פרק ט'

יחידה 18 - מפגש שמואל ושאל (ט"ו-כ"ז)

6. כיצד ידע שמואל מי המלך המיועד?

7. סדרו את השיחה בין שמואל לשאל על-פי הסדר הנכון:

- היכן נמצא הרואה?
- עלה אולי אל הבמה לאכול עמי, ואומר לך את כל מה שאתה מבקש.
- אני הרואה.
- אני מושבט בנימין, שהוא הקטן בשבטי ישראל.
- אני ממשפחה צעירה מאוד בשבט, מדוע חלקת לי כבוד כה רב?
- אל תדאג לאתונות, הן נמצאו, כל עם ישראל מכבד אותך ואת משפחתך.

8. עיינו בדברי הר"ק והשיבו: מדוע כאשר שמואל עונה לשאל "אנכי הראה" זה לא נחשב לו לנאווה?

המטרה ימשיחו לבגדי (פסוק ט"ו): היצוק שטן על ראשו להיות מלך. **למגיד על עמי** (פסוק ט"ז): כיני למלך. **זה יעבר בעמי** (פסוק י"ז): ייסול בעם ישראל. **את היצוק ובעליה** (פסוק כ"ד): את היצוק והרדף שעליה.

המנה הרואה - "לא היה זה חוץ מדרך הענוה, כי כיון ששאל מ אזרח בית הרואה לא יתכן שלא יענה". רד"ק למסוק י"ט

9. המנה שקיבל שאלו היא סימן לגדולה ולמלכות. מאילו מילים אנו לומדים ששמואל צייה את הטבח להכין מנה זו עוד לפני שפגש בשאל?

שאלת השיבה: מדוע עלה שמואל עם שאלו לנג דבאג שאף אחד לא שמע את שיחותיו עם שאלו?

הקדמה

מידת הענווה - אחת המידות שמנהיג חייב לסגל לעצמו היא מידת הענווה. אדם ענו אינו מרגיש חשוב ונישא מאחרים, אלא כשווה בין שווים. הוא מכיר את ערכו, מודע לכישוריו המיוחדים, אך אינו רודף אחר הכבוד. מנהיג ענו מבקש לעשות את המעשים הראויים כדי לשרת את הציבור, ולא כדי שיחשיבו אותו ויכבדו אותו. מנהיג שאוחז במידת הענווה, עמו ירחש לו כבוד והערכה, כיוון שהם יודעים שלפניהם עומד אדם בעל שיעור קומה פנימי.

מעמד הזבח - אפשר לכבד את המנהיג בדרכים רבות, לדוגמה מעמד הזבח. מעמד זה נעשה בפרסום רב, ובו היו משתתפים תושבי העיר שבה הבמה שעליה היו מקריבים את הזבח. הראשון שאכל במעמד זה היה הנביא, הרואה, שבירך על הזבח כשהיה יושב בראש הקרואים. אחריו היו אוכלים האנשים המכובדים שהתכנסו במקום מיוחד (לשכה). אחרי שסיימו את אכילתם, שאר העם היה אוכל.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. ערכו השוואה בין פסוק ט"ז לבין הפסוקים בספר שמואל ג', ז'-ל'.

ב. מדוע, לדעתכם, שאלו מסרב לכבוד ששמואל רוחש לו?

אפשרויות למענה ולדיון

ישנן נקודות דמיון בין הנאמר לשאול בפסוק ט"ז לבין הנאמר למשה רבנו בספר שמות (ג', ז'-י'), לדוגמה צעקת עם ישראל בעת צרתם וישועת ישראל מיד אויביהם. מתוך השוואה זו ניתן ללמוד שכשם שהקב"ה גאל את ישראל ממצרים מתוך המצוקה הגדולה שבה היו נתונים, כך גם כאן. בהמליכו מלך על ישראל, גאלם הקב"ה מתוך צרותיהם.

לאחר מסע חיפושים ארוך, סוף-סוף נוצר המפגש בין שאול לשמואל. המפגש ביניהם הוא סודי וחשאי. כל מה שאומר שמואל לשאול נאמר בלא נוכחות אדם נוסף במקום, בין אם זה על הגג ובין אם נערו של שאול נמצא במרחק, כדי שלא ישמע את תוכן השיחה ביניהם.

שמואל נוהג בשאול בכבוד רב. הוא מושיבו בראש הקרואים, בין אנשים חשובים, ונותן לו את המנה המיוחדת ביותר.

שאול מתמלא בענווה וטוען שבא מהשבט הקטן ומהמשפחה הצעירה בישראל, לכן אין הוא ראוי לכבוד ששמואל נוהג כלפיו. ייתכן שכינה כך את שבט בנימין כיוון שאחרי מלחמת פילגש בגבעה רבים מבני בנימין מתו, ולכן מספרם קטן. שמואל כלל לא מתייחס לטענת שאול וממשיך במשימתו למנות את שאול למלך. במהלך המפגש שמואל מלמד את שאול את החשיבות של יראת ה' בעת מילוי תפקידו כמלך.³⁶

המסרים העולים מן היחידה

1. **ענווה** - שאול מתואר בפסוקים כאדם מלא ענווה, ולכן הוא רואה עצמו כלא ראוי להתמנות למלך על ישראל.
2. **כבוד מלכות** - שמואל מכבד את שאול מתוך כבוד המלכות, שהוא מעניק לו כמלך על ישראל.
3. **ה' מבטיח ומקיים** - הקב"ה מקיים את הבטחתו לישראל למנות מלך.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. זכיתם לפגוש את ראש הממשלה או את הנשיא. כתבו חיבור קצר ותארו בו כיצד הייתם מכבדים אותו במהלך המפגש.
2. ציירו את מעמד סעודת הזבח שבו שאול עומד בראש הקרואים.

פרק י'

יחידה 19: משיחת שאול והתנבאותו (א'-ט"ז)

32 ספר שמואל א' | פרק י'

7. מי אמר למי:
 א. "הלא משיחך ה'";
 ב. "מה זה היה לבן קיש";
 ג. "כי נמצאו האתונות";
 ד. "ומי אביהם";
 ה. "מה אעשה לבני".

8. דודו של שאול מתעניין ורוצה לדעת "מה אמר לכם שמואל".
 מה היא תשובת שאול?

9. בפרקנו אנו רואים ששאול מגיע לדולה, על אף שהגיע ממשפחה פשוטה, ומתנבא על אף שאביו לא היה נביא. מכך אנו לומדים שה' בודק את מידותיו של האדם ולא את ייחוסו ואת מעמדו.
 אליו דברים קשים יכול האדם להשיג בחייו גם מבלי שמשפחתו תעזור לו או תיתן לו?

31 ספר שמואל א' | פרק י'

פרק י'

סוף ימי השופטים	מלכת שאול	המלכת שאול והגלחתו	ה מואב בשאול	שאול ודף אחרי דוד	מפלת שאול
עלי-א-ה'	ה-ט"ז	ט"ז-י"ח	י"ח-כ"ו	כ"ז-ל"א	ל"א-ל"א

יחידה 19 - משיחת שאול והתנבאותו (א'-ט"ז)

1. השילוח: בפסוק א' משח שמואל את שאול בשלוש פעולות:
 א.
 ב.
 ג.

2. שמואל מפרט בפני שאול את האירועים שיקרו, כדי לאמת את מלכותו.

סדר המגשים	מקום המגוש	מספר האנשים שיפגשו	מה יהיה בידי האנשים	מה יקרה במגוש
"בלכתך היום מעמד..."				
"וחלפת משם הלאה..."				
"אחר כך תבוא..."				

3. רש"י מסביר ש'בנעת האלוקים' היא קריית יערים. מדוע נקרא כך המקום (היעור בתחילת פרק ז)?

4. לצורך מה יש לחבל הנביאים כלי נגינה?

5. מדוע התפללו כל היודעים את שאול "מאתמול שלשום"?

6. הסבירו את דבריו של האיש משם" (פסוק י"ב): "ומי אביהם".

הקדמה

מי זוכה בנבואה - לא כל אדם זוכה להיות נביא, רק "בהיותו מאנשי החכמה, ויראת שמים והפרישות, והשכל, וטוב המידות כולן, כאשר העיקר אצלנו 'אין הנבואה שורה אלא על חכם גיבור ועשיר'" (רמב"ם, בהקדמתו למשנה). נוסף לכך, גם מצב רוחו של האדם הוא תנאי להשראת הנבואה. הנבואה שורה מתוך שמחה, כיוון שהשמחה מבטאת את קרבת ה', שהוא מקור העונג והשמחה. ישנן מספר דרכים להגיע לשמחה, כגון שמיעת נגינה מיוחדת, עלייה לבית המקדש וכו'.

למעשה הנביא שימש בכמה תפקידים: 1. מחנך ומשפיע לערכים מוסריים; 2. מורה דרך להנהגה הלאומית בעניינים גורליים, כגון לצאת למלחמה או לא לצאת למלחמה, לפעול כך או אחרת; 3. מדריך את היחיד למצוא פתרון לספקותיו; 4. הגדת עתידות.

ביחידת הפסוקים שלפנינו, אנו לומדים על הגדת העתידות של הנביא.

בני הנביאים - בעבר היו מעין בתי ספר לנבואה, שבהם היו מתכנסים אנשים מיוחדים שרצו להתנבא. הם היו מתקדשים ומכינים עצמם לקראת הנבואה, ואם היו זוכים - היו מתנבאים. הנבואה הייתה ניתנת למי שראוי לכך (בלי קשר למעמדו ולייחוסו).

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מדוע מושחים את המלך דווקא בשמן?
- חשבו, מה אנו יכולים ללמוד מכל אחד מהמפגשים על מעלתו של שאול?
- מדוע שמואל מצווה על שאול להמתין שבעה ימים עד להקרבת העולה?

אפשרויות למענה ולדיון

תחילת פרק י' הנה המשך ישיר לפסוקי הסיום של פרק ט'. שמואל מושח את שאול בשמן, כחלק ממהלך מינויו למלך על ישראל. מדוע נעשית המשיחה בשמן? ייתכן שהדבר בא לרמוז לנו על התכונה המיוחדת של השמן - ציפתו על פני המים. הדבר מלמד על תפקידו של המלך, כמנהיג נישא מעל העם, המושך אותם אחריו ולא להיפך.

להוכחת אמיתות דבריו, נותן שמואל לשאול שלושה סימנים לאירועים העתידיים להתרחש בתחום ארץ בנימין.

המפגש הראשון מסמן לשאול שעליו לעזוב את עניין האתונות, גם מכיוון שהן כבר נמצאו, וגם מכיוון שהוא כעת מלך ישראל ועליו לדאוג לעניינים כלליים יותר.³⁷ המפגש יתקיים באלון תבור - מקום שנקרא כך על שם עץ אלון מפורסם - או שמדובר על אזור מישורי.³⁸

במפגש השני שאול פוגש אנשים המגישים לו לחם. נתינת הלחם לאדם אחר מרמזת לנו על ההכרה במלכות שאול, כיוון שבנתינה זו הם נדרשים לכבדו. המפגש יתקיים באלוקים בית אל - במה הנמצאת בבית אל או שם של מקום שנמצא בסביבות בית אל.³⁹

המפגש השלישי מתרחש בצלח, דווקא עם אנשים המגיעים ממקום קבורת רחל,⁴⁰ שהרי שאול בא משבט בנימין - בנה של רחל.

במפגש השלישי שאול פוגש את חבל הנביאים, ובעצמו זוכה לנבואה. במהלך מפגש זה מתרחש אירוע מיוחד: בדרך כלל הנביאים היו יורדים מן הבמה כדי להתכונן לנבואה (באמצעות כלי נגינה), ורק לאחר שהיו מקבלים נבואה היו עולים לבמה. אצל שאול קרה הפוך - שאול עלה על הבמה כדי להתנבא. ההבדל נעוץ

37 כן פירש האברבנאל.

38 עפ"י פירוש דעת מקרא.

39 עפ"י פירוש דעת מקרא.

40 רבות נכתב על הסתירה כביכול במקום קבורתה של רחל, שהרי בספר בראשית (ל"ה, י"ח) נאמר שנקברה בבית לחם, שבוודאי אינה שוכנת בנחלת שבט בנימין, ובפרקנו נאמר שנקברה בנחלת שבט בנימין. בביאור סתירה זו כתבנו כפי שפירש דעת מקרא.

בכך ששאל התנבא בלא הכנה עצמית, אלא הרוח הגיעה אליו מאת ה'⁴¹.

לאחר הסקירה של שמואל על שלושת המפגשים, מוסיף שמואל ציווי נוסף - להמתין שבעה ימים, ורק לאחר מכן להקריב את העולה. מה פשרו של ציווי זה? הרד"ק פירש שהדבר מרמז לנו שרק בעמידה בציווי של שמואל תתקיים מלכותו של שאל. והיה אם לא יעמוד בציווי, מלכותו לא תתקיים. נראה שכונת הדברים היא שלמלך ישנם שני צדדים, והוא צריך לתמרן ביניהם. מצד אחד הוא צריך להיות בעל יוזמה וחופש החלטה, ומצד שני הוא מוגבל לאור ציווי ה'.

כשצולחת על שאל רוח ה' - רוח גבורה הנותנת לאדם כוח להציל את אנשי עמו מפני צבאות חזקים⁴² - הוא הופך להיות איש אחר בעל לב אחר, כלומר איש המוכן להנהיג את העם ולהושיעו מכל צרותיו. האפשרות ששאל יגיע למדרגת הנבואה הפתיעה את הסובבים אותו, והם מבטאים זאת במילים: "הגם שאל בנביאים?" הם לא מודעים לעבודה הפנימית שעשה שאל ולמתנת שמים שזיכתה אותו בנבואה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **נאמנות לשמירה על סודות** - שאל לא מספר לאיש מה היה תוכן השיח שלו עם שמואל ואת דבר המלוכה.
2. **מעלת הנבואה** - נבואה היא הדיבור הישיר עם הקב"ה. רק אנשים בעלי רמה מיוחדת יכולים לקבל את הנבואה מאת ה'.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לחלק את הכיתה לשלושה חלקים, כך שכל קבוצה תציג את האות (אירועים) שניבא שמואל לשאל.
2. ניתן לפתח בכיתה דיון סביב המשמעות של חיפוש סימנים או אותות בחיים שלנו. האם אנו מרגישים שה' שולח לנו סימנים שיכולים להדריך אותנו בחיים?

41 פירוש המלבי"ם.

42 כן פירש המלבי"ם.

יחידה 20: המלכת שאול (י"ז-כ"ז)

33 ספר שמואל א' | פרק י'

יחידה 20 - המלכת שאול (י"ז-כ"ז)

**באורי
עלים**

ד"ר יעקב (פסוק י"ז):
לשון אוסף וניסוח.
ד"ר יעקב שאול (פסוק כ"ז):
הגורל נכל עליו.
ד"ר אבי עזר חלם אישי
(פסוק כ"ב): נוסף על אלה
הנראים לעין.
ד"ר אבי חלם
(פסוק כ"ז): מתחבא
בדוך הכלים או עם הכלים
שהביא העם.

10. כתבו במילים שלכם את תוכחת שמואל לעם המתכנס במצפה.

11. א. מדוע השתמש שמואל בגורל לבחירת המלך ומדוע הוא עושה זאת לעיני בני ישראל?
ב. תארו במילים שלכם את סדר בחירת המלך על-פי הגורל.

12. מה ניתן ללמוד על מידותיו של שאול מכך שהוא "נחבא אל הכלים"?

שאלת הפנמה: שאול הצדיק לא נפגע מבני הבלעיל שחללו בו. חדל משבחים מאוד את "הנעלבים ואינם עולבים", אלו שעל אף שפוגעים בהם - מצליחים להבליג ולא לפגוע חזרה. מה יכול לעזור לאנשים לא להיפגע מאנשים המזלזלים בהם? כתבו שתי עצות לאנשים אך להצליח להימנע מפגיעה:

א.
ב.

הקדמה

יחידת פסוקים זו מביאה אותנו למטרה של היחידות הקודמות: סוף-סוף שאול מומלך על כל ישראל. בירור באמצעות האורים והתומים - בתקופת השופטים ובית ראשון ניתן היה לשאול באורים ובתומים, כדי לדעת מהו רצון ה'. השופט או המלך היו שואלים את השאלה אל מול הכהן הגדול, ואותיות החושן המונחות על לבו היו זוהרות בזו אחר זו ומרכיבות את מילות תשובתו של ה'.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע הקב"ה מבצע את גילוי המלך דווקא באמצעות גורל האורים והתומים ולא באופן גלוי?
ב. מדוע לדעתכם שאול נחבא אל הכלים?
ג. מדוע שאול חוזר לביתו לאחר המלכתו ואינו מתחיל לתפקד בפועל כמלך?

אפשרויות למענה ולדיון

שמואל אוסף את כל ישראל למצפה, כפי שכבר התכנסו בעבר (פרק ז'). מדוע התכנסו דווקא במצפה? ייתכן שמקום זה היה מקום של הקרבת קורבנות ובו היה מזבח,⁴³ ולכן היו מתאספים שם לתפילה ולחזרה בתשובה.

כאשר כל ישראל מכונסים יחדיו מגיע הרגע לחשוף את זהותו של המלך. חשיפתו של שאול באה בדרך מיוחדת - הטלת גורל ושאלה באורים ובתומים.⁴⁴ הגורל והאורים והתומים למעשה בוררים בין כל עם ישראל, מפני שתיאורטית כל אדם מעם ישראל יכול להיות מלך. צורה זו של בירור מלמדת אותנו על השוויון שיש בעם ישראל, כלומר כולם שווים (כעין הגורל של השעירים ביום הכיפורים, ויקרא פרק ט"ז).

ייתכן שהמטרה של הגורל והאורים והתומים אינה רק לברור את האנשים שאינם ראויים למלוכה, אלא דווקא לברר מי הוא האיש הראוי למלוכה. התהליך הנו חיובי ולא רק שלילי.

אף ששאול יודע שהוא בחיר ה', שאול נחבא אל הכלים כיוון שהוא בורח מן השררה. רוב העם מקבל מיד את המלך החדש, אלא שככל החלטה ציבורית, תמיד ישנם אנשים שאינם מרוצים מההחלטה. בפסוקים אנשים אלו מכונים 'בני בליעל'. ייתכן שבני הבליעל לא זיהו בשאול את דמות המנהיג שהם 'חלמו' לקבל. ייתכן אף שבני הבליעל ביזו את שאול, כיוון שהם כלל לא רצו מלך בישראל, אלא סברו ש"איש הישר בעיניו יעשה".⁴⁵

לנוכח הביזיון שבני הבליעל מפגינים כלפיו, שאול מגלה איפוק. מחילת שאול על כבודו הנה בניגוד להלכה: "מלך שמחל על כבודו, אין כבודו מחול". לפי מחשבתו הפרטית שאול נהג כשורה, מצד מידת הענווה שבו. אך יש לדעת שההלכה מתייחסת למקרים כאלו במבט כללי ולאומי, באופן שימנע השפלת המלוכה.

בסוף המלכותו של שאול, הוא חוזר לביתו. הדבר תמוה, מדוע שאול אינו מתחיל לתפקד כמלך אלא חוזר למקומו הפרטי? ייתכן שרצונו של שאול היה שכל העם יקבל את מלכותו, וכיוון שראה שהוא אינו מקובל על כל העם, הלך לביתו. כל עוד אין אחדות בדבר בחירתו למלך, אין הוא מקבל על עצמו את התפקיד.

המסרים העולים מן היחידה

1. **שומע חרפתו ואינו מגיב** - שאול שומע את בני הבליעל שמתייחסים אליו בביזיון, אך הוא מחליט להבליג ולא להתייחס לדבריהם.
2. **אחדות בעם ישראל** - שאול מבין שללא אחדות בעם אי אפשר למלוך על ישראל. לכן הוא מתחיל לתפקד בפועל כמלך רק לאחר שכולם מסכימים לקבל את מלכותו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

ניתן לערוך בכיתה מעין גורל: לכתוב על פתקים את שמות כל התלמידים בכיתה, להכניס אותם לתוך קופסה ולערבבם היטב. אפשר לנסות לנחש מי מהתלמידים יעלו בגורל. תוך כדי הפעלה, כדאי לדבר על ההבדל בין הגורל שאנו עושים בכיתה לבין הגורל שעשה שמואל, שבו הקב"ה הוא שהעלה את השם הנכון.

44 כן פורש בדעת מקרא פסוק כ'.

45 ילקוט מעם לועז, עמ' קכז.

פרק י"א

יחידה 21: מלחמת ישראל בבני עמון (א'-ט"ו)

35 ספר שמואל א' | פרק י"א

3. מצאו וכתבו: מהו הכוח שבעזרתו איחד שאול את עם ישראל והובילם למלחמה?

4. מה התבקשו המלאכים החוזרים למסור ל'איש יבש גלעד'?

5. נניינו במפה שלפניכם ותארו במילים שלכם את המלחמה בבני עמון.

6. העם כועס על האנשים שלא הלכו אחרי שאול בתחילה ומציע להענישם. בתשובתו של שאול מתגלות מידותיו הטובות. מהן?

7. מדוע הציע שמואל ללכת לגלגל ולחדש את המלוכה. האל כבר המליכו את שאול?

שאלת אתגר: מה נלמד מהכתוב בפסוק ט"ו: "ויילכו כל העם?"

מצד ביקר חורש

34 ספר שמואל א' | פרק י"א

פרק י"א

מלכות שאול	ה מואב בשאול	ה מלכות שאול והצולחו	ה מלכות שאול והצולחו
ממלכת שאול	ממלכת מואב	ממלכת ישראל	ממלכת ישראל
ממלכת ישראל	ממלכת מואב	ממלכת ישראל	ממלכת ישראל

יחידה 21 - מלחמת ישראל בבני עמון (א'-ט"ו)

1. נחש העמוני החנה את צבאו על יבש גלעד ואיים על אנשי המקום. מה עשו אנשי יבש גלעד?

שאלת חשיבה: נחש הסכים לכרות ברית עם אנשי יבש גלעד, בתנאי שייטלו בעצמם מום נורא. מדוע לדעתכם בחר נחש דווקא בתנאי זה?

2. נניינו באחד משני הפרשנים המובאים וננו: מהי הסיבה שנחש העמוני יסכים לבקשתם של אנשי יבש גלעד, שימתין שבעה ימים עד שיקראו לאחיהם לעזרה?

הנה הסכים בזה נחש כי דעתו היה להלחם עם ישראל ולקחת את ארצם אם יוכל" רב"ג י"א, ג.

"זרע לאמר אם הכונה בזה לתרף כל ישראל (נמנש ויכל לבנות את כל ישראל, הנה ראי להודיעם (שיעזרו לנו) ואם לא ישיעו או יחשבו לרדפה". מצד ד"ר י"א, ג.

הקדמה

בפרק ט' למדנו על מידה אחת משמעותית המאפיינת מלך בישראל - מידת הענווה. בנוסף, ישנה דרישה מהמלך לאחד את כל חלקי העם לגוף אחד.

אחדות העם במלחמה - כוח האחדות בעם נדרש כל העת, אך ישנן תקופות שבהן הצורך באחדות נעשה קריטי, לדוגמה שעת מלחמה. כדי שהעם יצליח במלחמה, צריך שכל העם יתגייס במלוא עוזו להילחם באויבים.

עמון - בפרקנו מסופר על עמון היוצאים למלחמה נגד עם ישראל. ארץ בני עמון שוכנת בעבר הירדן המזרחי, וגבולותיה היו מנחל יבוק העליון בדרום ועד קצה ימת הכנרת בצפון, ממזרח לשבטי עבר הירדן המזרחי. האיום המרכזי של בני עמון היה על אנשי יבש גלעד שישבו ממזרח לנהר הירדן, בנחלת שבט מנשה.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע רצה נחש לנקר את עיניהם של ישראל? מה הוא 'ירוויח' במעשה זה?
- ב. מה פשר ההצעה המוזרה של אנשי יבש גלעד לנחש, ומדוע הוא הסכים לקבלה?
- ג. מה גרם לכל העם לקבל את מלכותו של שאול?

אפשרויות למענה ולדיון

נחש, מלך בני עמון, תוקף את יבש גלעד ושם עליה מצור. אנשי יבש גלעד אינם מעלים על דעתם לבקש עזרה מאחיהם, עם ישראל, השוכנים בעבר הירדן המערבי. הם סוברים שיסתדרו לבד, ולכן הם מוכנים להיכנע לבני עמון. נחש מלך בני עמון אינו מוכן לקבל כניעה אלא מעוניין בהשפלתם של אנשי יבש גלעד, כמייצגים את כל עם ישראל. כחלק מהסכם הכניעה של יבש גלעד, נחש רוצה לנקר את עיניהם הימניות. רק לאחר שאנשי יבש גלעד מרגישים מושפלים לחלוטין, הם 'נזכרים' לבקש עזרה מעם ישראל השוכן בעבר הירדן המערבי.

בקשת אנשי יבש גלעד נראית מוזרה. הם מבקשים מנחש שייתן להם ארכה של שבעה ימים שבהם יוכלו למצוא אדם שיושיע אותם, וברור שבזמן זה אותו מושיע יכול להתכונן למלחמה נגד בני עמון. התמיהה גדלה אף יותר, שהרי מלך בני עמון מסכים לקבל את הצעת יבש גלעד.

המפרשים ניסו להבין את פשר הדבר. הרלב"ג סבר שהמטרה של נחש הייתה מלחמה כללית עם ישראל ופגיעה בכבודו של עם ישראל, ולכן הוא הסכים לקבל את הצעתם שלמעשה תאפשר לו להילחם בכל עם ישראל. ה'מצודת דוד' כתב שנחש חשב שעם ישראל כלל לא יחוש לעזרה לאנשי יבש גלעד, וכי בכך תתגלה חרפה לכל עם ישראל.

אם נלך כפירושו של ה'מצודת דוד', נראה שאכן עם ישראל לא רצה להושיע את אנשי יבש גלעד. רק לאחר ששאלו איים על כל ישראל והקב"ה הפילו את פחדו על העם, יצאו כולם כאיש אחד לעזרתם.

על שאול צולחת רוח עצה וגבורה, ובזכותה הוא יוצא לעזור לאנשי יבש גלעד. אלא ששאלו יודע שלבדו אין הוא יכול להציל אותם, לכן הוא נדרש לאחד את העם ולהובילם למלחמה. חיתוך צמד הבקר לנתחים בא כדי לזעזע את ישראל ולעוררם לצאת יחד עמו למלחמה. ואכן, העם כולו מתגייס ומוכן אל המלחמה בזריזות, ואנשי יבש גלעד שמחים לשמע הבשורה שעם ישראל מתאחד כאיש אחד להצילם. כדי לנצח את בני עמון משתמשים ישראל בתכסיסי מלחמה, כגון עורמה - אנשי יבש גלעד מערימים על בני עמון בכך שנראים כנכנעים; חלוקה למספר קבוצות וכל קבוצה תוקפת ממקום אחר; והתקפה בשעות הבוקר המוקדמות, שבהן החיילים אינם ערניים.

לאחר הניצחון במלחמה הוכח מעל לכל ספק ששאלו הוא הראוי למלוך על ישראל ולהושיעם מיד אויב. כל האנשים שהתנגדו למלכותו בתחילה, הבינו ששאלו הוא הראוי למלוכה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **לקיחת אחריות** - כאשר שאול שומע את החרפה שנהג נחש באנשי יבש גלעד, הוא לוקח אחריות של מנהיג ומוביל את ישראל לניצחון במלחמה.
2. **אחדות** - שאול מבין שבמטרה לנצח במלחמה הוא צריך את כל העם מאוחד מאחוריו, לכן הוא נוקט מעשה שיזעזע את שבטי ישראל ויגרום להם לצאת מאוחדים למלחמה.

3. **המלכת המלך בידי העם** - המלך בעם ישראל נבחר רק בידי ה', אבל את הסמכות למלוך הוא מקבל מידי העם. אם העם לא מקבל את המלך, למלך אין עם תחת הנהגתו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להראות במפה את ממלכת בני עמון ואת מיקומה ביחס ליבש גלעד.
2. ניתן לדון בכיתה מתי אנו נוהגים באחריות גם כאשר לא מצפים מאיתנו לעשות זאת. מה גורם לנו לנהוג באחריות? ניתן ליישם זאת בכיתה ע"י חלוקת תפקידים לדברים הנצרכים בכיתה.

פרק י"ב

יחידה 22: נאום פרידה ותוכחת שמואל (א'-ט"ו)

37 ספר שמואל א' | פרק י"ב

4. לפניכם שמות של עמים ומנהיגים ששעבדו את ישראל. התאימו בניהם ובין המנהיגים שהושיעו את ישראל מידיהם. (שימו לב! לא מול כל העמים מופיע מושיע).

<ul style="list-style-type: none"> מזרים סיסרא שר צבא חצור (כנען) מזאב פלשתים עמון מדון 	<ul style="list-style-type: none"> בדן (שמשון) ירובעל (גדעון) משה ואהרן שמואל יפתח שאל
---	--

5. העניקו את התרשים למחברתכם ושכצו את האותיות המתאימות לפי הסדר:

- הקב"ה שולח שופט שיושיעם
- הקב"ה שולח את האויב שישלוט בהם
- חוזר חלילה
- עם ישראל זועק אל ה' שיושיעם
- עם ישראל עובד את האלילים.

36 ספר שמואל א' | פרק י"ב

פרק י"ב

סוף ימי השופטים		המלכות שאול והצלחות		מלכות שאול	
עלי	שמואל	ה' מואב בשואל	ה' מואב בשואל	שאול ודף אחרי דוד	ממלת שאול
א-ה	ה-י	ה-ט"ו	ט"ז-י"ח	י"ח-כ"ז	כ"ז-ל"א

אמר רבא דגל במה שנאמר בשמואל יתר משנאמר במשה. דאילו במשה רבנו כתוב "לא תסור אחד נשאתי" - דאפילו בשכר. ואילו דגבי שמואל - אפילו בראון לא שכר, דכתיב: "לא עשקתנו ולא ראתנו". (נדרים, ל"ח)

יחידה 22 - נאום פרידה ותוכחת שמואל (א'-ט"ו)

- השלימו: בתחילת דבריו אמר שמואל אל כל ישראל:

הביאו מן הפסוקים דוגמה אחת המוכיחה שמנהיגותו של שמואל התאפיינה בניקיון כפיים.
- מדוע היה חשוב לשמואל שהעם יעיד על מנהיגותו הטובה ועל ניקיון כפיו? היעזרו במה שדרוש חז"ל: "קשוט עצמך תחילה ואחר כך קשטו אחרים".

קטעים מפרשנים:
 "קשטת" (פסוק ג'): קיבל חפץ בחשאלה מחבר, אך שכא רבני לקבל בחזרה, לא רבני לחזרה. "דעות" (פסוק ג'): לחזרת עליו. "דמבר אותם" (פסוק ט'): נתן אותם ביד איביהם. "תמרו את פי ה'" (פסוק י"ד): כדוד בנביא ה'.

יש שור מי לקה"ה

הקדמה

שלוש דרכים להעברת מסר לקהל שומעים:

נאום - בו מנסה הנואם להעביר לקהל השומעים את צדקת דרכו. לרוב הוא נעשה בשפה גבוהה וללא שיתוף מצד הקהל.

הרצאה - נועדה להעביר מידע מסוים או ללמד נושא מסוים ומאפשרת לקהל לשאול שאלות ולהבין את הדברים שנאמרו.

רב-שיח בין נושא התפקיד לקהל. ברב-שיח קהל השומעים יכול להביע את דעתו על התכנים שנאמרו מפי נושא התפקיד.

עתה נלמד על שמואל הנביא, אשר בעת העברת שרביט ההנהגה אל שאול המלך, משתמש בשלוש הדרכים. שמואל אינו מסיים את תפקידו בדממה, אלא ברצונו להעביר מסרים שליוו את עם ישראל לאורך כל ההיסטוריה וימשיכו ללוותם גם בעתיד.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע מתחיל שמואל את נאומו בנושא ניקיון כפיו?
- ב. מה מטרת הסקירה ההיסטורית ששמואל מביא בהמשך דבריו? מה הקשר בינה ובין מינוי המלך?

אפשרויות למענה ולדיון

בנאומו של שמואל שלושה חלקים. ביחידה זו נלמד את שני החלקים הראשונים:

1. הכרזת העם ששמואל לא ניצל את מעמדו כשופט.

2. חובת העם ללכת בדרך ה'.

המסר המרכזי שרצה שמואל להעביר לעם הוא שישועת ה' תבוא רק אם ילכו בדרך ה'.

הכרזת העם ששמואל לא ניצל את מעמדו כשופט - שמואל פותח את נאומו מתוך עמדה של ניקיון כפיים ומבקש לברר מול עם ישראל האם פגע ממונית במי מהם.

כמנהיג ישראל, לשמואל ישנה הזכות לקחת בעת הצורך רכוש מאנשים פרטיים, אך שמואל לא ניצל זאת ולא לקח מאיש דבר.

נוסף לכך, הקדמתו של שמואל לתוכחתו באה לומר שהוא מילא את רצון העם והמליך עליהם מלך. לכן אי אפשר לומר שכל מטרת התוכחה היא למנוע מהעם את המלכת המלך.

שמואל מוכיח את ישראל, בהמשך דבריו, חף ממניעים אישיים, ומתוך הבעת אמון מלא של העם בו.

חובת העם ללכת בדרך ה' - שמואל נותן סקירה היסטורית על המעגל שבו היה נתון עם ישראל: בתחילה עם ישראל עושה הרע בעיני ה'. עקב זניחת ה', הם נמסרים בידי האויב, עד שלבסוף ה' מקים מושיע מעם ישראל והוא מושיע את העם.

לאורך כל הפרק, מופיעות מילים מהשורש מ.ל.כ חמש-עשרה פעמים (אפשר לבקש מהילדים לנסות ולזהות מה המילה המנחה ביחידה שלפניהם). מספר זה מלמדנו כי סוגיית המלוכה הטרידה מאוד את שמואל. שמואל מתנגד לשלטון מלך בשר ודם, כיוון שלדעתו רק ה' הוא מלכם ורצונם להמליך מלך מהווה כפיות טובה כלפי ה'. ייתכן ששמואל חושש שהמלך יכול להוות מכשול לעם, כיוון שהעם יחשוב שההצלחה נובעת מכוחו של המלך ולא מכוחו של הקב"ה, ובזה יסורו מעבודת ה'.

המסרים העולים מן היחידה

1. **כיצד מוכיחים באופן נכון** - שמואל מוכיח את העם. הוא אינו מטיח בהם האשמות בלבד, אלא פועל מתוך ראיית הטוב ומורה להם כיצד לנהוג.

2. **קשוט עצמך ואחר קשוט אחרים** - לפני ששמואל מוכיח את העם הוא מוודא שהוא עצמו נקי ולא פגע בשום אדם בעם. לאחר שוודא זאת, הוא יכול לבוא ולהוכיח אחרים.
3. **נקיות במשרה ציבורית** - שמואל מלמדנו שכל מי שעוסק בצורכי ציבור, חייב לעשות זאת באמת, ביושר ובאמונה.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לעיין בפסוקים נבחרים בספר שמות ובספר שופטים, ולהזכיר לתלמידים את המאורעות שאירעו לאבותינו במצרים ואת השופטים המודגשים בנאום שמואל.
2. ניתן לשוחח על פרידה מאנשים קרובים. כיצד מרגישים אנשים שנפרדים זה מזה? האם ישנם סוגים שונים של פרידות? האם פרידה היא דבר משמח או עצוב? ספרו על חויית פרידה שחוויתם.

יחידה 23: מופת הקולות והמטר והוראת הדרך הטובה (ט"ז-כ"ה)

38 ספר שמואל א' | פרק י"ב

יחידה 23 - מופת הקולות והמטר והוראת הדרך הטובה (ט"ז-כ"ה)

6. מהו מופת "הדבר הגדול" שביקש שמואל מה' לעשות?

7. מה הלקח אותו מנסה שמואל ללמד את עם ישראל באמצעות "הדבר הגדול"?

8. מפסוק כ"ג למדו חז"ל:

"כך שאפשר לו לבקש רחמים על חברו ואינו מבקש - נקרא חסוד." (ברכות י"ב, ע"ב)

הסבירו כיצד למדו זאת חז"ל מדברי שמואל.

9. השלימו: לבסוף שוב הזהיר שמואל את העם:

באור מילים

"אשר הבה" (פסוק כ"א):
אלילים אשר לא יקיימו (שארן ברוך משה).
"חסוד" (פסוק כ"ד):
יהיה מוסכם במלחמה.

הקדמה

השימוש במופת - אחרי שלמדנו ביחידה הקודמת את שני החלקים של נאום שמואל, כעת אנו פונים לחלק השלישי, שתוכנו המרכזי הוא עשיית המופת המחזק את דבריו של שמואל והדרכת העם ללכת בדרך ה'.

כאשר הנביא עושה מופת המשנה את דרך הטבע, מטרתו להרעיד את לבבות עם ישראל ואף לשנות את דעותיהם. במקומות רבים בתורה שינו מופתים את דעותיהם של אנשים ועמים. לדוגמה ניתן להביא את קריעת ים סוף, כמתואר בשירת הים: "שמעו עמים ירגזון חיל אחז ישבי פלשת. אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמגו כל ישבי כנען" (שמות ט"ו, י"ד-ט"ו). לאחר מופת זה שום עם (למעט עמלק) לא העז לעמוד נגד עם ישראל.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מה הלקח שאנו יכולים ללמוד מירידת המטר שלא בזמנו?
- ב. האם מטרת שמואל בעשיית המופת הייתה להחזיר את הגלגל אחורנית ולבטל את מינוי המלך?

אפשרויות למענה ולדיון

הימים הם ימי חודש סיוון, תחילתו של הקיץ, לאחר שכלו כבר הגשמים. בימים אלו קוצרים את החיטה. שמואל משנה את דרך הטבע ומוריד מטר בתקופה שאינה ראויה לכך, והדבר מהווה סימן קללה.⁴⁶ המטר שאינו בזמנו בא לבטא את מורת רוחו של שמואל מבקשתם של ישראל למנות להם מלך.⁴⁷ למעשה שמואל מבקש לומר כי כשם שגשם הוא דבר חיובי, בתנאי שהוא בזמנו, כך גם בקשתם של העם למלך לא הייתה בעייתית מעצם טיבה, אלא רק עיתויה לא היה ראוי. הקולות והמטר מלמדים ששמואל מייצג את דעתו של הקב"ה, ולכן העם מתמלא בחרדה, וזו גורמת לעם לחזרה בתשובה. שמואל אינו רוצה להחזיר את הגלגל אחורנית ולבטל את מינוי המלך, אלא ברצונו להעביר לעם מסר, שלפיו המלכות תתקיים רק אם עם ישראל ילך בדרך ה' וישמור את התורה והמצוות.

המסרים העולים מן היחידה

1. **דרך התשובה** - אדם שחטא, אסור לו להתייאש, אלא ישתדל שלא לקלקל יותר.
2. **עידוד אדם בשעת צרתו** - לאחר שהתברר לעם שהקדימו את זמנם בבקשת המלך, שמואל מעודד אותם ואינו מזניח אותם בשעת צרתם.
3. **אהבת ה' לעמו** - אף על פי שחטאו ישראל, אין הקב"ה עוזבם, כיוון שברצונו בחר בישראל להיות לו לעם.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. אפשר לשאול את הילדים אילו ניסים מוכרים להם. מתוך תשובותיהם אפשר לערוך בכיתה רשימה של ניסים ששינו את דרך הטבע, ולגבי כל נס לפרט מתי אירע ובעקבות מה התרחש. דרך זה ננסה לחזור על תכנים שלמדנו בעבר.
2. לפתוח בדיון מהי הדרך הנכונה והטובה שראוי לנו ללכת לאורה, וכיצד עלינו להגיע לאותה דרך.

46 כן פירש רש"י.

47 פירוש זה נלקח מהספר מלך בישראל (עמ' 161).

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. הפרשנים נחלקו בהבנת פסוק א'. הציעו פירושים לפסוק זה.
- ב. מה הן הסיבות ששאל לא שמע בקול שמואל ולא המתין שבעה ימים?

אפשרויות למענה ולדיון

הפסוק הפותח את הפרק הוא קשה, ומעבר לקושי הלשוני של הפסוק, הראשונים הקשו גם על תוכנו: לאור הפרקים הבאים בספר שמואל עולה ששאל עשה דברים רבים: ניצח אויבים רבים, רדף אחרי דוד אשר היה שנה וארבעה חודשים בארץ פלשתים בזמן ששאל רדף אחריו ועוד. אם כן נראה כי שאל מלך תקופה יותר ארוכה משנתיים?

המפרשים ביארו את הפסוק בכמה אופנים:⁴⁸

1. שנה אחת עברה ממשיחת שאל ועד חידוש המלוכה בגלגל. כעבור שנתיים נוספות אירעו המעשים המתוארים בפרק זה. מעין זה פירש רש"י שבשנתו הראשונה למלכותו עשה כדברים האלה, ושתי שנים מלך' הוא בחינת מאמר מוסגר.
 2. הר"י מטרני פירש ששתי שנים אלו מכוונות לשנתיים הראשונות עד שנמשח דוד, כי משעה שנמשח דוד כאילו בטלה מלכותו. ולא בכדי מסכם הנביא את מלכות שאל כבר בסופה של חטיבת הפסוקים הזו ולא סמוך למותו, אלא סמוך למלחמת עמלק, שהייתה הסיבה לקריעת מלכות שאל.
- הפלשתים שולטים ברחבי הארץ. שאל מגייס לראשונה בתולדות ישראל צבא קבע ולא צבא עראי המבוסס על מתנדבים. המשימה של שאל הייתה להסיר את הסכנה הקיומית של הפלשתים.
- דמותו של יונתן לראשונה מופיעה בתחילת הפרק מבלי להכירו ורק בהמשך (בפסוק ט"ז) ייודע לנו שיונתן הוא בנו של שאל. יונתן נוקט יוזמה והורג את חיל המצב הקטן שהיה בגבעת בנימין. תפקידו של חיל המצב היה לגבות מיסים כדי לשלוט באזרחים. פגיעה בגביית המיסים מלמדת על מרד בשלטון.
- הפלשתים נאספים בצבא רב כדי לדכא את אש המרד. כיוון שהם שולטים בלב הארץ הם מגיעים למכמש במספר רב של חיילים. רק אמונה ובטחון בה' יכולים לעמוד נגד הצבא הגדול של הפלשתים.
- שאל אוסף את צבאו וחונה בגלגל בבקעת יריחו סמוך לנהר הירדן. אך גם צבא הקבע שגייס שאל מתחיל להתפזר מאימת הפלשתים. פיזורם סותם את הגולל על התקווה שעוד נשארה להילחם בפלשתים ולגרום להם לסגת מלב הארץ. לא פשוט במצב כזה להמשיך לבטוח בה' שיושיע את העם מהצרה שבה הוא שרוי.
- שמואל ציווה את שאל (י', ז'-ח') להמתין שבעה ימים עד בואו ולא להקריב עולה לבדו, למרות האפשרות שפלשתים עלולים להתקיף בינתיים. שאל עומד בפני תביעה גדולה והציפייה משאל, כמלך ישראל, היא

48 פירושים אלו נלקחו מתוך פירוש דעת מקרא פסוק א'.

לעמוד בניסיון - גדול ככל שיהיה. שאול היה צריך להתמלא בביטחון ובאמונה כדי לקיים את דבר שמואל. אך שאול לא עמד בניסיון והקריב את העולה בטרם הגיעה העת. גם לאחר ששמואל הגיע, שאול לא הכיר בטעותו ותירץ מדוע הדרך שנהג בה הייתה נכונה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **אמונה** - שאול רואה רק את מה שנגד עיניו ואינו אוחז במידת האמונה המתבוננת מעבר למראה העיניים וסוברת כי המציאות יכולה להשתנות למרות הקושי שבדבר.
2. **גבורה** - יונתן מצית את אש המרד ויוצא בגבורה כנגד הצבא הגדול של הפלשתים.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לספר סיפור על כוח האמונה בה, מתקופת חז"ל או מתקופתנו.
2. להראות במפה את המקומות בהם מתרחשת היאספות הפלשתים וחיילי שאול.

יחידה 25: תוכחת שמואל לשאול והיערכות ישראל למלחמה (י"ג - כ"ג)

42 ספר שמואל א' | פרק י"ג

8. מדוע לא נמצאו חרשים בכל ארץ ישראל?

9. למה היו חרב וחנית ביום המלחמה?

באורי קלים

'מסלול' (פסוק י"ג): ישות נענש כסל.	'אתו' (פסוק כ"ג): כל לחמיה בארמה.	'קלשון' (פסוק כ"א): שלוש שינים לסיק העמל והנבואה.
'מחרשתו' (פסוק י"ד): חיה המלשנים יבוא להשחית ולחרוש ישיבים ולנבוא את הריב.	'קדמו' (פסוק כ"ג): רבה עמדות, לטון ריבוי למערה, כמו 'סיב' פים - חיות שיש לה רבה פיות וחדודים - לחוד הכלים.	'דרבן' (פסוק כ"א): המקל במלמד הבקר, שהוא כל ארון חוד של מוחת בקעה, למורץ בו את השורים הרמנים למחרשה.

41 ספר שמואל א' | פרק י"ג

יחידה 25 - תוכחת שמואל לשאול והיערכות ישראל למלחמה (י"ג-כ"ג)

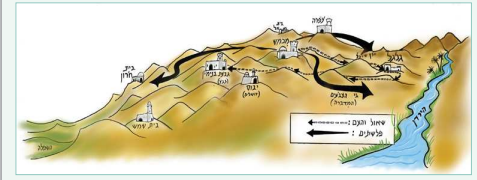
שאלת הרחבה: דרך מלחמת שאול בעמלק אנו יכולים ללמוד האם בעיני שאול העיקר הוא דבר ה' ביד נביאו או קיום רצונו של המלך. מצאו את ציווי ה' לשמוע בקול הנביא בדברים יח. יח-י"ט, וצטטו מה קורה לאדם מישראל שלא ישמע בקול הנביא.

5. במה מאשים שמואל את שאול?

6. מהו העונש שעליו מודיע שמואל?

7. תארו את ההכנות למלחמה מצד ישראל ומצד פלשתים.

לאור התיאור שכתבתם, מצאו את שלושת הראשים במפה וענו: איזה ראש היה הדרומי? איזה ראש היה הצפוני? איזה ראש היה המערבי?

הקדמה

ההכנות למלחמה - חומר ורוח: כדי שעם ישראל ינצח במלחמה, עליו לפעול בשני מישורים: מישור רוחני ומישור חומרי.

במישור הרוחני: שמיעה בקול ה' וקיום מצוותיו.

במישור החומרי: הצטיידות בכלי נשק שבעזרתם יהיה אפשר להילחם.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. מדוע חטאו של שאול כה חמור שבגיננו מלכותו לא תקום?

ב. מה לדעתכם היסוד הרוחני שעליו עומדת מלכות ישראל?

אפשרויות למענה ולדיון

שאול מעלה את העולה, ויש לו נימוקים משכנעים מדוע לא יכול היה להמתין עוד בהקרבת העולה. אך כל אלה לא הספיקו. שמואל טוען לפני שאול 'נסכלת', כלומר: חשבת שעשית את המעשה הנכון, אך טעות בידך. הלכת בדרך כסיל כאשר לא שמעת בקול ה', מאחר שרק שמיעה בקולו היא המעשה הנכון.

היסוד הבסיסי לקיום המלכות הוא השמיעה בקול ה' ושמירה על מצוותיו. כאשר היסוד למלכות אינו

מתקיים, באופן טבעי אין למלכות על מה להישען ובפועל היא אינה יכולה להתקיים. אכן, שמואל מוסר לשאול את דבר ה' שממלכתו לא תקום.

עם ישראל מתכוון לקראת המלחמה ועולה מן הגלגל לגבעת בנימין, אך נמצא במצב נחות צבאית ומספרית (כ-600 לוחמים). במשך תקופה ארוכה הפלשתים מונעים מישראל מלעסוק במקצוע החקישות, מה שגורם לחיסרון בייצור אמצעי לחימה. כדי לתקן כל כלי חקלאות ממתכת שהתקלקל, בעליו היה צריך לנדוד לעיירות הפלשתים. בניגוד לישראל, הפלשתים היו מאומני קרב, בעלי חרבות, חניתות וכידונים, ולכן הניצחון במלחמה של ישראל - המעטים והחלשים - על הפלשתים - הרבים והחזקים - הנו בגדר נס.

המסרים העולים מן היחידה

דיוק בביצוע מצוות ה' - שאול לא ממתין עד בואו של שמואל, ובזה אינו מדייק בהוראה ששמואל נתן לו להמתין עד בואו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן להראות סרטון כיצד מכינים כלי מתכת. כמו כן להראות תמונות של כלים המופקים ממתכת.
2. ניתן לפתוח דיון בנושא חשיבות הציות לחוקים ולכללים. כיצד אנו בחיינו מצייתים לחוק? מה אנו אומרים לאדם אחר שלא ציית לחוק? האם ראוי להעיר לו או שמא לא להתייחס?

פרק י"ד

יחידה 26: מלחמת יונתן ונושא כליו בפלשתים (א'-י"ט)

44 ספר שמואל א' | פרק י"ד

שאלת הפנמה: לאורך הפרק ראינו שיונתן בוטח בה: מה לדעתכם יכול לעזור לאנשים לבטוח בה?

4. מהו הסימן שקבע יונתן לדעת האם יצליחו במשימתם?

5. הפלשתים אכן גילו את יונתן ואת נערו.
א. כיצד הם הגיבו?
ב. כיצד הסתיים העימות בינם ובין יונתן ונושא כליו?

6. מה ראו הצופים של שאול?

7. "ואמר שאול לָעַם אַשּׁוּר אִתּוֹ פְּקֹדָה (אָרְאָה מִי הֵלֵךְ מֵעַמְנֹה) (פסוק י"ז). כיצד גילה שאול מי הלך מעמנו?"

8. עיינו בדברי האלשין והשיבו: מדוע אמר שאול אל הכהן "אסוף ידך"?

באורי מילים

יבכתי מענה צמר שדדי (פסוק י"ז): הרגבים הפלשתים נפלו על שטח שהרא מכמתית מענה. הסוזה לטחטח שצמר כקר יכול לחרוץ בנשן ים. פלש סטור קטן ויחיד. **זימתי אהרן** (פסוק י"ז): זימתי במתנה פלשתים. **זימתי** (פסוק י"ז): תנע. **אמול** (פסוק י"ז): כמו נדי וני. **אסוף ידך** (פסוק י"ט): הפסק את פעולתך.

דברי האלשין לידך, י"ט.

דברי האלשין לידך, י"ט.

דברי האלשין לידך, י"ט.

43 ספר שמואל א' | פרק י"ד

פרק י"ד

יחידה 26 - מלחמת יונתן ונושא כליו בפלשתים (א'-י"ט)

1. לפי הפסוקים ביחידה זו, מהן לדעתכם תכונות האופי המאפיינות את יונתן?
ביישן פחדן אמיץ

גיבור מלחמה יונתן יודע להילחם חכם חבר טוב ענו רחמן

2. מדוע מסופר על שאול הרושב בקצה הגבעה?
שאלת חשיבה: מי היה אחיה בן אחיטוב? מה אפשר ללמוד מכך?
3. עיינו בתרשים שלפניכם ונענו:
א. מה היה כה מסוכן בתוכניתו של יונתן?
ב. מדוע היה צריך יונתן לעלות "על ידיו ועל רגליו" כדי להגיע אל הפלשתים?

באורי מילים

ישא אהרן (פסוק ז'): עם הארזים והתומים. **ישן הסלע** (פסוק י'): כולו היה שטן. **מסוק מנצח** (פסוק י'): צוק מסופק ועולה מצד צפון אל ממש. **והחרנים נצטפו** (פסוק י'): כעין פלשתים שלא עשו בריח מילה. **אסוף ידך** (פסוק י"ט): הפסק את פעולתך.

הקדמה

שני המחנות מתכוננים למלחמה: מצד אחד ישראל החונים בגבעת בנימין, ומצד שני פלשתים החונים על המעברים של מכמש, משם יכלו לצפות בכל מי שעבר למרגלותיהם. המיקום המדויק של הפלשתים היה על מצוק תלול שמנע התקפה עליהם (המצוק מכונה 'שן סלע', כיוון שראש הסלע דומה לשן).

כדי לנצח במלחמה צריך שני דברים:

1. עזרה אלוקית, הבאה באופנים שונים, לדוגמה שאלה באפוד או באורים ותומים כיצד לנצח במלחמה, ניסים גלויים ועוד.
2. גבורה אנושית הנסמכת על אמונה בה' ודורשת חוכמה, גמישות ותעוזה להיכנס למצב של סכנה.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מה אנו יכולים ללמוד מן הפסוקים על דמותו של יונתן?
- ב. מדוע יונתן מבקש סימן מה' ופועל על פיו?
- ג. מצאו הבדלים בין התנהגותו של שאול להתנהגותו של יונתן.

אפשרויות למענה ולדיון

יונתן הוא אדם שנוקט פעולה, מלא בעוז ובתעצומות להילחם נגד פלשתים. יונתן עוזב את המחנה, ואף שהוא ושאלו ישבו על גבעה אחת לא יכלו לראות את עזיבתו מאחר שהיה בקצה הגבעה.

יונתן בוטח בה' שיושיע אותם מצרתם ומנסה לחפש סימן שיוכיח שהפעולה המלחמתית תזכה לברכת ה'. אין הכרח שיונתן ביקש סימן מסתורי, אלא ייתכן שהוא ניסה לבדוק האם הפלשתים מפחדים מההתקפה עליהם.⁴⁹ ייתכן אף שדבריו של יונתן מבטאים את הרצון לדעת בוודאות שה' מלווה אותם במלחמה, ולצורך כך הוא מבקש סימן שיחזק ויעודד אותם.

יונתן ונערו מקימים בהלה גדולה בתוך מחנה הפלשתים, עד כדי כך שמתוך פחדם הפלשתים מכים איש ברעהו ונסוגים ממקומם. מחנה ישראל רואה את המהומה במחנה פלשתים, ושאלו מגלה שיונתן ונערו הם אלו שגרמו למהומה.

עד כה, לאורך כל תקופת ההמתנה לפני המלחמה, שאלו לא שאל בה' כיצד לנהוג. עתה מחליט שאלו לשאול בה' באמצעות אחיה הכהן, שנשא את האפוד או האורים ותומים לפני ארון האלוקים היוצא עמם למלחמה. עוד לפני שהספיק לשאול בה' כיצד לנהוג במלחמה, הבין שאלו שהגיע הרגע לתקוף את הפלשתים. ייתכן שחוסר הסבלנות של שאלו נבע מכך שהוא סבר שהקב"ה עם ישראל במלחמתם כיוון שהפלשתים בורחים, ולכן אין צורך לשאול בפירוש את ה'.⁵⁰

ראוי לשים לב לניגוד בין התנהגותו של שאלו לבין התנהגותו של יונתן. יונתן מביע את ביטחונו בה' ומחפש סימן שה' אכן יושיע את ישראל. לעומת זאת, שאלו אינו שואל בה' כיצד אפשר לנצח במלחמה, וגם כאשר ישנה אפשרות לשאול, שאלו עוצר את תהליך השאלה בה' ויוצא למלחמה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **ביטחון בה' -** לאורך המלחמה יונתן משתמש בביטויים המעידים על ביטחונו בה' ברגעים הקשים של המלחמה, גם כאשר נראה שישראל עלולים להפסיד במלחמה.
2. **ה' משגיח על ישראל -** ה' מתערב באופן ישיר ונלחם בשבילם.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לפתוח בדיון בשאלה: האם אנו מעדיפים שאנשים בוגרים ידריכו אותנו בכל שלב בחיים או שמא אנו מעדיפים למצוא את דרכנו בחיים לבד? מה היתרון והחיסרון שבכל אפשרות?
2. ניתן לבנות בכיתה דגם שימחיש לתלמידים כיצד התפתחה ההתקפה של יונתן על חיל הפלשתים.

49 כן פירש בעל הכסף משנה, רבי יוסף קארו, בפירושו על משנה תורה לרמב"ם הלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ד'.

50 כן פירש הרד"ק.

יחידה 27: ניצחון שאול וישראל על פלשתים ויונתן טועם מן הדבש (כ'-ל"ה)

45 ספר שמואל א' | פרק י"ד

**יחידה 27 - ניצחון שאול וישראל על פלשתים
ויונתן טועם מן הדבש (כ'-ל"ה)**

9. שאול אסף אילו את העם כדי להילחם. מדוע לא היה להם צורך במלחמה?

10. "והעברים היו לפלשתים" - הם גרו עם פלשתים מזה ימים רבים. והצטרפו לפלשתים נגד ישראל מרוב פחד וייאוש. מה עשו הינברים כאשר ראו בניצחון ישראל?

11. מדוע השביע שאול את העם לא לאכול עד הערב?

12. לוחמי ישראל שרדפו אחרי פלשתים הגיעו ליער וראו דבש על פני השדה. כיצד התגלתה כאן גבורתם?

13. "ויואל העם על הדם" - איסור התורה "לא תאכלו על הדם", סלל בתוכו גם את האיסור לאכול בסמוך למקום השחיטה. יש מפרשים שחטאים היה שאכלו בסמוך למקום השחיטה. מה עשה שאול על מנת לתקן את החטא?

14. איכילה בזמן מלחמה מחזקת את הלוחמים. אילו מילים בפסוקים הבאים מוכיחות טענה זו?

משי' (פסוק כ"ד): נחזיק לדרך אורי הפלשתים. יואל' (פסוק כ"ה): לטון אלה, שהיא סביבה המורה, השביע את העם. יובל הארץ (פסוק כ"ה): כל היחילים סביבם כאן. הארץ, מלשון עם הארץ. יערת הדבש' (פסוק כ"ז): חלה הרבש שהדברים קשות ומטעה ירא דבש. רש"י מפרש: טעם הסוכר. אור עיני' (פסוק כ"ט): הרגשתי יתר טוב. יצבר' (פסוק כ"ט): תבאר ועיני.

מ"ב) וכל הארץ באו בעיר וירד דבש על פני השדה. (כ) ונבא העם אל היער והנה תכל דבש ואין משיג ידו אל פיו כי ירא העם את העבשה. (כג) ויונתן לא שטעם בהשביע אביו את העם וישלח את קנה הפסח אשר בידו ויטבל אותו בענף הדבש וישב ידו אל פיו ושמאנה עיניו"

הקדמה

השגחת ה' במלחמה - ישועת ה' יכולה לבוא בדרכים שונות. לעתים ישועת ה' תהיה בנס גלוי, לעתים בנס נסתר. המשותף לשני האופנים הוא התחושה שללא התערבות אלוהית במהלך ההיסטורי, הסיום היה שונה. דוגמה להתרחשות של נס נסתר היא ניצחונות של העם במלחמה.

התורה (דברים כ"ב, ט"ו) מדגישה לנו "כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך... והיה מחנך קדוש", כלומר כיוון שהקב"ה מוביל את העם לניצחון עליו להיזהר מאוד מללכת בדרכי הגויים ועליו להתחזק בשמירת התורה.⁵¹

דרכי ההישרדות במלחמה - על מנת להילחם כראוי הלוחם זקוק לאספקה סדירה של אוכל ושתייה. לעתים קשה להביא ללוחמים אספקה מהעורף, ולכן הם נאלצים לאכול את האוכל שהם מוצאים בשטח, כגון דבש. בתקופת הנביאים לא גידלו דבורי דבש בכורת אלא ניצלו את מעט הדבש שמצאו בין סלעי הרים, ביערות ובשדות.

ביחידת הפסוקים שלפנינו אנו למדים על מלחמה נגד הפלשתים המתפשטת לכיוון מערב מבית און השוכנת מערב למכמש, עד עמק איילון השוכן בין הרי ירושלים ממזרח וגבעות השפלה מדרום.

51 יש מי שכתב (מובא בספר משפט הצבא בישראל) שכדי להתחזק בתורה, יש להתענות במלחמה. כמובן, רק במקרה שאין זה פוגע בכשירות הלוחמים בשעת מלחמה.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. עיינו בפסוק כ"ג. האם הוא מזכיר לכם פסוק דומה? לשם השוואה עיינו בספר שמות י"ד, ל'.
- ב. מה גרם לחיילים לעבור על איסור אכילה על הדם?
- ג. מה הייתה מטרתו של שאול בבניית המזבח?

אפשרויות למענה ולדיון

בתחילה ישראל היו החלשים, אך כעת הגלגל מתהפך - ישראל מכים בפלשתים וכל האנשים שהסתתרו יוצאים להילחם. בפסוק כ"ג כתוב "ויושע ה' ביום ההוא את ישראל". במילים דומות מסכמת התורה את ישועתם של ישראל מיד מצרים לאחר קריעת הים (שמות י"ד, ל'). מהשוואה זו לומדים אנו על הנס הגדול שהתרחש במהלך המלחמה והביא לישועת ישראל.

שאול רוצה לנצל את ההזדמנות שנקרתה לפניו ולהכות את הפלשתים מכה שקשה יהיה להם להתאושש ממנה.

שאול משביע את העם שלא יאכל לחם עד הערב, כדי שהחיילים יהיו מרוכזים במלחמה ולא בדברים אחרים, אלא שהאיסור של החיילים לאכול בסערת הקרב, מקשה עליהם להילחם. יונתן מודע לקושי הגדול שהקשה אביו על הלוחמים ומבקר את אביו לנוכח השבועה הבעייתית.

כשיורד הערב מגיעה התוצאה האיומה של שבועת שאול. כיוון שהעם רעב מאוד ואינו יכול עוד להתאפק, הוא עובר על איסור מן התורה לאכול על הדם.

הפרשנים⁵² פירשו איסור זה בכמה דרכים:

1. אכילת הבהמה עוד לפני שמתה, נקראת בלשון חכמים 'אבר מן החי'. התנהגות זו באה כיוון שמרוב הרעב והשלל של הבהמות היו תולשים את האיברים של הבהמה ואוכלים אותם קודם שהיא מתה. לפי פירוש זה שאול מנע מהם מלאכול לפני שבהמה מתה, אלא שחטו אותה כדין ולאחר מכן הותרה באכילה.

2. שחיטת הבהמה בצורה נכונה, ואכילתה במקום שבו נשפך הדם של הבהמה. אכילה באופן זה הייתה נהוגה בקרב עובדי עבודה זרה ששחטו את בהמותיהם בלילה ועשו ניחושים וכשפים במקום השחיטה. שאול מזדעק כאשר הוא שומע שחייליו עברו על איסור עבודה זרה. הוא מגלה אחריות לשחיטה מרכזית שלאחריה כל אחד ייקח את בהמתו ויאכל את בשרה במקום אחר על פני השדה.

כדי שחייליו ילמדו מהי הדרך הנכונה, שאול לא רק מפריש אותם מהעבירה, אלא גם מלמד אותם באופן חיובי כיצד לנהוג, ולשם כך בונה מזבח כדי להודות לה' על נס הניצחון במלחמה.

52 רמב"ן בפירושו לויקרא י"ט, כ"ו.

המסרים העולים מן היחידה

1. **פגם מידת הגאווה** - הפלשתים מתגאים ומזלזלים בכוחם של ישראל, ולכן הם אינם מתכוננים כראוי להתקפה על ישראל.
2. **ריחוק מעבודה זרה** - שאול מרחיק את ישראל מפגם העבודה זרה שנדבק בהם כאשר עברו על איסור האכילה על הדם.
3. **סוף מעשה במחשבה תחילה** - שאול משביע את העם שלא לאכול בזמן המלחמה, אך היה עליו לחשוב על ההשלכות הקשות ששבועה זו עלולה להביא.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לקרוא את דברי חכמים וללמוד עד כמה חשוב לברוח ממידת הגאווה.
2. ניתן לפתוח דיון בנושא הצום: מה המשמעות של צום? כיצד לומדים משמעות רוחנית מהצום, נוסף על המשמעות החומרית של עצם הצום וההימנעות מאכילה ומשתייה?

יחידה 28: העם פודה את יונתן וסיכום מלחמות שאול (ל"ו - נ"א)

47 ספר שמואל א' | פרק י"ד

18. התבוננו במפה שלפניכם וכתבו היכן (באזה אויזור בארץ או באיזור רוח) שכן כל אחד מן העמים שבהם נלחם שאול: פלשתים, עמון, אדום, (ארם) צובה (ליד דמשק), מואב.

19. השלימו את התרשימים:

```

    graph TD
      A[א] --- B[ ]
      A --- C[ ]
      B --- D[שואל]
      B --- E[א]
      C --- F[ ]
      C --- G[ ]
      C --- H[ ]
      C --- I[ ]
      C --- J[ ]
      C --- K[ ]
      C --- L[ ]
      C --- M[ ]
      C --- N[ ]
      C --- O[ ]
      C --- P[ ]
      C --- Q[ ]
      C --- R[ ]
      C --- S[ ]
      C --- T[ ]
      C --- U[ ]
      C --- V[ ]
      C --- W[ ]
      C --- X[ ]
      C --- Y[ ]
      C --- Z[ ]
      C --- AA[ ]
      C --- AB[ ]
      C --- AC[ ]
      C --- AD[ ]
      C --- AE[ ]
      C --- AF[ ]
      C --- AG[ ]
      C --- AH[ ]
      C --- AI[ ]
      C --- AJ[ ]
      C --- AK[ ]
      C --- AL[ ]
      C --- AM[ ]
      C --- AN[ ]
      C --- AO[ ]
      C --- AP[ ]
      C --- AQ[ ]
      C --- AR[ ]
      C --- AS[ ]
      C --- AT[ ]
      C --- AU[ ]
      C --- AV[ ]
      C --- AW[ ]
      C --- AX[ ]
      C --- AY[ ]
      C --- AZ[ ]
      C --- BA[ ]
      C --- BB[ ]
      C --- BC[ ]
      C --- BD[ ]
      C --- BE[ ]
      C --- BF[ ]
      C --- BG[ ]
      C --- BH[ ]
      C --- BI[ ]
      C --- BJ[ ]
      C --- BK[ ]
      C --- BL[ ]
      C --- BM[ ]
      C --- BN[ ]
      C --- BO[ ]
      C --- BP[ ]
      C --- BQ[ ]
      C --- BR[ ]
      C --- BS[ ]
      C --- BT[ ]
      C --- BU[ ]
      C --- BV[ ]
      C --- BW[ ]
      C --- BX[ ]
      C --- BY[ ]
      C --- BZ[ ]
      C --- CA[ ]
      C --- CB[ ]
      C --- CC[ ]
      C --- CD[ ]
      C --- CE[ ]
      C --- CF[ ]
      C --- CG[ ]
      C --- CH[ ]
      C --- CI[ ]
      C --- CJ[ ]
      C --- CK[ ]
      C --- CL[ ]
      C --- CM[ ]
      C --- CN[ ]
      C --- CO[ ]
      C --- CP[ ]
      C --- CQ[ ]
      C --- CR[ ]
      C --- CS[ ]
      C --- CT[ ]
      C --- CU[ ]
      C --- CV[ ]
      C --- CW[ ]
      C --- CX[ ]
      C --- CY[ ]
      C --- CZ[ ]
      C --- DA[ ]
      C --- DB[ ]
      C --- DC[ ]
      C --- DD[ ]
      C --- DE[ ]
      C --- DF[ ]
      C --- DG[ ]
      C --- DH[ ]
      C --- DI[ ]
      C --- DJ[ ]
      C --- DK[ ]
      C --- DL[ ]
      C --- DM[ ]
      C --- DN[ ]
      C --- DO[ ]
      C --- DP[ ]
      C --- DQ[ ]
      C --- DR[ ]
      C --- DS[ ]
      C --- DT[ ]
      C --- DU[ ]
      C --- DV[ ]
      C --- DW[ ]
      C --- DX[ ]
      C --- DY[ ]
      C --- DZ[ ]
      C --- EA[ ]
      C --- EB[ ]
      C --- EC[ ]
      C --- ED[ ]
      C --- EE[ ]
      C --- EF[ ]
      C --- EG[ ]
      C --- EH[ ]
      C --- EI[ ]
      C --- EJ[ ]
      C --- EK[ ]
      C --- EL[ ]
      C --- EM[ ]
      C --- EN[ ]
      C --- EO[ ]
      C --- EP[ ]
      C --- EQ[ ]
      C --- ER[ ]
      C --- ES[ ]
      C --- ET[ ]
      C --- EU[ ]
      C --- EV[ ]
      C --- EW[ ]
      C --- EX[ ]
      C --- EY[ ]
      C --- EZ[ ]
      C --- FA[ ]
      C --- FB[ ]
      C --- FC[ ]
      C --- FD[ ]
      C --- FE[ ]
      C --- FF[ ]
      C --- FG[ ]
      C --- FH[ ]
      C --- FI[ ]
      C --- FJ[ ]
      C --- FK[ ]
      C --- FL[ ]
      C --- FM[ ]
      C --- FN[ ]
      C --- FO[ ]
      C --- FP[ ]
      C --- FQ[ ]
      C --- FR[ ]
      C --- FS[ ]
      C --- FT[ ]
      C --- FU[ ]
      C --- FV[ ]
      C --- FW[ ]
      C --- FX[ ]
      C --- FY[ ]
      C --- FZ[ ]
      C --- GA[ ]
      C --- GB[ ]
      C --- GC[ ]
      C --- GD[ ]
      C --- GE[ ]
      C --- GF[ ]
      C --- GG[ ]
      C --- GH[ ]
      C --- GI[ ]
      C --- GJ[ ]
      C --- GK[ ]
      C --- GL[ ]
      C --- GM[ ]
      C --- GN[ ]
      C --- GO[ ]
      C --- GP[ ]
      C --- GQ[ ]
      C --- GR[ ]
      C --- GS[ ]
      C --- GT[ ]
      C --- GU[ ]
      C --- GV[ ]
      C --- GW[ ]
      C --- GX[ ]
      C --- GY[ ]
      C --- GZ[ ]
      C --- HA[ ]
      C --- HB[ ]
      C --- HC[ ]
      C --- HD[ ]
      C --- HE[ ]
      C --- HF[ ]
      C --- HG[ ]
      C --- HH[ ]
      C --- HI[ ]
      C --- HJ[ ]
      C --- HK[ ]
      C --- HL[ ]
      C --- HM[ ]
      C --- HN[ ]
      C --- HO[ ]
      C --- HP[ ]
      C --- HQ[ ]
      C --- HR[ ]
      C --- HS[ ]
      C --- HT[ ]
      C --- HU[ ]
      C --- HV[ ]
      C --- HW[ ]
      C --- HX[ ]
      C --- HY[ ]
      C --- HZ[ ]
      C --- IA[ ]
      C --- IB[ ]
      C --- IC[ ]
      C --- ID[ ]
      C --- IE[ ]
      C --- IF[ ]
      C --- IG[ ]
      C --- IH[ ]
      C --- II[ ]
      C --- IJ[ ]
      C --- IK[ ]
      C --- IL[ ]
      C --- IM[ ]
      C --- IN[ ]
      C --- IO[ ]
      C --- IP[ ]
      C --- IQ[ ]
      C --- IR[ ]
      C --- IS[ ]
      C --- IT[ ]
      C --- IU[ ]
      C --- IV[ ]
      C --- IW[ ]
      C --- IX[ ]
      C --- IY[ ]
      C --- IZ[ ]
      C --- JA[ ]
      C --- JB[ ]
      C --- JC[ ]
      C --- JD[ ]
      C --- JE[ ]
      C --- JF[ ]
      C --- JG[ ]
      C --- JH[ ]
      C --- JI[ ]
      C --- JJ[ ]
      C --- JK[ ]
      C --- JL[ ]
      C --- JM[ ]
      C --- JN[ ]
      C --- JO[ ]
      C --- JP[ ]
      C --- JQ[ ]
      C --- JR[ ]
      C --- JS[ ]
      C --- JT[ ]
      C --- JU[ ]
      C --- JV[ ]
      C --- JW[ ]
      C --- JX[ ]
      C --- JY[ ]
      C --- JZ[ ]
      C --- KA[ ]
      C --- KB[ ]
      C --- KC[ ]
      C --- KD[ ]
      C --- KE[ ]
      C --- KF[ ]
      C --- KG[ ]
      C --- KH[ ]
      C --- KI[ ]
      C --- KJ[ ]
      C --- KK[ ]
      C --- KL[ ]
      C --- KM[ ]
      C --- KN[ ]
      C --- KO[ ]
      C --- KP[ ]
      C --- KQ[ ]
      C --- KR[ ]
      C --- KS[ ]
      C --- KT[ ]
      C --- KU[ ]
      C --- KV[ ]
      C --- KW[ ]
      C --- KX[ ]
      C --- KY[ ]
      C --- KZ[ ]
      C --- LA[ ]
      C --- LB[ ]
      C --- LC[ ]
      C --- LD[ ]
      C --- LE[ ]
      C --- LF[ ]
      C --- LG[ ]
      C --- LH[ ]
      C --- LI[ ]
      C --- LJ[ ]
      C --- LK[ ]
      C --- LL[ ]
      C --- LM[ ]
      C --- LN[ ]
      C --- LO[ ]
      C --- LP[ ]
      C --- LQ[ ]
      C --- LR[ ]
      C --- LS[ ]
      C --- LT[ ]
      C --- LU[ ]
      C --- LV[ ]
      C --- LW[ ]
      C --- LX[ ]
      C --- LY[ ]
      C --- LZ[ ]
      C --- MA[ ]
      C --- MB[ ]
      C --- MC[ ]
      C --- MD[ ]
      C --- ME[ ]
      C --- MF[ ]
      C --- MG[ ]
      C --- MH[ ]
      C --- MI[ ]
      C --- MJ[ ]
      C --- MK[ ]
      C --- ML[ ]
      C --- MM[ ]
      C --- MN[ ]
      C --- MO[ ]
      C --- MP[ ]
      C --- MQ[ ]
      C --- MR[ ]
      C --- MS[ ]
      C --- MT[ ]
      C --- MU[ ]
      C --- MV[ ]
      C --- MW[ ]
      C --- MX[ ]
      C --- MY[ ]
      C --- MZ[ ]
      C --- NA[ ]
      C --- NB[ ]
      C --- NC[ ]
      C --- ND[ ]
      C --- NE[ ]
      C --- NF[ ]
      C --- NG[ ]
      C --- NH[ ]
      C --- NI[ ]
      C --- NJ[ ]
      C --- NK[ ]
      C --- NL[ ]
      C --- NM[ ]
      C --- NN[ ]
      C --- NO[ ]
      C --- NP[ ]
      C --- NQ[ ]
      C --- NR[ ]
      C --- NS[ ]
      C --- NT[ ]
      C --- NU[ ]
      C --- NV[ ]
      C --- NW[ ]
      C --- NX[ ]
      C --- NY[ ]
      C --- NZ[ ]
      C --- OA[ ]
      C --- OB[ ]
      C --- OC[ ]
      C --- OD[ ]
      C --- OE[ ]
      C --- OF[ ]
      C --- OG[ ]
      C --- OH[ ]
      C --- OI[ ]
      C --- OJ[ ]
      C --- OK[ ]
      C --- OL[ ]
      C --- OM[ ]
      C --- ON[ ]
      C --- OO[ ]
      C --- OP[ ]
      C --- OQ[ ]
      C --- OR[ ]
      C --- OS[ ]
      C --- OT[ ]
      C --- OU[ ]
      C --- OV[ ]
      C --- OW[ ]
      C --- OX[ ]
      C --- OY[ ]
      C --- OZ[ ]
      C --- PA[ ]
      C --- PB[ ]
      C --- PC[ ]
      C --- PD[ ]
      C --- PE[ ]
      C --- PF[ ]
      C --- PG[ ]
      C --- PH[ ]
      C --- PI[ ]
      C --- PJ[ ]
      C --- PK[ ]
      C --- PL[ ]
      C --- PM[ ]
      C --- PN[ ]
      C --- PO[ ]
      C --- PP[ ]
      C --- PQ[ ]
      C --- PR[ ]
      C --- PS[ ]
      C --- PT[ ]
      C --- PU[ ]
      C --- PV[ ]
      C --- PW[ ]
      C --- PX[ ]
      C --- PY[ ]
      C --- PZ[ ]
      C --- QA[ ]
      C --- QB[ ]
      C --- QC[ ]
      C --- QD[ ]
      C --- QE[ ]
      C --- QF[ ]
      C --- QG[ ]
      C --- QH[ ]
      C --- QI[ ]
      C --- QJ[ ]
      C --- QK[ ]
      C --- QL[ ]
      C --- QM[ ]
      C --- QN[ ]
      C --- QO[ ]
      C --- QP[ ]
      C --- QQ[ ]
      C --- QR[ ]
      C --- QS[ ]
      C --- QT[ ]
      C --- QU[ ]
      C --- QV[ ]
      C --- QW[ ]
      C --- QX[ ]
      C --- QY[ ]
      C --- QZ[ ]
      C --- RA[ ]
      C --- RB[ ]
      C --- RC[ ]
      C --- RD[ ]
      C --- RE[ ]
      C --- RF[ ]
      C --- RG[ ]
      C --- RH[ ]
      C --- RI[ ]
      C --- RJ[ ]
      C --- RK[ ]
      C --- RL[ ]
      C --- RM[ ]
      C --- RN[ ]
      C --- RO[ ]
      C --- RP[ ]
      C --- RQ[ ]
      C --- RR[ ]
      C --- RS[ ]
      C --- RT[ ]
      C --- RU[ ]
      C --- RV[ ]
      C --- RW[ ]
      C --- RX[ ]
      C --- RY[ ]
      C --- RZ[ ]
      C --- SA[ ]
      C --- SB[ ]
      C --- SC[ ]
      C --- SD[ ]
      C --- SE[ ]
      C --- SF[ ]
      C --- SG[ ]
      C --- SH[ ]
      C --- SI[ ]
      C --- SJ[ ]
      C --- SK[ ]
      C --- SL[ ]
      C --- SM[ ]
      C --- SN[ ]
      C --- SO[ ]
      C --- SP[ ]
      C --- SQ[ ]
      C --- SR[ ]
      C --- SS[ ]
      C --- ST[ ]
      C --- SU[ ]
      C --- SV[ ]
      C --- SW[ ]
      C --- SX[ ]
      C --- SY[ ]
      C --- SZ[ ]
      C --- TA[ ]
      C --- TB[ ]
      C --- TC[ ]
      C --- TD[ ]
      C --- TE[ ]
      C --- TF[ ]
      C --- TG[ ]
      C --- TH[ ]
      C --- TI[ ]
      C --- TJ[ ]
      C --- TK[ ]
      C --- TL[ ]
      C --- TM[ ]
      C --- TN[ ]
      C --- TO[ ]
      C --- TP[ ]
      C --- TQ[ ]
      C --- TR[ ]
      C --- TS[ ]
      C --- TT[ ]
      C --- TU[ ]
      C --- TV[ ]
      C --- TW[ ]
      C --- TX[ ]
      C --- TY[ ]
      C --- TZ[ ]
      C --- UA[ ]
      C --- UB[ ]
      C --- UC[ ]
      C --- UD[ ]
      C --- UE[ ]
      C --- UF[ ]
      C --- UG[ ]
      C --- UH[ ]
      C --- UI[ ]
      C --- UJ[ ]
      C --- UK[ ]
      C --- UL[ ]
      C --- UM[ ]
      C --- UN[ ]
      C --- UO[ ]
      C --- UP[ ]
      C --- UQ[ ]
      C --- UR[ ]
      C --- US[ ]
      C --- UT[ ]
      C --- UY[ ]
      C --- UZ[ ]
      C --- VA[ ]
      C --- VB[ ]
      C --- VC[ ]
      C --- VD[ ]
      C --- VE[ ]
      C --- VF[ ]
      C --- VG[ ]
      C --- VH[ ]
      C --- VI[ ]
      C --- VJ[ ]
      C --- VK[ ]
      C --- VL[ ]
      C --- VM[ ]
      C --- VN[ ]
      C --- VO[ ]
      C --- VP[ ]
      C --- VQ[ ]
      C --- VR[ ]
      C --- VS[ ]
      C --- VT[ ]
      C --- VU[ ]
      C --- VV[ ]
      C --- VW[ ]
      C --- VX[ ]
      C --- VY[ ]
      C --- VZ[ ]
      C --- WA[ ]
      C --- WB[ ]
      C --- WC[ ]
      C --- WD[ ]
      C --- WE[ ]
      C --- WF[ ]
      C --- WG[ ]
      C --- WH[ ]
      C --- WI[ ]
      C --- WJ[ ]
      C --- WK[ ]
      C --- WL[ ]
      C --- WM[ ]
      C --- WN[ ]
      C --- WO[ ]
      C --- WP[ ]
      C --- WQ[ ]
      C --- WR[ ]
      C --- WS[ ]
      C --- WT[ ]
      C --- WU[ ]
      C --- WV[ ]
      C --- WW[ ]
      C --- WX[ ]
      C --- WY[ ]
      C --- WZ[ ]
      C --- XA[ ]
      C --- XB[ ]
      C --- XC[ ]
      C --- XD[ ]
      C --- XE[ ]
      C --- XF[ ]
      C --- XG[ ]
      C --- XH[ ]
      C --- XI[ ]
      C --- XJ[ ]
      C --- XK[ ]
      C --- XL[ ]
      C --- XM[ ]
      C --- XN[ ]
      C --- XO[ ]
      C --- XP[ ]
      C --- XQ[ ]
      C --- XR[ ]
      C --- XS[ ]
      C --- XT[ ]
      C --- XU[ ]
      C --- XV[ ]
      C --- XW[ ]
      C --- XX[ ]
      C --- XY[ ]
      C --- XZ[ ]
      C --- YA[ ]
      C --- YB[ ]
      C --- YC[ ]
      C --- YD[ ]
      C --- YE[ ]
      C --- YF[ ]
      C --- YG[ ]
      C --- YH[ ]
      C --- YI[ ]
      C --- YJ[ ]
      C --- YK[ ]
      C --- YL[ ]
      C --- YM[ ]
      C --- YN[ ]
      C --- YO[ ]
      C --- YP[ ]
      C --- YQ[ ]
      C --- YR[ ]
      C --- YS[ ]
      C --- YT[ ]
      C --- YU[ ]
      C --- YV[ ]
      C --- YW[ ]
      C --- YX[ ]
      C --- YY[ ]
      C --- YZ[ ]
      C --- ZA[ ]
      C --- ZB[ ]
      C --- ZC[ ]
      C --- ZD[ ]
      C --- ZE[ ]
      C --- ZF[ ]
      C --- ZG[ ]
      C --- ZH[ ]
      C --- ZI[ ]
      C --- ZJ[ ]
      C --- ZK[ ]
      C --- ZL[ ]
      C --- ZM[ ]
      C --- ZN[ ]
      C --- ZO[ ]
      C --- ZP[ ]
      C --- ZQ[ ]
      C --- ZR[ ]
      C --- ZS[ ]
      C --- ZT[ ]
      C --- ZU[ ]
      C --- ZV[ ]
      C --- ZW[ ]
      C --- ZX[ ]
      C --- ZY[ ]
      C --- ZZ[ ]
  
```

46 ספר שמואל א' | פרק י"ד

יחידה 28 - העם פודה את יונתן וסיכום מלחמות שאול (ל"ו-נ"א)

15. מה שאול באורים ותומים?
ב. איזו תשובה הוא קיבל?
ג. מה הבין מכך?
16. מה הלקח שאנו למודים מתוך הדו-שיח בין העם לשאול בפסוקים מ'א-מ"ה? בחזרו את התשובה הנכונה.
א. אסור להילחם לטובת הפלשתים כי הם רשעים.
ב. מסירות נפש - ששם שיהונתן מסר את נפשו למען עם ישראל, כך עם ישראל מתאמץ עבורו ופודה אותו.
ג. גורל על פי ה' הוא לא אמצעי טוב.
ד. חייבים לצום במלחמה.
17. על מנת לערוך רצף במהלך המלחמה נגד הפלשתים (פרקים י"ד-י"ז), סדרו את האירועים שלפניכם על פי הסדר שבו התרחשו:
שאול משבעי את העם שלא לאכל עד הערב.
יונתן נלחם בניצב הפלשתים.
הקמת צבא קבע של 3000 חיילים.
שאול אוסף את חייליו בלגל.
יונתן טועם מן הדבש.
שאול שואל באורים ותומים ולא נענה.

רבי אילנור אנהר נהגו ישראל משקלה ורב פנדאונג.
אמר רבי יוחנן: וכו' לוחם אכלו הרי לא אכל אלא דבשו.
ורשי לקיש אמר: וכו' אכלו הרי רק טעמו.
(לקוט שמועתי)

הקדמה

חשבון נפש - כאשר באות על עם ישראל צרות, עליו לבדוק את עצמו היטב מדוע צרות אלו באות עליו. כיוון שהקב"ה משגיח על ישראל יש סיבה לצרות אלו, ולכן התיקון יהיה בחזרה בתשובה ובתפילה לה' שיושיע אותנו מן הצרה.

בתקופת הנביאים כאשר הדיבור עם הקב"ה היה ישיר היו כמה דרכים לדעת מה הסיבות לצרות: שאלה באורים ותומים, נבואה, הטלת גורל וכד'.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. מה המשמעות של הגורל?

ב. מדוע העם כה מגן על יונתן?

אפשרויות למענה ולדיון

אחרי שהחיילים צברו כוחות בעקבות שבירת הצום, שאול רוצה להמשיך ולהכות בפלשתים. כעת שאול רוצה לשאול באורים ותומים האם להמשיך בקרב. למדנו בפסוק י"ט ששאול נהג בחופזה ובחוסר סבלנות

כלפי השאלה בה', ואילו עתה הוא שואל באופן רגוע ונינוח.⁵³ כאשר ה' לא עונה לשאול, שאול מיד מבין שקיימת בעיה רוחנית בעם, ולכן הוא מנסה לפעול במישור הרוחני ולגלות 'בשל מי הרעה הזאת לנו'. שאול מתייחס בחומרה רבה לאדם המונע את עניית ה' באורים ותומים, וגוזר עליו גזר דין מוות. שאול לא ידע שבנו יונתן הוא הגורם אך הוא עצמו אמר שאפילו אם זה יהיה בנו, דינו מוות.

כדי לגלות מי האיש הבעייתי שאול מפיל גורל.⁵⁴ לאחר גילוי יונתן ופסיקת הדין המגיע לו, העם יוצא להגנתו. הבסיס לטענתם נגד הפגיעה ביונתן הוא שיונתן הביא את הישועה לישראל ולכן מוכח שה' עמו, ולא ייתכן שהוא זה שהביא את התקלה לישראל. לאחר לחץ של העם, שאול נכנע לדרישתם.

נוסיף שחז"ל⁵⁵ שמים בפי העם שתי סיבות מדוע יונתן לא חטא:

1. השבועה הייתה לא לאכול לחם ולא הייתה על שאר המאכלים, ויונתן אכל מן הדבש.
2. השבועה הייתה לא לאכול, אך יונתן רק טעם ואין בטעימה משום אכילה.

כיוון שה' לא ענהו באורים ותומים אם להמשיך ברדיפה אחרי פלשתים, שאול לא ממשיך במלחמה. בתקופה שלאחר מכן שאול ממשיך בהצלחותיו הצבאיות נגד האויבים כפי שעולה מהמילה 'ירשיע' שפירושה יושיע את ישראל. שאול מרחיב את שטח הממלכה מעבר לירדן המזרחי עד לעיר דמשק.

המסרים העולים מן היחידה

1. **מסירות למען הצלת חברו** - העם רואה את הסכנה המרחפת מעל ראשו של יונתן, ומנסה בכל כוחו להציל את יונתן מהעונש הצפוי לו.
2. **הפעלת שיקול דעת** - שאול פוסק את דינו של יונתן למוות בחופזה. פסיקה זו לא באה מתוך שיקול דעת אלא מתוך פזיזות.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. יש לשרטט ולהראות על המפה את האזורים שנלחם בהם שאול.
2. ניתן להציג את הדו-שיח בין העם לשאול בהצלמתם את יונתן.
3. ניתן לספר סיפור על אדם שחרף נפשו כדי להציל את חבריו (לדוגמה, סיפור על חייל שקפץ על רימון כדי להציל את חבריו. יש לתווך זאת כראוי לפני כן לילדים בכדי לא לזעזע אותם).

53 ה' לא עונה לשאלת שאול. ייתכן שהסיבה היא שאם שאול לא רוצה לשמוע את דבר ה' בשאלתו הראשונה, ה' לא יענה לו לשאלתו השנייה.

54 כדי להבין את משמעות הטלת הגורל עיינו בנכתב לעיל בפרק י' ביחידה על המלכת שאול.

55 מדרש שמואל פרק י"ז.

פרק ט"ו

יחידה 29: מלחמת שאול בעמלק וחסא שאול (א' - ט')

49 ספר שמואל א' | פרק ט"ו

א שמואל י"ח, ח' יבא עמלק וילחם עמו ישראל בן פידים (נלחם נגד ישראל ברפידים, ברהתם הלשום)

ב שמואל י"ח, כ"א ואילו חתה מלך העם אשרי חיל יראי אלקים אנשי שואי בצע ושימתי עלתם פיר אלפים פיר מואת פיר מלשום עשרה (נתון למשה בעצו כבוד לעממו את העם)

ג במדבר י"ז, כ"ט: ויאמר משה לרובב בן רישאל המדיני חתן משה נטשים אנחנו אל המקום אשר יצאנו כי יאמר אתו רבם לבר אמתו ונכבדו לו – ל"א ויאמר יצאנו חתנו אמנו כי עלנו דעת חתנו במדבר ויהיה לנו לעינים (משה מבקש ממנו שישאר עם עם ישראל במדבר בדרום לארץ ישראל ויסייע לו בדרך)

ד במדבר י"ד, מ"ד מ"ה: ועלפי לעלות אר ראש הר וראו ברורה ומה לא רשע מקרב המנה. וידד העמלקי והכנעני ויבשו בבר יהושע ויבשו ויבחו עד היום הזה (נלחמים בעם ישראל ומכים אותם לחרש שבטם ישראל חסא במוא' המעפילים*)

שאלת הנגמה: לעתים אנשים אינם מבציעים את שילוחתם. על אי שהם יודעים שמישימתם חשובה, מה יכול לסייע להם לעשות את שילוחתם למרות זאת?

5. על מי חמל (חס) שאול?

48 ספר שמואל א' | פרק ט"ו

פרק ט"ו

סוף ימי השופטים		מלכות שאול		מלכות דוד	
עלי	שמואל	ה מואב בשאול	שאול רודף אחרי דוד	ממלכת שאול	כ"ז-לא
א-ה'	ר-י'	המלכת שאול והגלחתו	י-ט"ו	ט"ז-י"ח	יח-כ"ו

יחידה 29 - מלחמת שאול בעמלק וחסא שאול (א'-ט')

- מדוע הזכיר שמואל לשאול שהוא נשלח למשוח אותו, ושעתה ישמע לקולו?
2. מה הציווי שנצטווה שאול במלחמה בעמלק?
- לקראת המלחמה בעמלק פקד שאול את העם. כמה היה מניינם?
- לפיכך פסוקים שלמדנו בעבר, המתארים את היחס של עמלק לעם ישראל ואת היחס של יתרו ובניו (הקיני) לישראל. כתבו במילים שלכם מתחת לכל עם מה עשה לעם ישראל.

הקיני (יתרו ובניו)	עמלק

פסוקים

"פסוקים" (פסוק ב'): זכרתי, "זלזל חמל עלי" (פסוק ב'): לא תרחם על הרשע שילו, אלא תאבד אותו.

"פסוקים" (פסוק ד'): לרון הרצה, אפסם באבונות כיון פסטיב.

"פסוקים" (פסוק ה'): סבר אותם במקום ששמו טלמים.

"פסוקים" (פסוק ט'): שני פירושים: 1. שם לבהך, 2. שפטי, הבריאים.

"פסוקים" (פסוק ט'): משובחים שסבכיים, "זלזל המלאכה נבזהו תפסי" (פסוק ט'): כל המקנה טוהא מבוהו (פסוקין בייחוד), ואין בו אכירום חוקים.

הקדמה

כהמשך לפרק י"ד המספר על מלחמותיו של שאול באויבי ישראל, פרקנו מספר על מלחמה בין ישראל לעמלק. אולם מלחמה זו אינה ככל המלחמות שהיו עד כה ושיהיו בהמשך. על מנת להבין את עומק המאבק בין ישראל לעמלק, עלינו לחזור ליציאת מצרים.

עמלק - עמלק בנוי משבטים נודדים כאשר עיקר מקום נדודיהם היה במדבר סיני, בפארן ובנגב המערבי. לעיתים הם עברו למדבר הגובל עם מואב ועמון. לאחר שעם ישראל יצא ממצרים ומיד לאחר קריעת ים סוף, עוד לפני שהעם הצליח להתאחד, בא עמלק ותקף את ישראל ללא כל סיבה. עמלק מייצג את שורש הרע בעולם, את השנאה העמוקה לישראל ולרעיון האלוקי של תיקון העולם בחסד ואמת. ממילא מלחמה זו אינה רק בין ישראל לעמלק אלא בין עמלק לקב"ה (דברים כ"ה, י"ד - י"ט), וכפי שאמרו חכמינו⁵⁶ שאין כסאו של הקב"ה שלם עד שימחה שמו של עמלק. אם כן, מבינים אנו עד כמה חשובה המלחמה בעמלק באופן מלא ללא השארת שריד ופליט.

מצוות מחייבת עמלק כתובה כאן, כיוון שמצווה זו יכולה להתקיים רק לאחר שנכנסו לארץ ישראל והמליכו עליהם מלך.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע כה חשוב לשאול להציל את שבט הקיני היושב בתוך עמלק?
 ב. מדוע שאול מותיר את אגג בחיים?

אפשרויות למענה ולדיון

ה' מצווה את שאול להכות את עמלק, לשרוף את כל רכושו ולא לקחת שום שבי ושלל.⁵⁷ לפני תחילת המלחמה אנו פוגשים את הקיני. הקיני הוא שבט שמקורו במדיין, והוא ליווה את ישראל במסעו במדבר עם יציאתו ממצרים. המנהיג של שבט זה היה יתרו חותן משה. הקיני התנחל בקרב ישראל וחי בשלום עם ישראל. חלק ממנו ישב בקרבתם של העמלקים, ועלול היה להיפגע במהלך המלחמה בין ישראל לעמלק. לכן שאול מייעץ לו לסור מאזור הקרבות למקום בטוח.

ייתכן שפסוקים אלו בתוך הפרשייה של מלחמה בעמלק, באים ללמדנו שאין מטרתו של עם ישראל להכרית את כל הגויים, כמו שמצווים על הכרתת עמלק, אלא יש להתייחס אליהם בכבוד ואף להשפיע עליהם שפע ברכה והצלה כמו שנוהג שאול בשבט הקיני.

שאול מזדרז לקיים את דבר ה', ומדרים עד האזור בו נמצא עמלק כדי לערוך עמו מלחמה. המלחמה מתפרסת על שטח עצום מגבולה הדרומי של ארץ ישראל ועד ארץ מצרים.

עד כאן נראה שדברים מתנהלים כמתוכנן, אך מכאן ואילך השתבשו התכניות. שאול והעם חומלים על אגג מלך עמלק ועל כמה בעלי חיים משובחים.

מדוע שאול מותיר את אגג בחיים? ייתכן ששאול רצה להשפילו בכך שהוא מותירו בחיים אך ללא תפקיד ומשמעות.

המסרים העולים מן היחידה

1. **אסור לרחם על אכזרים** - שאול והעם מרחמים על אגג שהיה מלך אכזר ורשע.
2. **הכרת הטוב** - שאול זוכר את החסד שעשה יתרו עם ישראל בזמן הליכתם במדבר, ולכן הוא מציל את הקיני מפגיעה בזמן המלחמה בעמלק.
3. **זריזות** - מיד לאחר הציווי על המלחמה, שאול מזדרז לגייס את העם ולצאת למלחמה.

הצעות להמחשה ולהרחבה

ניתן לקרוא לפני התלמידים את הפסוקים העוסקים במלחמה בעמלק בספר שמות י"ז, ח' - ט"ז, ובספר דברים כ"ה, י"ז - י"ט.

57 בדומה למלחמת ישראל ביריחו עם הכניסה לארץ, מלחמה שלקחת השלל נאסרה בה כדי לבטא מלחמה רוחנית, מלחמת קודש, שאין בה מקום לרווח כלכלי.

יחידה 30: תוכחת שמואל ודברי ה' לשאול (י' - כ"ד)

50 ספר שמואל א' | פרק ט"ו

יחידה 30 - תוכחת שמואל ודברי ה' לשאול (י'-כ"ד)

6. מדוע ניחם ה' על כך שהמליך את שאול?

7. כתבו את המילים המעידות על זריזותו של שמואל, כמענה אבות ישראל.

שאלת העמקה:

א. ספר כמה פעמים מופיעות מילים מהשורש ש.מ.ע בפסוקים י"ד-כ"ד.

ב. מדוע לדעתכם מילה זו חוזרת פעמים כה רבות? מה בא הדבר ללמדנו?

8. השלימו בלשונכם את הדו-שיח בין שמואל לשאול:

שאול: קיימתו את דברי ה' (פסוק י"ג)

שמואל: (פסוק י"ד)

שאול: (פסוק ט"ז)

שמואל: אומר לך את מה שאמר לי ה' הלילה לאמר אליך: (פסוק ט"ז) (פסוקים י"ז-י"ט)

שאול: אבל שמעתי בקול ה' (פסוקים כ'-כ"א)

שמואל: (פסוקים כ"ב-כ"ג)

שאול: חטאתי, אבל (פסוקים כ"ד-כ"ה)

בארי מילים:

משיב לי ה' (פסוק י"ג): קשה לעצמו עמור או אכן שפיעים במקום מסוים, לומר יצונו על עמק.

יחיד' (פסוק ט"ז): המטק, הפסק לומר, ען, לי רשות ואני קי.

יחזאת קמם מ"ד (פסוק כ"ג): החטאת של הקוסם הוא המרד בקב"ה.

יזאן חזפים הפצ"ר (פסוק כ"ג): החטאת בנדישו הרעים ספיד (מתעקש) באילו לא חטא.

הקדמה

מלך כמנהיג - אחת הדרישות החשובות ביותר ממלך היא היכולת להנהיג את העם. למלך אסור להיגרר אחרי רצונות העם. אף על פי שהמלך חייב להיות קשוב להלכי הרוח של העם, הוא חייב להוביל את העם ולא להימשך אחריו.

על המנהיג להוות דוגמה אישית ביכולת לאזן בין רגש לשכל, כלומר ביכולת לשקול בצורה נכונה שיקולים שכלתניים אל מול שיקולים רגשיים בעת קבלת החלטות. אם האיזון מופר, יורדת היכולת לקבל החלטות נכונות ושקולות.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מתוך עיון בפסוקים, חשבו מה הם טענותיו של שמואל כלפי שאול?
- ב. כמה פעמים במהלך הפרק כתוב השורש שמ"ע? מה לדעתכם משמעות הדבר?
- ג. כבר בפרק י"ג הודיע שמואל שמלכות שאול לא תקום. מדוע רק עתה שאול מנסה לערער ולשנות את ההודעה שמלכותו לא תתקיים?

אפשרויות למענה ולדיון

אי שמיעה לדברי ה', חרצה את גורלה של מלכות שאול. הפסוקים מתארים את גודל צערו של שמואל על מה שאירע לשאול. שמואל משכים בבוקר כדי לבשר לו את דבר ה' על הדחתו מכס מלכות ישראל, והוא מוכיח את שאול לאורך כל השיחה ביניהם. הוכחה זו באה מאהבה לשאול, אך אהבה זו אינה סותרת את אמירת האמת לפני שאול.

טענתו המרכזית של שאול הייתה שהוא אישית שמע בקול ה' והקים את דברו, אך העם הוא שחמל על אגג ועל הצאן ולו לא נותרה ברירה אלא לשמוע בקול העם. שאול מאשים את העם.

שמואל אינו מקבל את טענותיו של שאול:

1. הציווי הוא לשמוע בקול ה' ולא בקול העם. מלכות ישראל אינה ככל הגויים ולכן מלך ישראל חייב ללכת בדרכי ה' ולשמור את מצוותיו. כדי שמלך ישראל לא ילך בדרכי הגויים עליו לדבוק בנביא המורה לו את דבר ה'.

השורש שמ"ע חוזר לאורך כל הפרק שמונה פעמים, כדי להדגיש את חשיבות הדבר.

2. חוסר יכולת השליטה של שאול בעם. במקום ששאול ינהיג את העם, העם מנהיג את שאול.⁵⁸

ניתן להוסיף שייכתן ששאול נהג בתמימות וחשב באמת שהוא הקים את דבר ה'. אך טעותו הייתה שגם כאשר הנביא מוכיח אותו, שאול מסרב להכיר בטעותו ומנסה לתרץ את מעשיו.

על כל פנים, חטא זה של שאול היה החטא החמור שבגללו נקרעה מלכותו ממנו ונתנה לרעהו הטוב ממנו. ראוי לציין שכבר בפרק י"ג פסוקים י"ג - י"ד הודיע שמואל שמלכות שאול לא תקום. אם כן מדוע רק עתה שאול נסער מההודעה שמלכותו לא תתקיים? הרד"ק תירץ בשני אופנים:

1. החטא הראשון נמחל בזכות תשובה ומעשים טובים ורק כיוון שחזר על חטאו, נקרעה מלכותו ממנו באופן שאינו ניתן לחזרה.

2. בחטא הראשון נאמר ש'ממלכתך לא תקום' כלומר שלא תתקיים לו ולבניו אחריו, אבל אפשר ששאול יאריך ימים במלכותו, אך לאחר החטא השני הוא לא יאריך ימים על ממלכתו.

המסרים העולים מן היחידה

1. **הכרת החטא** - שאול מנסה להתחמק מהכרה בחטאו ומתרץ את טעותו באופנים שונים.

2. **מנהיגות** - המנהיגות חייבת להוביל את העם, ולא ללכת אחריו.

58 בספר 'מה בין שאול לדוד' (עמ' 240) נכתב שחטאו של שאול נגרם מחוסר האמונה בעצמו שהוא זה שיכול לסיים את כל המלחמה בעמלק.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. לפתוח דיון על חזרה בתשובה. מה מקשה עלינו להכיר במעשים לא טובים שעשינו? כיצד ביכולתנו להתגבר על קשיים אלו? האם אחד מהתלמידים יכול לשתף אותנו במקרה שהוא הכיר בחטאו ותיקן את דרכיו?
2. לספר על מנהיג (מהארץ או מהעולם) שאף על פי שעמדו בפניו בעיות כבדות משקל הוא הצליח להוביל את העם, כגון בשעת מלחמה, רעידות אדמה וכד'.

יחידה 31: הודאת שאול וסופו של אגג (כ"ה - ל"ה)

ספר שמואל א' | פרק ט"ו 52

אצל שמואל נאמר: "זשסף שמואל את אגג לפני ה' בבלגל".
מה נלמד מכך? (היעזרו בדברי שמואל: "החפץ לה' בעלות ונחיים כשמעו בקול ה'")

15. מדוע לא הוסיף שמואל לראות את שאול?
שאלת הפנמה: מפרקנו למדנו שישנם מקרים שבהם למנהיג אסור לשמוע לקול הציבור אותו הוא מנהיג. על המנהיג ללכת על פי האמת המורה את דרכו בהנהגת הציבור. חננאל נבחר לראשות מועצת התלמידים. נסו להביע לו (לפי מה שלמדתם בפרקנו) מתי לשמוע בקול הציבור ומתי לא להקשיב לו.

ספר שמואל א' | פרק ט"ו 51

יחידה 31 - הודאת שאול וסופו של אגג (כ"ה-ל"ה)

9. מה אפשר ללמוד מכך ששאל עדיין מאשים את העם?
10. שאול החזיק בכנף מעילו של שמואל - "זיקרנו" על כך אמר שמואל:
שאלת אתגר: במה שונה הגזרה אותה אמר שמואל לשאל בפרקנו מהגזרה עליה למדנו בפרק י"ג? עיינו בדברי הרד"ק המביאים לפניכם וכתבו אחת משתי תשובותי.

מפתח: (פסוק ל"ב) - שני פירושים:
1. קסוד (משרש עידן, עידן) ככללים.
2. חקנת ושמהה.
זשסף (פסוק ל"ג) חתך, ונחיים: "זשסף" = ששט, ונחיים: ביקש.

שאלת אתגר: "אפשר שהחטא הוא היה נחלל לו ע"י השגחה משמים טובים, וכיון ששגחה בחטא אמר לו היום נקרה המלכה ממך... בחטא הראשון אמר לו ממלכתך לא תקום... אבל אפשר כי הוא איך ימים... ועתה אמר לו כי גם הוא לא איך בממלכתך... רד"ק"

11. הסבירו את המילים "וגם נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם..." (עיינו במצודת דוד)

מפתח: נחלקו רב וכו' בפרוש הכתוב "זחוק מעילו זקרה". אחד אמר מעילו של שאול נקרע ואחד אמר מעילו של שמואל. ואמרו חז"ל "דרך הצדיקים להיות קרועים בשעה שאין נשמתן משבחת". רח רבה ו' י"ב

12. (פסוקים ל-ל"א) כתבו את המילים המוכיחות כי שאול הודה בחטאו וכי תשובתו התקבלה (באופן חלקי).

13. בדרכו אל המוות אמר אגג: באמת ידעתי שקרבה עלי מרירות המוות. כתבו את דבריו בלשון הכתוב: "...".

14. על שאול נאמר מספר פעמים שהוא רצה "לזכות לה". וכן "זאשתחוה לה".

הקדמה

הכרת החטא - השלב הראשוני של מהלך החזרה בתשובה הוא הכרת החטא. לולא שלב זה שאדם מכיר ומודה בטעות שלו, אין הוא יכול להגיע לשלבים המתקדמים יותר: עזיבת החטא, חרטה על החטא ווידוי על החטא.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מה לדעתכם, מסמלת קריעת כנף המעילו?
- ב. מה גרם לשמואל בסופו של דבר להסכים לבוא עם שאול ולהשתחוות לה? לעיני כל ישראל?

אפשרויות למענה ולדיון

רק לאחר תוכחה מרובה, שאול מבין שכל טענותיו לא יועילו, ומודה שעבר על דברי ה'. אך מאחר שהודאה זו הגיעה מאוחר מדי אי אפשר להחזיר את הגלגל אחורנית, "נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להנחם" (פסוק כ"ט). מלכות שאול תילקח ממנו ותועבר לאדם אחר טוב ממנו.

כאשר שמואל עומד ללכת לדרכו שאול אווז בכנף מעילו והיא נקרעת. חז"ל⁵⁹ נחלקו בשאלה של מי היה

59 ילקוט שמעוני, קכ"ג.

המעיל שנקרע, האם המעיל היה של שאול או של שמואל. מסתבר שהמעיל היה של שמואל וזה מראה עד כמה היה שמואל שרוי בצער עקב כשלון שאול. התיאור הציורי הזה מבטא בעוצמה את קריעת המלכות מידי שאול והעברתו לאדם אחר.

יחד עם זאת, שמואל בסופו של דבר מסכים ללכת עם שאול ולהשתחוות לה' מול כל עם ישראל. בתחילה סירב שמואל ללכת שאול, ומדוע הסכים עכשיו? מסתבר ששמואל לא רצה לפרסם את קריעת המלכות משאול ולכן כדי שהדבר לא יתפרסם, הלך עמו שמואל.⁶⁰

שמואל מסיים את המלחמה ששאול לא סיים, והורג את אגג. הפרשנים נחלקו מה הייתה תגובת אגג כשראה את שאול. מחלוקתם נסובה סביב פירוש המילה 'מעדנות', נביא שני פירושים:

1. אגג הלך בתענוג ובגאווה אף שהיה בדרך למיתתו.
2. היה קשור בשלשלאות ברזל, כפי שכתוב באיוב (ל"ח, ל"א) 'התקשר מעדנות כימה'.

המסרים העולים מן היחידה

1. **'כי לא אדם הוא להנחם'** - דרכי ה' גבהו מדרכי בני אדם. בני אדם מושפעים מסיבות חיצוניות, אך אין זו דרכו של הקב"ה.
2. **הודאה באמת** - לאחר זמן רב שאול מודה בחטאו, אך הודאה זו באה מאוחר מדי.

הצעות להמחשה ולהרחבה

ניתן לספר סיפור על אדם שתקופה ארוכה לא רצה להודות בטעותו, אך בסופו של דבר הודה בטעותו (אפשר לקחת מתוך סיפורי חז"ל, ספרים כללים, גזרי עיתונים וכד').

פרק ט"ז

יחידה 32: שליחות שמואל למשוח מלך תחת שאול (א' - י"ב)

53
ספר שמואל א' | פרק ט"ז

פרק ט"ז

מלכות שאול				סוף ימי השופטים	
מפלת שאול	שאול ודף אחרי דוד	ה מואב בשאול	המלכת שאול והגלחתו	שמואל	קלי
כז-ל"א	יח-כז	טז-יח	י-טז	י"ג	י"א

יחידה 32 - שליחות שמואל למשוח מלך תחת שאול (א'-י"ב)

1. ה' שולח את שמואל למשוח את דוד למלך. מדוע חשש שמואל ששאול יהרג אותו, הרי ה' שלחו למשימה ובודאי ישמור עליו?
2. ציירו קומיקס על אשר איירע בבית ישי בשעת בואו של שמואל לביתו.

שמואל רואה את אליאב	שמואל מניע לביתו של ישי
שמואל רואה את דוד	שמואל רואה את שאר בניו של ישי

3. מה ההבדל בין הראייה של שמואל כאדם לבין הראייה של הקב"ה?
4. מה רצה הכתוב ללמדנו בתיאור המפגש בין שמואל לכל בניו של ישי?

הקדמה

חוש הראייה - מערכת הראייה בנויה מהעין הקולטת את הגירוי החזותי (הנוצר מקרני אור הפוגעים בעצמים וחוזרים אל העין) ומהאזורים הנמצאים במוח שתפקידם לעבד גירוי זה. ישנם אנשים שאיבדו את חוש הראייה. כדי לחפות על מגבלה זו הם משתמשים בחושים אחרים שמתחדדים בעקבות אבדן חוש הראייה. חוש הראייה מאפשר לאדם לראות את חלקו החיצוני של כל עצם, אך הוא אינו מאפשר לאדם להתבונן בחלקו הפנימי של החפץ (אלא אם כן נפתח את החפץ).

בפרקנו נלמד על חוש הראייה במובן שונה של ראייה פנימית ועמוקה, שבעזרתה נוכל להתבונן בעומקם של דברים.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע חשש שמואל להריגתו בידי שאול, הרי ה' שלחו למשימה ובודאי ישמור עליו?
- ב. מנו כמה פעמים חוזר השורש רא"ה ביחידת הפסוקים? מה יכול הדבר ללמדנו?

אפשרויות למענה ולדיון

שמואל אוהב את שאול לכן הוא מתאבל על שאול ועל קריעת הממלכה ממנו. אי לכך כאשר הקב"ה מצווה עליו ללכת למשוח מלך חדש על ישראל הוא מבקש להשתמט מלמלא שליחות זו.

מדוע חשש שמואל פן שאול יהרגהו, הרי הוא נצטווה מפי ה' שילך למשוח את בן ישי ובטוח שה' ישגיח עליו שלא יאונה לו שום רע? הרד"ק ביאר שבמקום סכנה אין סומכים על הנס ושאלת שמואל נבעה מראיה אנושית פשוטה על אופן הצלתו בדרך הטבע.

האברבנאל ביאר ששמואל רצה להשתמט משליחותו כיוון שהיה רע בעיניו שהוא ימליך מלך אחר במקום המלך הראשון שהוא נשלח למנותו למלך. לפי זה, העצה שנתן לו ה' הייתה כדי לפייסו שילך ושלא יאונה לו שום רע.⁶¹

שמואל הולך לבית לחם. האנשים המכובדים בעיר יוצאים לקראתו כדי לקבל את פני האורח החשוב. הם הופתעו לראות אותו בעירם כיוון שבמהלך הזמן שמואל הפסיק להסתובב בערי הארץ כפי שנהג בהתחלה.⁶²

שמואל מזמין לסעודת הזבח את משפחתו של ישי כיוון שאחד מבניו יומלך למלך על ישראל.

בהמשך הפסוקים המתארים את המפגש בין שמואל לבניו של ישי, חוזר השורש רא"ה ארבע פעמים. חזרה זו באה לומר לנו שישנה ראייה חיצונית וישנה ראייה פנימית, וכדי למצוא את המלך החדש עלינו להביט בראייה פנימית.

לאור זאת נבין את טעותו של שמואל החושב שאליאב, הבן הבכור, הוא המלך העתידי. שמואל השווה את אליאב לשאול מבחינת המראה החיצוני ולכן סבר שהוא ממשיך דרכו של שאול. ה' מדגיש שאין להביט בחיצוניות אלא בפנימיות של האדם.

כשדוד מגיע אל שמואל הוא מתואר ביופיו החיצוני. כיוון שלמדנו שאין להביט בחיצוניות, לכאורה אין סיבה שבגללה דוד ראוי למלוכה. אמנם הראייה האנושית היא מוגבלת ורק הקב"ה במבטו העמוק, יכול לראות את דמותו האמיתית של דוד ואת התאמתו למלוכה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **'אדם יראה לעיניים'** - שמואל מביט בעיניים אנושיות ולכן הוא חושב שכבר מצא את האיש המתאים למלוכה. אך ה' מבהיר לו שלא הראייה החיצונית היא הקובעת אלא ה' יראה ללבב.

2. **חיים של שליחות** - שמואל מקיים את ציוויו של ה' והולך להמליך את דוד למרות אהבתו לשאול.

61 הרמב"ם (שמונה פרקים, פרק ז') מפרש שהבין שהיה פגם בהתנהגותו של שמואל כיוון שהוא פחד מפני שאול וזה גרם למסך בנבואתו.

62 פירוש דעת מקרא פסוק ד'.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן להזמין לכיתה אדם שבמהלך חייו היה שליח או בעל תפקיד שהרגיש כשליח (נציג של המדינה במדינה זרה, שליח של הסוכנות היהודית וכד').
2. ניתן לשחק בכיתה משחקים המדגישים את הצורך בחוש הראייה, כגון תלמיד מכסה את עיניו ואמור להגיע ממקום אחד לשני בלי להיתקל בשום חפץ, זיהוי של אותיות או ציורים ממרחק וכד'.

יחידה 33: משיחת דוד והצלחתו כנער שאול (י"ג - כ"ג)

54 ספר שמואל א' | פרק ט"ז

יחידה 33 - משיחת דוד והצלחתו כנער שאול (י"ג-כ"ג)

5. כתבו את ההבדל בין משיחת דוד למשיחת שאול (שמואל א', פרק י').

6. מהי עצת עבדי שאול כאשר רוח אלוקים רעה מבעתת בז?

7. כתבו מודעת "דרושים" למציאת נער שיבוא לנגן אצל שאול. מה הן התכונות הנדרשות לעבודה? (היעזרו בפסוקים ט"ז-י"ח)

8. מאילו מילים בפסוק כיג ניתן להבין שהרוח הרעה המבעתת בשאול הייתה באה והולכת?

9. מה הקשר בין כלי נגינה זה לדוד?

לא אשר יראה הרוח - איך על פי שקראת למצטרף "דואה", שאמרת לשאול "אנכי הרוח", כן אני מודיעך שאני דואה.

"והוא אדמוני" = כיון שראו שמואל את דוד שראו אדמוני מדידיא אמרי - איך זה שופך דמים כגשון עגארי - "דואה ראונו אדמוני" אמר לו הקב"ה "עם יפה עניים" עשו מדעת עצמו הוא הורג אבל זה מדעת מנוהרין הוא הורג.

הקדמה

הנגינה והשפעותיה על נפש האדם - בספר בראשית (ד', כ"א) מתוארת המצאת כלי הנגינה "ואת אחיו יובל הוא היה אבי כל תפש כנור ועוגב". לנגינה ישנן השפעות רבות על האדם כגון: על הרגשות שלו - משום שהיא מביאה לשמחה, לרוגע וכדו', וכן על האינטליגנציה, על הזיכרון, על תהליכי הלמידה ועוד. משתמשים בנגינה גם בתחום הטיפול הנפשי לטובת טיפול בקשת רחבה של קשיים כגון: כישורים חברתיים, הפרעות אכילה, מודעות עצמית, העשרה רוחנית ועוד.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. כיצד בפסוקים בא לידי ביטוי הניגוד בין שאול ובין דוד?
- ב. מהי לדעתכם ה'רוח הרעה' המפעמת בשאול?
- ג. כיצד הנגינה משפיעה על בני האדם?

אפשרויות למענה ולדיון

לאחר שדוד נמצא ראוי למלוכה הוא נמשח בשמן המשחה כסימן למינויו למלך. זמן רב ייקח עד שדוד ימונה בפועל למלך על כל ישראל (בתחילת ספר שמואל ב').

ישנו ניגוד בין שאול המלך לבין דוד, המלך העתידי. מחד 'רוח ה' צולחת על דוד במשמעות של רוח גבורה ונבואה, ומאידך 'רוח אלוקים רעה' מבעתת את שאול. שני מלכים אינם יכולים לשמש תחת כתר אחד ולכן כאשר אחד עולה השני יורד. ישנו ניגוד חריף בין 'רוח אלוקים' ששרתה על שאול בתחילת מלכותו ובין ה'רוח הרעה' השורה עליו עתה.

מה היא אותה 'רוח רעה' המפעמת בשאול? האברבנאל כתב שהרוח הרעה היא המחשבה של שאול שה' סר מעליו ובעצם הוא האויב שלו. המלבי"ם כתב שהעצב שנפל על שאול היה הרגשת החיסרון מהרוחניות שהייתה בו ונלקחה ממנו. ניתן לומר שעצם העצבות והבעתה שירדו על שאול הן גם עונשו והן גם בבחינת 'עבירה גוררת עבירה'.

כדי שיהיה לשאול טוב, מחפשים בשבילו אדם היודע לנגן בכינור.⁶³ בכוח הנגינה להביא את האדם למצב רוחני גבוה (פרק י' פסוק ו'). ואילו מטרת הנגינה אצל שאול הייתה להשכיח ממנו את הרוח הרעה ולהביאו להרגשה טובה.

מפרטי סיפור הבאת דוד כמנגן לשאול, אנו לומדים פרטים נוספים על דוד שלא ידענו עד כה. תחילה ידענו שהוא רועה צאן והוא אדמוני עם יפה עניים וטוב רואי. כעת אנו מגלים שהוא גם יודע לנגן, גיבור חיל, איש מלחמה, נבון, איש תואר וה' עמו. הרלב"ג כתב שהפירוט המיוחד על דוד בא כיוון שלארמון המלך נכנסים רק אנשים מיוחדים בעלי מידות מיוחדות ולכן פרטו לפני שאול את מעלותיו של דוד. ייתכן אף שרוח ה' שפעמה בדוד מיום מינויו למלך, יצרה בו את השינוי עד כדי כך שנהפך לאיש אחר.⁶⁴

המסרים העולים מן היחידה

1. **הקדמת רפואה למכה** - עבדי שאול היו מודעים להתנהגותו של שאול ולכן הם ניסו דרך הנגינה להרחיק מדרך התנהגות זו.
2. **נאמנות** - אף על פי שדוד ידע שהוא ראוי למלוכה הוא אינו מגלה זאת לשאול ומבצע את מלאכתו נאמנה.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. אם ישנם תלמידים שיודעים לנגן, ניתן לבקש מהם שיביאו את כלי הנגינה וישמיעו בפני התלמידים את יכולת הנגינה שלהם. אם אין תלמידים היודעים לנגן, אפשר להשמיע (מחשב, טייפ וכד') בכיתה כל מיני סוגי מוזיקה וכלי נגינה. התלמידים יתארו את תחושותיהם למשמע סוגי מנגינות שונות.
2. ניתן לפתוח דיון על נאמנות. מתי אנו נאמנים? האם בכל מקרה צריך להישאר נאמנים? למי בדרך כלל צריך לשמור אמונים?

63 ככל הנראה, אין מדובר על כלי הנגינה המכונה כינור בימינו, אלא מדובר בכלי נגינה הדומה בימינו לנבל.

64 פירוש זה נכתב בספר מלך בישראל (עמ' 237).

פרק י"ז

יחידה 34: גלית מחרף מערכות ישראל ודוד בא אל המערכה (א' - כ"ה) - שני שיעורים

56 ספר שמואל א' | פרק י"ז

3. עיינו בריש"י לפסוק ח וכתבו. איך הזיק גלית בעבר לעם ישראל?

4. סכמו במילים שלכם את דברי גלית ואת הצעתו.

5. סדרו את המשפטים הבאים על פי סדר התרחשותם:
 דוד משאיר את צאנו אצל שומר ויוצא אל מחנה ישראל בעמק האלה.
 שלושת בניו הגדולים של ישי מבית לחם יוצאים למלחמה בפלשתים.
 ישי קורא לדוד, שרעה את צאנו, ללכת ולהביא מזון לאחיו ולשאר הלוחמים.
 גלית מחרף מערכות ישראל בנוקר ובערב, ואף אחד לא נלחם בו.

6. מי מבני ישי הלכו אחרי שאול למלחמה?

7. איזו מידה ממידותיו הנעלות של דוד מתגלה לנו, ובאזה מעשה ממעשיו?

שאלת חשיבה (ישימה): בפרקים הקודמים למדנו על נבורתו של יונתן. מדוע לדעתכם יונתן לא מתנדב למשימה להילחם בגלית?

© 2015 תמונת נוף ואלטרטיבית. כל הזכויות שמורות.

55 ספר שמואל א' | פרק י"ז

פרק י"ז

מלכות שאול	המלכות שאול והעליתו	המלכות שאול בשאול	שאול ודוד אחרי דוד	מלכות שאול
א-ה	ו-י	י-כ	כ-ל	ל-א

יחידה 34 - גלית מחרף מערכות ישראל ודוד בא אל המערכה (א' - כ"ה)

1. לפניכם מפה. כתבו ליד כל מספר מי התמקם שם: מחנה ישראל, מחנה פלשתים, גלית.

2. לפניכם איור ובו לוחם המצודר כפלשת. התאימו בין האותיות ובין חלקי האיור:

- א. "וכובע נחשת על ראשו";
- ב. "ושריון קשקשים הוא לבושי";
- ג. "ומצחת נחשת על זגליו";
- ד. "ויכידון נחשת";
- ה. "ה'הפעה".

ריש"י: י"ז חזקו כעבור ארבעים (פסוק ו') כסודת עז נגדוהו הכנה, שנייה קשורים חזרי ארזי. יצטרף (פסוק ז') בן. י"ז לכ"כ (פסוק ח') כדור לכב. יצטרף (פסוק ט') ביהוה. יצטרף (פסוק י') ביהוה. יצטרף (פסוק י"א) שני בלל. יצטרף (פסוק י"ב) ביהוה. יצטרף (פסוק י"ג) ביהוה. יצטרף (פסוק י"ד) ביהוה. יצטרף (פסוק י"ה) ביהוה. יצטרף (פסוק י"ו) ביהוה. יצטרף (פסוק י"ז) ביהוה. יצטרף (פסוק י"ח) ביהוה. יצטרף (פסוק י"ט) ביהוה. יצטרף (פסוק כ') ביהוה. יצטרף (פסוק כ"א) ביהוה. יצטרף (פסוק כ"ב) ביהוה. יצטרף (פסוק כ"ג) ביהוה. יצטרף (פסוק כ"ד) ביהוה. יצטרף (פסוק כ"ה) ביהוה.

הקדמה

יחסי הכוחות במלחמה זו - לאורך ספר שמואל למדנו כמה פעמים על מלחמות ישראל בפלשתים. אמנם בהכנות למלחמה היה נראה שישראל הם החלשים, אך בסופו של דבר בכל המלחמות ידם של ישראל הייתה על העליונה. במלחמה שהעם מתכוון לקראתה בפרקנו סדר הכוחות שונה. עם ישראל ניצב בשווה כנגד הפלשתים בכלי הנשק שלהם ובכלי השריון. בהמשך להתחזקות הצבא הישראלי, העורף היה מספק מזון וציוד ללוחמים בחזית.

מיקום המחנות - עיקר מחנה הפלשתים חנה בין שוכה, השוכנת בנחלת שבט יהודה בסמוך לעמק האלה, ובין תל עזקה, הממוקמת מעל לערוץ נחל האלה. כנגדם חנו ישראל בעמק האלה, עמק קטן, צר וארוך בשפלת יהודה מדרום לבית שמש, המקשר בין השפלה להרי יהודה.

מלחמה באמצעות נציגים - מנהיגי העמים רצו לעתים למנוע מלחמה כוללת בין שני צבאות, לכן השתמשו בחייל אחד מכל צד שייצג את צבאו. המנצח בין שני החיילים מכתיר את כל צבאו כצבא המנצח. לשם כך היה צריך לבחור לוחם גיבור ולתת בידיו כלי נשק מיוחדים כדי שינצח את האויב. כדי לתמרץ את החיילים להתנדב למשימה המלך היה מבטיח פרס גדול לחייל המנצח.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מה גרם לפלשתים להילחם שוב בישראל לאחר שכבר הפסידו בכמה מלחמות כנגדם?
- ב. מדוע שאול אינו מוכן להילחם בפלשתים בעצמו?
- ג. מה המסקנה שאנו יכולים ללמוד על מצבו של שאול מכך שהבטיח הבטחות כה גדולות?

אפשרויות למענה ולדיון

בפרק י"ד למדנו על ניצחון ישראל נגד הפלשתים בהנהגתו של שאול. אם כן, מה גרם לפלשתים לשוב ולהילחם בישראל? ייתכן שהפלשתים שמעו כי 'רוח רעה' אחזה את שאול והחלישה אותו. לכן הם חשבו שהעדר מנהיג לישראל, יביא אותם לניצחון על ישראל.⁶⁵

גלית מנסה להפיל את רוחם של ישראל בכך שהוא מזלזל בהם ומכנה אותם 'עבדי שאול'. עצתו, שרק שניים ילחמו, נובעת מזלזול בכוחם של ישראל שכביכול הם חלשים מאוד ולכן עדיף להם לא להסתכן במלחמה כדי לחסוך הרוגים רבים במלחמה.

גלית רומז שה'איש' שצריך להתמודד עמו הוא דווקא שאול,⁶⁶ אולם שאול כלל אינו יוצא לקראתו. לכאורה ישנה ציפייה ששאול⁶⁷ יענה לקריאתו של גלית ויצא להילחם בו. שורש הפחד של שאול היה שרוח ה' סרה ממנו, ולכן הוא ירא מהמפגש מול גלית. כל העם הושפע מתגובת שאול עד שאפילו יהונתן אינו קם להילחם בפלשתי והעם נותר משותק.

גלית אינו מסתפק ביציאה חד פעמית אלא מתייצב ערב ובוקר במשך ארבעים יום. חכמים במדרש⁶⁸ ביארו שגלית יצא דווקא ארבעים יום כנגד ארבעים יום שבהם משה עלה לקבל את התורה. גלית מזלזל ומבזה את אותם ארבעים יום של מתן תורה ומחרף את אלוקי מערכות ישראל.

אחיו הגדולים של דוד מגויסים לצבאו של שאול למלחמה בפלשתים, ואילו דוד הצעיר נשאר עם ישי אביו. ייתכן שהמנהג היה שכאשר לאדם יש הרבה בנים, הבנים הגדולים יצאו למלחמה והקטנים נשארו עם אביהם ועזרו לו למלא את צרכי הבית.⁶⁹

דוד מגיע אל המערכה בשליחות אביו כדי להביא ללוחמים מעט אוכל ולשאול בשלום אחיו ולפעול למענם. תכונה זו של דאגה לאחרים חשובה מאוד למי שמיועד למלוך על ישראל.

65 ילקוט מעם לועז, עמ' ר"ה.

66 כן פירש רש"י. ייתכן על פי הפשט שגלית פנה אל כל העם ולא אל שאול המלך כדי להראות כאילו אין להם מלך.

67 כפי שהוביל את כל ישראל למלחמה נגד בני עמון.

68 ילקוט שמעוני, סימן קכ"ו.

69 ילקוט עם לועז, עמ' ר"ט.

דוד שומע עם כולם את ההשפלה שעם ישראל עובר מפי גלית.

מכיוון ששאול אינו יוצא למלחמה נגד גלית, אדם אחר יאלץ לעשות זאת. כדי להמריץ להילחם בפלשתים, שאול מבטיח להעניק לאיש האמיץ עושר גדול, לתת את בתו לו לאישה ומעמד חופשי לבית אביו מדברים האמורים במשפט המלוכה. חוסר האונים של שאול גרם לו להבטיח הבטחות כה גדולות.

המסרים העולים מן היחידה

1. **עזרה לאחרים** - דוד נשלח בשליחות אביו להושיט עזרה לחיילים הנמצאים בחזית.
2. **חילול ה'** - גלית מחלל את ה' בכך שהוא מחרף מערכות אלוקים.
3. **גנות מידת גאווה** - גלית מתמלא בגאווה כנגד עם ישראל ומזלזל באויביו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להראות תמונות של כלי המלחמה מימי הפלשתים הממחישים לנו עד כמה הסכנה הייתה גדולה לכל מי שניצב לפני גלית (את התמונות ניתן להראות מתוך פירוש דעת מקרא).
2. ניתן לבנות לוח חול (קופסה בעלת שוליים נמוכים מלאה בחול) כדי להמחיש את פריסת הכוחות הלוחמים של ישראל והפלשתים. מצד אחד גבעה עם לוחמי ישראל, ומצד שני לוחמי הפלשתים. ביניהם עמק האלה.

יחידה 35: התייצבות דוד מול גלית (כ"ו- מ"ד)

58 ספר שמואל א' | פרק י"ז

12. ציירו לוחם הלבוש במדים שבהם הליבש שאל את דוד ולוחם הלבוש כאופן שבו דוד יצא לקרב עם גלית.

לוחם הלבוש כאופן שבו דוד יצא לקרב עם גלית	לוחם הלבוש במדים שבהם הליבש שאל את דוד
---	--

13. עיינו בדברי 'מצודת דוד' וענו: מה היה תכסיסו של דוד?

(מ) "דוד מילך - ללמטה את הברקע לחשוב שיש אליו ליהנות עם הנקל לא יהיה נשגור מן הקלע. נבילקט - הכלי עם ברקע למען לא יירש בהאבים." מצודת דוד

57 ספר שמואל א' | פרק י"ז

יחידה 35 - התייצבות דוד מול גלית (כ"ו- מ"ד)

8. בפסוק כ"ה אמר "איש ישראל": "כי לחרף את ישראל", ובפסוק כ"ו חזר דוד על דבריהם: "מה יעשה לאיש... הסייר חרפה מעל ישראל". בהמשך דבריו מדייק דוד ומוסיף: "כי מי הפלשתי הערל הזה כי חרף מערכות אלקים חיים". מדוע שינה דוד מלשון האנשים?

9. כששמע אליאב את דברי דוד הוא כעס עליו. נסו לחשוב כיצד התמודד דוד עם טענת אליאב נגדו.

10. ביזו את דוד בדברים קשים, ושוב מונגלה דוד במידותיו הנעלות. מהן?

11. כתבו במחברותיכם, מיו אמר למי? "הכלב אנכי"; "למען ראות המלחמה ידות"; "ויצאתי אחריו והתניו והגלתי מפיר"; "לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה"; "איל פיל לב אדם עליו"; "מה יעשה לאיש אשר יכה את הפלשתי הלו"; "לך זה יהיה עמך".

בארי מלים

החל (פסוק כ"ו): הות. **החל** (פסוק כ"ז): אדם. **החל** (פסוק כ"ח): אדם. **החל** (פסוק כ"ט): אדם. **החל** (פסוק ל'): אדם. **החל** (פסוק ל"א): אדם. **החל** (פסוק ל"ב): אדם. **החל** (פסוק ל"ג): אדם. **החל** (פסוק ל"ד): אדם. **החל** (פסוק ל"ה): אדם. **החל** (פסוק ל"ו): אדם. **החל** (פסוק ל"ז): אדם. **החל** (פסוק ל"ח): אדם. **החל** (פסוק ל"ט): אדם. **החל** (פסוק מ'): אדם. **החל** (פסוק מ"א): אדם. **החל** (פסוק מ"ב): אדם. **החל** (פסוק מ"ג): אדם. **החל** (פסוק מ"ד): אדם.

הקדמה

גבורה פנימית - ישנם כמה סוגים של גבורה. סוג גבורה אחד הוא אומץ לב והקרבה עצמית, וסוג נוסף של גבורה הוא 'הכובש את יצרו'. מצד אחד ישנו אדם המחציץ את כוחו ומתהדר בגבורתו, אך בתוכו אינו אלא פחדן. מצד שני ישנו אדם בעל גבורה פנימית שאינו מחציץ את גבורתו ואף אפשר לחשוב שאינו גיבור כלל, אך בפנימיותו הוא משרד עוצמה וגבורה.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מהו הניגוד בין שאול לדוד העולה מהפסוקים?
- ב. מה הפריע לדוד בדברי גלית וקומם אותו?
- ג. נסו לחשוב כיצד התמודד דוד עם טענת אליאב נגדו?
- ד. מדוע דוד סירב לצאת למלחמה עם הלבוש של המלך?

אפשרויות למענה ולדיון

בניגוד לשאול שרוח הגבורה סרה ממנו, רוח גבורה אוחזת בדוד. דוד ממלא תפקיד משמעותי במלחמה, כפי שלכאורה שאול היה אמור לעשות. דוד שומע כמו כל העם את דברי גלית, אך בשונה מכולם הוא לא

נס וירא (פסוק כ"ד) אלא עומד בגבורת נפש מול גלית. דוד מחליט להתמודד עם גלית בגלל חילול ה' שגורם גלית בכך שהוא מחרף מערכות אלוקים חיים. הפגיעה העמוקה שנגרמה היא בגאווותן של ישראל אך דוד מתייחס בביטול גמור לדברי ההשפלה של גלית.⁷⁰

אליאב, אחי דוד, כעס על דוד כששמע את דבריו. ייתכן שאליאב סבר שכל מטרת בואו של דוד למערכה היא כדי לראות את המלחמה ומשום כך הפקיר את הצאן. אליאב לא ידע שאביו שלח את דוד כדי לביא אוכל ללוחמים.

את תגובת דוד ניתן להבין בשתי דרכים:

1. דוד כלל לא מתייחס לאשמה הקשה של אליאב אלא עונה לו בענווה "מה עשיתי עתה הלוא דבר הוא" (פסוק כ"ט).

2. דוד עונה לאליאב שמטרת בואו למלחמה אינה דבר סתמי ובוודאי ה' סיבב את עצם בואו למלחמה. דוד חדור באמונה שאפשר לנצח את גלית. האמונה החזקה של דוד מקרינה על הסובבים אותו, ושמעה אף מגיע אל שאול. דוד נלקח אל שאול ולאורך כל השיחה ביניהם דוד נזהר בשיחתו עם המלך.

בתחילה דוד טוען שאם הוא ילך לקרב אין חשש שהמלך יתבזה כיוון שאם הוא הפסיד הרי יאמרו שגלית ניצח נער קטן. שאול מסרב לשלוח את דוד, אך דוד מספר לו שהכה את הארי והדוב וזהו סימן מן השמים שמסייעים בידו ולכן הוא יוכל להילחם בפלשתי ולנצח אותו.

שאול מלביש את דוד בבגדים שהמלך לובש בשעת מלחמה. בעצם הלבשה זו שאול ללא ידיעתו מעניק לדוד את כס המלוכה שהרי רק אדם המיועד למלוכה יכול ללבוש את בגדי המלך.

שאול מסתכל על החיצוניות של דוד וחושב שדוד אינו יכול להתמודד עם גלית. לכן הוא גם מלביש אותו בבגדים עליונים שיכולים לעזור פיזית לדוד במלחמתו בגלית ולהגן על גופו מבחוץ. אולם דוד מגלה לשאול שלא הכוח הפיזי הוא הגורם המכריע אלא הכוח הרוחני "ה' אשר הצלני... הוא יצלני מיד הפלשתי הזה" (פסוק ל"ז). לכן הוא משיל מעליו כל לבוש חיצוני ולוקח בידו חלוקי נחל המסמלים את הפשוט והטבעי. שאול מקבל את דברי דוד ועונה לעומתו "לך וה' יהיה עמך" (פסוק ל"ז).

דוד לוקח את מקלו כדי שגלית יחשוב שהוא בא להכות אותו במקל.⁷¹ אכן, כאשר גלית רואה את המקל הוא נפגע בכבודו מהיחס של דוד כלפיו.

המסרים העולים מן היחידה

70 וכן פירש דעת מקרא את דברי דוד, 'מה הזכות של הפלשתי הנבזה לחרף עם ישראל הנלחם בשם ה'?' בכיוון שונה פירש הרלב"ג, ולפיו דוד ראה הזדמנות שנפלה בחלקו להגשים את רצון ה' להצמיח את מלכותו כיוון שאם יצליח במשימתו וישיא את בתו של המלך הדבר יאפשר לו להגיע למלכות ביתר קלות.

1. **עין רעה** - אליאב, אחיו הגדול של דוד, מסתכל בעין רעה על דוד שבא בתמימות בשליחותו של אביו לעזור ללוחמים.
2. **לה' המלחמה** - דוד לא מתפאר בכוחו על שניצח את הארי והדוב, אלא מודה כי ה' הוא שסייע בעדו ועזר לו לנצח את חיות הטרף האלו.
3. **תפקיד המנהיג** - דוד כרועה צאן דאג לכל אחד בעדר שלא ייפגע, וכאשר אחד מהם עמד לפני סכנה, מיהר דוד להצילו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לנסות לבנות קלע (או לרכוש בחנויות) ולהראות לתלמידים כיצד משתמשים בו (כמובן, להיזהר שלא לפגוע באחרים).
2. ניתן לשוחח על מידת הגבורה, היכן אנו פוגשים גבורה? האם אתה מכירים אנשים גיבורים? האם רק אדם חזק הוא הגיבור? נסו לחשוב על גבורה שאינה תלויה בכוח פיזי.

לעודד את רוח הגבורה והאמונה שבתוכם. דוד מדגיש שהחרב אינה זאת שמושיעה אלא עזרתו של ה' היא שמנצחת את המערכה. מדבריו עולה וניצבת דמותו של דוד המאמין אמונה גדולה בה'.

דוד מכה את גלית, ובעקבות זאת הוכרעה המלחמה בניצחון של עם ישראל על הפלשתים. ראשו של גלית מובא ל'ירושלים'. אין הכוונה לעיר ירושלים כיוון שבאותה תקופה היא עדיין לא הייתה בשליטת ישראל, אלא הכוונה למקומות הסמוכים לירושלים שהיו בשליטת ישראל הנקראים על שם העיר המרכזית.

בפסוקי הסיום מתואר ששאל שואל את אבנר שר צבאו "בן מי זה הנער?". המפרשים תמהו כיצד לא ידע מי הוא דוד הרי בפרק הקודם למדנו שדוד ניגן לפני שאול ושאלו עצמו אהב את דוד מאוד (פרק ט"ז, פסוק כ"א)?

1. רש"י כתב שהשאלה של שאול לא הייתה מי הוא הנער, אלא מה הייחוס שלו כלומר לאיזו משפחה הוא שייך.

2. הרלב"ג כתב שכיוון ששאל היה טרוד בעסקי המלך והרבה אנשים היו באים לפניו, לא היה אפשר שהוא יכיר את כולם באופן אישי, לכן הוא שאל מי הוא.

בעקבות הניצחון של דוד על גלית, חל שינוי ביחס של שאול אל דוד. השיחה ביניהם היא שיחה קצרה, קולעת ועניינית, בניגוד לשיחתם טרם הקרב. שאול כלל לא מכיר תודה לדוד על הניצחון. ייתכן אף ששאל חש בעומק נפשו שדוד הוא שיירש את מלכותו ולכן אינו מעוניין ליצור עמו קשר.

המסרים העולים מן היחידה

1. **קידוש ה' -** לעומת חילול ה' של גלית, דוד קידש שם שמים בזה שניצח ושיתק את אותו רשע.
2. **מסירות נפש בשם עם ישראל -** דוד מבין שאינו מכניס את עצמו לסכנה בשם עצמו אלא הוא נציג של העם, והוא שואב את כוחותיו לגבור על הפלשתי מכוח שליחותו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להראות במפה את הערים אליהם ברחו הפלשתים: גת, עקרון, שעריים, שערי עקרון.
2. ניתן ללמוד על אנשים נוספים בעם ישראל שהלכו בעקבות גבורתו של דוד והפגינו גבורה במלחמה נגד אויבי ישראל. כדי להמחיש לילדים, מומלץ לבחור דמויות מימינו.

פרק י"ח

יחידה 37: אהבת יהונתן והעם לדוד ועוונותו של שאול לדוד (א' - ט"ז)

60 ספר שמואל א' | פרק י"ח

פרק י"ח

יחידה 37 - אהבת יונתן והעם לדוד ועוונותו של שאול לדוד (א' - ט"ז)

1. א. מה נתן יהונתן לדוד לאות ברית?
ב. מה מסמלת נתינת זו?

2. בשליחות שאול הופקד דוד על אנשי המלחמה. האם הצליח במעשיו? הכיחיו?

3. מי יוצא לקראת שאול המלך בבואם מהכות את הפלשתים, וכיצד?

4. מהי כוונת נשות ישראל בשירתן "הכה שאול באֶלְפוֹ דָּוִד בַּרְבֵּתִי"?

5. א. העתיקו מהפסוקים שלפניכם את המילים המבטאות את רגשותיו של שאול ואת יחסו לדוד:
(ח) וַיִּחַד לְשֹׂאֵל מֵאֵד בַּעֲנִי הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר נָתַן לְדָוִד רֶכֶב וְנָתַן הַאֲלָפִים וְעוֹד לֹא אֶךְ הַמַּלְכָּה. (ט) וַיְהִי שֹׂאֵל עַיִן אֶת דָּוִד מֵהַיּוֹם הַהוּא וְהָלָאֵה.
ב. מה גרם לכך ששאול היה "עוין את דוד"?

6. כיצד מתייחסים אל דוד ואל שאול? השוו בטבלה שלפניכם בין שאול לדוד:

היחס מצד:	לדוד	לשאול
העם	"וכל ישראל ויהודה אהב את דוד"	
ה'		
יהונתן		לא כתוב

7. על מי נאמרו הדברים הבאים:
א. ויתפשט;
ב. וחר;
ג. ויצא;
ד. היכה באלפיו;
ה. היכה ברבבותיו;
ו. ותצלח רוח אלוקים ויעה;
ז. שמוהו לשר האלוי;
ח. אהב.

הקדמה

אהבה שאינה תלויה בדבר - ישנם שני סוגים של אהבה:

1. "אהבה התלויה בדבר" - אהבה בין שני אנשים שקשורה להפקת תועלת כל שהיא זה מזה, כגון: כבוד, יופי, ממון וכדו'. לדוגמה - שני אנשי עסקים האוהבים זה את זה בגלל שהקשר ביניהם מניב רווח גדול. כאשר מתבטל הדבר שבו האהבה תלויה, נחלשת או אף מתבטלת האהבה ביניהם.
2. "אהבה שאינה תלויה בדבר" - אהבה בין שני אנשים שאינה תלויה בשום דבר כלל. אהבה זו הינה קשר פנימי עמוק ואינה מתבססת כלל על גורמים חיצוניים. אהבה מעין זו הינה חזקה מאוד ואינה מתבטלת גם כאשר הקשר בין האנשים עובר טלטלות רבות.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. ערכו השוואה בין התכונות של דוד לאלו של יהונתן.
- ב. מהי כוונת נשות ישראל בשירתם "הכה שאול באלפו ודוד ברבבותיו"?
- ג. מה גרם לשאול להיות עוין את דוד?

אפשרויות למענה ולדיון

הפרק פותח באהבת יהונתן לדוד. אהבה זו חזקה ואיתנה כל כך עד שחכמים⁷² אמרו שאהבתם היא 'אהבה שאינה תלויה בדבר'. אהבה זו באה לידי ביטוי בכריתת ברית ביניהם והסרת המעיל של יהונתן ונתינתו לדוד. המעיל הוא סימן למלכות ובגדי בן המלך מסמלים את המשך המלוכה, ולכן במסירתם לדוד הוא מסמל את העברת המלכות מבית שאול לדוד.

ניתן להשוות בין אופיו של יהונתן לאופיו של דוד. שניהם בעלי גבורה שבאה לידי ביטוי בכך שהם תקפו את הפלשתים באומץ ונלחמו פנים בפנים באויב בתחבולות ובחוכמה רבה על ידי שימוש בגורם ההפתעה. שאול לא נותן לדוד לחזור לביתו ושולח אותו למשימות צבאיות וממלכתיות בגלל כישרונותיו הצבאיים. העם שמח במינויו של דוד והנשים שרות לכבודו "הכה שאול באלפו ודוד ברבבתיו" (פסוק ז'). שירת נשים הייתה תופעה ידועה והוזכרה כבר בשירת הים ובשירת דבורה. הנשים היו שרות שירי הלל למלך המנצח.

את שירת נשות ישראל ניתן לפרש בשני אופנים:⁷³

1. שאול הכה באלפים מן הפלשתים ודוד הכה ברבבות מהם.
2. כשהכה שאול בפלשתים הכה הוא לבדו כאילו היו עמו אלפים ודוד לבדו הכה בפלשתים מכה גדולה כאילו היו עמו רבבות.

המלבי"ם מפרש פירוש נוסף: "ולא היתה כוונתן באמת להגדיל שדוד היו לו רבבות, כי נהפך הוא הנצחון במעט אנשים גדול יותר. רק אמרו שגדול הנצחון שנצח שאול ויהונתן שהיה לו רק אלפים כנזכר למעלה, על נצחון דוד שהיו עמו רבבות ישראל."

כלומר, שכוונתן הייתה שניצחוננו של שאול (עם שלושת אלפי לוחמיו) היה גדול יותר משל דוד (שסביבו היו רבבות מישראל).

הנשים לא רצו לפגוע בשאול, אלא להביע עובדה מציאותית מן המלחמה. לכן פסוק ו' מדגיש שהנשים יצאו לקראת שאול המלך ובזה הן מכבדות אותו. הן ראו בדוד שליח של המלך וכאשר מכבדים את השליח בוודאי מכבדים את המלך עצמו. שאול לא הבין את כוונתן ולכן הוא נפגע משירת הנשים כיוון שראה בה ביזיון למלכות.

בתחילה שאול אהב את דוד (פרק ט"ז, כ"א), אבל כעת שאול עוין את דוד מפאת קנאתו העזה בדוד.⁷⁴ העוינות של שאול לדוד גברה עד כדי כך שהוא מנסה להכות בו בחניתו. הפסוקים מלמדים על ניגודיות בין דוד לשאול בכך שעל שאול צולחת 'רוח אלוקים רעה', ואילו על דוד צולחת רוח ה' ומסייעת בידו בכל אשר יעשה.

72 משנה מסכת אבות, ה', ט"ז.

73 מובאים בפירוש הרד"ק.

74 מדרש שיר השירים רבה, ח', ד'.

בפסוקים מופיע לשון 'מתנבא' ביחס לשאול, אך אין הכוונה שהוא מקבל עליו רוח ה' אלא הכוונה: 1. היה חושב מחשבות מה יהיה בעתידו. 2. היה מדבר דברי שטות. השימוש דווקא בלשון נבואה מנגיד את ההבדל בין מעמדו הרוחני של שאול בתחילת ימי מלכותו, לבין מעמדו הרוחני לקראת סוף ימי מלכותו. הצלחת דוד עומדת לרועץ לשאול. שאול ירא מפני דוד ולכן הוא מרחיק אותו ממנו וממנה את דוד לשר האלף. מטרת מינוי זה הוא כדי שימות במלחמה.⁷⁵

המסרים העולים מן היחידה

1. **כוחה של אהבה** - אהבת יהונתן ודוד היא 'אהבה שאינה תלויה בדבר' הנובעת ממקום עמוק בנפש של חיבור בין שתי נשמות גדולות כיהונתן ודוד.
2. **הקנאה מקלקלת את השורה** - הנשים יצאו לקראת שאול בתופים ובמחולות ולא לקראת דוד לכן הן כיבדו אותו. שאול חשב שכיוון שהם ציינו בשיר כמות גבוהה יותר של לוחמים לצד דוד, הרי זה סימן שהן לא מכבדות אותו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לשוחח על אהבה: מה הם מאפייני אהבה? האם אהבה תלויה דווקא בשני צדדים? כיצד אנו מרגישים שאנו אוהבים אחרים וכיצד אנו מרגישים שאוהבים אותנו? אחד התלמידים יכול לשתף את הכיתה על הרגשות או תחושות של אהבה שהיו לו בקרב משפחתו, חבריו וכד'.
2. לחבר שיר על הניצחון של דוד ושאול בו מדגישים את הגבורה של דוד על פני הגבורה של שאול.

יחידה 38: נישואי דוד לבת שאול (ט"ז- ל')

61
ספר שמואל א' | פרק י"ח

יחידה 38 - נישואי דוד לבת שאול (ט"ז- ל')

8. מה הייתה תשובת דוד לשאול על הצעתו?

9. מדוע לדעתכם נתן שאול את מרב לעדריאל המחולתי ולא לדוד?

10. הסבירו על פי רש"י למה התכוון שאול כשאמר לדוד "בשמים תתחתן בי".

11. תנו כותרת לפסוקים כ"ה-כ"ו.

12. מה הייתה באמת כוונת שאול בתנאי שהתנה לנישואי דוד עם מיכל בתו? העתיקו למחרותיכם את התשובה הטובה.

א. שאול רצה לחסל כמה שיותר פלשתים.

ב. שאול באמת ובתמים רצה שידד יישא את בתו מיכל לאישה.

ג. שאול חשב שאם דוד יילחם בפלשתים הוא ייהרג, וזו דרך להיפטר מדוד.

ד. שאול רצה לבדוק האם דוד באמת גיבור.

"והצאקה נגנים מכל ע"י ישראל לישיר והמחולות לקראת שאול הקולו בחנים בשמחה ובשליש"ם"

הקדמה

צביעות - לעיתים אדם נוהג באופן מסוים שנראה כלפי חוץ טוב ותקין, אך למעשה רצונו האמתי הוא לעשות רע. לפעמים, למרות רצונו לקלקל, אפשר שיצא ממנו תיקון ולא קלקול.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע צריך שאול להעמיד את דוד בניסיון כדי לקבל את בתו לאישה הרי הוא כבר היה אמור לקבל אותה אחרי הניצחון על גלית?
- ב. מה אנו יכולים ללמוד על אופיו של דוד מיחידת פסוקים זו?

אפשרויות למענה ולדיון

בשל העוינות של שאול לדוד, שאול מנסה לגרום לדוד להיהרג בקרב מול הפלשתים. לצורך כך הוא מוכן אפילו לתת את בתו הבכורה, מרב, לדוד לאישה. נישואין עם בתו של המלך מביאים את החתן לקרבה גבוהה במלכות אשר עשויה לאפשר לו לזכות אפילו בכתר המלוכה.

מדוע צריך שאול להעמיד את דוד בניסיון לקחת את בתו הרי הוא כבר היה אמור לקבל את בת שאול אחרי

הניצחון על גלית?⁷⁶

1. בניסיון זה שאול הבהיר שהבת הגדולה היא שתינשא לדוד.
 2. כאן אמר שהוא נותן לו את בתו מרצונו של שאול עצמו ולא בגלל ההבטחה שנתן קודם לכן. דוד היה עניו גדול ולכן בתחילה הוא מסרב להתחתן עם בת המלך. כיוון שדוד סירב לקחתה לאישה, היא נתנה לאישה לעדריאל המחולתי (שם של מקום).⁷⁷
- האישה היחידה בתנ"ך שכתוב עליה שאהבה איש היא מיכל בת שאול. ייתכן ששאול אינו רוצה שבתו תינשא לדוד לכן הוא מנסה להתחמק בדרכים שונות. אחת הדרכים היא הניסיון להרוג את דוד באמצעות קרב בפלשתים. תוכניתו של שאול אינה עולה בידו ודוד מכה את הפלשתים כפליים⁷⁸ ממה שביקש ממנו שאול ולא נותרה ברירה לשאול אלא לתת את מיכל לדוד. הבטחתו של שאול התגשמה ודוד נושא את בתו של שאול לאישה.

המסרים העולים מן היחידה

כוחו של הרצון - דוד מתחייב לבצע משימה בשביל להתחתן עם בת שאול, ועומד במשימה במלואה.

76 האברבנאל פירש ששאול כלל לא הבטיח את בתו למי שינצח את גלית והיו אלה דברי העם שלא היה להם כל יסוד. לדעתו שאול התעורר מעצמו להציע לדוד את מרב בתו לו לאישה ולא בגלל התחייבות קודמת. אולם בהמשך שאול התחרט על הצעתו לתת את מירב לדוד וביטל את הקידושין באופן כל שהוא וכך יכול היה לתת אותה לעדריאל המחולתי.

77 על פי פירוש רבי יוסף קרא, אולם ראוי לציין שישנם פירושים אחרים לסיבת החיתון בין מרב לעדריאל.

78 בעניין התנאי שמתנה שאול - אנו לא נדון עם הילדים בפרטי התנאי אלא נסכם בכלליות ששאול בקש מדוד להילחם ולנצח מאה פלשתים.

פרק י"ט

יחידה 39: ניסיונות שאול להרוג את דוד (א' - י')

62 ספר שמואל א' | פרק י"ט

פרק י"ט

מלכת שאול		המלכת שאול והצלחתו		סוף ימי המופסים	
ממלת שאול	ממלת שאול	ה מואב בשאול	ה מואב בשאול	שמואל	עלי
כז-לא	כז-לא	יח-כז	יח-כז	י-טו	י-טו

יחידה 39 - ניסיונות שאול להרוג את דוד (א' - י')

בארי קלים

"דוד בודד מאד"
(פסוק א') מתבב ואהב את דוד מאוד.

"ישם את נפשו בכפר"
(פסוק ה') הכניס את קצבו לכנה דולה.

"למה תחטא בדם נקי"
(פסוק ה') בדרגת אדם חף מפשע.

"דוּסר נפשי שאול"
(פסוק י') התחנן מפני שאול.

- עד עתה ניסה שאול להרוג את דוד בסתר (מבלי שידעו על כך אנשים). לאור האמור בפסוק א', מה השתנה עתה?
- יהונתן גילה לדוד את כוונותיו של שאול. מה היתה תכניתו של יהונתן?
- מה מבין הסיועונים הבאים לא היה סיועון שהעלה יהונתן? העתיקו למחברותיכם את התשובה הנכונה.
 - חטא להרוג את דוד.
 - דוד הטיב עם שאול.
 - דוד הקריב את חייו למען עם ישראל במלחמתו עם הפלשתים.
 - דוד הוא חתן של שאול ולא כדאי להרוג אותו, כי הם קרובי משפחה.
- לכבי כל אחד מהמפספים הבאים כתבו במחברותיכם נכון או לא נכון:
 - יונתן ושאול נפגשו בארמון.
 - שאול לא השתכנע מדברי יונתן שלא להמית את דוד.
 - דוד סירב לנגן לפני שאול.
 - דוד היכה בפלשתים מכה רבה.
 - שוב שאול ניסה להרוג את דוד בתניתו.

שאלת הפנמה: מפרקנו למדנו על חשיבות השכנת השלום. חיים ויוסף רבו על כדור בהפסקה. המריבה התפתחה, ומאו חיים כעס על יוסף ולא מוכן לשוחח איתו. רוני ראה זאת והחליט לנסות לפייס ביניהם. תנו לו שתי עצות איך ניתן לפייס בין השניים.

הקדמה

השכנת שלום - מעלה גדולה היא השכנת שלום בין אדם לחברו. השכנת שלום אינה תמיד דבר פשוט, בין אם היא נעשית בין שני צדדים ובין אם היא נעשית על ידי צד שלישי. לעיתים השכנת השלום אינה מצליחה מסיבות שונות, אך גדולת השלום ומעלתה שווים את המאמץ.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. במה מועילה ההצעה להסתתר בשדה? לכאורה יהונתן יכול לספר לדוד את דברי שאול אביו מבלי שדוד יצטרך להסתתר מפני שאול.

ב. כיצד אפשר לשכנע את שאול שיפסיק ברדיפתו אחרי דוד?

אפשרויות למענה ולדיון

יהונתן מנסה בכל מאודו לשכך את כעסו של אביו על דוד ולכן הוא פועל למען השכנת השלום ביניהם. אלא שהצעתו של יהונתן צריכה בירור. יהונתן מבקש מדוד להסתתר בשדה, ובכוונתו להגיע לשדה עם שאול אביו ולדבר טובות על דוד כדי לראות מה תהיה תגובתו של שאול. מדוע אם כן יהונתן מציין כי הוא יאמר

לדוד את כוונותיו של שאול, הרי לכאורה דוד יכול היה לשמוע את שיחתם בעצמו.

1. כוונת יהונתן הייתה שדוד ישמע את הדברים הטובים שיהונתן יאמר עליו לשאול, אך אם לא יצליח לשמוע אותם - יאמר לו אותם יהונתן.⁷⁹

2. הכוונה הייתה שיהונתן יהיה קרוב לדוד ואם לא יחזור בו שאול מהחלטתו להמית את דוד, יהיה ביד יהונתן לדווח על כך מיד לדוד כדי שיוכל לברוח.⁸⁰

יהונתן מנסה לשכנע את שאול שלא יפגע בדוד מהטעמים האלו:

1. פגיעה בדוד היא בגדר 'חטא'.

2. דוד הוא העבד שלך.

3. דוד מסר את נפשו להציל את כל ישראל, ואם אכן דוד הצליח להרוג את גלית הרי זה סימן שה' גלגל זכות על ידי זכאי ולכן אין לפגוע בו.

בסופו של דבר פיוסו של יהונתן מצליח עד כדי כך ששאול נשבע בשם ה' שדוד לא יומת. אולם הצלחת דוד במלחמה נוספת מול הפלשתים, מחזירה את העוינות של שאול לדוד. לאחר ששאול מנסה שוב להורגו, דוד בורח מבית שאול. מכאן ואילך מתחילה הרדיפה של שאול אחרי דוד.

המסרים העולים מן היחידה

רדיפת השלום - יהונתן רודף אחר השכנת שלום בין שאול לדוד ומשתמש בתחבולות כדי לגרום לאביו להפסיק לרדוף אחרי דוד.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. משחק הפעלה על הסתתרות ומחבואים, לשחק משחק של מחבואים ולחפש את התלמידים שהסתתרו.

2. לספר על מקרים שבהם ילדים או מבוגרים השכינו שלום בין אדם לחברו.

79 כן פירש הרד"ק.

80 כן פירש רבי ישעיה מטרני.

יחידה 40: מיכל ממלטת את דוד מפני שאול (י"א- כ"ד)

63 ספר שמואל א' | פרק י"ט

יחידה 40 - מיכל ממלטת את דוד מפני שאול (י"א-כ"ד)

5. שאול שלח מלאכים אל בית דוד לשימרו ולהמיתו בבוקר. כתבו במילים שלכם כיצד ניצל דוד.

6. א. להיכן ברח דוד?
ב. עם מי ישב שם?

7. שאול שלח מספר משלחות להביא את דוד, אך כולן נכשלו. מה הלקח שרצה ה' ללמד את שאול? האם שאול למד את הלקח?

8. השוו בין התנבאותו של שאול בפרק י' ובין התנבאותו בפרקנו בעודת הטבלה הבאה.

נושא התשובה	בפרק י'	בפרקנו
האם ידע שהולך להתנבא?		
האם נבואתו הייתה מתוך שמחה?		
האם התנבא לבד או יחד עם אנשים?		
איך הגיבו האנשים שראו אותו מתנבא?		
איך השפיעה עליו הנבואה? (לטובה או לרעה?)		

ממלטת את נפשו הלילה
(פסוק י"א): ברח עדי הלילה הזה.
מלאכים (פסוק י"א): שליחים.
לחית הנביאים נבאים (פסוק כ"ד): קהילה של נביאים מתנבאים.

אמר חז"ל: "יולך הוא ושמואל וישבו בנימי - שויה יושב ולמד איתו כל הלילה. מה שאין תלמיד חזק למד במאה שנה. מכאן אנו רואים גדולתו של דוד. כבשת סנה בראת היו למחרת"

הקדמה

הימלטות מפני שלטונות - כל שלטון עומד בפני סכנות של מרידות. לעתים השלטון צריך להפעיל כוח נגד האנשים העלולים להביא לחוסר יציבות שלטונית, או לעוצרם. האנשים המבוקשים מנסים לברוח ולהתחבא מציפורני השלטון. כדי שהנמלטים יצליחו להסתתר, הם לרוב זקוקים לעזרתם של אנשים אחרים.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מדוע שאול רודף אחרי דוד הרי הוא נשבע שלא ירדוף אחריו?
- מנו כמה פעמים השורש מ.ל.ט חוזר ביחידת הפסוקים? מה לומדים מכך על מצבו של דוד?
- על מה תמהים הרואים את שאול מתנבא, ושואלים 'הגם שאול בנביאים'?

אפשרויות למענה ולדיון

שאול התכוון בכל ליבו לשבועה שלא יפגע בדוד ולכן הוא הסכים להחזיר את דוד לביתו. אך לאחר מכן הוא רצה להרוג את דוד מכיוון שהוא נפרד ממנו ללא רשותו, ולכן הוא דן אותו מדין מורד במלכות. שאול מחכה עד הבוקר לפי שאין דנין דיני נפשות בלילה.⁸¹

81 מלבי"ם (פסוק י"א).

שאל בתחילה מבקש מהשליחים שלו ללכת אל בית דוד ולהמית אותו בבוקר.⁸² מיכל מרגישה ששאל אביה רוצה להרוג את דוד בעלה ולכן היא ממלטת אותו. שורש מ.ל.ט חוזר ביחידת הפסוקים ארבע פעמים (י"א, י"ב, י"ז, י"ח), כדי ללמד שדוד נמצא בסכנה רבה ולכן עליו לא רק לעזוב את ביתו אלא גם להסתתר במקום אחר כדי שלא יתפסו אותו.

אהבת מיכל את דוד גורמת לה להתל באביה כדי למלט את דוד. מיכל לא רק ממלטת את דוד אלא גם מסתירה את עצם בריחתו באמצעות הנחת התרפים וכביר העיזים.⁸³

המטרה בהנחת התרפים הייתה לגרום לאנשים לחשוב שדוד ישן מתחת לשמיכה. התרפים היו בדמות אדם, ונשים היו מכינות אותם בזמן שבעליהן לא היו בבית כדי שיוכלו להסתכל בדמות בעליהן.⁸⁴

דוד בורח אל שמואל, ובזמן שהותו שם הוא משוחח עמו וצובר כוחות רוחניים לקראת התמודדות בעתיד.⁸⁵ שאל ממשיך במרדף אחרי דוד ושולח אליו שליחים כדי להמיתו. השליחים פוגשים את תלמידי הנביאים ובראשם רבם שלהם, שמואל. הפגישה עם כוחות אלוקיים אדירים שמתגלים בנביאים, משפיעה על השליחים והם מתחילים להתנבא. השורש נ.ב.א מופיע ביחידת הפסוקים שש פעמים (כ', כ"א, כ"ג, כ"ד). נבואת השליחים הייתה שדוד ימלוך על ישראל, ולכן השליחים נמנעו מלתפוס את דוד.⁸⁶

שאל מסרב לקבל את המסר מאת ה' שאסור לו לקחת את דוד מידי שמואל, לכן הוא הולך אליו בעצמו. גם שאל מתנבא כמו שלוחיו, אך התנבאות זו שונה בתכלית מזו שפגשנו בפרק י' כששאל התנבא לראשונה. הנבואה בפרקנו היא קשה כיוון שהיא מודיעה לו דברים קשים על מלכותו.⁸⁷

נראה שהתמיהה על שאל היא על כך ש'נצטרף לבני הנביאים ונהג כאחד מתלמידיו של שמואל והתנבא דברים קשים על עצמו',⁸⁸ או על כך שבניגוד לשאר המתנבאים שנבואתם הייתה רגעית וקצרה, שאל התנבא כל אותו היום וכל הלילה כאחד מן הנביאים הקבועים.⁸⁹

המסרים העולים מן היחידה

82 ישנה הדרגה בחיפוש אחר דוד: בתחילה שאל מבקש להמיתו בבוקר, לאחר מכן הוא מבקש מהשליחים לקחת אותו, ולבסוף הוא מבקש מהם להביא אותו אליו אפילו במיטתו על מנת להמית אותו.

83 דבר זה מהווה כעין הראש והשער של האדם, מעין זה פירשו רש"י והרד"ק.

84 כן פירש האברבנאל.

85 מדרש שמואל כ"ב. חז"ל (זבחים נ"ד ע"ב) תלו בפגישת דוד ושמואל את ההכנה והלימוד לקראת בניין בית המקדש. אם כן, דוד לא הלך רק כדי לפגוש את שמואל בבריחתו מפני שאל, אלא גם כדי לעסוק בעניינים גדולים עם שמואל.

86 כן פירש האברבנאל.

87 הדברים אינם מפורשים בפסוקים, אך כך פירש הרב יהודה קיל ב'דעת מקרא'.

88 דעת מקרא.

89 מלב"ם.

1. **סיכון עצמי להצלת חברו -** מיכל מסכנת עצמה ומצילה את דוד מידי שאול.
2. **השגחת ה' על עושי רצונו -** שאול רודף אחרי דוד עד שכמעט תופס אותו, אך בכל פעם ה' שולח לו עזרה המצילה אותו מידי שאול.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לפתוח לדיון כיצד מרגיש אדם שנמלט? לאן בדרך כלל הוא נמלט? מה ההבדל בין סוגים שונים של נמלטים, כגון: אנשים טובים וישרים שנמלטים מהשלטון (לדוגמה אסירי ציון), לעומת אנשים חוטאים (גנבים וכו') שנמלטים מהחוק?
2. ניתן להשוות בין פרק י' בהתנבאותו הראשונה של שאול לבין פרק י"ט כששאול מתנבא עתה. ההבדלים בין הפרקים הם אלו:
 - א. בפרק י' הייתה נגינה, ובפרק י"ט לא הייתה נגינה.
 - ב. בפרק י' שאול התנבא לבדו, בפרק י"ט אפילו שליחיו מתנבאים לפניו.
 - ג. בפרק י' הנבואה שינתה את שאול לטובה, בפרק י"ט הנבואה גרמה לו להתנהגות שאינה ראויה למלך (הסרת בגדי מלכותו).

פרק כ'

יחידה 41: ברית דוד ויהונתן (א' - י"ז)

65 ספר שמואל א' | פרק כ'

שאלת חשיבה: (ירשומ) דוד ביקש מיונתן לתרץ בפני שאול את עזיבתו. מדוע הוא בחר דווקא בסביבת קיומו של זבח המשפחה בעירו ולא בכל סיבה אחרת?

4. "ויצאו שניהם השדה" מדוע?
5. מהי הברית בין דוד ליהונתן?

שאלת הפנמה: יהונתן ודוד היו צדיקים גדולים וכתרו ביניהם ברית, אנו יכולים ללמוד ממעשיהם ולקבל על עצמנו הסכם קטן וטוב שנועשה עם חברינו. כתבו על ברית (הסכם) שעשייתם או שהייתם רוצים לעשות עם חברים שלכם.

הסכם

בין _____ וּבין _____

אנחנו חברים טובים מאוד והיינו רוצים לסכם בינו

ש _____

על החתום:

64 ספר שמואל א' | פרק כ'

פרק כ'

סוף ימי השופטים	המלכות שאול והבולחתי	המלכות שאול בשאול	מלכות שאול
א-ה'	י-יז'	טו-י"ח'	יח-כ"ז'

יחידה 41 - ברית דוד ויהונתן (א'-י"ז)

1. השלימו את המילים החסרות מתוך מאגר המילים:

בעוד ששאול במצב של... ברח דוד מניית ברמה כדי... עם ידיו נפשו... דוד שואל את יהונתן: מה עשיתי... רוצה במוותי? יהונתן, שככל הנראה לא ידע ששאול שלח את עבדיו להרוג את דוד, מופתע ואומר לדוד שלא ייתכן שאביו יעשה מעשה כזה ולא... דוד מסביר ליהונתן שבכלל ששאול אוהב אותו הוא לא מגלה לו את חובתו, אבל האמת היא ש"...", כלומר, הוא קרוב מאוד להוצאה להורג כנראה... .

מאגר מילים: פסיעה, התנבאות, יהונתן, שאול אבן, כפשיע בני ובין המוות, יגלה את אוזנו, להיפגש.

2. הסבירו:

א. "נהה מחר חודש"
ב. "עד הנערב השלישית"
3. מה הייתה תוכניתו של דוד כדי לגלות את מחשבת שאול?

הקדמה

ברית - כששני אנשים רוצים לחזק את הקשר ביניהם, יש באפשרותם לכתוב ברית. כלומר מעין הסכם ביניהם. הברית היא התחייבות של שני הצדדים לעמוד בתנאים שהוסכמו לאורך כל תקופת הברית. בתורה מצאנו כמה בריתות: בין אברהם לאבימלך (בראשית כ"א), בין יעקב ללבן (בראשית ל"א) ועוד. אמנם בריתות אלו נכרתו בין אויבים, אולם גם בין אוהבים קיימות בריתות, כמתואר בפרקנו.

ראש חודש - מן התורה ראש חודש הוא יום שהקריבו בו קורבן מוסף. חכמים למדו שראש חודש נקרא מועד.⁹⁰ וכיוון שהוא נחשב כמועד, כמעין יום טוב, שמחים בו ועורכים סעודה. ביום זה לא היו עושים מלאכה כדי להתפנות מכל עיסוק אחר, לשמוח ולערוך סעודה.

מנהג נוסף שהיה נהוג בעם ישראל פעם אחת בשנה בראש חודש הוא 'זבח משפחה'. באירוע של 'זבח המשפחה' המשפחה הייתה מציינת נס כל שהוא שה' עשה להם, וכדי להודות על חסדי ה' היו מקריבים זבחי שלמים.⁹¹

90 גמרא פסחים ע"ז ע"א.

91 כן כתב הרלב"ג.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע יהונתן תמה מדברי דוד ששאל מנסה להורגו, הרי בפרק י"ט פסוק א' שאל אמר במפורש ליהונתן שהוא רוצה להרוג את דוד?
- ב. מדוע דוד יסב על שולחנו של שאל בסעודת ראש חודש, הרי למדנו בפרק הקודם כי דוד בורח משאל המנסה להורגו?

אפשרויות למענה ולדיון

בזמן ששאל מתנבא בניות דוד בורח אל יהונתן. השיח בין יהונתן לדוד מעלה את השאלות שהבאנו לעיל. ייתכן לומר⁹² שיהונתן חשב ששאל לא יפגע בדוד אחרי שהוא נשבע לו שלא יפגע בו. כאשר שאל מנסה לפגוע בדוד אין זה אלא בגלל השפעת הרוח הרעה עליו, וכאשר היא אינה קיימת, דוד בטוח אצל שאל. יהונתן חשב שגם אם תצלח רוח רעה על שאל הוא יוכל להציל את דוד מפניו. כמו כן, ייתכן שיהונתן חשב כי לשאל אין אלא כעסים רגועים ונקודתיים ולא ניסיון שיטתי להרוג את דוד. ליהונתן היה ברור שדוד אמור להגיע לסעודת ראש חודש בבית שאל.

בניגוד לכל זאת, שאל אכן התכוון לפגוע בדוד אך הוא העלים את כוונתו מיהונתן וגילה אותה רק לעבדיו. דוד ניסה לשכנע את יהונתן בדבר כוונותיו האמיתיות של שאל כפי שנודע לו מעבדי שאל. בסוף הפרק יתברר ליהונתן שדוד צדק.

מפסוק ה' נראה שדוד חשב מראש על כל התכנית. דוד רצה לברר את איבתו או אהבתו של שאל כלפיו בעזרת סעודת ראש החודש. בראש החודש היו מקורבי המלך רגילים לשבת עמו בשעת סעודתו.

דוד ביקש מיהונתן לומר לשאל שהלך למשפחתו. מסתבר שדוד לא עשה כך בפועל, אך כיוון שרצה לדעת האם שאל אכן רוצה להמיתו או שמא קיים הסיכוי הקלוש ששאל יתפייס עמו, הסכים דוד לשנות מן האמת כדי לדעת את האמת הגדולה והחשובה.⁹³

יהונתן נמצא במצב מסובך, מצד אחד הוא אוהב את אביו ולכן מגן על כבודו, ומצד שני הוא מנסה להציל את חברו אהובו מיד אביו שרודף אחריו. בגלל התלבטות זו של יהונתן, דוד מסתפק אם יהונתן יודיע לו את יחס שאל אליו. אך יהונתן כורת עמו ברית ומסיר מעליו כל ספק כך שאם יוודע לו שאביו רוצה להרוג אותו, בודאי ידווח לו.

המסרים העולים מן היחידה

1. **נאמנות** - יהונתן ודוד שומרים אמונים זה לזה למרות המצב העדין ביניהם.
2. **כוח השבועה** - דוד נשבע ליהונתן ומתחייב לו שלא יפגע בצאצאיו כאשר הוא ימלוך על כל ישראל.

92 על פי פירוש הרד"ק.

93 על פי ספר 'מחר חדש' (הרב יהושע בכרך) עמ' 58.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. כוחה של חברות: כל תלמיד יכתוב על תלמיד אחר בכיתתו תכונה טובה שיש בו. לאחר מכן תלמידי הכיתה יצטרכו לזהות מי הוא אותו תלמיד.
2. בראש חודש הקרוב ללימוד הפרק, ניתן לערוך בכיתה סעודת ראש חודש חגיגית.

יחידה 42: סימן יריית החיצים ופרידת דוד ויהונתן (י"ח- מ"ב)

67 ספר שמואל א' | פרק כ'

10. מה ניתן ללמוד ממילות הכתוב: "ויהי בנוקר", "רוץ", "הנער רץ", "מהרה חושה אל תעמוד"?

11. מדוע שלח יהונתן את הנער אל העיר?

12. מה הייתה שביעתם של דוד ויהונתן?

13. השוו בין הסימנים שעושה עתה יונתן עם דוד לבין אלו שעשה יונתן בפרק י"ד, במלחמה במכמש.

בפרק כ'	בפרק י"ד	תפקיד הסימן
	סימן משמים האם להילחם או לא	
		מי מעורב ב'סוד הסימן' יחד עם יהונתן?
		האם תוצאות הסימן משמחות?

66 ספר שמואל א' | פרק כ'

יחידה 42 - סימן יריית החיצים ופרידת דוד ויהונתן (י"ח-מ"ב)

6. ביום הראשון שאול לא שאל על דוד. מה חשב?

7. מי אמר למי?

א. "ובאת אל המקום אשר נסתרת שם ביום המעשה".

ב. "הנה החיצים ממך והלאה".

ג. "בן נעות המרדות".

ד. "למה יומת מה עשה".

ה. "מהרה חושה אל תעמוד".

ו. "לך שלום".

8. איך ידע יהונתן בוודאות כי שאול נמר בלבו להמית את דוד?

9. בקוביות הבאות ציירו קומיקס המתאר את ירי החיצים של יהונתן לסמן לדוד:

יהונתן יורה חצים והנער הולך לביאם.	יהונתן נעזר מניעים אל השדה. דוד מתחבא מדודם לראבן האליל.
הנער חוזר אל העיר. דוד ויהונתן מפגשים	יהונתן קורא לנערד כשהוא באמצע הדרך.

מילים באגוז

"ישלח" (פסוק י"א): הסתיר, שלח. סימן.

"ביום המעשה" (פסוק י"א): היום שבו דיברו זה עם זה. חול, כלומר יום שיש בו מלאכה.

"ישלח החצים צידה אורח" (פסוק כ'): ירה את החצים כדי שלא יחטו.

"בן נעות הוא" (פסוק ל"א): חריט, חריט.

"הכלים" (פסוק ל"ד): סמל בידי את יונתן.

"אשר אבי מורד" (פסוק ל"ד): החצים שבי ירה.

"אצל הנבי" (פסוק מ"א): מדום לאבן האליל.

הקדמה

סעודת ראש חודש - מלך ישראל היה סועד את סעודת החודש כאשר על שולחנו היו מסבים כל המקורבים למלכות. סדר הישיבה היה שהקורבים אליו ביותר היו יושבים סמוך למושב.

סימני סתר - כששני אנשים רוצים לשוחח זה עם זה בלי שאנשים אחרים יבינו, עליהם ליצור לעצמם סימנים מיוחדים שרק הם יבינו אותם. לרוב משתמשים בשעת סכנה בסימנים שונים כדי שהאויב לא יוכל להבין את השיחה.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. כבר למדנו בעבר שיהונתן עושה סימנים. היכן היו הסימנים? במה שונים או דומים הסימנים שעושה עתה יהונתן עם דוד?

ב. מדוע דוד יבוא לסעוד על שולחנו של שאול הרי הוא ניסה לפגוע בו?

אפשרויות למענה ולדיון

בשל יחסו של שאול לדוד, שאול לא ייתן לדוד לחמוק מידי ובוודאי ישים לב שמקום דוד נשאר ריק בסעודת החודש.

אנו פוגשים סימן אצל יהונתן בפרק י"ד פסוקים ח'-ל'. בסימן זה יהונתן מביע את בטחונו בה' שה' יושיע מתוך צרתם. בפרקנו המשמעות של הסימן היא אחרת. סימן זה אינו עוסק כלל בגילוי הרצון האלוקי אלא בגילוי המציאות במקום לאומרה בפירוש.

אם כן נשאלת השאלה מדוע משתמשים יהונתן ודוד בסימן הרי בסופו של דבר הם נפגשים ומדברים פנים אל פנים? ייתכן שיהונתן לא התכוון להיפגש עם דוד אבל חשש שמא דוד לא יוכל להתאפק מלפוגשו, ולכן שלח את הנער. עוד ייתכן שיהונתן נדרש לסימן כיוון שחשש שמא אדם בלתי רצוי יבוא בהפתעה בשעת פגישתם, לכן רק לאחר שערך את הסימן, ושום אדם לא בא, דוד ויהונתן יכלו להיפגש פנים אל פנים.

ביום הראשון שנפקד מקומו של דוד, שאול מלמד עליו זכות שמא דוד נטמא ולכן אסור באכילת קודשים. אולם ביום השני שאול סובר שאין זה משום טומאה אלא מטעמים אחרים. כששאול פונה ליהונתן בכדי לברר את סיבת היעדרותו של דוד, הוא לא קרא לו בשמו אלא 'בן ישי' וזאת מתוך השנאה הרבה שהייתה לו.⁹⁴ שאלת שאול על נוכחותו של דוד היא מפתיעה שכן לא מובן מדוע ישנה סיבה שדוד יבוא לסעוד על שולחנו של שאול. ייתכן שלאחר ששאול רדף אחרי דוד זמן מה, הסתיים המעגל הראשון של הרדיפה אחרי דוד. ומכאן ואילך שאול צריך להחליט האם להמשיך לרדוף אחרי דוד או להפסיק.⁹⁵

יהונתן מנסה להשכיח את כעסו של אביו על דוד ואף לגרום לאיחוד לבבות ביניהם, ועונה לו תשובה שלכאורה נשמעת הגיונית. יהונתן מוכן לסכן את שמו הטוב בעיני אביו כדי להביא לאיחוד זה. אלא שהדבר אינו מצליח ואף גורם להחמרה ביחסו של שאול.

שאול משתמש בביטוי חריף 'בן נעוות המרדות לבשתך ולבשת ערות אמך' שפירושו קללה ליהונתן שהוא בעל תכונות של המורד מרידה מעוותת,⁹⁶ ובזה שהוא מסייע לאויבים של אביו הוא מטיל דופי בו ובאמו. בביטוי זה מוחה שאול בתוקף על האהבה שיהונתן מרעיף כלפי דוד. שאול מרים את חניתו להראות את כעסו הרב על יהונתן, אך אין כוונתו להכות ביהונתן. בעקבות איבתו של שאול לדוד נוצר גם קרע בין שאול ליהונתן.

בסיום הפרק מתרחש הסימן בין יהונתן לדוד. הנער הוא כלי למימוש הסימן. אם ירוץ אחרי החיצים ויהונתן יאמר לו לחזור אחורה, סימן ששלום לדוד. ואם הנער ירוץ לפני החיצים ויהונתן יאמר לו שהחץ ממך והלאה סימן שדוד צריך להתחבא.

פרידתם המלאה ברגש היא קביעת חותם על ברית העולם שכרתו ביניהם.

94 כך פירש האברבנאל.

95 על פי ספר עוז למלך עמ' 99.

96 כך פירש המלבי"ם, וראו פירוש אחר בדעת מקרא.

המסרים העולים מן היחידה

1. **שמירה על טהרה** - לטהרה ישנם ביטויים פיזיים כגון אי נגיעה בנבלות מטמאות או באדם מת, וביטויים רוחניים כגון שמירה על טהרת המחשבה והעיניים. כאשר נהגו בישראל דיני טומאה וטהרה, אנשים היו משתדלים לשמור על טהרתם. ההיטהרות דורשת השתדלות רבה.
2. **אחדות המשפחה** - בימי ראש חודש כל משפחה בישראל הייתה מתכנסת לסעודה משפחתית שבה שומרים על האחדות בין כל בני המשפחה.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לבנות חץ וקשת בכיתה, ולאחר מכן לעשות את הסימנים של דוד ויהונתן.
2. ניתן לשוחח בכיתה על פרידות. מה הוא הקושי להיפרד מחבר קרוב? מתי קרה לכם שנפרדתם מחבר קרוב? האם יש הבדל בין פרידה לזמן קצר ובין פרידה לזמן ארוך? האם ישנן פרידות הגורמות דווקא לשמחה?

פרק כ"א

יחידה 43: דוד בורח לנוב ולגת (א' - ט"ז)

69 ספר שמואל א' | פרק כ"א

3. א. דואג האדומי שמע את השיחה בין דוד לאבימלך. בטסו את המילים המלמדות על מעמדו של דואג אצל שאול.

ב. מדוע הוא היה שם?

4. מדוע לדעתכם ברח דוד לאכיש מלך גת, והרי גת היא עיר פלשתית ודוד היה אויב הפלשתים?

5. א. דוד המיירא מאוד מפני אכיש. מה הוא עשה כדי להציל את חייו?

ב. מה אמר אכיש לעבדיו כשראה את דוד?

68 ספר שמואל א' | פרק כ"א

פרק כ"א

סוף ימי השופטים	מלכות שאול והצליחו	ה' מואב בשאול	מלכות שאול
על-א-ה	י-ט"ז	ט"ז-י"ח	י"ח-כ"ז

יחידה 43 - דוד בורח לנוב ולגת (א'-ט"ז)

1. א. ממה נחדר אחימלך כשראה את דוד? ב. מה ענה לו דוד?

שאלת הרחבה: הסבירו את המילים "לשום לחם חם"; "ביום הלקחתי" - איזה יום (היעזרו בויקרא כ"ד, ח)?

2. כתבו באיזה הקשר הוזכרו חפצים אלה.

באורי מילים

א"ל יתע טאמח" (פסוק ז'): איש לא ידע שום דבר, ואפילו לא ברבו. "לחם חם" (פסוק ז'): לחם טרי.

"עצב לפני ר"י" (פסוק ח'): התעבב לעצור הפיל. "אביר הרועים" (פסוק ח'): מנהגו של דודי המקנה. "למה בשמלה" (פסוק י'): קסופה בשמלה.

"וישנו את טעמו בעיניהם" (פסוק י"ד): שינה את דרכו ונעשה לחסר דעת, משועב.

"ועמי על דלתות השער" (פסוק ט"ז): שירת את הדלתות והשאר קליין סימנים.

הקדמה

בריחה מפני המלכות - דוד במסע הבריחה מפני שאול מגיע לשני מקומות שונים. בכל אחד מן המקומות דוד צריך לשרוד. על מנת לשרוד אין לדוד ברירה כי אם לשנות מן האמת ולהיעזר בתושייה וביוזמה ובאמצעותם הוא מצליח להשיג את הדברים הדרושים לו לצורך הבריחה.

מיקומו של נוב וגת - תחילה דוד מגיע לעיר נוב. העיר נוב שוכנת בנחלת בנימין ושימשה עיר של כוהנים. לאחר חורבן משכן שילה, נוב החליפה את שילה למשך שלוש-עשרה שנים.⁹⁷ ראוי לציין שארון הברית לא שכן בנוב אלא בקרית יערים עד שהועלה לירושלים אחרי כיבושה בידי דוד המלך.

לאחר מכן דוד בורח לעיר גת שהייתה אחת מערי הפלשתים.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע אחימלך מופתע לראות את דוד?
- ב. מדוע ברח דוד לנוב עיר הכוהנים?
- ג. כיצד דוד יכול לאכול את לחם הפנים? הלא הוא קדוש?
- ד. מדוע דוד בורח דווקא לגת שהיא עיר אויב פלשתית?

אפשרויות למענה ולדיון

דוד אינו יכול לברוח לבית לחם, אל משפחתו, כיוון ששאל יחשוב לחפשו שם בתחילה, לכן הוא ברח למקום אחר שבו הוא יוכל לקבל עזרה בבריחתו מפני שאל. חכמים⁹⁸ כתבו שאחימלך הכהן הופתע לראות את דוד משום שהוא בא אליו ביום השבת,⁹⁹ וכיוון שרק 'פיקוח נפש דוחה את השבת' הבין אחימלך הכהן שדוד פועל בשליחות חשובה. אכן, דוד רומז לו שהוא יוצא בשליחות נסתרת ולכן הוא בא לבדו. לצורך משימה זו הוא מבקש בנוב שלושה דברים: לחם, חרב ולשאל בה'. את שני הדברים הראשונים היה יכול למצוא בכל מקום (ובסופו של דבר קיבלם בנוב), אך את הדבר השלישי לא היה יכול למצוא אלא בנוב עיר הכוהנים ולכן דוד הגיע דווקא לעיר נוב.

לפי פשט הפסוקים נראה שאחימלך נתן לדוד את 'לחם הפנים'. עם ישראל נצטווה בתורה¹⁰⁰ על עריכת שנים-עשר לחמים על שולחן לחם הפנים. בכל שבת לאחר הקרבת המוסף משמרת הכוהנים של השבוע שעבר אכלה את לחם הפנים בקדושה.

כיצד דוד יכול לאכול את לחם הפנים הרי התורה (ויקרא כ"ד, ט') כתבה שרק הכוהנים יכולים לאכול מלחם הפנים ובמקום קדוש?

1. מדובר על לחם תודה ולא לחם הפנים.¹⁰¹
 2. כיוון שמדובר על פיקוח נפש של דוד ובלעדי לחם הוא עלול למות ברעב, לכן פיקוח נפש דוחה את איסור אכילת 'לחם הפנים'.¹⁰² אם נאמר שמדובר על 'לחם הפנים', מובן הדיון בין אחימלך לדוד שאכילתו מחייבת שמירה על טהרה, ואכן דוד נשמר מטומאה לפני אכילת הלחם.
- פסוק ח' מרמז כי התנהלותו של דוד בזמן שהותו בנוב עתידה לסכן את כוהני נוב. דוד רואה את דואג וחושש

98 גמרא מנחות צ"ה ע"ב - צ"ו ע"א.

99 ילקוט שמעוני ח"ב, ק"ל.

100 ויקרא כ"ד, ה' - ח'

101 כן פירש הרד"ק.

102 כן פירש רש"י.

מפני הסגרתו לשאול לכן הוא בורח לעיר פלשתית שם בוודאי שאול לא יוכל להשיגו, אך דוד אינו חושש לשלומם של כוהני נוב.

דוד מגיע לגת, אך מבין מיד שטעה כשהגיע למקום זה. הפלשתים רואים בדוד אויב גיבור ומאיים, האיש שהציל את ישראל מיד גלית. דוד בתושייה רבה מצליח להתחמק מידי הפלשתים.

המסרים העולים מן היחידה

1. **הכנסת אורחים** - אחימלך מקבל את פניו של דוד בכבוד רב כראוי לאורח חשוב שבא אליו.
2. **פיקוח נפש דוחה את כל המצוות** - דוד מבקש מאבימלך את לחם הפנים אף על פי שלחם זה מיועד רק לאכילת הכוהנים, ומשום פיקוח נפש הוא מוכן לעבור על מצווה מן התורה.
3. **מידת הזהירות** - דוד היה צריך לנהוג משנה זהירות כאשר דיבר על אבימלך והיה צריך לחשוש שמא מישהו עלול לשמוע את שיחתם.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ללמד על שולחן לחם פנים והלחם שהיה מונח עליה. תחילה ניתן להראות תמונה של השולחן ושל הלחם. לאחר הלימוד ניתן לבנות שולחן זה עם הלחם שהיה מונח עליו.
2. ניתן לשוחח על מסכות שאנו נוהגים לכסות בהן את עצמנו. מתי אנו מרגישים חופשיים להתנהג כפי שאנו רוצים ומתי אנו מתנהגים אחרת (בעצם עוטים עלינו מסכה)? האם נכון יותר להתנהג כפי שאנו רוצים או כפי מה שהחברה מצפה מאתנו? האם יש הבדל בין זמנים שונים או חברים שונים?

פרק כ"ב

יחידה 44: דוד נמלט אל מערת עדולם ושאל אינו מוצאו (א' - ח')

71 ספר שמואל א' | פרק כ"ב

6. לפניכם מפת נודדי דוד. עיינו במפה והשיבו:
להיכן ברח דוד מנוב?

שאלת העמקה: התוכלו לשער מדוע ברח לאזור זה?

תוכנית פרקים

70 ספר שמואל א' | פרק כ"ב

פרק כ"ב

סוף ימי השופטים	המלכת שאול הצלחתו	ה מאס בשאול	שאול חוזף אחרי דוד	מפלת שאול
א-ה'	י-יז'	טז-יח'	יח-כז'	כז-ל"א

יחידה 44 - דוד נמלט אל מערת עדולם ושאל לא מוצאו (א'-ח')

מילים באו"י

1. כתבו מי מהאנשים הבאים לא הצטרף אל דוד:

- כל בית אביו (משפחתו)
- כל איש אשר לו נשיא - אנשים בעלי חובות
- כל איש מר נפש - אנשים שנגרם להם עוול
- בני שבט בנימין
- יהונתן ובניו
- כל איש מצוק - אנשים שיש להם מצוקות בחייהם

2. נסו לחשוב. מדוע הלך דוד למואב?

3. מה ביקש דוד ממלך מואב?

4. **השלימו:** נד הנביא היה בין אלו שהצטרפו אל דוד. הוא ידע ברוח הקודש שירדפו אחרי דוד, ולכן אמר לדוד:

5. מה היה חששו המרכזי של שאול שבגללו כעס על עבדיו?

אמרו חז"ל: אולי יעלה בדעתו שאול שצטרפו אל דוד בברורו היו אנשים פוחתים שנאמר בדברי הימים: "ואלה הבאים אל דוד... והמה בגבורים". אמרו חז"ל: תמידיו חמנים נקראים גבורים.

הקדמה

התאגדות אנשים נגד השלטון - כאשר אדם נרדף ע"י השלטון, לעתים הוא ינסה לברוח לבדו, ולעתים יתאספו אליו אנשים נוספים המתנגדים לשלטון מסיבות שונות ויסייעו לו לברוח או למרוד בשלטון. קבוצה זו תנסה, לעתים, לצרף אליה אנשים נוספים בכדי להגדיל את כוחם מול השלטון. השלטון חושש מאוד מהתאגדות של מורדים כנגדו העלולים למוטט את השלטון המרכזי.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. איזה סוג אנשים מצטרפים לנמלטים מפני השלטון?

ב. ממי שאול יכול לצפות לנאמנות בזמן רדיפתו אחרי דוד?

אפשרויות למענה ולדיון

דוד עוזב את גת הפלשתית, ומגיע אל מערת עדולם השוכנת בשפלת יהודה במבואות המערביים של הרי יהודה. אל דוד נאספים בני משפחתו ואנשים בעלי רקע קשה, כמו בעלי חוב או אנשים שנגרם להם עוול. דוד מתחיל להנהיג דווקא את האנשים מרי הנפש שקשה להתמודד עמם כיוון שדרך הנהגתם הוא לומד

להכיר צדדים שונים הקיימים בעם ישראל וכיצד להתייחס אליהם ולטפל בבעיותיהם. דוד ואנשיו חיים בהתחלה במצודה שהיא מקום שמור המאפשר הגנה, אך גד הנביא שולח אותם לארץ יהודה שם גרים קרובי דוד משבט יהודה שיסייעו לו בזמן שהותו שם. מאידך, שאול חושש מפני התאגדות גדולה של אנשים שיסייעו לדוד ובעצם יצאו במרד נגדו. שאול מצפה לנאמנות מלאה דווקא מאנשי שבט בנימין ומהקרובים אליו, שידאגו להעביר לו כל מידע להתמרדות נגדו (כגון ברית יהונתן ודוד). המילים 'גולה אוזן' חוזרים שלוש פעמים (פעמיים בפסוק ח', ובפסוק י"ז) דבר המלמד על חששו הגדול מפני מרידות דווקא מקרב האנשים האמורים להיות נאמנים כלפיו.

המסרים העולים מן היחידה

אמון בין חברים - דוד ושאול מצפים שהאנשים הקרובים אליהם (כגון מאותו שבט וכד') יישארו נאמנים כלפיהם.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להראות במפה את המסלול שעשה דוד - בתחילה באזור עדולם, לאחר מכן במואב ובסופו של דבר בארץ יהודה.
2. ניתן לשחק בחצר בית הספר משחק רדיפה. אחד התלמידים ינסה להסתתר ושאר התלמידים ינסו לחפש אותו ברחבי בית הספר.

יחידה 45: דואג מלשין על אחימלך שנענש עם כוהני נוב (ט' - כ"ג)

72 ספר שמואל א' | פרק כ"ב

יחידה 45 - דואג מלשין על אחימלך, שנענש עם כוהני נוב (ט'-כ"ג)

7. לפי דברי חכמים המובאים בקטע שבמסגרת, מה היה חמור בחטאו של דואג האדומי?

8. תארנו מה עשה דואג לאחר ששאל פנה אליו:

שאלת הרחבה: אמרו חז"ל: "מגלגלים חובה על ידי חייב" (נמרא שבת ל"ב, ע"א). כלומר, רעה תבוא על אדם על ידי אדם אחר שהוא בעל חובה (גם הוא ייענש על כך שהרע לאותו אדם). עיינו בפרק ב' פסוקים ל"ב-ל"ד וענו: מדוע גלגל ה' את מותם של כוהני נוב בידי שאלו?

9. מה הייתה כוונת דוד במילים: "אנכי סבתי בכל נפש בית אביך"?

אנכי סבתי (פסוק כ"ג): אני בנסתי.
אשר יבקש את נפשי יבקש את נפשי
(פסוק כ"ג): אדם סאינו יחשב כירדף גם את חברו.
יכ משטרת אתה עשוי
(פסוק כ"ג): אני איסורו קלף כסאתה עשוי.

אמרו חז"ל גדול העוון של לשון הרע שהוא קשה משכיכות דמים, שכל הרוע אינו הרוע אלא נפש אחת, והמספר לשון הרע הרוע שלושה - האמרו והמקבל והנאמר עליו, על פי מדרש הנחמא, מצורג ד'

הקדמה

מסירה לשלטון - כאשר השלטון נתון בסכנה הוא שואף לשיתוף פעולה מרבי מצד האזרחים הנאמנים. על אזרחים אלו מוטל התפקיד לומר לשון הרע (להלשין) על כל אדם שאינו מראה נאמנות לשלטון. לעתים אזרחים אלו גם פוגעים באזרחים אחרים כדי להראות את נאמנותם לשלטון, אף אם אותם אזרחים חפים מפשע.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מה הוא הדבר המרכזי ממנו היה שאלו מוטרד?
- ערכו השוואה בין הלשון שנאמרה לשאלו למחות את עמלק (פרק ט"ו) לבין הנאמר בפרקנו כאשר שאלו מצווה על מחיית כוהני נוב.

אפשרויות למענה ולדיון

אחרי שלמדנו על בריחת דוד אל אכיש מלך גת ועל הליכת דוד אל מערת עדולם, אנו חוזרים למעשה נוב עיר הכוהנים. הפסקה זו מלמדת אותנו על דאגתו הגדולה של שאלו לנוכח בריחתו של דוד והתארגנותו מבחינה מלחמתית. לכן כל מי שמסייע להתארגנות למלחמה בשלטון הוא כמורד במלכות ודינו מוות. דואג רוצה להראות את נאמנותו לשאלו והוא בוחר למסור ולהלשין על אחימלך שסייע לדוד. ייתכן שדואג

רוצה להסיר מעליו את האשמה, שהלא פגש את דוד בנוב, ולא הודיע על כך לשאול. לכן הוא מתייחס בזלזול לדוד, 'בן ישי', מסגיר את אחימלך ומאשים אותם במרידה במלכות.

שאול רוצה לדון לא רק את אחימלך הכהן אלא את כל כוהני נוב. אחימלך מנסה בכל כוחו לזכות בדין, וטוען כלפי שאול שדוד הוא חתנו של המלך ולכן הוא נאמן אליו ואין שום חשש למרידה מצידו. כמו כן, אחימלך תירץ את הסיבה לבואו של דוד אליו בצורך של דוד לשאול בה' כיוון שרבים מצרכי הציבור נדרשים לשאלה בה'¹⁰³.

שאול דוחה לחלוטין את כל דברי אחימלך ודן אותו ואת שאר הכוהנים למיתה כמורדים במלכות. רק דואג, איש רע, מוכן היה להרוג את כוהני ה', דבר ששאר עבדי שאול לא העזו לעשות.

כאשר שאול מנסה למצוא אדם שיפגע בכל כוהני ה', נענה לבקשתו רק אדם שיש לו סיבה מספיק חזקה שדווקא הוא יבצע את הפקודה הנוראית, וזאת כדי להסיר מעליו כל אפשרות של חשד בסיוע לדוד.

ישנה השוואה בין הלשון שנאמרה לשאול בזמן שה' שלח אותו להכות את עמלק ובין הפסוקים שלפנינו המתארים את הציווי של שאול לדואג האדומי להכות באנשי נוב עיר הכוהנים. הפער בין שני המקרים הוא עצום, במיוחד בשל העובדה ששאול חומל על עמלק, אך אינו חומל על כוהני נוב. בהמשך נלמד שעונשו של שאול היה מיתה, משום שציווה להרוג את כוהני נוב¹⁰⁴.

כשדוד מקבל את הידיעה המרה מפי אביתר הכהן הוא חש אחריות על מה שנעשה לכוהני נוב ופורס את חסותו על אביתר הכהן. דרכי ההשגחה גלגלו את האירועים כך שהנבואה על בית עלי התממשה על ידי שאול.

המסרים העולים מן היחידה

1. **'כל המרחם על אכזרים, סופו להתאכזר על רחמנים'** - שאול ריחם על אגג במקום שהיה אסור לו לרחם, אך כשבאו לידו כוהנים רחמנים, הוא לא ריחם עליהם.
2. **'ה' מבטיח, ה' מקיים'** - שאול מצווה על הריגת כוהני נוב. בזה מתקיים עונשו של בית עלי כמתואר בתחילת ספר שמואל.
3. **אין ללכת אחר דבר עבירה** - אפילו אם מלך ישראל מצווה לעשות עבירה, עלינו לשמוע לצו ה' המחייב אותנו להישמר מכל דבר עבירה.

הצעות להמחשה ולהרחבה

ניתן לנצל את ההזדמנות לשוחח על הפגם של לשון הרע. אפשר שהכיתה תקבל על עצמה לימוד יומי או שבועי של הלכות לשון הרע (ישנם כמה ספרים המכוונים ללימוד יומי של הספר 'חפץ חיים')

103 כן פירש רש"י.

104 כן פירש הרד"ק.

פרק כ"ג

יחידה 46: מרדף שאול אחרי דוד בקעילה (א'-ו"ב)

73 ספר שמואל א' | פרק כ"ג

פרק כ"ג

מלכת שאול		ה מואב בשאול		המלכת שאול הגלחתו	
מפלת שאול	שאול ודף אחרי דוד	ה מואב בשאול	ה מואב בשאול	המלכת שאול הגלחתו	המלכת שאול הגלחתו
כ"ג-ל"א	כ"ג-כ"ז	כ"ג-כ"ז	כ"ג-כ"ז	כ"ג-כ"ז	כ"ג-כ"ז

יחידה 46 - מרדף שאול אחרי דוד בקעילה (א'-ו"ב)

מילים בארץ

"ויבט את מקריבו"
(פסוק ה') ליקח את הבטמות שלל משהלחם.
"זכר אותו אלקים ביד"
(פסוק ו') זכר אלקים בידו האומאב.

1. הפלשתים נלחמו באנשי קעילה וגבבו את תבואתם. דוד שאל בה האם ללכת להכות בפלשתים. מה הייתה תשובת ה'?

2. מניין אנו יכולים ללמוד על חוסר ביטחונם של אנשי דוד בה?

3. מה היו תוצאות הקרב?

4. מה אנו למדים מפסוק ו'?

5. עיינו בפירוש רש"י והסבירו: לדעת שאול, מה היה הסימן משמים לכך שעליו לצאת וללכוד את דוד?

זכר אותו אלקים ביד - המגיד (את דוד) נסגר לכא בעיר דלתיים נברחי - ויבטח (דוד) בכך ולא יחוש (חששו) לכרח ממנו" רש"י, פסוק ד'

6. למה שימש האפוד? הוכיחו את תשובתכם מתוך הפסוקים.

הקדמה

צורות ההתיישבות בימי קדם - בתקופת מלכי ישראל היו שתי צורות התיישבות בארץ ישראל. חלק מהערים היו מוקפות חומה עם שערים ודלתות הנסגרים בלילה ובשעת צרה. חלק אחר של ערים היו פרוזות (ללא חומה). ערים המוקפות חומה היו מוגנות יותר מערי הפרזות.

השאלה באורים ותומים - אומנם עם ישראל אינו יכול לסמוך רק על החומה הפיזית, אלא חייב גם לסמוך על ההגנה הרוחנית - השגחתו של ה'. כדי לדעת את רצונו של הקב"ה, מנהיגי ישראל היו משתמשים באורים ותומים שהיו עם הכהן הגדול ובעזרתם היו מקבלים הנחיות כיצד והאם לפעול.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- האם יש קשר בין רדיפת שאול אחרי דוד למלחמת הפלשתים בישראל?
- מדוע שואל דוד פעמיים בה' האם מדובר על אותו שאלה? אם לא, מה ההבדל בניהן?

אפשרויות למענה ולדיון

פרקנו עוסק בשתי מלחמות:

1. מלחמת הפלשתים בישראל.

2. מלחמת שאול בדוד.

מסתבר ששתי מלחמות אלו תלויות אחת בשנייה. רדיפת שאול אחרי דוד הגבירה את המלחמה של הפלשתים בישראל. לשאול לא הייתה את הפניות הנפשית והטכנית להלחם בפלשתים.¹⁰⁵

הפלשתים בוזזים את התבואה של קעילה השוכנת בנחלת שבט יהודה, צפון מזרחית לבית גוברין. דוד רוצה להיחלץ לעזרת אנשי קעילה, אך תחילה שואל בה' בעזרת האורים ותומים (שהיו בידי אביתר הכהן, בנו של אחימלך) האם הוא יכול לצאת להלחם בפלשתים. המשמעות של שאלה בה' היא האמונה שה' משגיח על בעלי בריתו ומנחה אותם ללכת בדרך הטובה. בניגוד לדוד המתמלא בביטחון ואמונה בה', לאנשי דוד חסרה אמונה זו ולכן הם חוששים לצאת למלחמה בפלשתים. דוד רוצה לחזק את אנשיו בביטחון בה', וחוזר ושואל שנית.

ההבדל בין השאלה הראשונה לשנייה באה לידי ביטוי בתשובה. התשובה הראשונה נראתה כציווי בלבד ולא היה ברור האם יהיה ניצחון על הפלשתים. על כן באה התשובה השנייה שהוא ינצח את הפלשתים.¹⁰⁶ דבר ה' מתקיים במלואו, ודוד מושיע את ישראל בקעילה גם אם רשמית אין זה התפקיד המוטל עליו אלא על מלך ישראל, שאול.

שאול מנסה לנצל את ההזדמנות לתפוס את דוד בתוך העיר שאותה הוא הציל. שאול עודד את אנשי ישראל שימסרו לידי מידע על דוד ואנשיו כדי שיוכלו לתופסו בהפתעה. דוד חושש שאנשי קעילה עלולים להסגיר אותו לידי שאול, לכן הוא שואל בה' אם יסגירו אותו. אנשי קעילה בוגדים בדוד ומסגירים אותו לידי שאול. הם העדיפו להכיר במלכות הנוכחית מלהכיר בדוד שהצילם.

ראוי לציין שעל אף שה' אמר לדוד שאנשי קעילה יסגירו אותו, בכל אופן לא ניטלה מהם יכולת הבחירה החופשית, ולכן כאשר דוד הלך משם ושאל לא ירד קעילה, אנשי קעילה לא הסגירו אותו.

המסרים העולים מן היחידה

1. **עזרת ישראל מיד צר** - למרות שדוד היה נרדף, דוד מגן על עם ישראל אפילו כאשר תוקפים את העם על דבר הנוגע לממון.

2. **שאלה בה'** - דוד לאורך כל הדרך פונה לקבל הנחיה מאת ה' על הדרך שהוא צריך ללכת בה.

105 פירוש דעת מקרא (עמ' רמ"א).

106 כן פירש הרלב"ג.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. לשוחח על המשמעות של השאלה בה'. היכן אנו יכולים לשאוב הדרכה מאת ה' גם כאשר אין לנו אורים ותומים? ניתן לתת כמה כיוונים של מחשבה, כגון הצלחה שלנו בחיים מסמלת שאנו בדרך הנכונה (ובלבד שאיננו עושים מעשים שאינם טובים), סימנים שה' נותן לנו ואנו חשים שה' מלווה אותנו בדרכנו וכן התייעצות עם גדולי ישראל.
2. נסו למצוא סיפורי צדיקים המלמדים אותנו כיצד להתבונן בעין טובה על מה שקורה אתנו למרות הקשיים המלווים אותנו לאורך כל הדרך.

יחידה 47: אנשי זיף מסגירים את דוד ודוד ניצל מהם (י"ג-כ"ט)

74 ספר שמואל א' | פרק כ"ג

יחידה 47 - אנשי זיף מסגירים את דוד ודוד ניצל מהם (י"ג-כ"ט)

7. מה הם המקומות המופיעים בפרקנו שאליהם ברח דוד?

8. סדרו את האירועים הבאים לפי סדר התרחשותם:

- דוד ברח מקעילה אל מדבר זיף.
- שאל מחליט להפסיק את המרדף אחרי דוד והולך להילחם בפלשתים.
- הזופים מלשינים לשאל שדוד מתחבא בחורשה בזיף.
- שאל מודה להם בשם ה' ומבקש מהם שיבדקו היטב היכן מקומו המדויק (כי דוד ברח כמעט מדי יום ממקום מחבואו).
- יהונתן מגיע אליו לחזק את ידו ולומר לו שלא יירא, כי שאל לא ימצא אותו.
- ברגע האחרון, כמעט לפני ששאל תופס את דוד, מגיע שליח אל שאל ואומר לו שהפלשתים לחמים נגד עם ישראל.
- דוד שומע ששאל רדף אחריו ונמלט אל הסלע שבמדבר מעון.

9. **שאלת העמקה:** שאל אומר לאנשי זיף "ברוכים אתם לה". כיצד ייתכן שהוא מברכם בשם ה', הלא ה' אינו רוצה שדוד יימת?

עיינו ברשי"י שלפניכם והשיבו: מדוע קוראו למקום שבו חזר שאל ממרדפו אחרי דוד "סלע המחלקות"?

דעו: "ועתה לכל את נפשך" (פסוק כ"ג) כל מקום שיהיה רצונך לרדת לשם - רד.

דעו: "סלע המחלקות" - שהיה לבו של שאל חזק לשמוע דעות, אם לשב לבציל את ארצו מיד פלשתים, או לרדוף ולחפש את דוד" (רש"י, פסוק כ"ח)

הקדמה

המדבר - דוד נאלץ להימלט למדבר. במדבר ישנן מצדות הממוקמות על סלע גבוה המשמשות כעין מבצרים, ואנשים יכולים להסתתר בהן בבטחה ללא חשש להתקפות פתע. המצדות היו פזורות במדבריות כגון זיף (ובו היו מצדות בשם חורשה וגבעת החכילה) ומעון השוכנים בנחלת שבט יהודה (בימינו באזור דרום הרי חברון).

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. מה גורם לאנשי זיף להסגיר את שאל?

ב. מה הם השיקולים של שאל להפסיק את המרדף אחרי דוד ולצאת להגן על ישראל מפני הפלשתים?

אפשרויות למענה ולדיון

דוד עוזב את קעילה עם שש מאות אנשיו למדבר זיף. לצורך המרדף אחרי דוד, שאל מגייס את כל העם. בכל רדיפות שאל אחרי דוד, מציל ה' את דוד מיד שאל ואפילו כאשר היה קרוב מאוד לתופסו, ה' שמר עליו.

יונתן ודוד נפגשים פעם נוספת. מדברי יונתן עולה ששאל יודע בוודאות שדוד ימלוך תחתיו. יונתן מעודד את דוד לבטוח בה' למרות כל רדיפותיו של אביו. בפגישה זו מתחדשת הברית בין יונתן לדוד. המיוחד בברית זו שהיא 'לפני ה' כלומר, שה' משמש עד לקיומה של הברית.

כפי שלמדנו ביחידה הקודמת, שאול עווד את אנשי ישראל להסגיר את דוד. אנשי זיף מפחדים שסופם יהיה ככהני נוב ושיחשדו שהם מורדים לכן הם מסגירים את דוד לידי שאול ובזה מגלים נאמנות למלך. שאול מברך את אנשי זיף בשם ה' כי הוא חושב שכל מה שהוא עושה זה ברצון ה'. שאול מבקש שיחפשו את דוד בכל מקום שהוא יכול להתחבא בו. באותו זמן דוד ואנשיו מתפזרים לכיוונים שונים, למדבר מעון ולערבה מדרום לשימון.

לדוד נעשה נס. שאול ואנשיו הצליחו להקיף את דוד משני הצדדים, וכמעט תפסוהו. אלא שהשגחת ה' סיבבה שהשליח יבוא לבשר לשאול על התקפת הפלשתים. שאול תחילה התלבט האם להמשיך במרדף אחרי דוד או לעזוב אותו ולהלחם בפלשתים.¹⁰⁷ בסופו של דבר שאול העדיף להגן על ישראל מהתקפת הפלשתים מאשר להמשיך במרדף אחרי דוד. אם בתחילת הפרק ראינו שהמרדף אחרי דוד מאפשר לפלשתים לתקוף את קעילה, כאן נסגר מעגל שמלמדנו כיצד שאול מכריע באופן מהותי על סדר עדיפויות שונה: הצלת ישראל והפסקת הרדיפה אחרי דוד.

המסרים העולים מן היחידה

1. **השגחה פרטית** - ה' משגיח באופן פרטי על דוד ומציל אותו מכל הרודפים אחריו.
2. **עידוד אנשים בעת צרה** - יונתן מגיע לדוד בשעת צרה, ומעודד אותו שהוא יהיה המלך.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. לצאת לטיול לאזור מצדה או לאזור מדבר יהודה (מומלץ לתכנן את הטיול בתחילת השנה).
2. ניתן להכין למידה מקיפה על 'מצדה'. נושא זה יחולק לתתי-נושאים הקשורים לתקופת מגוריו של דוד באותן מצדות, וכל קבוצת תלמידים תיתן סקירה קצרה על הנושא שקיבלה.

פרק כ"ד

יחידה 48: דוד כורת את כנף שאול ומוכחו (א'-ט"ו)

76 ספר שמואל א' | פרק כ"ד

יחידה 49 - חרטת שאול בתשובתו לדוד ושבעת דוד (ט"ז-כ"ג)

7. דבריו של דוד, שנאמרו מעומק הלב וניכרים היו דברי אמת. פעלו על לב שאול. הכיחו זאת משני דברים או מעשים של שאול (פסוקים י"ז-י"ט).

8. סכמו את דברי שאול בתשובתו.

9. מה היתה בקשתו של שאול מדוד?

שאלת הנגמה: בפרקנו למדנו על חרטתו של שאול. החרטה היא תחילתה של תשובה. א. מה יכול לעזור לאדם להתחרט על מעשיו?
ב. כתבו על מקרה מעניין של מישהו שאתם מכירים (בלי לציין שמות), שהתחרט על מעשיו ותיקן אותם.

נדודי דוד

75 ספר שמואל א' | פרק כ"ד

פרק כ"ד

סוף ימי השופטים	מלכות שאול	המאבק בשאול	שאול ודוד אחרי דוד	מלכות שאול
עלי	המלכות שאול והגלחיתו	המאבק בשאול	שאול ודוד אחרי דוד	מלכות שאול
א-ה	י-ט"ו	ט"ז-י"ח	י"ח-כ"ו	כ"ז-ל"א

יחידה 48 - דוד כורת את כנף שאול ומוכחו (א'-ט"ו)

1. לפניכם תמונה מנחל עין גדי. חשבו, מדוע בחר דוד להסתתר דווקא במקום זה?

2. ציירו קומיקס המתאר את שהתרחש במערה.

3. דוד אמר לשאול: "למה תשמע את דברי אדם?". למה הייתה כוונתו?

4. כיצד הוכיח דוד לשאול שאין כוונתו "לשלוח יד" ולהרוג את שאול?

5. הסבירו את דברי דוד: "מרשעים יצא רשע וידי לא תהיה בך".

6. מתוך ענוותנותו היה מוכן דוד להקטין ולהשפיל עצמו. ובכן לשכן את הקנאה ולזכות לשלום. כיצד מנעה דוד את עצמו?

לימוד תלמי (פסוק ז):
לשון נקיה המתארת עשיית צדקים.
"יכריחו השמיים" (פסוק ז): בקנה המעלה הלא הנורמטי.
"שמע דוד את אנשי דבריה" (פסוק ז): המפיק את דבריהם.
1. חיים בדברים.
2. חיים בדברים.
3. נתיב בתי.

הקדמה

עין גדי - דוד פונה לעבר חופו המערבי של ים המלח אל המצדות בעין גדי. במקום זה זורמים כל השנה נחלים, ומי השתייה מצויים במשך רוב ימות השנה. באזור זה מצויות מערות המסתעפות זו מזו. במערות אלו היה אפשר לתפוס מחסה מפני החמה או מפני הגשמים וכן לנוח בהן.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. מדוע דוד לא פגע בשאול?

ב. מה אנו יכולים ללמוד מסירוב דוד לשמוע בקול אנשיו?

ג. נסו לתמצת בארבע נקודות את דברי דוד לשאול.

אפשרויות למענה ולדיון

שאול מרוכז במשימתו לתפוס את דוד ולכן מיד לאחר שהוא מסיים את מלחמתו בפלשתים הוא שב לרדוף אחרי דוד. הפעם לא כל העם מחפש אחרי דוד אלא רק הנבחרים ביותר (שלושת אלפים איש).

לפני דוד נקרתה הזדמנות מיוחדת לפגוע בשאול, כאשר שניהם נמצאים באותה מערה. שאול נכנס לבדו

לתוך המערה, דבר המגדיל את הסיכוי להכות בשאול ולהספיק לברוח. שאול נתון ביד חסדו של דוד. אכן, אנשי דוד ממליצים להכות את שאול. הם אפילו רואים בזה סימן מאת ה' הנותן את שאול ביד דוד. אם כן, מדוע דוד לא פגע בשאול? דוד היה נאמן למלך ישראל המכהן בפועל. כאשר שאול משמש כמלך הוא נחשב כאדונו, ועבד אינו יכול להרוג את אדונו. דוד רצה ללמד את אנשיו את החשיבות לנהוג כבוד במלכות.¹⁰⁸

אי־פגיעתו של דוד בשאול מלמדת אותנו על כוח הנהגתו של דוד המנהיג את אנשיו ואינו מונהג בידיהם.¹⁰⁹ הוא אינו נכנע ללחצם, אלא קוטע באופן חד וברור את אנשיו שניסו לשכנעו להרוג את שאול. דוד כורת את כנף המעיל של שאול. ישנה סמליות דווקא בכריתת כנף המעיל כיוון שכבר למדנו על קריעת המעיל של שמואל בזמן ששמואל הודיע לשאול שממלכתו תילקח ממנו. לאחר ששאול יצא מן המערה והתרחק ממנה, קורא דוד לשאול 'אדוני המלך'. דוד רוכש לשאול כבוד גדול ומשתחוה לפניו. נאומו של דוד לשאול פונה אל השכל ואל הרגש של שאול.

את דברי דוד לשאול ניתן לתמצת בארבע נקודות:

1. אנשי שאול גורמים לרדיפת שאול אחרי דוד,
2. דוד נוהג כבוד בשאול ואינו פוגע בו,
3. ה' הוא שישפוט בין שאול לדוד ויעשה את הנכון בעיניו,
4. דוד מנסה לשכנע את שאול שאין טעם כלל ברדיפה אחריו משום שהוא חסר ערך.

המסרים העולים מן היחידה

1. **חסידות** - למרות ששאול רודף אחריו ו'הבא להורגך השכם להורגו', מתוך מידת חסידותו הוא הצטער שפגע בשאול אפילו פגיעה קטנה ביותר.
2. **מנהיגות** - דוד אוסר על אנשיו לפגוע בשאול, ומרגיע אותם.
3. **גבורה נפשית** - דוד נמנע מלהרוג את שאול, משיח ה', וכלל אינו מעלה על דעתו לפגוע בו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

ניתן להביא לכיתה חתיכת בגד שניתן לקרוע ממנו את הכנף. דרך המחשה זו אפשר להבין את גודל הפגיעה במעמדו של מלך ישראל.

108 על פי פירוש האברבנאל.

109 יסוד זה עומד בניגוד גמור לשאול שנכנע ללחץ של העם וריחם על עמלק והצאן.

יחידה 49: חרטת שאול בתשובתו לדוד ושבעת דוד (ט"ז-כ"ב)

75 ספר שמואל א' | פרק כ"ד

פרק כ"ד

מלכות שאול		מלכות דוד	
סוף ימי השופטים	המלכות שאול והצלותו	המלכות שאול בשאול	המלכות שאול באיזר דוד
עלי	י-ט"ז	טז-י"ח	י"ח-כ"ז
א-יה			כז-ל"א

יחידה 48 - דוד כורת את כנף שאול ומוכיחו (א-ט"ז)

1. לפניכם תמונה מנוף עין גדי. חשבו, מדוע בחר דוד להסתתר דווקא במקום זה?

2. ציירו קומיקס המתאר את שהתרחש בבערה.

3. דוד אמר לשאול: "למה תשמע את דברי אדם". למי הייתה כוונתו?

4. כיצד הוכיח דוד לשאול שאין כוונתו "לשלוח יד" ולהרוג את שאול?

5. הסבירו את דברי דוד: "מרשעים יצא רשע וידי לא תהיה בך".

6. מתוך ענוותנותו היה מוכן דוד להקטין ולהשפיל עצמו, וכך לשכך את הקנאה ולכרת לשלום. כיצד מכנה דוד את עצמו?

באני מלים

"לחכי תלוי" (פסוק כ): לשון קינה המתארת קשיית צרכים.

"רציתי המטרה" (פסוק כ): בקשה המעידה.

"דוד לב דוד אחי" (פסוק ח): ה: התחיר.

"ישפוט דוד את אנשי דבריה" (פסוק ו): הפסיק את דבריהם; 2. פייסם בדבריהם; 3. נער בהם.

הקדמה

החרטה- תחילתה של החזרה בתשובה צריכה להיות בחרטה. חרטה פירושה הבנה שמה שנעשה עד כה אינו תקין וטעון שיפור ותיקון. רק אחרי שאדם מתחרט על מעשיו, אפשר להגיע לשלב של קבלה לעתיד שהיא החלטה שאדם מקבל על עצמו לא לעשות מעשים אלו מכאן ואילך.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מה בדברי דוד שכנע את שאול להודות שדוד ימלוך אחריו?
- מה אפשר ללמוד מבקשת שאול מדוד שלא יפגע בזרעו על מחשבותיו של שאול ביחס לרדיפתו אחרי דוד?

אפשרויות למענה ולדיון

כאמור, דוד ניסה לדבר אל השכל ואל הרגש של שאול, ודבריו השפיעו על שאול והוא פורץ בבכי. מדברי שאול אנו מגלים שבלבו של שאול ישנה התלבטות קשה, אם הוא רודף אחרי דוד להמיתו או כדי לפייסו.¹¹⁰ מצד אחד ישנה בלבו קנאה בדוד לכן הוא רודף אחריו בהתמדה גדולה, ומצד שני ישנה אהבה לדוד לכן

הוא מאריך בתיאור הצער הגדול על חוסר הטובה שהוא נוהג כלפיו. שאול מודה לפני כל ישראל שדוד הוא שימלוך אחריו, ושאול מבקש מדוד שישבע שלא יפגע בזרעו. בפועל הוא אינו מקרב את דוד ואינו עושה מעשה המסמן את סיום המרדף אחרי דוד.

המסרים העולים מן היחידה

1. **גנות כפיות הטובה** - שאול מודה שאינו נוהג בדוד כטובה שהוא נהג כלפיו, ולכן הוא מצטער על כך.
2. **דאגה לדורות הבאים** - שאול דואג לדורות הבאים כיוון שהוא חושש שנשקפת להם סכנה מצד שלטונו של דוד.

הצעות להמחשה ולהרחבה

התלמידים יכתבו או יפנו ישירות לאדם קרוב שהם פגעו בו ויבקשו ממנו סליחה. כדי שאמירת הסליחה תהיה כנה, מומלץ לשוחח עמם על חובת החרטה כחלק מתהליך התשובה (כפי שכותב הרמב"ם בהלכות תשובה ב', ב').

פרק כ"ה

יחידה 50: יחסם של נבל הכרמלי ואביגיל לדוד (א'-כ"ב)

77 ספר שמואל א' | פרק כ"ה

פרק כ"ה

מלכות שאיל	מלכות שאיל	מלכות שאיל	מלכות שאיל
מלכות שאיל	ה מואב בשאיל	ה מואב בשאיל	ה מואב בשאיל
מלכות שאיל	ה מואב בשאיל	ה מואב בשאיל	ה מואב בשאיל

יחידה 50 - יחסם של נבל הכרמלי ואביגיל לדוד (א'-כ"ב)

1. דמינו שאתם באסיפה גדולה שנערכה חודש אחרי פטירתו של שמואל הצדיק. אנשים רבים מניעים כדי לשוחח על זמנתו של הצדיק וללמוד עליו. נסו לתאר את האסיפה. בכתיבתכם תוכלו להיעזר בשאלות הבאות: כמה אנשים היו בה? מי הם? מהי האווירה? האם הבנתם במשהו מיוחד במהלך האסיפה? דוד נמצא או לא? מי נואם? מה הוא אומר?

2. לפי העולה מן הפסוקים, מה אנו יודעים על אופיים של אביגיל ונבל?

3. מה הייתה שליחותם של עשרת הנערים בבואם אל נבל?
א. פתיחה;
ב. מעשיהם;
ג. בקשתם;

4. עיינו בדברי רש"י והסבירו: מה הייתה אחת הסיבות לכך שנבל זלזל בדוד?

משימה (פסוק ב')
עסקו ומלאו:
1. כתיבו נבל שיהיה בבוהמיה של דוד.
2. בעל תחנות של נבל.
3. מהו חיל (פסוק ו').
4. כי היה לו נבל עם בשרו בראש. 2. כי ראי לויש ירוחם.
5. לא הלמנע (פסוק ו').
6. לא בישנו אמת.
7. טבחה (פסוק יא').
8. בהמה ששוחטה ומזנה לאכילה.
9. יעט בהם (פסוק יד').
10. הנהגו אילים באסירות.
11. בורה נסר.
12. ישעיה נפדי.
13. (פסוק כג.) כני לנבל.

משימה (פסוק יא')
ימ דוד - מה הוא חשוב שאתו לו את ש"ל, הלא מרות המנאיה בא"י רש"י, פסוק י

היישוב סמל ביטוח

הקדמה

כרמל שבדרום הר חברון - כרמל ומעון שוכנים באזור דרום הר חברון, אזור מדברי. מקומות אלו שייכים לנחלת שבט יהודה, ככתוב בספר יהושע (ט"ו, פסוקים כ' ו- נ"ה): "זאת נחלת מטה בני יהודה למשפחתם... מעון כרמל וזיף ויוטה".

כיוון שמקומות אלו שוכנים באזור מדברי עבודת האדמה הייתה פחותה בהם, אך העיסוק ברעיית הצאן היה רב. בחודשי האביב לקראת הימים החמים, היו גוזזים את הצאן. הצמר שימש חומר גלם לבגדים, שמיכות וכו'.

זמן גזיזת הצאן היה זמן של שמחה שבו היו מזמינים אנשים קרובים למשתה. ההזמנה לשמחה מלמדת על לבו הטוב של בעל הצאן שרוצה לשתף את מכריו בשמחתו.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מדוע מוזכר מותו של שמואל דווקא בפרק זה? מה הקשר בין שני החלקים בפסוק א'?
- מה מלמד השם 'נבל' על אופיו של האדם?
- מדוע דוד כעס כל כך על נבל עד שהיה מוכן להרוג את נבל וכל ביתו בעבור סירובו?

אפשרויות למענה ולדיון

הפרק פותח במוותו של שמואל, אולם כפי שכתבנו בהקדמה למדריך למורה, שמואל הנביא כתב את ספר שמואל. אם כן מי כתב את המשך הספר? חכמים¹¹¹ ביארו שגד החוזה ונתן הנביא סיימו את מלאכת כתיבת הספר.

ייתכן כי מות שמואל מוזכר דווקא בפרק זה כיוון שבפרק הקודם למדנו על הודאתו של שאול שדוד הוא זה שצריך למלוך במקומו. שמואל הוא זה שמשח את דוד למלך ישראל ולכן רק לאחר שאול מודה בפני כל העם שדוד הוא זה שצריך למלוך, הסתיימה משימתו של שמואל להמליך את דוד, ובכך שמואל סיים את תפקידו בעולם הזה.

לפי הסבר זה ברור כיצד שני חלקי פסוק א' קשורים זה בזה. כיוון שמלכותו של דוד התפרסמה בכל ישראל דוד חשש מרדיפתו של שאול,¹¹² ובוודאי בין הבאים להספיד את שמואל יהיו מתומכי שאול,¹¹³ לכן ברח למקום מרוחק בדרומה של ארץ ישראל, למדבר פארן.

בימי קדם נהוג היה שבעת גז הצאן בעלי הצאן היו מחלקים לאנשים נזקקים חלק מהגז. דוד שולח את נעריו לנבל הכרמלי כדי לקבל מעט מן הגז מצד הכרת הטוב על שנעריו שמרו על צאנו של נבל.

ייתכן שדוד חשב כי מן הדין מגיע לו מעט מן הגז כיוון שנעריו שמרו על צאן נבל, וגם רועי נבל רצו בשמירה על הצאן, אף על פי שיתכן שלא אמרו זאת במפורש, אך כיוון שרצונם היה בשמירה זו, נבל היה חייב לשלם עליה.

בניגוד לתחושת הצדק והכרת הטוב של דוד, נבל חש אחרת לחלוטין. לא בכדי פסוק ג' מתאר לנו באופן חריף את אופיו של נבל שהיה איש רע (מה שאין כן אשתו, אביגיל, טובת שכל כפי שנלמד בהמשך). שמו מעיד על אופיו, פירוש המילה 'נבל' הוא כפוי טובה.¹¹⁴ הוא מתנהג בגסות, בזלזול ובקמצנות כלפי דוד. נבל פוגע באופן אישי בדוד כיוון שהוא מכנה אותו 'עבד' הבורח מפני אדונו שאול המלך.

דוד שמע על סירובו של נבל. הוא יורד בזריזות לבית נבל כדי להענישו על סירובו זה. מדוע דוד כעס כל כך על נבל עד שהיה מוכן להרוג את נבל וכל ביתו בעבור סירובו? ייתכן שדוד דן את נבל כמורד במלכות. כיוון שהתפרסמה דבר מלכות דוד ברבים, נבל היה צריך להתנהג בהתאם לכבוד המלכות. לכן דוד משתמש בסמכות המלכות שיש בידו לשפוט את נבל למוות.¹¹⁵

לאחר שמגלים לאביגיל את הצרה המתקרבת על כל ביתה, אביגיל נוקטת יוזמה ולוקחת חלק מהמאכלים

111 גמרא בבא בתרא ט"ו ע"א.

112 פירוש המלבי"ם.

113 פירוש מצודות דוד.

114 כך פירש הרמב"ן (דברים ל"ב, ו').

115 סוף־סוף לדוד יש דין מלך, גם אם אינו מלך בפועל, הוא מלך בכוח ולכן נבל נידון כמורד במלכות.

שנבל סירב לתת לדוד ולאגשיו והולכת בעצמה לתת להם אותם ולקדם את פניהם לשלום. בנקיטת יוזמה זו לוקחת אביגיל אחריות על מעשי נבל וכך היא מצילה את נבל ואת בני ביתו.

המסרים העולים מן היחידה

1. **הכרת הטוב** - דוד שולח שליחים אל נבל ומזכיר לו את הדרך הטובה שנהגו עמו, לכן הוא מבקש ממנו שיכירו טובה כלפי התנהגות הזאת.
2. **תיקון מעשי אחרים** - אביגיל ממהרת לתקן את מעשי נבל ויוצאת לקראת דוד כדי לשכך את כעסו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. סקירה על מקום קבורתו של שמואל. עלייה בכ"ח אייר לקבורתו.
2. כדי לחזק את הכרת הטוב (לקב"ה ולסובבים אותנו) בקרב התלמידים נבצע פעילויות פשוטות בשינוי כגון לאכול ללא הידיים, לגזור ללא האגודל, ללכת על רגל אחת, לפתוח את הדלת בעצימת עיניים. לאחר מכן נבצע את אותן הפעולות בעזרתם של אנשים אחרים. לסיום ניתן להשמיע את השיר 'תודה על כל מה שבראת'.
3. להביא לכיתה יין, לחם, צימוקים, תאנים כדי להמחיש לתלמידים את המוצרים שהכינה אביגיל לדוד.
4. להראות סרטונים או תמונות של גז הצאן.

יחידה 51: עונשו של נבל ונישואי דוד לאביגיל (כ"ג-מ"ד)

79 ספר שמואל א' | פרק כ"ה

9. עיינו בדברי מצודת דוד ובדברי רש"י שלפניכם והסבירו כיצד כל אחד מהפרשנים מסביר את סיבת מותו של נבל.

"על גול ההרדה מפתח דוד, כי חשב פן עם כל זה יבוא עליי" (מצודת דוד) *****
"יומא לבו שצאטור על הכנה שהכאא לדוד" (רש"י)

א. סיבת מות נבל על פי מצודת דוד:
 ב. סיבת מות נבל על פי רש"י:

10. הסבירו:
 א. "ברוך ה' אשר רב את ריב חרפתי";
 ב. "ואת עבדו משרך מרעה ואת נבל השיב".

11. מה עשתה ומה אמרה אביגיל כשפנו אליה עבדי דוד לקחתה לדוד לאישה?

12. לאור מכן לקח דוד עוד אישה. מי הייתה ומאיכז?

13. מה נעשה עם מיכל, אשתו הראשונה של דוד?

78 ספר שמואל א' | פרק כ"ה

יחידה 51 - עונשו של נבל ונישואי דוד לאביגיל (כ"ג-מ"ד)

5. מה מטרת יציאת אביגיל לקראת דוד?
 6. קשרו במחברותיכם בין המשפטי ובין המשכו:

- אביגיל רואה את דוד מגיע לכרמל
- אביגיל מבקשת מדוד שלא ישמע לנבל
- אביגיל טוענת שלא ידעה שדוד ביקש עורה
- אביגיל מבקשת מדוד שלא ישפוך דם
- דוד מברך את אביגיל ומודה לה

7. "ויהי בבוקר בצאת היין מנבל ותגד לו אשתו". מה היא אמרה ומה הייתה תגובתו?

8. השוו במחברותיכם בין נבל לאביגיל:

אביגיל	נבל
מידת הנדיבות	
מידת הכבוד לדוד	
יחסו של דוד	
אורך ימים	

קלענה בתוך פי הקלע
(פסוק ל"ט): חירוק החוק באמצעות פי הקלע.
קסיו ומסילי פל
(פסוק ל"א): דרכו מעד סל אדם בקבוצת עבדיה.
קעשה.

הקדמה

דאגה לזולת - חברה מתוקנת מבוססת על הדאגה לזולת, כאשר כל אחד מפרטיה דואג לחברו ומסייע לו בעת שיידרש. דאגה זו יכולה לבוא לידי ביטוי בכמה אופנים. לדוגמה, דאגה להצלת אנשים אחרים בשעת צרה, משבר וכד'. לעתים דאגה זו באה לידי ביטוי במניעת אנשים אחרים מלחטוא.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. מה מטרת יציאת אביגיל לקראת דוד?

ב. מה הסיבה שנבל הצטער עד כדי כך שלבו 'נעשה לאבן'?

אפשרויות למענה ולדיון

אביגיל אינה מחכה שדוד יגיע לביתה אלא יוצאת לקבל את פניו בדרכו אל ביתה. אביגיל בכוח דיבורה מנסה להשפיע על דוד לעצור ולא לפגוע בנבל. אביגיל פונה אל דוד בביטויי הכנעה 'אמתך' ו'אדוני'. טענות אביגיל הן:

1. היא מתנצלת בפני דוד שלא ראתה את נעריו כשבאו אליה שלולא כן הייתה מביאה להם את מבוקשם.

2. היא מפחיתה מערכו של נבל כאדם שאינו ראוי להתייחסות ולכעס עליו. טבעו הרע של נבל הוא שמנחה אותו ושמו מעיד עליו.

3. אם דוד יכה את נבל, בסופו של דבר הוא יפגע מכך כאשר הוא ישמש מלך בישראל. השאיפה של דוד היא להקים את מלכותו דווקא מתוך האחדות ואי יצירת מתחים בתוך ממלכתו. אביגיל יודעת זאת ולכן היא משכנעת אותו דווקא בנקודה זו.

דוד מודה לטענות שהיו בפי אביגיל ומעדיף לפעול בדרך שתוביל לתיקון ללא מלחמה.¹¹⁶ הוא גם מודה לקב"ה על אשר שלח את אביגיל כדי למנוע ממנו לעשות מעשה לא נכון.

אביגיל חוזרת מפגישתה עם דוד ומוצאת את נבל שתוי יין. ישנה הנגדה בין המשתה שערך נבל 'כמשתה המלך' ולא מנע מעצמו דבר, לבין קמצנותו כשלא רצה לתת לנערי דוד שום דבר.

בבוקר מגלה אביגיל לנבל את אשר אירע אמש. נבל מצטער מאוד ולבו 'נעשה לאבן'. מה הסיבה שנבל הצטער עד כדי כך?

1. 'שנצטער על המנחה שהובאת לדוד' כלומר התקמצן על מה שנתנה אביגיל לדוד.¹¹⁷

2. פחד מאוד מפני העונש שרצה דוד לתת לו.¹¹⁸

ה' הוא שופט כל הארץ ומתערב בעשיית הצדק למען דוד, וממית את נבל במקום משפטו של דוד.

בסיום הפרק דוד נושא לאישה את אביגיל, ואישה נוספת אחינעם היזרעאלית. ייתכן ששאלו כעס על דוד שנשא נשים נוספות, נוסף למיכל בת שאול, לכן שאול נותן אותה לפלטי בין ליש.¹¹⁹

המסרים העולים מן היחידה

1. **הודאה באמת** - דוד מבין ומכיר שהתנהגותו הראשונית הייתה לא מידתית.

2. **בקשת סליחה** - אביגיל יודעת שמעשה נבל לא היה ראוי ולכן היא מבקשת מדוד סליחה ומרצה אותו.

3. **הקב"ה עושה משפט ברשעים** - אחרי שדוד אינו מבצע את הדין בנבל, הקב"ה פוגע בנבל וממית אותו כפי שהדין נותן.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. ניתן לשוחח על מעשים שאנו עושים, ולאחר מכן אנו מתחרטים שעשינו אותם. כיצד נוכל לעשות מעשים בזהירות מתוך מחשבה? חשבו על עצות בנושא?

2. נשתדל לעבוד על מידת הכעס באמצעות כמה עצות: א. אם אנו כועסים, רגע לפני החצנת הכעס נעצור ונספור עד עשר תוך כדי נשימות המרפות את הגוף והנפש, ב. כניסה לתוך חדר, והוצאת הכעס על חפצים דוממים שאינם שבירים כגון כרית וכד', ג. דיבור פתוח על הרגשות שלנו המובילים אותנו לכעס.

116 למרות שמן הדין נבל חייב מיתה בגלל מרידתו במלכות. למלך יש שיקול דעת מתי לבצע את גזר הדין ומתי לא לבצעו.

117 פירוש רש"י.

118 פירוש מצודות דוד.

119 ילקוט מעם לועז, עמ' שי"ג.

פרק כ"ו

יחידה 52: התגנבות דוד אל מחנה שאול (א' - י"ג)

81 ספר שמואל א' | פרק כ"ו

שאלת חשיבה: עיינו בפסוקים שלפניכם ונסו להסביר מדוע קרא דוד לאבנר ולעם, ולא לשאול.

(י) ויטכא דוד אל העם ואל אבנר בן נר לאמר הלא משנה אבנר ונען אבנר ויאמר מי איתה קראתם אל הפלך? (טז) ויאמר דוד אל אבנר הלא איש אמת ונען כחנן בישאל ונענה לא ששירת אל אדוני המלך כי בא איתו רעם להשפיע את המלך אדוני? (טז) לא טוב סבך הוה אשר עשיתם ח"ו כי בני מות אתם אשר לא שמרתם על אדוניכם על השמים ה' וטעה ראה אי תעית הפלך ואת צפחת הפנים אשר מראשתי.

4. עיינו במפה שלפניכם וענו: להיכן נמלט דוד בפרקנו?

80 ספר שמואל א' | פרק כ"ו

פרק כ"ו

סוף ימי השופטים	מלכות שאול	המואס בשאול	המלכות שאול והצלחתו	המלכות שאול והצלחתו	המלכות שאול והצלחתו
עלי	שאול	המלכות שאול והצלחתו	המלכות שאול והצלחתו	המלכות שאול והצלחתו	המלכות שאול והצלחתו
א-ה	ה-י	י-טז	טז-כ"ב	כ"ב-כ"ד	כ"ד-כ"ז

יחידה 52 - התגנבות דוד אל מחנה שאול (א' - י"ג)

1. אילו מהמספרים הבאים אינם נכונים:

- החיפיים הלשינו על דוד. שאול לקח שלושת אפילים חייליים ורדף אחרי דוד.
- דוד שלח מרגלים, והם חוזרים אליו ומספרים לו שאכן שאול הגיע לאזור כדי לתפוס אותו.
- דוד מגיע אל מקום חניית שאול ורואה ששאול שוכב במרכז וכל חייליו מסביבו.
- אבישי מתנדב להצטרף אל דוד ומבקש להרוג את שאול.
- דוד אינו מסכים לשלוח יד במלך שאול, ובמקום זאת אבישי לוקח את החנית ואת צפחת המים של שאול.

2. עיינו בדרך"ק החסידים: מדוע מצווה דוד את אבישי לקחת את החנית ואת הצפחת של שאול, ולבסוף עושה זאת בעצמו?

3. הסבירו כיצד הצליחו דוד ואבישי לא להתגלות על ידי שומרי מחנה שאול.

דיוק דוד - אחר שאמר לאבישי קח נא חנית זו ולא רצה שיקרב אבישי אליו שגמו לו יוכל לנבש את חזו ויבנה לפיכך הלך דוד בעצמו ולקח את החנית והצפחת. דרוק פסוק י"ב.

הקדמה

אבטחה ושמירה על אנשי שלטון - אנשי שלטון בדרגות בכירות מאובטחים על ידי שומרי ראש. תפקידם של מאבטחים אלו הוא שלא יאונה כל רע לאותה אישיות בכירה. מאידך ישנם אנשים המנסים לפגוע באותה אישיות בכירה מכל מיני סיבות. על כן, משימה קשה עומדת בידי המאבטחים, לנסות לסכל כל אפשרות ליצירת קרבה פיזית בין האישייות הבכירה לציבור, הכולל לעתים אנשים שרוצים לפגוע באישיות הבכירה.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מדוע דוד לוקח בעצמו את צפחת המים והחנית ולא אבישי בן צרויה?
- מה מסמלת לקיחת החנית וצפחת המים?

אפשרויות למענה ולדיון

כפי שכבר ראינו בפרק כ"ג, אנשי זיף משתפים פעולה עם שאול המלך. גם בפרקנו הם מדווחים לו היכן מסתתר דוד. שוב שאול אוסף את המיוחדים שבלוחמיו כדי לרדוף אחרי דוד. דוד נערך להיפגש עם שאול בלילה.

דוד מביט מרחוק אל המקום ששאלו וחייליו חונים בו, והוא רוצה לקחת עמו חייל למשימה מסוכנת- להתקרב אל שאול. המתנדב למשימה הוא אבישי בן צרויה, מגיבורי דוד החשובים ואחיהם של יואב שר צבא דוד ושל עשהאל.

אבישי אף מתנדב להמית את שאול כיוון שהוא סובר שהפגישה עם שאול אינה מקרית אלא סימן מאת ה' להכות את שאול ולהעביר את המלכות סופית לדוד.

דוד באופן שקול מחליט לא לפגוע בשאול, ומוסיף שבועה בשם ה' לא לפגוע בשאול משיח ה'. דוד מצוה את אבישי לקחת את החנית ואת צפחת המים של שאול. החנית וצפחת המים מסמלות את ההגנה על האדם, החנית היא כנגד התקפות מלחמתיות, וצפחת המים מגנה מפני צימאון.

בסופו של דבר דוד לקח בעצמו את החפצים האלה כיוון שדוד חשש שאבישי לא יוכל לכבוש את יצרו והוא עלול להכות את שאול.¹²⁰ אחרי לקיחת החפצים, דוד יוזם מפגש עם שאול בשונה מפגישתם הקודמת (פרק כ"ד) שהייתה אקראית.

המסרים העולים מן היחידה

1. **שליטה עצמית** - דוד דורש מאבישי שליטה עצמית שלא יכה את שאול.
2. "המתנדבים בעם ברכו ה'" - אבישי מתנדב למשימה אף על פי שישנה סכנה שייתפס. ה' מברך את המתנדבים, ובכלל זה גם את אבישי.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. כתבו מכתב לראש הממשלה, לשר, לחבר כנסת, לחבר מועצה וכד' כדי להודות לו על פועלו למען החברה.
2. ציירו בקומיקס את השתלשלות האירועים המתוארים במהלך יחידת הפסוקים.

יחידה 53: תוכחת דוד לאבנר וחרטת שאול (י"ד-כ"ה)

82 ספר שמואל א' | פרק כ"ו

יחידה 53 - תוכחת דוד לאבנר וחרטת שאול (י"ד-כ"ה)

5. מה האשמה המרכזית שבה מאשים דוד את אבנשי ומהי הראיה שהביא דוד כדי לאמת את דבריו?

6. סכמו במילים שלכם את דברי דוד לשאול:

7. הביאו ראיה מן הפסוקים ששאול התחרט על רדיפתו אחרי דוד.

8. מה אנו לומדים מכך שדוד ביקש שאחד הנערים יעבור לקחת את התנין?

9. מה הייתה ברכת שאול לדוד?

י"ד מנחה (פסוק י"ט):
אקרב מנחה לך, שיריה אהבה וכן אספר על העון שלי.
מסכתא מנחה ה'
(פסוק י"ט) מלריבוק בארץ ישראל.

ז"אם ה' הסיפור ב"י"ד מנחה" - אמר רבי אלעזר: אמר הקב"ה לדוד: מסית קראת לך הרי אני מבטליך בדבר שאפילו תעקוק על בית רבן ידעים אותו, שכתוב: "ויסית את דוד בהם לאמר: לך מה את ישראל" ויחון שנהיה אותם לא לעת מהם כפיר. (ברכות ס"ג)

מסכתא מנחה

הקדמה

כבוד המלכות - ישנה חשיבות גדולה בעם ישראל לשמירת כבוד המלכות. המלכות בישראל מייצגת את הכבוד האלוקי בעולם. אם כן, כאשר פוגעים במלכות למעשה פוגעים במלכות שמים. שמירה על כבוד המלכות ניכרת לא רק באי-מרידה במלכות, אלא בעיקר בהערכת פועלו של המלך למען העם, במתן כבוד ראוי למלך וכו'.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- מה היא האשמה המרכזית שדוד מאשים את אבנשי?
- לפי דוד, מדוע שאול רודף אחריו?

אפשרויות למענה ולדיון

אחרי שדוד מתרחק ממקום הלינה של שאול וחייליו, הוא פונה תחילה אל אבנר ורק לאחר מכן הוא פונה לשאול. דוד מאשימו בהפקרת בטחונו של המלך ובאי מילוי משימת השמירה על המלך. שומרי המלך חייבים מיתה בגלל התרשלותם הגדולה בשמירה.

לאחר שסיים את טענותיו הקשות על אבנר דוד פונה להוכיח את שאול. בדבריו לשאול הוא מבאר מדוע ממשיך שאול לרדוף אחריו:

1. אנשים מסכסכים בין שאול לדוד וגורמים לשאול לרדוף אחרי דוד, ודוד נאלץ לברוח מחוץ לארץ ישראל ולהיחשב כמי שעובד עבודה זרה. דוד מוסיף שאם ה' הוא שגרם לרדיפת שאול אחריו אזי דוד היה מקריב לו קורבן מנחה והקורבן היה מרצה את ה', אך האמת היא שבני אדם הם אלה שמסכסכים ביניהם.

2. מטרת רדיפותיו של שאול הייתה כדי למרק את דוד מעוונותיו כלומר יש פה מהלך אלוקי הפועל בדוד. שאול מודה בטעותו ואומר שלא ירדוף עוד אחרי דוד ומוסיף לברך אותו בברכת הצלחה במהלך המלכתו על ישראל! בסוף השיחה ביניהם דוד מוסר את דינו של שאול לשמים.

המסרים העולים מן היחידה

1. **כבוד מלכות** - דוד מוכיח את אבנר על שלא דאג לשמור על המלך והיה עלול לגרום למותו של שאול המלך.
2. **הכרת החטא** - שאול מכיר בטעותו שרדף אחרי דוד ולכן הוא מפסיק לרדוף אחריו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

משחק התגנבות: תלמידים צריכים להתגנב לתוך מקום מסוים מבלי שישומו לב לכך.

פרק כ"ז

יחידה 54: בריחת דוד לארץ פלשתים ושיבתו בצקלג (א'-ו"ב)

84 ספר שמואל א' | פרק כ"ז

4. "ולא יחיה איש ואשה" - מדוע?

5. איכש ראה את השלל שדוד הביא מפשיטותיו ואף קיבל מדוד חלק בשלל, ושאל על כך. השלימו מתוך פסוק י' דוד אמר לו שהוא פשט על... ועל... ואל... שהם מקומות יישוב של עם...

6. הוכיחו את הטענה הבאה מתוך הפסוקים: דוד נשאר נאמן לעם ישראל, למרות היותו תחת מרותו של אויב ישראל.

7. כמה זמן ישב דוד בשדה פלשתים?

8. השלימו: דוד ואנשיו עלו ופשטו על "...".
עמים אלו ישבו מקדם לבטח, "בואך...".
ועד...".

9. "ולא יחיה איש ואשה" - מדוע (פסוק י"א)?

10. איכש ראה את השלל שדוד הביא מפשיטותיו ואף קיבל ממנו, ושאל על כך. השלימו: דוד אמר לו שהוא פשט על... ועל... ואל...
11. איכש טעה וחשב שדוד...

83 ספר שמואל א' | פרק כ"ז

פרק כ"ז

סוף ימי השופטים		מלכות שאול		
עלי	שמואל	המלכת שאול והבלחתו	המואב בשאול	שאל רודף אחרי דוד
א-ה'	ה-י'	י-ס"ז	ס"ז-ח'	יח-כ"ז
				מפלת שאול כז-ל"א

יחידה 54 - בריחת דוד לארץ פלשתים ושיבתו בצקלג (א'-ו"ב)

1. "כי המלט אמלט אל ארץ פלשתים" - מדוע החליט דוד להימלט דווקא לשם?

2. "ויגד לשאול כי ברח דוד נת ולא יוסף עוד לבקשו". מה אפשר ללמוד מכך?

שאלת חשיבה: דוד ביקש מאיכש לצאת מעיר הממלכה ולשבת במקום אחר, ותירץ זאת בכך שאינו רוצה להיות לו למשא. מה הייתה כוונתו האמיתית של דוד במעבר זה (על פי ההמשך)?

3. עיינו במפה שלפניכם והסבירו: מדוע דוד מכה עמים אלו? (רמז: בתשובתכם התייחסו לקרבתם של עמים אלו לעם ישראל)

הקדמה

שיתופי פעולה בין אויבים - יחסים בין בני אדם יכולים להיות מאוד רגישים, במיוחד כאשר מדובר בשני אנשים בעלי אינטרסים מנוגדים שמתחברים למען מטרה משותפת. היחסים יכולים להיות של קרבה והבנה הדדית, אך עלולים להיות יחסים של יריבות ותחרות. פרקנו מפגיש אותנו עם סוג היחסים האחרון. בפרק נלמד על דוד הבורח לארץ פלשתים ומתיישב בעיר צקלג בדרומה של ארץ ישראל, בנחלת שבט שמעון. צקלג הייתה עיר פלשתית ונחשבה לעיר ספר. אמנם היא הייתה באחריות סרני הפלשתים, אך בפועל הם לא היו מעורבים בנעשה בעיר.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע דוד בוחר לברוח שוב אל איכש מלך גת הפלשתית על אף שהוא אויב שלו?
- ב. מדוע העדיף דוד לשבת בעיר צדדית בממלכת הפלשתים?
- ג. הסבירו את דרך התנהגותו של דוד כלפי איכש.

אפשרויות למענה ולדיון

בסיום הפרק הקודם ראינו ששאל מבטיח לדוד שלא ירדוף אחריו, אך כיוון שכבר נשבע לו ובכל אופן המשיך לרדוף אחריו, חשש כעת דוד שהדבר ישנה על עצמו¹²¹ ולכן ברח לארץ פלשתים. מדוע דוד בוחר לברוח שוב אל אכיש מלך גת הפלשתית אף על פי שבפעם הקודמת שברח לשם הוא עמד בסכנה (כמסופר בפרק כ"א)? הרד"ק ביאר את ההבדל בין שני המקרים והסביר שבפעם הקודמת דוד הסתיר את זהותו וכאשר הפלשתים גילו מי הוא הם רצו לפגוע בו. לעומת זאת בפרקנו דוד הגיע לאכיש מלך גת עם אנשיו הרבים ועם האורים ותומים, ואכיש מוכן לקבלו לעירו.

למרות קבלת הפנים של אכיש לדוד ואנשיו, דוד מעדיף לשבת במקום צדדי בממלכת הפלשתית. אכיש מעניק לדוד את צקלג והוא יושב בה במשך שנה (= "ימים") וארבעה חודשים. ישיבה זו בצד הממלכה מאפשרת לו חופש פעולה להילחם בכל מיני עמים שהיו פוגעים בערי הספר של ארץ ישראל.

דוד גורם לאכיש להאמין שהוא מכה בעם ישראל, ושהוא לוקח מישראל את השלל וכך הוא מצליח לשכנע את אכיש בנאמנותו אליו. התנהגות זו מובנת בשל הסכנה הממשית שעם ישראל עומד בפניה לנוכח ההתקפות על ערי הספר. אם אכיש היה יודע שדוד מגן על עמו, ודאי היה פוגע בו, לכן ברור שדוד היה צריך להוליך שולל את אכיש מלך גת.

המסרים העולים מן היחידה

1. **הרחקה ממחלוקת** - אף על פי ששאל אמר לדוד שהוא לא ירדוף אחריו, דוד בורח לארץ פלשתים מפני החשש לרדיפה נוספת.
2. **לשנות מפני השלום** - דוד מוליך שולל את אכיש כיוון שהוא יודע בוודאות שעומדת בפניו סכנה ממשית אם אכיש היה יודע את האמת.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להראות במפה את המקומות שפשטו עליהם דוד ואנשיו.
2. ניתן לשוחח על אמון בין בני אדם. מתי אפשר לשקר משום השלום?

פרק כ"ח

יחידה 55: שאול ובעלת האוב (א'-ו"ד)

86 ספר שמואל א' | פרק כ"ח

5. הפלשתים מתקבצים למלחמה על ישראל ושאול חרד מכן. הוא שואל בה' אך לא נענה. עיינו בפירוש רש"י שלפניכם והסבירו, מדוע לא נענה שאול?

”גם באורים, למי שהרגנו עיר הרבנים, לא נענה.”
רש"י, פסוק ו'

6. מדוע לדעתכם סירבה תחילה בעלת האוב להתעסק עם עייני האוב?

7. ציירו את שיחתם של שאול ובעלת האוב בקומיקס (הוסיפו לדמויות בועות דיבור).

בעלת האוב מסרבת	שאול מתחפש ומבקש מבעלת האוב שתעלה את שמואל
האישה מעלה את שמואל ומבינה ששאול רמה אותה	שאול נשבע לאישה שלא ימנע בה

הלא-שירייה נחשפה המשווה של ציפורה

85 ספר שמואל א' | פרק כ"ח

פרק כ"ח

סוף ימי השופטים	מלכות שאול	מלכות שאול והגליתו	ה מואב בשאול	שאול רודף אחרי דוד	ממלת שאול
א-ה	ו-י	י-טו	טו-יח	יח-כז	כז-ל"א

יחידה 55 - שאול ובעלת האוב (א'-ו"ד)

- אמר איש לדוד: "ידוע תדע..." אמר דוד לאישי: "לכן אתה תדע..." והמשין אישי ואמר: "לכן...".
 - מה הכין אישי מדוד?
 - מה הייתה כוונתו האמיתית של דוד?
- עיינו במפה שלפניכם וכתבו:
 - היכן חנו הפלשתים?
 - היכן חנו שאול וצבאו?
- כבר נכתב בפרק כ"ה "וימת שמואל". מדוע מוזכר כעת מות שמואל שנית?

שאלת הרחבה: התורה כותבת: "אל תפנו אל האבת ואל הידענים אל תבקשו לסמאה בהם אני ה' אלקיכם" (ויקרא י"ט, ל"א).
 א. מה הכוונה בעל אוב?
 ב. מדוע נאסר לפנות אליו?

4. מדוע מסופר כאן ששאול הסיר את האבות ואת הידענים מהארץ?

הקדמה

פנייה אל בעלי האוב - בתורה (ויקרא י"ט, ל"א) כתוב "אל תפנו אל האבת ואל הידענים אל תבקשו לטמאה בהם אני ה' אלקיכם". נחלקו המפרשים האם בכוחות אלו יש אמת והם אכן גורמים לפעולה כל שהיא של כוחות רוחניים של טומאה וקלקול, או שמא אין בכוחות אלו שום דבר ממשי ואינם אלא הבל גמור:

- ר' אברהם אבן עזרא (ויקרא י"ט, ל"א) סבר שכלל אין אמת באוב והם כזב ושקר מוחלט. בשיטה זו צעדו הפרשנים ואמרו שהאישה כלל לא העלתה את שמואל אלא עשתה הכול ברמאות. היא הביאה אדם אחר שידבר בלחש כאילו הוא שאול.
- הרמב"ן (דברים י"ח, ט') סובר שיש אמת בדבריהם והכוחות באים מצדדים רוחניים טמאים, לכן התורה מדגישה ומזהירה להתרחק מכוחות אלו.
- רבי סעדיה גאון כתב שמעשי האוב הם שקר, אך במקרה של שאול ההעלאה באוב הייתה אמתית, והקב"ה הסכים להביא את שמואל דרך מעשי האוב כדי ידבר עם שאול.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מדוע ראו לציין את כריתת האובות והידעונים דווקא בתחילת פרק זה?
- ב. כיצד התיר שאול לעצמו לפנות אל בעלת האוב והרי התורה אסרה כל פנייה אליהם?
- ג. מה היה מוטל על שאול לעשות בזמן שה' לא ענה לו?

אפשרויות למענה ולדיון

פסוקים א' - ב' מהווים המשך לפרק כ"ז. דוד נתפס בעיני אכיש כנאמן ולכן הוא מייעד לדוד תפקיד במלחמה בישראל. פתיחה זו משדרת לנו גם את החשש שעם ישראל נמצא בו לנוכח הצרה הגדולה העלולה להתרחש על עם ישראל.

כיוון שהפרק עוסק בהתרחשות שאחרי מותו של שמואל, פסוק ג' מזכיר לנו את דבר מותו. מלבד זאת בפסוק ישנה הנגדה בין דמות הנביא בישראל לאובות ולידעונים.¹²² ייתכן שלאחר מות שמואל דבר ה' סר מעם ישראל ולכן העם הלך לדרוש אל האובות וידעונים שילמדו אותם מה לעשות. לכן שאול דאג להסיר את המכשול הזה מקרב ישראל.

אם כן, ישנה הנגדה הגורמת מצד אחד לשאול להכרית את האובות וידעונים, ולפנות אליהם בעת צרה מצד שני, כפי שנראה בהמשך.

ונשאלת השאלה: כיצד התיר שאול לעצמו לפנות אל בעלת האוב והרי התורה אסרה כל פנייה אליהם? נראה ששאול חשב שמותר לו לפנות לבעלת האוב באופן חד פעמי בגלל פיקוח הנפש שהוא נמצא בו בשעה שפלשתים יוצאים למלחמה נגד ישראל. הייאוש העמוק של שאול מהמלחמה בפלשתים ומאי-קבלת תשובה מה' לשאלתו באורים ותומים גורם לו לפנות למתנגדים להופעת ה' בעולם ובלבד שיורו לו כיצד לנהוג.

יצוין כי עצם השאלה באוב מעידה על חוסר בטחונו של שאול בה'. על אף שה' אינו עונה לו בשום אמצעי, היה עליו לשים את מבטחו בה' וללמד את כל ישראל לבטוח רק בה'. ייתכן שהיה על שאול להבין שהעובדה שלא נענה מאת ה' אינה אלא 'מידה כנגד מידה', כשם הוא הרג את כוהני נוב שהשתמשו באורים ותומים, כך הקב"ה לא עונה לו בשום דרך.¹²³ ולכן אין הוא צריך לחפש את תשובת ה' בכל דרך שהיא. הכתוב עצמו מדגיש את הבעייתיות במעשיו של שאול בכך שדווקא הוא שהסיר את האובות והידעונים, הוא שהולך להיעזר בהם.

שאול מתחפש כדי להיכנס אל בעלת האוב. בעלת האוב מסרבת בתחילה להישמע לאדם אלמוני כיוון

122 כן פירש המלבי"ם.

123 כן פירש רש"י.

שהיא חוששת שמא הוא מרגל מטעם המלך המנסה לתפוס אותה בשעת מעשה.¹²⁴ במעשיו של שאול ישנו ניגוד, מצד אחד הוא עובר על דברי ה' ושואל באוב, אך מצד שני הוא נשבע בשם ה' שלא יסגיר את בעלת האוב. בסופו של דבר תחפושתו של שאול מתגלית, אך שאול עומד בדברו ואינו פוגע בבעלת האוב. בעלת האוב מבצעת את עבודתה ומעלה את שמואל לבשר לשאול את הבשורה הקשה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **מידה כנגד מידה** - ה' לא עונה לשאול כשם שהוא לא שמע בקול ה' כלל וכלל.
2. **קיום הבטחה** - שאול מבטיח לבעלת האוב שלא יפגע בה ומקיים את דבריו.

הצעות להמחשה ולהרחבה

ניתן להרחיב בנושא האמת והשקר שיש בכוחות האוב. מומלץ לקרוא את הסיכום של דעת מקרא לפרק כ"ח שמובאים בו הדעות השונות בהרחבה.

יחידה 56: תוכחת שמואל לשאול (ט"ו-כ"ה)

87
ספר שמואל א' | פרק כ"ח

באורי
מילים

יחידה 56: "ספוק ט"ו":
ספוק
"אספיק נפשי בכפי"
"ספוק כ"א": כיצד אתה?
"תוכחת" (ספוק כ"ד):
ספוק אתה.

יחידה 56 - תוכחת שמואל לשאול (ט"ו-כ"ה)

"גם ביד הנואים אמרו רבותינו ד' ל' (ברכות י"ב ב) שלא אחר גם באורים, לפי שנתייש להזכיר האורים לפני שמואל, על שהרג כהנו נגד השואלים באורים" (מצודת דוד)

8. עיינו בפירוש המצודת דוד וענו:
מדוע לא הזכיר שאול שניסה לשאול את ה' בעזרת האורים והתמים?

9. כתבו ליקח אחד שאנו יכולים ללמוד מדברי שמואל לשאול.

10. מניין יודעים ששמואל היה שרוי באבל אחרי ששמע את דברי שמואל?

11. מה הכינה האישה לשאול ועבדיו לאכול?

שאלת הנמנה: בפרקנו שאול מקבל בשורה רעה. האם פעם קיבלתם בשורות רעות? כיצד מרגיש אדם אחרי קבלת הבשורה הרעה? מה אנו יכולים ללמוד משאול על התמודדות עם בשורות רעות?

*לשאלה נגל מריב בבית המטבח ותכונותיו ותחית קמח ותלש ותכונה מיוחדת

הקדמה

התוכחה - לא קל לשמוע ולקבל תוכחה מאדם קרוב ואהוב. בוודאי, אם נלווה לתוכחה תיאור העונש על מעשה מסוים. אדם ששומע את התוכחה והעונש שבא אחריה, מרגיש לרוב תחושה של צער ובושה על דרך התנהגותו.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. מדוע שאול פונה דווקא לשמואל?

ב. מה היא הסיבה המרכזית לצרותיו של שאול?

אפשרויות למענה ולדיון

שאול יודע שהיחיד שיכול לעזור לו בעת צרה, בזמן שהפלשתים עומדים לתוקפו, הוא שמואל. שאול חושב ששמואל נושא באחריות להמלכתו לכן הוא צריך לייעץ לו כיצד לצאת מן הצרה שהוא שרוי בתוכה. שמואל פונה בתחילה בלשון חריפה לשאול על שהפריע לו במנוחתו. שמואל רוצה ללמד את שאול שכאשר ה' לא עונה לו, עצם הניתוק מהקב"ה מביא לקיצו של שאול.

ה' ניתק מגע משאול בגלל ששאול עצמו לא שמע בקול ה', כלומר, שאול הוא שגרם לניתוק. שמואל מבשר

לשאול שניתוק הקשר בין ה' לבינו גורם לכמה דברים:

1. שאול שומע לראשונה בפירוש שהמלכות תעבור לדוד.
2. שאול ובניו ימותו במלחמה.
3. עם ישראל יפסיד במלחמה.

הבשורות הקשות ששומע שאול משמואל גורמות לו לעצבות גדולה ולצום ממושך. הישיבה על הארץ מסמלת את האבלות ששאול חש בעת הזאת. אחרי הפצרות רבות שאול קם מאבלו ואוכל. קימה זו מבטאת את קבלת גזר הדין מאת ה'. שאול עומד לצאת למלחמה ביודעו שהוא ובניו ימותו במלחמה.

המסרים העולים מן היחידה

1. **שמיעת התוכחה** - שאול שומע את תוכחתו של שמואל ומקבל אותה מבלי להתווכח בגלל ההבנה ששמואל צודק.
2. **קבלת הדין** - שאול מקבל עליו את הדין שנגזר עליו מאת ה' באהבה.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. כסיכום לנלמד בפרק ניתן להציג את ביקור שאול אצל בעלת האוב. להמחשה טובה כדאי להביא תחפושות מתאימות.
2. לשוחח על התמודדות כשאנו מקבלים בשורות רעות. האם פעם קבלנו בשורות רעות? כיצד הרגשנו אחרי קבלת הבשורה? האם שתפנו אנשים אחרים באותה בשורה? מה הדרך הנכונה לדעתכם להתמודד עם בשורה רעה?

פרק כ"ט

יחידה 57: המלחמה באפק ושליחת דוד מהמלחמה (א'-ו"א)

88 ספר שמואל א' | פרק כ"ט

פרק כ"ט

מלכות שאול			סוף ימי השופטים		
מפלת שאול	שאלו הודו אחרי דוד	ה מאס בשאול	המלכת שאול והגלגתו	שמואל	עלי
כז-לא	יח-כז	טז-יח	י-טז	י-י	א-ה

יחידה 57 - המלחמה באפק ושליחת דוד מהמלחמה (א'-ו"א)

שאלת חשיבה: הפלשתים חנו באפק ועם ישראל חנה בעין ירעאל. לפיכך תמונות של שני המקומות.

א. מה המשותף לשני המקומות?
ב. חשבו, מדוע בחרו הצבאות לחנות דווקא במקומות אלו?

1. "סרני פלשתים עברם למאות ולאלפים" - היכן היה דוד ואנשיו?
2. איזו אמירה מפורסמת על דוד הכירו שרי פלשתים בדבריהם?
3. כיצד פנה אכיש אל דוד כדי להודיע שעליו לעזוב ומדוע?
4. מדוע דוד העמיד פנים שהוא רוצה להצטרף אליו?

הקדמה

אויב פנימי - בשעת מלחמה, השלטון המרכזי צריך לחשוש משני סוגי אויבים. מצד אחד, אויב מבחוץ הוא אויב גלוי הנלחם בגלוי נגד השלטון. מצד שני, אויב מבפנים הוא אויב הנלחם באופן נסתר ושקט למרות שכלפי חוץ הוא נראה כנאמן ('גיס חמישי'). לעיתים דווקא הסוג השני של האויב עלול להיות יותר מסוכן כיוון שהוא פועל מבפנים כדי לקעקע את סדרי השלטון.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

א. ממה חששו סרני פלשתים?

ב. מדוע רצה דוד בכל אופן להצטרף לקרב של הפלשתים? כיצד היה מתנהג?

אפשרויות למענה ולדיון

פרק זה הוא המשך של פסוק א' בפרק כ"ח, המתאר כי הפלשתים נאספים להלחם בישראל. צבאם היה עצום וחייליו סודרו בקבוצות מרחבי ממלכת פלשתים. אכיש הלך בשורה האחרונה בסדר הלוחמים, ואליו הצטרפו דוד ואנשיו. אכיש סומך על דוד לכן הוא משאיר אותו קרוב אליו. אמון זה בא לידי ביטוי במיוחד

בביטויים שאכיש מתבטא על דוד, כגון 'ישר אתה', 'לא מצאתי בך רעה' ו'כמלאך אלוקים'. סרני פלשתים בניגוד לאכיש אינם סומכים על דוד לכן הם מתנגדים נחרצות להצטרפות דוד למלחמה. הם חוששים ל'גיס חמישי' שעלול להיות לרועץ לפלשתים. הפלשתים זוכרים עוד את שירת הנשים לדוד 'ודוד ברבבותיו'.

אכיש מנסה לשכנע את סרני פלשתים, אך לשווא. כשאכיש מבשר לדוד שלא יוכל להצטרף אליהם למלחמה דוד מראה פנים זועפות על פרישתו מן המלחמה. כמובן, דוד לא העלה על דעתו להילחם בישראל לצדם של הפלשתים. ייתכן כי תכנן לחבל בקרבות הפלשתים נגד ישראל ובכך לסייע לישראל במלחמה מבלי שהפלשתים ישימו לב. בעקבות כך מובן מדוע מחה דוד על דחייתו מן המלחמה כיוון שהוא רצה לעזור לישראל דווקא מאחורי קווי האויב הפלשתי. כמו כן דוד רצה להראות נאמן בעיני אכיש, לכן הוא מחה בפניו.

המסרים העולים מן היחידה

נאמנות לעם ישראל - דוד אינו מעלה על דעתו להילחם נגד ישראל וכל מטרתו להביא לכישלון מלחמת הפלשתים.

הצעות להמחשה ולהרחבה

ניתן לצייר קומיקס המראה את הרב-שיח בין כל הצדדים.

פרק ל'

יחידה 58: פשיטת העמלקי על צקלג ורדיפת דוד אחריהם (א'-י"ב)

89 ספר שמואל א' | פרק ל'

פרק ל'

מקום	מלכות שאול	המלכות שאול והצלתו	המלכות שאול והצלתו	המלכות שאול והצלתו	המלכות שאול והצלתו
מפלט שאול	שאול ודוד אצרי דוד	ה מואב בשאול	ה מואב בשאול	ה מואב בשאול	ה מואב בשאול
כז-לא	יח-כז	כז-יח	יח-כז	כז-יח	יח-כז

יחידה 58 - פשיטת העמלקי על צקלג ורדיפת דוד אחריהם (א'-י"ב)

1. דוד ואנשיו חוזרים למחנה ורואים שאנשיהם לקחו בשבי בפסוקים מתוארות תגובותיהם של דוד ושל אנשיו.
 - א. מה היתה התגובה הראשונה של דוד ואנשיו?
 - ב. מה היתה התגובה הפנימית של דוד שהיתה שונה מזו של אנשיו?
2. הוכיחו מפסוקים ו-י"א את אמנתו החזקה של דוד בה:
 - א. "וימצאו איש מצרי בשדה".
 - ב. מה עשו כדי להחיותו?

ריכז עזר מילרס

הקדמה

עמלק - עמלק היה שבט נודד בימי קדם שעסק בשוד ובסחר באנשים. הוא היה יוצא למלחמות על עמים חלשים או על ערי ספר, שובה את החלשים (בכדי להפכם לעבדים) וגונב את הרכוש. כנגד מוסריות קלוקלת זו נצטווה עם ישראל להילחם "תמחה את זכר עמלק". כזכור, שאול לא השלים קיום צו זה.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- א. מה הן הבעיות העומדות בפני דוד וכיצד הן מהוות מבחן למנהיגותו?
- ב. מדוע היחס לו זוכה הנער המצרי הוא תופעה מיוחדת?

אפשרויות למענה ולדיון

העמלקים ניצלו את הזמן שבו הלכו דוד ואנשיו עם אכיש מלך גת. אנשי דוד מיואשים מהשבי של משפחותיהם, ומפנים אצבע מאשימה כלפי דוד.

דוד מתמודד עם שתי בעיות:

1. תכנון הצלתם של הילדים והנשים משבי העמלקים.
 2. הרגעת התמרמרותם של אנשיו.
- דוד נוהג כמתבקש ממלך ישראל ושואל בה' כיצד עליו לנהוג.¹²⁵ פנייה לה' מלמדת על מנהיגותו של דוד העומד בפני לחץ העם ומנהיג אותם.
- ה' עונה לדוד שעליו לצאת להציל את השבויים. הרדיפה המהירה גורמת לניתוק בין רוב הכוח של דוד לבין מיעוט מן הכוח. במהלך המרדף דוד ואנשיו מוצאים איש מצרי שיכול לעזור להם במרדף אחרי העמלקים. היחס המיוחד לו זוכה הנער הינו תופעה מיוחדת. רק אנשים מוסריים הנלחמים את מלחמות ה' הם אלה שמתמלאים רחמים על נער עזוב זה שעמלקי אכזרי עזבו.

המסרים העולים מן היחידה

1. **אמונה בה'** - דוד שואב כוחות מהאמונה בה', קם ומעודד את אנשיו לצאת למלחמה בעמלקי.
2. **אחריות** - למרות המצב הקשה דוד מקבל אחריות ויוצא עם אנשיו להתקיף את העמלקי.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להראות במפה את האזור שבו הייתה צקלג ואת הסמיכות למקום שממנו העמלקים היו יוצאים לפשיטותיהם.
 2. לשוחח על הקושי של השבוי וכיצד הוא מצפה לשחרורו המידי.
- שאלת הפנמה:** כתבו את תחושותיהם של אנשי דוד עם הישמע דבר שביית משפחותיהם.

125 קשה שלא לשים לב לניגוד בין שאול השואל באורים ותומים ואינו נענה (פרק כח) לבין דוד השואל באורים ותומים ונענה.

יחידה 59: מלחמת דוד בעמלקי וחלוקת השלל (י"ג-ל"א)

90 ספר שמואל א' | פרק ל'

יחידה 59 - מלחמת דוד בעמלקי וחלוקת השלל (י"ג-ל"א)

4. מצאו הבדל בין התנהגות דוד ואנשיו להתנהגותם של העמלקים?

5. איזה משיטת אינו נכון?

א. דוד הכה בפלשתים מהנשף (לפנות בוקר) עד הערב.
 ורק רוכבי הגמלים הצליחו להימלט.

ב. דוד הצליח להציל את כל אנשיו - מקטון ועד גדול.

ג. בנוסף לרכוש האנשים אשר עמו, לקח דוד שלל נוסף מהעמלקים.

ד. האנשים שישבו מאחור (בנחל הבשור) הודרו והצטרפו למלחמה נגד העמלקים.

6. התאימו בין הפסוק ובין הסברו.

<ul style="list-style-type: none"> • ידוע קבע את הדבר כחוק לדורות. • כל הצבא יחלוק בשלל שווה בשווה. • אלו שלא נלחמו, לא יקבלו מן השלל. 	<ul style="list-style-type: none"> • יעו אשר לא הלכו עמי לא נתן להם מהשלל אשר הצלנו • כחלק היד במלחמה וחלק הישב על הפלים תקחו יחלקו • וישטמה לחק ולמשפט לישראל עד היום הזה
---	---

7. מדוע שולח דוד מהשלל לוקני יהודה בערים השונות (היגדור בסוף פסוק ל"א)?

8. אילו מידות טובות נלמדות ממעשה דוד?

הקדמה

תוצאות הניצחון במלחמות בימי קדם - ביחידה זו אנו למדים על שלושה יסודות של התנהגות בשעת מלחמה:

- 1. היחס לשבויי מלחמה** - כשלוחם מצבא האויב נופל בשבי, הוא נתון לחסדיו של הצבא המנצח. לעתים רבות היו מונעים משבוי אוכל ותנאי מגורים נאותים, והשבויים היו נידונים לעבדות לשאר ימי חייהם.
- 2. שמחת הניצחון** - הימים הראשונים אחרי המלחמה מלווים בשמחה גדולה בצד המנצח. את השמחה צריך לנתב להודאה לה' ולא לאמונה ש"כוחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים ח', י"ז).
- 3. חלוקת השלל** - לאחר סיום המלחמה, לצבא המנצח ניתנה הזכות לקחת בצורה מאורגנת את הרכוש של האויב. שתי צורות היו לחלוקת השלל: הראשונה - מי שתופס רכוש כל שהוא, זוכה בו; השנייה - כל השלל נאסף בצורה מאורגנת ונחלק בשווה בין הלוחמים.

עיסוק בתכנים המרכזיים

נקודות לדיון

- נסו למצוא הבדלים בין התנהגות דוד ואנשיו להתנהגותם של עמלק.
- כיצד לדעתכם צריכה להיות חלוקת השלל? מדוע דוד רצה שהחלוקה תהיה שווה בשווה?

אפשרויות למענה ולדין

בניגוד לאכזריות של העמלקים, שאינם מרחמים על האיש המצרי, דוד מרחם עליו ומחייה אותו עד לשלב שהוא יכול לסייע לדוד.

העמלקים חוגגים את ניצחונם ומלאים בטחון בכך ששום אדם לא יעז לתקוף אותם. דוד מנצל את שאננותם ומכה בהם מכה גדולה. דוד מציל גם את כל הנשים והילדים שהעמלקים לקחו בשבי. נוסף לכך דוד לקח שלל רב.

לאחר החזרה מהקרב מסרבים הלוחמים ששבו מהחזית לחלוק את השלל עם שאר הלוחמים שנשארו בעורף. דוד אינו מקבל את העמדה שרק הלוחמים בחזית הם אלה שיקבלו חלק בשלל, ודורש שגם לוחמי העורף יזכו בחלק מהשלל. נראה שהסיבה לכך היא שכל הצבא נידון כגוף אחד, ואין לומר שהיד חשובה מהרגל כי צריך את שתיהן, כל אחת בתפקידה. לכן כל חלק ממערך הלחימה מקבל חלק בשלל. דוד קבע כי חוק חלוקת השלל בשווה בין כל הלוחמים ייושם בכל מלחמות ישראל.

הפרק מסתיים ברשימת הערים שלקח דוד הערוכה בצורת שירה. נראה שיש כאן שירה על ניצחונו של דוד על עמלק והצלת רכושם של עם ישראל.

המסרים העולים מן היחידה

1. **הנהגה מוסרית** - דוד ואנשיו מוצאים איש מצרי, הם מחיים אותו ולא הורגים אותו.
2. **רדיפת צדק** - דוד משווה בין החייל המשרת בחזית והחייל המשרת בעורף משום ששניהם טרחו למען הניצחון במלחמה.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. להראות במפה את מיקום הערים שכבש דוד.
2. כדי להמחיש לתלמידים את חלוקת השלל, ניתן להכין פעילות שרק חצי כיתה משתתפת בה ואילו החצי השני רק צופה. במקום שרק הקבוצה המשתתפת תזכה בפרס, גם הקבוצה שכלל לא השתתפה תזכה בפרס. דרך פעילות זו יהיה אפשר להפנים טוב יותר את הגדולה של החוק שקבע דוד.

אפשרויות למענה ולדיון

כבר בתחילת הפרק מבשרים לנו על ההפסד של ישראל במלחמה. הפלשתים רודפים במכוון אחרי שאול מלך ישראל ובניו ממשיכי דרכו, כדי להרוג אותם.

למרות ניצחונותיו הקודמים של שאול על הפלשתים, שאול יודע בעקבות שיחתו עם שמואל, שהוא יפסיד במלחמה זו. הוא יוצא למלחמה בגבורה עצומה אף על פי שתוצאותיה ידועות מראש.

כשהקשתים מקיפים אותו מרחוק מכל עבר, שאול מבין שברגעים קשים אלו מוטל על כתפיו המצב הרוחני והמוראלי של כל העם. שאול אינו חושש שיתעללו בו בתור אדם פרטי, אלא חששו היה שיתעללו בו כאדם המייצג את כלל ישראל. בהתעללות זו יש רמיסה של כבוד ישראל וחילול ה'. שאול מצווה את נושא כליו שיהרוג אותו כדי שהפלשתים לא יהיו אלו שיהרגו אותו. שאול אינו בוחר בהתאבדות מייאוש אלא ממחשבה עמוקה הדואגת למצבו של עם ישראל לאחר מותו.

שיחת שאול ונושא כליו מזכירה את שיחת שאול ונערו בפרק ט' כשהלכו לחפש אחר האתונות. ההבדל בין שתי השיחות הוא גדול ומשמעותי. בזמן החיפוש אחר האתונות נערו נקט יוזמה והוביל בעצתו את שאול. בניגוד לכך בפרקנו שאול הוא שנוקט יוזמה ופועל למען הצלת כבוד ישראל.

הפסד ישראל במלחמה הביא לשינוי גיאוגרפי במפת ההתיישבות של ישראל. האנשים שיישבו בעמק זרעאל ובעמק בית שאן עזבו את נחלתם בגלל הכיבוש הפלשתי. מציאות זאת של התיישבות פלשתית בלב ליבה של הארץ הוא משמעותי להתנהלות של העם בהמשך מלכותו של דוד.

כדי להשפיל את כבוד ישראל, הפלשתים מבזים את גופותיהם של שאול ובניו. כאן אנו מגיעים לסגירת מעגל לתחילת שלטונו של שאול. אנשי יבש גלעד גומלים חסד עם שאול שהוביל להצלתם מיד נחש מלך בני עמון (כמסופר בפרק י"א). הם מסירים את החרפה בחירוף נפש, בלכתם להוריד את גופותיהם התלויות של שאול ובניו מעל חומת בית שן ובקוברם אותם.

המסרים העולים מן היחידה

1. **גבורה** - על אף ששאול יודע שהוא עלול למות במלחמה הוא מוביל את לוחמיו אליה.
2. **חסד של אמת** - אנשי יבש גלעד קוברים את שאול ובניו אף על פי שהם יודעים כי לא יזכו בהוקרה על כך ממלכות שאול מפני שהיא כבר הסתיימה.
3. **חילול ה'** - ההתעללות בשאול לאחר מותו מהווה חילול ה' כיוון שמלך ישראל מייצג את כבוד השמים בארץ.

הצעות להמחשה ולהרחבה

1. דיון במקרים נוספים בהיסטוריה היהודית שבהם אנשים למדו משאול שמותר לאבד את עצמם לדעת, לדוגמה אנשי מצדה.
2. כתיבת חיבור קצר המסכם את מה שלמדנו במשך כל התקופה על שאול. הדגש המרכזי הוא אלו מידות ממידותיו המיוחדות של שאול אפשר ליישם בחיינו.